Végh Péter
Láthatatlan
jelenlét
Lilium Aurum

Végh Péter
Láthatatlan jelenlét

Végh Péter

Láthatatlan jelenlét

Lilium Aurum
Dunaszerdahely
2007

A Lilium Aurum Könyv- és Lapkiadó Kft.
tagja az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének

A könyv megjelenését
a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma
támogatta

© Végh Péter, 2007
© Lilium Aurum, 2007
ISBN 978-80-8062-357-9

HONVÁGY

Tangó

(Csallóközi Nagy Sámuel[1] egy délutánja a húszas évek Argentínájában)

Csak pár hete érkeztem Európából. Átmenetileg egy harmadosztályú szállodában lakom, a főváros peremén. Szeretnék mielőbb munkát találni, s később, ha sikerül hitelt kapnom, bérbe veszek egy kisebb birtokot kint a Pampán. A mai napom eredménytelen volt. A kikötőben éppen nincs semmi munka, a gyárakban minden hely foglalt.

Kedveszegetten érkeztem szállásomra. Az előbb megmosakodtam, majd az otthonról magammal hozott puha fürdőköpenyembe bújtam és kifeküdtem a szűk balkonon kifeszített függőágyra. Ez a panzió inkább egy porfészek. Büdös, kopott és leélt. A függőágyon és a mennyezeti ventilátoron kívül más luxuscikk nem található itt. A zakatoló ventilátor a balkonról nézve épp olyan, mintha egy nagy moszkitó vergődne a plafonon.

A kilátás lehangoló. Az egyik *„villa miseriára”*[2] látok. Bádogtetők, leomló házfalak, kitört ablakok, sok-sok szemét mindenütt. Egyedüli, ami kissé megnyugtatja a szemet, az a sok színes ruha, mely az ablakokban, háztetőkön és udvarokban lengedezik. Zászlók. Az élet jelei. Az emberek, ha hihetetlen nyomorban is, de élnek. Kiteregetett, száradó ruháik tanúsítják. A férfiak arca borotválatlan. Hajuk leginkább fekete és bozontos. Ez a néger és indián beütésnek tudható be. A kezük remeg a sok munkától és ivászattól. De a ruházatuk tiszta. Könnyű vászonból készül. Szeretik a világos színeket, az asszonyok a sokszínűséget. Sokukon érződik az indián kultúra hatása.

Ring velem a függőágy. Tekintetem ide-oda kalandozik. A régen hiányolt jó érzés árad szét ereimben. Ilyen távol a hazámtól. Ebben az új környezetben új emberré kell válnom! Máskülönben végem. Nem akarok úgy élni, mint egy nyomorék, egy koldus, egy elesett. Szeretném megismerni ezt az országot és népét, mely az indián őslakosságon, négereken kívül spanyol, olasz és francia keveréknép. Szeretném mielőbb elsajátítani a spanyolt és persze megtanulni tangózni, mert ezek ismerete nélkül semmire se megyek itt.

Éppen egy milongát[3] hallani. Ez a csodálatos tánczene valahol itt született a külvárosban még a huszadik század elején, s azóta meghódította az egész világot. A nyelvtudásom hiányos ugyan, mégis sikerül megértenem néhány sort:

Az utcasarki kávéházban,
ahol egykor játszott,
már az emléke sem él.[4]

A hang bársonyos és keserű. Úgy hullámzik át az éteren, mint a sok kiteregetett fehérnemű színe és illata. Vágyakkal teli. A messzeségbe révedek. Ide látszanak a kikötőben horgonyzó gőzhajók és vitorlások sötét árnyai.

Pislákoló messzi fények
jelzik, egykor visszatérek.
Rettegek az éjszakától,

a búcsú perce
ma is fáj még.

Ez a nép a dalaiban létezik. Egy útikalauzban olvastam, hogy bennük tovább él a nagy tangószerzők, Carlos Gardel és Eduardo Arolas lelke. A tangó a külváros himnusza. Az emberi nyomorúságot kiáltja világgá. Az elhagyott feleség, a becsapott férfi, az árván maradt gyermek panaszát.

Felfedezem a zenészt. A szemközti ablakok egyikében ül. Az ölében harmonika. Mély átérzéssel énekel. Miután befejezte a dalt, cigaretta után nyúl. Egy sötét bőrű mesztic asszony jelenik meg a háta mögött. Beszélgetnek. Az asszony újra eltűnik. Az énekes tovább dalol. A szálloda előtti kis tér kihaltnak látszik. A délutáni kánikulában senki sem szeret kint csatangolni. A tér túlsó, árnyas oldalán egy utcasarki fehér falú kocsma előtt két fiatal férfi táncol fekete nadrágban és fehér ingben. Egymással gyakorolják a tangót. Csiszolják a tudásukat, mert a nők szóba sem állnak velük, ha nem járatosak a táncban. A táncosok hanyag eleganciája ellentétben áll a nyomorúságos negyeddel.

A vendéglő ajtajából egy fiatal pincérnő lesi a táncoló párt. A szomszéd házból egy körülbelül hat-hét éves kisfiú érkezik. Mezítlábas. Rövidnadrágot és trikót visel, kezében labda. Ahogy kiér az árnyékból a fényre, egy pillanatra megáll, az egyik kezét ellenzőként a szeme elé emeli, a másikkal a labdát a testéhez szorítja. Ő is a táncoló párt nézi. Mikor a zene elhallgat, a pár leül a kocsma előtti asztalok egyikéhez. Beszélgetnek és iszogatnak. A kisfiú az ajtóban álldogáló lány felé indul. Az utca kövezetéhez ütögeti a labdáját. A lány közelébe ér, aki hirtelen meglöki a fiút. A labda elgurul, ki az úttestre. A fiú utána szalad. A lány felnevet és eltűnik az ajtóban.

A vendéglő neve *„Tango mio”*[5]. Milyen találó! Kezd a kép kibontakozni.

A zenész feláll a szemközti ház ablakában. Eldobja a csikket, vállára veti a harmonikát és a kezébe kalapot ragad. Röviddel később megjelenik az utcán. Középkorú férfi feketében. Bozontos hajába ősz hajszálak vegyülnek. Ezüstösen csillog a feje a délutáni fényben. A kalapot félig a fejére nyomja. A kocsma elé ér. A pincérnő újra megjelenik az ajtóban. Hoz neki is egy italt. Vörösbort. A zenész közvetlenül a bejárat elé ül. A válláról az ölébe csúszik a harmonika, és újból játszani kezd. Az előbbi dallamot ismétli. A kisfiú önfeledten labdázik. Felfigyel a közeli zenehangokra. A labdát lábai közé teszi, majd rátelepszik. Karjait a lábai közé szorítja és két tenyerével alátámasztja a fejét. Figyel. Az útszéli csenevész bokrok tövében pirinyó szoborrá merevedik. Átszellemülten hallgatja a zenét. Láthatóan élvezi. Nézi az ezüsthajút. Talán ő az apja. Sosem lehet tudni.

Most egy másik dalba fog bele a zenész.

Úgy lesüllyedtél már a porba,
hogy senki rád se köp.

A kisfiú arcán csodálkozás nyomai. Még nagyon fiatal ahhoz, hogy megértse. Majd jön a soron következő dallam:

Gigerlik, mácsók, dzsigolók,
akik szerelmet hazudtak.

A belváros irányába nézek. A távoli házsorok közt egy hatalmas, hegyes kőobeliszk mered az ég felé. Olyan, mint egy óriási ceruza. Ha jól tudom, az ország függetlenségének emlékére állították. Már esteledik. Az előbb bekapcsolták a belvárosi oldalon az utcai világítást és a fényreklámokat. A házak falán, tetején színes, cikázó betűk és képek halmazai. Ilyen csudadolgot még nem láttam nálunk otthon, „a vén Európában".

A kisfiú a kockakővel lerakott járdán ugrál. Egy apró követ dob maga mögé, aztán megfordul és igyekszik ugrálás közben kikerülni. Majd visszatér. Felemeli a követ, számol és újra a háta mögé dobja. Tovább ugrál. Úgy látszik, hogy a világon mindenhol egyformák a gyerekek. Eszembe juttatja gyermekkoromat, távoli hazámat, a szülőföldem és a szülői házat. Délután az utcán futballozunk, este kint ülünk a kertben, a lugas alatt. Apám a bibliából olvas:

Nem azé, aki akarja,
sem nem azé, aki fut,
hanem a könyörülő Istené.[6]

Jut eszembe ez a rész Pál apostol egyik leveléből. Mennyi fejtörést okozott ez nekem! De az élet lassan megtanít az értelmére. Nem vagyunk urai életünknek. És minden dolog csak látszat. Minden könyörületesség és kegyelem. Ez a tündöklő napfény és ez a simogató délutáni meleg a legnagyobb kegyelem. Ilyenkor úgy érezzük: Velünk az Isten! Bárhol legyünk a Földön. Szeretnék egy pillanatra megállni a házunk előtt. Nézni a házat, a leeresztett redőnyöket, a fákat, bokrokat, virágokat. A vaskerítés hegyes szigonyait. Majd bemenni a házba és lehuppanni az öblös karosszékbe, melyben vénségében apám pihengetett. Olyan távoli minden.

A kisfiúban egykori önmagamra ismerek. Éppen a kocsma melletti kis parkban szaladgál. Ide-oda lépeget, forog. Táncfigurák? A táncosokat utánozza? Öntudatlanul készül az életre. Valamire figyelmes lesz a bokrok között. Bemászik az egyik alá. Egy kiscicával a karján tér vissza. Simogatja, becézgeti. A füves rész közepén leteszi. Együtt hemperegnek. Hirtelen feláll és a lábával nagyot dobbant. A macska ijedtében elszalad.

Kezdek elálmosodni. Az új életemre gondolok. Derűlátó vagyok. Sikerülnie kell! A nőkre gondolok. Az argentin nőknek szép a lábuk. Bizonyosan a sok-sok táncolástól. Mind

olyan szép, formás, mint egy szobor. A tangó átjárja szilaj vérüket. Csak az Isten adjon nekik erőt a tánchoz, mert a tánc a Mindent jelenti: a fiatalságot, a hazát, a szerelmet.

A kisfiú éppen bújócskázik, amikor feljön a hold. A pincérlány kiszalad a kocsma elé. – Manuel! – kiáltja. A kisfiú odaszalad hozzá. A labdáját a hóna alatt hozza. A lány barátságosan a vállára teszi a kezét, és bekíséri a házba.

Jegyzetek

[1] Csallóközi Nagy Sámuel a huszadik század elején Amerikába kitelepült magyarok egyike volt, aki a jobb élet reményében elhagyta hazáját

[2] Villa miseria (spanyol) – nyomornegyed

[3] Milonga (spanyol) – dal, tangódallam

[4] Tangó-szövegek a *Tango mio* című dokumentumfilmből

[5] Tango mio (olasz) – Az én tangóm

[6] Pál rómaiakhoz írt levele. 9,16 – Károli Gáspár fordítása

Honvágy[1]

„Majd tetteik gyümölcsét eszik.”
(Péld.1,31)

1. MESZTIC ASSZONY [2]

Juanita abban az évben töltötte be hatvanadik életévét. Szerencsére még kitűnő egészségnek örvendett. Korához képest egész mozgékony, termetre kissé alacsonyabb, majdnem tömzsi volt. Rézbarna, cserzett arcán finom ráncok, szarkalábak kígyóztak. Sűrű, fekete, két varkocsba font hajába még csak elvétve vegyült ősz hajszál. Kíváncsi szemei nyíltságról és józanságról árulkodtak. Ruházata a lehető legegyszerűbb volt. Került minden feltűnést és divathóbortot. Alul bő, tarka szoknyát viselt, felette a lámák gyapjából szőtt poncsót[3]. Megnyerő külseje és vitathatatlan műveltségről tanúskodó magaviselete folytán diákjai nagyon kedvelték.

Fiatalon egy ideig postáskisasszony, később kórházi ápoló volt, majd édesanyja, Marija ösztönzésére tanítónői kurzust végzett és egész nyugdíjaztatásáig az egyik helybeli iskolában tanított a „fehér öböl” városában, Bahía Blancában.

Hatvanadik születésnapját követően egy napon Juanita asszony szíve lázadozni kezdett. Haza vágyott ősei földjére, Patagóniába[4], a nagy folyókon túlra. Az ottani meszeta[5] tavakkal, dombokkal, erdőkkel tarkított vidékén állt elhagyatva nagyszülei kicsiny kúriája, akik spanyolok és indiánok leszármazottai voltak. Szeretett volna még néhány nyugodt évet leélni ott, távol a világ zajától, együtt az ősök szellemével, a múlttal.

A bérház, melyben évtizedekig lakott, a kikötő közelében állt. Ez a fekvés a tenger és a vitorlások látványán kívül csupa rossz dologgal járt együtt. Megviselt idegzete már nem bírta elviselni a teherhajók örökös pöfögését, a rakodódaruk nyikorgását, a konzerv- és cukorgyárak émelyítő füstjét, a kátrány és hordalékfa szagát és a mindenhol jelenlévő halbűzt. E sok-sok ártalom helyébe a déli felföld fenyveseinek magánya és vadvizeinek andalító zenéje után vágyott.

Juanita háza a parti sávon, eukaliptuszok és platánok árnyékában állt, az egyik *Villa miseria*[6] tőszomszédságában. Ezt a városrészt a világ minden tájáról odavetődött tengerészek, halászok, rakodómunkások lakták, cölöpökön álló kezdetleges bádog-, bambusznád vagy fakunyhóban. A földszintes bérházak sora eredetileg a vámhivatalnokok számára épült, később a város bérbe adta különböző állami alkalmazásban lévő családoknak.

A háznak csupán néhány ablaka nyílt a tenger felé, mert a szobák a belső udvarra néztek, melynek közepén kerekes kút állt, körülötte virágok illatoztak – rózsák, orchideák, hortenziák, díszpálmák és különféle virágzatú kaktuszok –, Juanita mindenre ki-

áradó szeretetének és törődésének látható jelei. Naphosszat bíbelődött velük, gyönyörködött bennük. Az alkalmi látogató majd mindig a fal melletti padok egyikén találta, kapával, metszőollóval és öntözőkannával körülbástyázva.

Juanita élete nagyobbik részét tanulással, tanítással és édesanyja ápolásával töltötte. Marija már évekkel ezelőtt meghalt, mert a nehéz munkásélet és a kokalevelek[7] örökös rágása aláásta egészségét. Azóta Juanita magányosan éldegélt.

Úgy adódott, hogy nem ment férjhez. A mesztic férfiak túl kifinomultnak, mimózalelkűnek[8], a fehérek viszont kinézete alapján alacsonyabbrendűnek tartották. Így aztán élete során jutott elég ideje az álmodozásra, meg arra, hogy bebizonyítsa: az ő ereiben nem csak indián vér csörgedezik. Ezért az édesanyjától tanult indián nyelven kívül megtanulta az ország hivatalos nyelvét, a spanyolt, és édesapjától, aki a Felvidékről származó telepesek egyike volt, a magyart. Édesanyja hosszú együttlétük során sokat mesélt neki arról, miként ismerkedett meg férjével, hogyan éltek a Pampán. Beszélt neki szerelmük, házasságuk és Juanita születésének körülményeiről. De legtöbbször férjéről, Samról.

Sam, teljes nevén Csallóközi Nagy Sámuel[9], a húszas évek végén érkezett Argentínába. Akkor még alig múlt húszéves. Termetes növése, szikár teste, göndör haja, nagy harcsabajsza, kiugró hegyes pofacsontja alapján lerítt róla, hogy idegen. Egy európai parasztemberféle. Marija már kapcsolatuk elején észrevette, hogy Sam nagyon nyughatatlan, forrongó természetű. És azt is, hogy valami belül marcangolja a lelkét. Talán mert mindig többet akart, többre vágyott, mint ami éppen volt. De lehet, hogy a bűntudat, vagy a honvágy emésztette. Férfias külseje és viselkedése hamar felkeltette Marija érdeklődését, aki éppen akkor töltötte be tizenhatodik életévét, mikor szülei Sam birtokára szegődtek idénymunkára…

Juanitának bútorain, könyvein, kézimunkáin és virágain kívül egyebe nem volt, úgyhogy egykori kedves diákja, Manuel, aki teherfuvarozással is foglalkozott, viszonylag simán átköltöztette új lakhelyére. Csak az utazás volt kissé fárasztó és hosszadalmas.

Mivel Juanita szándékáról jó előre tudatta egyik unokafivérét, az családjával idejekorán leutazott Patagóniába és szépen kifestette és kitakarította a házikót. Juanita szemei csak úgy ragyogtak a boldogságtól, mikor átlépte új otthona küszöbét. Maga irányította a bútorok, könyvek, virágok elhelyezését. Nem győzött gyönyörködni új otthonában és hálálkodni. – *Gyermekeim!* – mondta Pablónak és Letíciának. – *Nem is tudjátok, hogy mekkora örömet szereztetek nekem! Mekkora boldogságot! Köszönöm nektek.*

Szerette volna meghálálni segítségüket, de mivel se Pabló, se Letícia nem fogadtak el tőle semmit, ezért szép ajándékokkal lepte meg a gyerekeket. Simónt egy képeskönyvvel, mely Dél-Amerika természeti szépségeit ecsetelte, Juant egy érdekes társasjátékkal. Végül Letícia nem tudott ellenállni Juanita unszolásának, és elfogadott tőle néhány szép kézimunkát és háziszőttest.

Juanita új otthonában új életre kelt. A tengerparti bérházat, a zajos és bűzös kikötői negyedet hamar elfelejtette. Szerette volna lakhatóvá tenni új otthonát, ezért ablakaiban egyre szaporodtak a szebbnél szebb virágok. Később tyúkok és kakas után nézett, s végül beszerzett házőrzőnek egy szelíd lajhárt[10].

Juanita már hosszabb ideje kacérkodott azzal a gondolattal, hogy papírra veti élete folyását. Most erre a legrejtettebb álmára is sor kerülhetett. Esténként mate-teát[11] iszogatva a naplóját írogatta…

(Részletek Juanita naplójából)

2. A PAMPA [12]

Engem életem során a fájdalom akadályozott meg abban, hogy írjak. A mélységes, kimondhatatlan fájdalom. – *Milyen fájdalom?* – kérditek jogosan. – *Testi, vagy lelki?* Erre csak azt felelhetem: – *Lelki.* Egy súlyos teher, amit cipelnem kellett, amit magamban hordoztam némán, alázattal egy életen át. Egy mély lelki seb, mely sokkal jobban fájt volna, ha időnap előtt megbolygatom. De most, hogy betöltöttem hatvanadik életévem és teljesen magamra maradtam, úgy érzem, nincs többé takargatnivalóm. Szerencsére szellemileg még ép vagyok, az eszem éles és az emlékezetem jó. Most el kell mondanom, amit egész életem során még magam előtt is eltitkoltam, elhallgattam, a lelkem mélyére rejtettem. Elbeszélem viszontagságos életünket a Pampán, tüneményes gyermekkoromat és megrajzolom drága szüleim portréját. Bocsássátok meg, ha a múló idő kissé megszépítette a régmúlt dolgokat és szüleim arcképét kissé kiszínezte. Nem tehetek róla.

Apám egy nagyobb bevándorlócsoporttal együtt érkezett Európából, még a húszas évek végén. Birtoka Santa Fé közelében volt a Pampán, más birtokok tőszomszédságában.

Akkoriban az ország vezetői kedvező feltételek mellett birtokhoz és kezdőtőkéhez juttatták az Európából bevándorló telepeseket, azzal a céllal, hogy betelepítsék az érintetlen területeket és ezzel fellendítsék az ország gazdaságát és életszínvonalát.

Amikor a spanyol hódítók először hatoltak be a Pampára, békésen vadászgató indián törzseket találtak ott. Később szarvasmarhákat hoztak Európából. A marhaállomány rohamosan szaporodott, s alig száz év elteltével már félig elvadult csordák kóboroltak a füves síkságokon. Egyre jobban kiszorították a Pampa állatait, a lámát és a nandut[13].

A múlt század közepétől[14] kezdett benépesülni a Pampa. Az indián törzseket katonai expedíciókkal fokozatosan kiszorították vagy kiirtották. Ekkor jöttek létre a világtól elzárt farmok, birtokok; ahogy mi nevezzük: a haciendák[15].

A mi birtokunk közepén négy-öt, fákkal, élő sövénnyel körbeültetett épület állt, melyet végtelenbe nyúló gabonaföldek vettek körül. A főépület kőből épült koloniális stí-

lusban. A mi szerény igényeinknek jócskán megfelelt. A melléképületeket fából ácsolták, a tehenek, lovak és juhok tartására.

Századunk elején a Pampa képe teljesen megváltozott. Az állattenyésztést egyre inkább kiszorította a földművelés. A birtokokat élő sövénnyel, szögesdróttal vették körül. Nagyságuk tíz és száz hektár között mozgott. Apám birtoka a kisebbek közé tartozott. Az előző birtokosok már feltörték az ugart. Bozóttól, cserjéktől, fáktól megtisztították a roppant területet. Mikor apám a Pampára vetődött, ott már végtelen búza-, kukorica-, gyapot-, len- és lucernamezők fogadták.

Szerény tudásom szerint édesapám Közép-Európából, a Duna középső szakaszán elterülő magyar Alföldről érkezett. Az ottani szárazföldi éghajlat kissé más, mint a mi tájainkon, mert nálunk a széljárás nagyon váltakozó. Olykor orkánszerű szelek söpörnek végig a Pampán, és mindent elpusztítanak. Ezért a csapadék nagyon változékony. A tél viszont meleg és száraz. Apám erről semmit sem tudott.

A tavasztól őszig tartó évszakban a pampero[16] több fokkal lehűti a levegőt, és heves zivatarok járnak a nyomában. A zanda[17] viszont meleg, tikkasztó és kitartó légáramlataival elbágyasztja vagy mértéktelenül felizgatja a Pampa lakóit, ezért „az őrültek szelének" is nevezik. Az újságok gyakran írnak őrült ámokfutókról, akik a zanda betörésekor késükkel, puskájukkal az útjukba kerülő embereket egyszerűen megölik.

Ha a tavasztól őszig tartó esős évszakban a zanda uralkodik, forró, elviselhetetlen lesz a nyár, s az aszály elviszi a termést[18].

Még apró gyermekkoromban, mikor láttam, hogy mekkora pusztítást okoz az orkán, ugyanakkor mekkora hőséget hoz magával a száraz északi szél, megkérdeztem szüleimtől: – *Ki bünteti meg a szelet, mikor rosszat csinál?* – De ők csak nevettek balgaságomon.

3. EGY ÁLOM

Édesapám még apró gyerekként olvasott egy könyvben Amerikáról, a végtelen lehetőségek földjéről. Az alaszkai aranyásókról, az észak-amerikai bevándorlók élcsapatáról – a préri új urairól –, a Mato Grosso[19] szerencselovagjairól, az Amazonas őserdeiben és az Andok égbe nyúló hegyláncai közt élő indiánokról, valamint a Pampán szabadon legelésző óriási marhacsordákról. Az amerikai álom rabja lett. Amerikát egy mesés eldorádónak[20] képzelte, mely egyre ontja magából a sok kincset és földi javakat.

Gyermekkora egyik legkedvesebb olvasmánya Arany János Toldija, egy híres középkori vitézről szóló költemény volt, aki mindig többre vágyott, s óriási erejével bárkit legyőzött. Ez a hősköltemény ösztönzőleg hatott rá. Szeretett volna olyanná válni, mint ő volt, olyanná, aki erejével és eszével dicsőséget, hírt és nevet szerez népének a messzi földön. Szerette volna megmutatni, hogy ő többre képes, mint amit addig tett.

Ettől kezdve élete megváltozott. Az otthoni sanyarú paraszti életet lenézte. Nem tudott másra gondolni, csak arra, hogy mielőbb Amerikába utazzon és ott megcsinálja a szerencséjét.

– Ez itt nem élet. Nem bírom tovább! Megfulladok! Nekem mennem kell! Miért ne? Nyitva áll előttem az egész világ – mondogatta gyakran, önmagát is bátorítva.

Az első világháború lövészárkaiban ez az álom tartotta benne a lelket. A súlyos csaták közepette megfogadta, ha sikerül élve megúsznia, úgy elhagyja a családját, a házát és új életet kezd a Föld túlsó felén.

Évekkel ezelőtt sikerült felvennem a kapcsolatot édesapám otthoni rokonságával. Lánytestvérei akkoriban még éltek. Közülük Júlia, a legidősebb lány, válaszolt a levelemre. Az ő leveleiből tudtam meg, hogy apám, alighogy hazatért a háborúból, máris indulni akart. Persze várnia kellett, mert abban a nehéz időben még élelemre is alig futotta. Édesapjuk hirtelen elhunytával, aki nagyon ellenezte apám tervét, megváltozott a helyzet. Édesanyja, egyetlen bátyja és lánytestvérei végül is beleegyeztek, hogy megkapja az örökségből a rá eső részt. Eladtak néhány parlagon heverő földet, s a befolyt pénzt neki adták. Testvérei próbáltak a lelkére beszélni, hogy maradjon, mert otthon becsületes, kitartó munkával megélhet, családot alapíthat és jó keresztyénhez illő életet élhet. De ő, Júlia szavai szerint: *„Már apró gyermekkora óta nagyon akaratos, keményfejű volt. Fellázadt a paraszti sors ellen, mert vakon hitt a szerencséjében. Kalandra és gazdagságra vágyott. Édesanyánk szíve majd megszakadt, mikor tudatára ébredt, hogy férje után elveszti legkisebb fiát is. Talán örökre."*

„Az első vonattal aztán el is utazott. Olyan gyorsan történt mindez, hogy szinte rá sem ébredtünk öcsénk elvesztésére. Szerencsére másik öcsénk, Benjámin itthon maradt, és helyette is dolgozott a földeken."

Apám viszonylag keveset beszélt fiatalságáról, a múltról. De hosszú, viszontagságos utazása legszebb pillanatát többször elmesélte. Azt a pillanatot, amikor a tengerjáró hajóról először pillantotta meg álmai földjét, az amerikai partokat. Az az érzés, mely hatalmába kerítette, számunkra elképzelhetetlen. Csak az értheti meg, aki már átélt egyszer egy ilyen nagyszerű pillanatot.

A hajó először Rio de Janeiróban kötött ki. Apám ott lépett először amerikai földre. Lenyűgözte az óriási öböl, a cukorsüveg formájú hegyek látványa és a város, a fény és a karneválok városa. Miután a hajót megpakolták fűtőanyaggal – mert akkoriban még gőzhajók szelték az óceánt –, továbbindultak.

Hajójuk ezután a Pampa kapujában, Buenos Airesben kötött ki. Apám hosszú utazásának végállomásán. A ma már többmilliós város akkor még csupán pár százezer lakost számlált, és provinciális jellegű volt. Csak később, a Pampa fejlődésével együtt vált világvárossá. Apámnak hiányos nyelvtudása folytán sokáig tartott, míg sikerült átvergődnie a hivatalok dzsungelén, míg letelepedési engedélyt szerzett és kijelölték számára a birtokot.

4. ÉLET A PAMPÁN

Apám elmondása szerint az első években kissé zavarta, hogy a Pampán az emberek egymástól elszigetelt birtokokon, farmokon élnek. Hiányzott neki az otthoni falu meghitt közössége, melyet gyermekkorától megszokott. Mikor a munka végeztével az egész falu apraja-nagyja ünneplőbe bújt és templomba sietett, vagy virradatig táncolt, dalolt az éppen soron következő lakodalomban, farsangi mulatságon.

A Pampa végtelensége, csöndje és mérhetetlen ellenállása sok mindenre megtanította. Kezdett megváltozni. Szilaj természetét az új élet kezdte kikezdeni. Néha úgy érezte magát, mintha egy sziget foglya lenne. Persze ő a temérdek munka és az óriási felelősség foglya lett. Illúziói az arany és a mesebeli gazdagság országáról, ahol nem kell dolgozni, csak „tejben és vajban fürödni", kezdtek semmivé foszlani.

Hogy enyhítse a magány és bezártság érzését, úgy gondolta, társ után kell néznie. Rajta kívül a birtokon csak vendégmunkások éltek, családjaikkal. Nagyszüleim kint a földeken dolgoztak. Édesanyám, aki még csak tizenhatodik évében volt akkor, a konyhában segédkezett.

Anyámtól tudom, hogy az első időkben gyakran találkoztak úgy, hogy egy szót is váltottak volna. Egyszer az istálló bejáratában, máskor kint a földeken. Apám úgy tekintett rá is, mint a többi alkalmazottra. De egy napon minden megváltozott. Nyár eleji vasárnap délutánon történt. Édesanyám egy terebélyes fa hűvösében üldögélt. A haját fésülgette, indián szokás szerint fonogatta, mikor apám éppen arra lovagolt. Abba az irányba tévedt a tekintete, ahol anyám ült, s ekkor véletlenül felvillant a tükör anyám kezében. Ha ez a villanás nem lett volna, talán ma én sem lennék (a napfénynek köszönhetem az életem). Mert ez a villanás olyan volt apám számára, mint egy titkos jelzés. Úgy érezte, hogy választ kapott élete egyik égető kérdésére. Utána egyre gyakrabban gondolt anyámra és kereste a közelségét. Azt tapasztalta, hogy a munka is jobban megy, ha van kire gondolnia. A szíve roskadásig megtelt érzéssel. A régi lobbanékony énje semmivé lett, megszelídült, és a vágy egyre emésztette. Anyám gondolni sem mert semmilyen komolyabb kapcsolatra, mivel nagy volt köztük a társadalmi különbség.

Talán ezek voltak apám életének legszebb pillanatai. Úgy érezte, hogy újra álmai közelébe ért, csak meg kell ragadnia őket. Anyám jelenléte fokozta munkakedvét. Eleinte szégyellt és titkolt kapcsolatuk idővel egyre tudatosabbá vált. A pár elejtett szót, bókot rövidke séták követték. Szabad idejükben együtt kóboroltak a földeken, gyönyörködtek a tájban és egymásban. Este a teraszon üldögélve a csillagokat lesték.

Nagyszüleim, akik spanyolok és indiánok leszármazottai voltak, féltek ettől a kapcsolattól, mert már hallottak számos olyan esetről, mikor a gazda kiadta az egész család útját, miután megbecstelenítette a szolgálót, hogy megszabaduljon a kötelezettségektől. De később látták, hogy apám jó szívvel van hozzájuk, nem nézi le őket, hisz

maga is paraszti származék. Apám, hogy bebizonyítsa jóindulatát, nagyszüleimet megtette a birtok felügyelőivé. Nem kellett többé kint a földeken gürcölniük, a gazdaságban látták el a teendőket.

Aztán megtörtént a baj. Mikor látták, hogy útban vagyok, sietve összeütötték a lakodalmat. Véletlenül egy ferences barát éppen ott tartózkodott a birtokon. Átutazóban volt. Ő adta össze szüleimet. Borjút vágtak és sok finomságot, italt hoztak a városból. Apám méltón megvendégelte minden munkását.

Akkoriban volt divatban a tangó. Az egyik bérmunkásnak volt tangóharmonikája. Apám a tangót tanulgatta. Anyám volt az oktató, s viszont: apám a csárdásra próbálta őt megtanítani, mely tudvalevőleg a magyarok nemzeti tánca.

Apám ekkor ragadtatta el magát legelőször. Kissé többet ivott a kelleténél. Hajnaltájban úgy kellett őt becipelni a házba. Nem tudta megtagadni ősei temperamentumát, a szilaj magyar virtust.

Ez a nyár vége felé történt. Anyám már a tizenhetedik évét taposta, és a harmadik hónapban volt. Szép termés ígérkezett. Apám az aratás irányításával volt elfoglalva, majd a termény elszállítását, értékesítését intézte.

Anyám máról holnapra asszonnyá vált. Maga sem hitte, hogy ilyen gyorsam megtörténhet. Nem sokkal később lecserélte az indián viseletet a fehér asszonyok ruházatára. Vörös szoknyát vett fel, hozzá fehér ujjú inget és arra ujj nélküli kék mellényt. Hosszú, fekete varkocsait levágatta. Marija Máriává változott. Teljesen úgy festett, mint egy holland asszonyság. Én így emlékezem rá apró gyermekkoromból. A ruhát apám vásárolta számára Santa Fében.

Európai szokás szerint még nászútra is elmentek. A szezonmunka végeztével, az ősz derekán, apám elvitte őt Buenos Airesbe, ahol egy szép hetet töltöttek együtt. Még Montevideóba is átutaztak, az ezüst folyón, a Río de la Platán. Ezekről a boldog napokról oly keveset tudok, mert ez volt az ő legféltettebb titkuk, melyet a szívükbe zártak. Anyám, ha bánatos volt, mindig visszasírta azt a pár felhőtlen napot.

Visszatekintve életemre úgy érzem, hogy apró gyermekkoromban voltam a legboldogabb. Ez később sosem sikerült. Akkor még színes kaleidoszkópon keresztül szemléltem a Pampa világát, szüleimet és az embereket.

Békében, szeretetben és megelégedésben éltünk. Védve éreztem magam mindennel szemben. Szüleim sokat dolgoztak és látszólag boldogok voltak. Anyám egyszerű, igénytelen asszony volt. Nem rontotta meg a társadalmi felemelkedés. Gondolkodása, magaviselete és kinézete alapján inkább indián volt, mint fehér ember. Őseinek a természet vak erőivel folytatott több évszázados küzdelme nagyon meglátszott rajta. Ha boldog volt, a hajam fésülgette, fonogatta, miközben egy tangódallamot dúdolt, ha bántotta valami, szó nélkül meghúzta magát egy csöndes, eldugott zugban, ahol senki sem látta. Soha nem panaszkodott. Egyszer így találtam rá az istálló szegletében, a lovak és a bárányok közt. Egy rönkön gubbasztott. – *Mi a baj, mama?* – kérdeztem tőle bátor-

talanul. De ő könnyező szemén át rám mosolygott s azt válaszolta: – *Semmi.* Később hozzáfűzte: – *Majd ha nagy leszel, megérted.*

Sejtettem, hogy valami baj van. Nem megy a gazdaság. Később magamtól is rájöttem. A világgazdasági válság és a tőkekoncentráció következtében a kisbirtokok majd mind tönkrementek, az argentin peso nagyon elértéktelenedett. De a mi esetünkben más tényezők is közrejátszottak.

Hat-hét éves korom körül minden érdekelni kezdett. A fák, növények, állatok, emberek, könyvek; a Föld és a csillagos ég. Szóval minden. Talán azért lettem később tanítónő, hogy a Pampán szerzett tapasztalataimat valakinek átadhassam. Visszatekintve majd négy évtizedes tanítói pályafutásomra, úgy érzem, hogy igyekezetem nem volt hiábavaló. Sikerült átadnom egy keveset sokirányú érdeklődésemből és tudásomból a tanítványaimnak. Sajnos úgy hozta a sors, hogy saját gyerekem nem lehetett. Régi dolgaim közt kotorászva egy sokkal később, talán főiskolás koromban írt jegyzetfüzetem került a kezembe. Ebben a füzetecskében, nem kis ámulatomra, a következőket olvastam:

„Talán azért értjük meg oly mélyen a természetet, mert egylényegűek vagyunk vele. Egy tőről fakadtunk. Az a néhány év, amíg itt vagyunk, oly rövid. Kivirágzunk, mint a rózsa, egy szemernyit illatozunk, majd hirtelen elhervadunk, s többé sose térünk vissza.

Milyen szomorú, hogy minden, ami szép, egy napon hervadásnak indul. A rózsa, melynek színe, illata annyira elkápráztatott, egy napon elhervad, meghal. Szirmai megbarnulnak, lehullnak. Ez a rózsa már soha vissza nem tér. Megismételhetetlen csoda. Az ember hasonlóképpen. Egy végtelen törékeny egyediség, egy alig hallható futam az élet szimfóniájában.

A Pampa csendje, magánya engem is sok mindenre megtanított. Arra, hogy nyitva kell tartani a szemem, hogy hinni kell önmagamban, hogy örülni kell minden percnek, mert minden oly törékeny, oly múlékony.

Örülni kell a sok apró semmiségnek, melyek széppé teszik az életet...”

„A földön ülve hallgatom a fák zúgását, a madarak távoli énekét, a világ mély sóhaját. Egy vékony, gilisztaszerű féreg araszolgat előttem egy hosszú fűszálon. Testét U alakban begörbíti, farkát előbbre tolja, majd felemeli parányi teste elülső részét, mely még parányibb tapogatókkal ellátott fejben végződik, s előrelódítja. Ha véletlenül a fűszál mellé téved, meginog és korrigálja utolsó húzását. Így araszolgat végig a fűszálon, az egyik végétől a másikig. Ott látványos artistamutatvánnyal megfordul és elindul visszafelé. Mikor eléri a fűszál túlsó végét, újra visszafordul. Négyszer-ötször is megteszi ezt az utat. Végigkínlódja, tapogatja a szálat, míg ráébred, hogy ez a piciny világ csak ennyiből áll. Rabságban tartja. Majd véletlenül kitapint egy másik odahajló fűszálat, ekkor átlendül arra, s ott ugyanezt az araszolgatást és mutatványt újból végigcsinálja. Hogy miből él, azt csak ő tudja. Bizonyosan akkor táplálkozik, mikor araszolgatás közben egy rövid időre megáll, s csak a feje matat a vékony fűszál szélén. Olyan tö-

rékeny a teste, szinte átlátszó. Egy rossz mozdulat, egy tétova erőhatás is elpusztíthatná. Hagyom, hogy tovább végezze örök sziszifuszi küzdelmét a fűszálak tengerében sok más társával, bogarakkal, hangyákkal, pici pókokkal együtt."

„Ha lehajolsz a föld közelébe, egy új világot látsz, mely él, nyüzsög, szorgoskodik. Mikor végigmegyünk egy füves részen, nem is sejtjük, mennyi pusztítást, fájdalmat okozunk, akaratlanul a földbe taposva ezeket a parányi lényeket. A világ ilyen. Képtelenek vagyunk nem ártani. Hiába a széles út. Állandó összeütközések, szerencsétlenségek kísérik az embert földi útján. Az erőszak szándékos vagy akaratlan jelei. Az ember sosincs egyedül, mert minden munkál körülötte, hol a javára, hol a kárára. Ez csak később derül ki.

Iszom egy korty vizet a magammal hozott edényből. A víz tele van parányi életekkel, melyek lényem részévé válnak. S ki tudja, hogy a hasznomra lesznek-e, vagy a káromra? Elég egy fertőzött korty víz s az embernek vége. Belázasodik, feldagad a teste, s a saját verejtékében fürödve pusztul el, görcsök és fájdalmak között. Egyszer régen, még a Pampán, láttam már egy szerencsétlent így elpusztulni.

De elkalandoztak a gondolataim. A természet ennek ellenére szép, lenyűgöző. Inkább gyönyörködtet és táplál, mint pusztít. Értünk van, a boldogulásunkért."

5. SAM

Eszmélésem legkorábbi éveiből édesapámról a legszebb emlékeim maradtak. Látom, amint délcegen felpattan a lovára és elvágtat a város felé, ahogy vitás kérdésekben igazságot tesz a munkások közt, ahogy a béreket osztja, vagy ahogy szivarozik a verandán kifeszített függőágyon.

Az aratást nagyon szerettem, mert jól tudtam, hogy ez életünk és jólétünk záloga. Minden ettől függ. A cséplőgépeket beszerezni és üzembe helyezni nem volt a legkönnyebb feladat. De apa képes volt rá. Mindig ott lábatlankodtam én is.

Van a tarsolyomban egy-két kedves emlékem apámról. Elmesélem őket.

Egyszer egy munkás azzal a hírrel szaladt be a házunkba, hogy egy nandu pár fennakadt a birtok hátsó részén húzódó élő sövényben, mely az erős szelektől védte az épületeket. Apám azon nyomban elnyomta a szivart, kalapot ragadott és rohant a helyszínre. Én kíváncsian szaladtam utána, mert akkoriban ismertem és szerettem meg az állatokat. Apám bevette magát a bozótba, és pár perc alatt kiszabadította a sűrű ágak erdejéből a nanduk hosszúra sikeredett nyakát. Ha nem segít, tán ott pusztultak volna a nagy hőségben. Aztán kiterelte őket az útra, s mikor szabadon bocsátotta a riadt állatokat, kedvesen megpaskolta a hátukat. Mivel kissé megizzadt, levette sombreróját, melyet majd mindig a fején hordott, megtörölte a homlokát, majd a kalappal búcsút intett a poros úton elügető állatoknak. Ezt látva boldogan szaladtam hozzá és átöleltem hosszú szűrcsizmába bújtatott lábát.

– *Anitám!* – ha jó kedvében volt, mindig magyarosan szólított. – *Látod, milyen boldogok, és hogy szaladnak. Boldogok, mert újra szabadok.*

Majd kézen fogott és visszavezetett a házunkhoz.

Van róla egy másik kedves emlékem is.

Pontosan már nem tudom, akkor hány éves lehettem. Az egyik napon mezítláb szaladgáltam az istállók, fészerek körül. Szállongó lepkéket, bogarakat hajkurásztam, amikor egy gerendákkal burkolt veremféle tetején megakadt a lábam, és elestem. Egy hosszú szálka belefúródott a lábfejembe, és felhasította a bőröm. Csak úgy dőlt a vér a sebből és rettenetesen bőgtem. Azt hittem, hogy végem van. Az egyik alkalmazott meglátott, s máris rohant a földekre apámért, mert a birtokon csak ő értett efféle dolgokhoz. Meg is érkezett lóhalálában. A lova istrángját odahajította az egyik bámész szolga kezébe, ölbe kapott és bevitt a házba. Előbb friss, hideg vízzel jól kimosta a sebemet, majd késheggyel kipiszkálta belőle a szálkadarabkákat, vigyázva megtörölgette, aztán egy faládikából üvegcséket és kötszert kotort elő. Szeszt öntött a sebre, ami annyira belemart, hogy fájdalmamban feljajdultam és újra sírni kezdtem. Apa csak mosolygott rajtam. Utóbb valami okkersárga színű port hintett rá és szépen befáslizta. Majd a betegápoló szerepéből szerető szülővé változott, mikor az ölébe ültetett, gyengéden megölelt és viccelődve azt mondta: – *Semmiség az egész. Ebcsont beforr.*

Mikor pár nap múlva levettük a kötést, láttuk, hogy a seb szépen begyógyult. Ekkor anyámmal olyan büszkék voltunk rá. Tudtuk, ha bármi bajunk esne, őrá mindig számíthatunk.

Még mielőtt rátérnék életem legsötétebb szakaszának elmesélésére (úgy teszek, mintha az időt húznám, pedig nem), úgy érzem, előbb még el kell mondanom, hogy miként tanított engem édesapám az anyanyelvére.

Otthon spanyolul beszéltünk. Írni, olvasni anyai nagyapámtól tanultam, aki kasztíliai spanyolok gyermeke volt. Az ő szülei még a múlt század végén vándoroltak ki Amerikába. Ő már a második nemzedékhez tartozott, ezért inkább argentinnak érezte magát, mint spanyolnak. Anyám az egyik délvidéki harcos indián törzs leszármazottja volt. Tőle tanultam meg a kecsua nyelvet. Anyám ezenkívül megtanított a gyakorlati, háztartás körüli munkákra is. Mikor már szépen beszéltem ezt a két nyelvet, apám egy napon azzal a kéréssel állt elő, hogy szeretné, ha magyarul is megtanulnék. Ötletének nagyon megörültem, mert így többet lehettem vele.

A birtok egyik árnyas helyén hevert egy nagy fatörzsféle. Arra telepedtünk, ott szoktunk szabad időben tanulgatni. Már néhány egyszerű szót tudtam, mert apa, ha beszéd közben nem találta a spanyol szavakat, úgy magyarral helyettesítette. Szerencsére volt egy magyar-spanyol kéziszótára és egy magyarnyelvtan-könyve, melyből annak idején még ő tanult az iskolában. Ő csak elindított engem a tanulásban, majd rám bízta a könyveket, de a lelkemre kötötte, hogy nagyon vigyázzak rájuk, tönkre ne tegyem, vagy fe-

lelőtlenül el ne veszítsem őket. Megígértem neki, hogy úgy fogok rájuk vigyázni, mint a szemem fényére. Ezután már magam tanulgattam. Eleinte hangosan mondtam a szavakat, később egyszerű mondatokat formáltam. Ha nem tudtam valamit, vagy elfelejtettem, este, lefekvés előtt megkérdeztem édesapámtól. Nagyon boldoggá tette, mikor látta óriási igyekezetemet, meg azt, hogy egész szépen haladok a nyelvtanulásban.

Néha, szabad idejében felolvasott nekem. Volt egy féltve őrizgetett verseskötete, melytől csak hosszabb unszolás után volt hajlandó megválni. Ennek a könyvnek már a címe is költői volt: *Válogatás a magyar költészet gyöngyszemeiből.* Később, főleg a hosszú téli hónapok során, ez a könyv lett a legkedvesebb olvasmányom. Ma is féltve őrzöm. Szerettem volna apám kedvében járni, ezért néhány verset lefordítottam spanyolra és később fejből is megtanultam.

Az első vers, amit az elmémbe vésten, a *Himnusz* volt. Erre még apám tanított meg. Előbb a szövegére, később a dallamára. Egy este, tábortűz mellett üldögélve, elénekelte nekünk. Mindegyikünknek nagyon tetszett a különös, borongós dallam és az ismeretlen európai nyelv. Apámnak gyönyörű tenor hangja volt.

Az első költő, akit mélyen a szívembe vésett, Petőfi volt. Ti, akik klasszikus és amerikai irodalmon nevelkedtetek, talán nem is tudjátok, hogy ki ő. A magyarok a legnagyobb költőjüknek tartják. Apám így jellemezte őt:

– Nekünk Petőfi olyan, mint az olaszoknak Dante, a németeknek Goethe, a franciáknak Hugo és a spanyoloknak Cervantes. Sokat bolyongott, nélkülözött, s végül az 1848-as szabadságharcban nyoma veszett. Csupán huszonhat évet élt. Még gyerekfejjel írta legszebb költeményeit a szabadságról, a szerelemről, a természetről és a hazaszeretetről.

Apám különösen szerette tájleíró verseit, mert bennük fel-felcsillant a távoli haza képe, melyet annak idején meggondolatlanul elhagyott. A versek csak táplálták benne a honvágyat, mely belül egyre emésztette.

A versekben előforduló jellegzetesen magyar neveket így próbálta megmagyarázni nekem:

– Nézd, Anitám, hogy jobban megértsd ezeket a verseket. Az Andoknak nálunk otthon a Kárpátok hegylánca felel meg, a Pampának az alföld, a róna, a gaucsóknak, a Pampa lovaspásztorainak a marhapásztorok és csikósok. A nagy folyókhoz, a Paranához és a Río Saladóhoz a Duna és a Tisza társul.

Még azt is hozzáfűzte, hogy a mi itteni hegyeink, folyóink jóval nagyobbak az ottaniaknál. Mert Európában minden olyan kicsiny.

Petőfi néhány költeménye édesanyját juttatta eszébe és a szülői házat. Ilyenkor, komoly férfi létére, könnybe lábadt a szeme. De nem szégyellte. Édesanyja akkoriban még élhetett, valahol a messzi, vén Európában. Sejthette, hogy már sosem fogja őt viszontlátni.

Mikor rosszra fordult a sorsunk, mikor a pusztulás és a csőd fenyegette a birtokot, többé már nem szavalta, nem énekelte ezeket a verseket. Mintha lelke jobbik fele meghalt volna. Viselkedése alapján ráébredtem, hogy a magyarokra nemcsak a mulatozás,

virtuskodás jellemző, hanem a kesergés, búslakodás is. Apám is hol mulatozott, hol kesergett. Egyszer, ilyen kesergő hangulatában azt mondta, hogy vétkezett családja, népe és hazája ellen, mikor hátat fordított mindennek.

Apám kálvinista vallású volt. Munka közben néha rajtakaptam, hogy zsoltárokkal, egyházi énekekkel buzdítja magát. Esti magányában imádkozott, főleg a nehézségek idején.

Egy napon aztán felismertem, hogy az imádság rokona a költészetnek. Mert minden imádság a lélek mélyéről fakad, éppúgy, mint a vers, csak nem az emberekhez szól, hanem az Úrhoz.

6. FORGÓSZÉL

Az apámtól kapott versgyűjteményben találtam egy költeményt, melyet a költő honvágya ihletett. Idézek belőle pár találó sort:

Kisded hajlék, hol születtem,
Hej, tőled be távol estem!
Távol estem, mint a levél,
Melyet elkap a forgószél. [21]

A Biblia egyik könyvében pedig ezt olvastam:

Mikor eljő, mint a vihar, az, amitől féltek,
és a ti nyomorúságotok, mint a forgószél
elközelít,... Akkor segítségül hívtok engem. [22]

A mindkét helyen említett „forgószél”, amit mi „az őrültek szelének” is mondunk, bizony bennünket is elkapott.

Néhány földbirtokos apámat és családunkat tolvajoknak, betyároknak vélte. Megtudták, hogy a gazda magyar, s Santa Fé térségében a magyarokról rossz volt az emberek véleménye. Ezért szerettek volna mielőbb megszabadulni tőlünk. Egy nagy csapatot szerveztek, s aratás előtt pár héttel, az éj leple alatt, lovaikkal, szekereikkel összegyúrták, letaposták a földeket, az állatainkat elhajtották, a csűrt és az istállókat felgyújtották. Apám aznap éjjel éppen a városban tartózkodott. Később sikerült egy lojálisabb szomszédját szóra bírnia. Az elmondta, mikor megtudták, hogy a gazda magyar, tolvajnak, betyárnak vélték, azt hitték, hogy majd bandát szervez mindenféle alja népből, koldusokból, vendégmunkásokból, büntetett előéletű egyénekből, s féltek, hogy garázdálkodni fognak. De már rájöttek, hogy teljesen félreismerték, mert apám nem akar nekik semmi rosszat, hogy oktalanul büntették. Ám akkor már nem lehetett segíteni. Persze nyíltan egy gazda sem ismerte el, hogy köze lett volna a garázdasághoz.

Ez az önbíráskodás csúnya dolog volt. Apám Isten büntetéseként értelmezte, mert fellázadt a sorsa ellen, amit neki a Teremtő elrendelt.

Évekkel később földrajz- és történelemtanár lettem, s utánajártam a dolognak. Szerettem volna megtudni, hogy miért nem szeretik azon a vidéken a magyarokat?

Az Argentína történelmét leíró egyik könyvből aztán megtudtam, hogy azon a tájon betyárkodott, garázdálkodott egy amolyan argentínai Zorró. Ezt a hírhedt bandavezért Lorenzo Salaynak, Szalay Lőrincnek hívták, és magyar származású volt.

Lorenzo fiatalon részt vett a Napóleon elleni háborúkban, de a franciák foglyul ejtették. A fogságból megszökött és egy hajó fedélzetén Argentínába jutott. Itt beállt gaucsónak. Neki is olyan nyughatatlan vére volt, mint szegény apámnak. Kalandokra, gazdagságra vágyott. Titokban betyárcsapatot szervezett, rátört a földesurakra, kirabolta és felgyújtotta birtokaikat. A zsákmány egy részét megtartotta, a többit szétosztotta a szegények, nincstelenek közt. Így aztán nagy népszerűségre tett szert. A korabeli krónikák szerint a nők imádták őt, mert öles termetével, kékesbe játszó szakállával, vad lobogású szemeivel, arisztokratikus arcélével igazi férfiszépség volt.

Lorenzo és bandája éveken át félelemben tartotta Santa Fé és Tucumán tartományok birtokosait. A hatóságok tehetetlenek voltak a betyárokkal szemben, mert a szegények elbújtatták őket a katonák és a csendőrök elől. A krónikaíró szerint Lorenzo árulás áldozata lett. Az egyik alvezére szemet vetett kedvesére, aki egy szép tartású tucamaró indián lány volt, s azért, hogy megszabaduljon vetélytársától, elárulta Lorenzo rejtekhelyét az üldözőinek. Két századot vezényeltek ki elfogatására az egyik közeli laktanyáról. A közelharcban több betyár az életét vesztette. Lorenzo és nyolc társa fogságba esett. A foglyokat a fővárosba vitték, ahol egy rögtönítélő haditörvényszék mindannyiukat kötél általi halálra és felnégyelésre ítélte. Az ítéletet nagy tömeg szeme láttára hajtották végre a fogház udvarán. A legenda szerint ez lett a nagy *„bandito Lorenzo”*[23] sorsa.

Mivel a mi birtokunk Santa Fé közelében volt, az emberek a régi mendemondák szerint még emlékeztek a rettegett bandavezérre. A szüleik, nagyszüleik mesélhették nekik. Persze azt is hozzátették, hogy ez a Lorenzo egy magyar ember volt. Talán mást nem is tudtak a magyarokról. Úgyhogy mikor apám megérkezett arra a vidékre, előítéletekkel voltak vele szemben. Valószínűleg ennek a hamis köztudatnak sok köze volt a megtorláshoz.

Apám a következő évben már nagy hátránnyal indult. A gazdaság veszteséges volt, nagy kölcsönökkel terhelve. Sokkal kisebb területen tudott csak gazdálkodni. A következő év viszonylag jól sikerült. Már úgy tűnt, hogy sikerül kilábalnunk a válságból és az adósságokat törleszteni tudjuk, de szerencsétlenségünkre a következő évben tikkasztó északi szél jött, a zanda, s az aszály elvitte az egész termést. A következő évben ez a természeti csapás megismétlődött.

7. A BUKÁS

Apám ez alatt a két-három év alatt teljesen megváltozott. Elhagyta életereje, életkedve, lendülete. Már nem tanítgatott, nem szavalt többé verseket, viszont gyakran kiabált,

veszekedett és egyre többet ivott. Anyámmal próbáltunk melléje állni, de ő egyre csak mondta a magáét.

Kicsúszott a lábunk alól a talaj. El kellett adni a maradék állatokat, a felszerelést, hogy valahogy létezni tudjunk. Végül a birtokra rátette kezét a hivatal. Aztán egy napon határidőt kaptunk, hogy mikor kell elhagynunk a birtokot. Apám egész élete benne volt: az álma, temérdek munkája és igyekezete. A csapást csak tetézte azzal, hogy ivott és talán még füvet is szívott. Ámokfutó lett. Nem lehetett vele bírni. Furcsa viselkedését sokáig nem tudtam megérteni. Mintha két különböző ember lakott volna benne. Jobban mondva az előző helyébe egy másik ember lépett. Egy erőszakos valaki, aki tört-zúzott, kiabált és veszekedett. Csak később értettem meg, hogy miért viselkedett így. Azért, mert az alkohol aláásta és fokozatosan megváltoztatta személyisége természetét. Szenvedélybeteg lett. Nem tudott többé uralkodni a cselekedetei felett.

Gyakran sírtam és kértem az Urat, hogy segítsen rajtunk. Hogy legyen megint minden úgy, mint régen. Adja vissza nekünk azt a bátor, erős apát, aki egykor volt. Akit nagyon szerettünk és tiszteltünk. Aki éjt nappallá téve dolgozott, tanított és mindentől megóvott bennünket. De az Úr nem hallgatott meg. A napok, hetek, hónapok egyre teltek, s mi éheztünk és szenvedtünk. Nagy-nagy nyomorban éltünk.

Egy napon szekérre raktuk maradék javainkat, és a legközelebbi városba költöztünk. Sejtettem, hogy utoljára látom a birtokot, ezért titokban búcsút vettem a házunktól, fáktól, madaraktól, a végtelenbe nyúló földektől. Elbúcsúztam fiatalságom és addigi életem színterétől.

A Pampa világa számomra akkor végképp bezárult, s később fájó emlékké vált.

Napokig a szabad ég alatt háltunk a kocsi mellé terített takarókon. Apám nem talált munkát. Arca majd mindig feldúlt volt, ezért sehol sem néztek rá jó szemmel. Hosszú vándorlás után jutottunk el a főváros egyik szegénynegyedébe, mely az iparnegyed közelében volt.

Nagyszüleim még jóval a csőd beállta előtt visszaköltöztek Patagóniába, ahol egy kis házat örököltek nagyapám egyik gyermektelenül elhunyt testvérétől. Anyám annyira szégyellte a nyomorunkat, hogy ezt nem is tudatta velük. Abban reménykedett, majd csak jobbra fordul a sorsunk, s akkor majd mindent szép sorjában megír nekik.

Apám hosszú utánajárás után szerzett munkát. Előbb egy cukorgyárban, de az idény leteltével újból munkanélküli lett, majd egy konzervgyárba szegődött. Ez egy halfeldolgozó üzem volt. Szalagmunkát végzett. Az ő feladata volt a halfejek eltávolítása. Ezt azért tudom, mert egyszer engem is magával vitt a gyárba. Egy beüvegezett váróteremben magamra hagyott. Volt nálam egy darabka kenyér, azt majszolgattam és az ablakokon keresztül nézelődtem.

A nagy csarnokban kerekeken futó tartályokat tologattak. Az egyik mellett megláttam apámat, amint nyakába vetett gumiköpenyben és egy jókora késsel a kezében serényen

dolgozik. A tartály adagolónyílásán át kipottyant egy-egy hal, melynek egy nagy nyiszszantással lemetszette a fejét. Az a lenti tárolóba hullt. Majd a halat kibelezte és rádobta egy futószalagra. Ezt a műveletet ismételgette egyfolytában. Láttam, hogy a keze nem bírja és egyre reszket. Utólag visszagondolva, ez a monoton munka az araszoló féreg szizifuszi küzdelmét juttatja az eszembe. Szegény apámat, akire mindig olyan büszke voltam, akire úgy felnéztem, egy ilyen megalázó helyzetben kellett látnom. Nem is tudtam többé lenézni a csarnokba. Valami belül nagyon fájt és nagyon-nagyon szomorú voltam.

Kétóránként rövid szünetet tartottak. Apám az egyik szünetben felszaladt hozzám, megkérdezte, hogy vagyok. Mondtam neki, hogy jól, mivel találtam egy sárguló újságot és éppen azt olvasgattam. A munkaidő végét erős szirénahang jelezte. Apám megmosakodott, átöltözött a többi munkással együtt. De utána nem sietett haza, hanem betért egy útba eső kocsmába és ivott valamit.

Úgy egy évig élhettünk abban a leélt bádogkunyhóban, a nyomornegyedben. Arra világosan emlékszem, hogy szegény apám elviselhetetlen hal-, alkohol- és dohánybűzt árasztott. Hiába mosakodott, a kellemetlen szagtól nem tudott megszabadulni.

8. EPILÓGUS

Történetem végéhez értem. Utólag úgy érzem, hogy parányit könnyítettem lelkem fájdalmán. A teher, melyet évekig csendben, magamba rejtve hordoztam, a seb, mely mindig nagyon fájt, égetett, most itt van előttetek. Látjátok. Ítéljétek meg ti, hogy van-e igazság a földön? Én nem akarok ítélkezni senki és semmi felett. Ahhoz túl kicsiny vagyok. Salamon király a példabeszédek könyvében azt írja, hogy az engedetlenek *„majd tetteik gyümölcsét eszik”,* elnyerik az Úrtól méltó büntetésüket...

Tudom, hogy amit a naplómba leírtam, amit papírra vetettem, nem minden, és nem semmi. Eddigi életem egy kis töredéke csupán, mely bennem az idő során megragadt, s amit érdemesnek tartottam elmondani.

Már magam sem tudom, hogyan fejezzem be. Szegény apámat annyira gyötörte a kudarc és a honvágy, hogy keservesen összekuporgatott pénzén egy nap visszatért Európába s többé nem hallottunk róla.

Miután apám elhagyott bennünket, anyámmal egy kisebb tengerparti városkába költöztünk, ahol életünk hátralévő részében csendben éldegéltünk. Az egyik helyi iskolában tanítottam földrajzot és történelmet. A gyerekek tanításában, nevelésében leltem meg életem igazi értelmét.

Anyám egy napon megbetegedett. Agyvérzése tolószékhez láncolta. Én gondoztam, ápoltam egész haláláig. Még az utolsó, józan pillanataiban szeretett volna mondani, üzenni valamit. Talán apáról. Valami vallomásfélét. De talán csak azt akarta a tudtomra adni, hogy mindig mennyire szeretett. A szándéka nem tudott már hallható formát ölteni ajkain. Így ment el szegény Maríjám.

Évek múltán tudtam meg apám nővére, Júlia egyik leveléből, hogy apám hazatért. A züllés útján már nem tudott megállni, és nem sokkal később, tragikus körülmények közt elhunyt. Halálának körülményeit a távoli rokonok tapintatból elhallgatták előttem. A lesújtó hír hallatán napokig nem tértem magamhoz, s azóta is magamban hordozom, mint egy súlyos keresztet.

Pár héttel ezelőtt töltöttem be hatvanadik életévem, és átköltöztem nagyszüleim kicsiny, üresen álló házába. Most itt, ebben a szerény hajlékban írom ezeket a szomorú sorokat. Ez a délvidéki táj elkápráztató. Gyakran sétálgatok a közeli tóparton. Gyönyörködöm a természet örök formáiban, melyekhez úgy érzem, nincs fogható a világon. Életem nagyon hasonlít ahhoz a kődarabhoz, mely az utcaszéli árokban árván hever, de még inkább a lehulló falevélhez, melyet a forgószél ide-oda sodor.

Hétvégeken kijárogatok a temetőbe. Mindig viszek egy csokor friss virágot nagyszüleim és anyám sírjára, majd magányosan üldögélek és olvasgatok az útszéli padok egyikén vagy betérek az ottani kis kápolnába. Leggyakrabban nincs ott senki rajtam kívül, csak a Megfeszített. Ilyenkor magamba mélyedek. Átadom magam Uramnak, Teremtőmnek. Életem fényei és árnyai elhalványulnak, kialszanak. Velem vannak mindazok, akiket szerettem. A szívemben hordozom őket. A kicsiny kápolna csendje, nyugalma gyógyít. A Pampa mérhetetlen csendjét, nyugalmát juttatja eszembe, a „paradicsomét", ahonnan egykor kiűzettünk. Hátralevő életemben már nem vágyom semmire. Csak az igazi megbékélést keresem...

Jegyzetek

[1] Az elbeszélés magját a Varga András komáromi tanár által közölt igaz történet képezi

[2] Mesztic (spanyol) – fehér és indián keverékfaj

[3] Gyapjúból szőtt csíkos, szögletes köpeny vagy vállkendő

[4] Argentína déli, egészen a Magellán-szorosig elterülő felföldje. (Amikor Magellán hajósai először léptek erre a területre, a parti homokban óriási lábnyomokra leltek. – Que patagones! – kiáltott fel egyikük. – Milyen nagylábúak! Ezért ezt a déli felföldet azóta Patagóniának nevezik.)

[5] Táblás jellegű felföld

[6] Villa miseria (spanyol) – nyomornegyed

[7] A koka kábító alkaloidát (kokaint) tartalmazó cserje. A füstölt levelet mészporral galacsinná gyúrják és ezt a golyót több óráig rágják. A levélben található alkaloida erős érzéstelenítő szer. A szegények azért rágják, hogy a nehéz munkát, fájdalmakat, keserveket jobban el tudják viselni

[8] Mimózalelkű – túlzottan érzékeny, könnyen sebezhető ember. (A mimóza Dél-Amerikában őshonos növény, melynek levelei érintésre összecsukódnak)

[9] Csallóközi Nagy Sámuel a XX. század elején Amerikába kitelepült magyarok egyike volt, aki a jobb élet reményében elhagyta hazáját

[10] A patagóniai indiánok kedvenc háziállata

[11] Serkentő hatású, koffeint tartalmazó, füstös ízű tea. Zárt edénykéből vékony szívószál segítségével szívogatják
[12] Argentína óriási kiterjedésű, füves síksága
[13] Láma – Dél-Amerika igénytelen „tevéje". Nandu – a Pampa strucca
[14] Hivatkozás a 19. századra
[15] Nagyobb kiterjedésű, gazdasági épületekkel rendelkező birtok
[16] A Pampa hűvös, páradús délkeleti szele
[17] A Pampa forró, száraz északi szele
[18] A Pampa történetének és éghajlatának leírása Vécsey Zoltán: *Dél-Amerika* c. könyve szerint
[19] Brazília nyugati részén elterülő felföld; brazíliai vadnyugat
[20] Az arany és a gazdagság mesebeli országa, ahol nem kell dolgozni
[21] Kisfaludy *Szülőföldem* c. versének részlete
[22] *Példabeszédek könyve 1. rész, 27. és 28. vers,* Károli Gáspár fordítása
[23] Szalay Lőrinc története Balázs Dénes: *Argentína* c. útikönyvében olvasható (Panoráma, 1988)

Az irgalom szigete

Legyetek egymáshoz jóságosak, irgalmasok!
(Eféz.4,32)

Történetünk az Egyenlítői-Afrika nyugati partvidékén játszódik, az első világháború idején. Egy fekete asszony sorsán keresztül láttatja az irgalomra szorulók és az irgalom szolgálatában állók hétköznapjait.

1. TALÁLKOZÁS

Albert doktor reggeli sétájára indult. A tengerpart fövenyén lépegetett, gondolataiba mélyedve. Az egyik oldalon a mérhetetlen óceán tajtékzott, a másikon karcsú pálmák sorfala hajladozott a hajnali hűvös szélben. Feleségével két évvel ezelőtt érkeztek Gabonba. Azóta már teljesen megszokták ezt a fülledt, páradús trópusi klímát. Óriási munka áll mögöttük. Betegek százait vizsgálták meg és gyógyították, s közben felépítettek egy kórházfalut az Ogooué folyó partján, az őserdő mélyén. A két éve tartó szakadatlan, emberpróbáló munka után jólesett neki ez a kis kikapcsolódás. Már Heléna is ráfér egy kis pihenés. Nagyon sokat köszönhet neki: mennyit virrasztott, kötözött, injekciózott; hányszor asszisztált a szüléseknél és az operációknál – még végiggondolni sem tudja. Nélküle bizony semmire sem jutott volna.

Egy fakereskedő, aki hetekkel korábban a segítségükre szorult a sérve miatt, bocsátotta a rendelkezésükre ezt a tengerparti házikót pár napra. Amolyan bungalófélét, mely két tágas helyiségből és egy tengerre néző faoszlopos teraszból állt. Délutánonként szeretett ott hűsölni, mialatt a felesége felolvasott neki a Bibliából.

Az őserdei robottól Heléna vérszegénységet kapott, és nagyon legyengült a szervezete. Főleg a felesége kedvéért jöttek ide pihenni, mert ő még bírta volna egy ideig. Szerencsére jó egészségnek örvend és vasból van az idegzete. Már kora hajnalban felébresztette feleségét és beadta neki az erősítő injekciót. Heléna nagyon hálásan pillantott rá, majd nyomban új álomba merült – ő pedig sétára indult. Szerette a reggeli, magányos sétákat, mert ilyenkor még tiszta az ember feje, ezért minden megoldatlan kérdésen könnyen átlát. Például sétálgatás közben szokta átgondolni, miként folytassa készülőfélben levő újabb könyvét, vagy azt, hogy melyek a soron következő legsürgősebb teendők a kórházban.

A trópusi sisakról most sem feledkezett meg, mert ezen a „paradicsomi" tájon bizony a reggeli és az esti fény éppoly veszedelmes, mint a nappali verőfény. Ebben a kérdésben Helénával egymás őrzői, őrangyalai voltak, mert mindig figyelmeztették egymást, ha netalán valamelyikük megfeledkezett a dologról. Lefekvés előtt pedig egy-

más moszkitóhálóinak sértetlenségét ellenőrizték, melyek megvédték őket a veszedelmes éjszakai vérszívóktól.

A kikötő közelébe ért. Éppen kifutott az öbölből egy nagy tengerjáró hajó. A parton négerek csoportjai álldogáltak, és az egyre távolodó hajó felé integettek. Az asszonyok egymásba kapaszkodva jajveszékeltek. A hajón karok százai lengtek, mintha egy hatalmas fekete zászló foszlányai lennének.

Váratlanul felbúgott a hajókürt, búcsút véve a szendergő partoktól.

Mire a kikötőbe ért, az emberek már éppen hazatérőben voltak. Keserű arcuk sok mindent elárult. Pazar színekben pompázó ruháik és fénylő, csokoládébarna testük széppé tették őket. A természet gyermekei, gondolta, éppen olyanok, mint az én betegeim. Talán fangok vagy galoák, ki tudja?

A távolodó hajó nagy hullámokat vetett, s azok egyre ostromolták a meredek partokat. A kikötőben kopott bárkák, keskeny pirogák[1], hosszú fatörzsekből összetákolt tutajok és viharvert folyami gőzösök vesztegeltek. Rögtön felismerte az Alambe nevű gőzöst, melyen pár nappal korábban érkeztek ide, Lambarénéből.

Lassan végigsétált a kikötői stégen[2]. Az egyik kövön egy idősebb néger asszony ült a távolodó hajó irányába fordulva, mindenkitől elhagyatva. Az asszony zsákszerű, szürke ruhát viselt. A lábai előtt egy jókora batyu feküdt, vékonyka kezében pedig egy amulettet szorongatott: hosszú fémláncra fűzött leopárdkarmokat. A doktornak az édesanyját juttatta az eszébe. Lekuporodott az asszony közelében egy terméskőre. Egy ideig a harsány fényben tündöklő tengert kémlelte, majd a távoli horizonton egyre zsugorodó hajó irányába nézett. A hajó hosszú kéményei csak úgy ontották magukból a sűrű, fekete füstöt.

Az öregasszony halkan sírdogált a kövön.

– Csak nem? – kérdezte tőle.

Az asszony lassan feléje fordította lelki fájdalmaktól elgyötört arcát.

– De igen! – hangzott alig hallható válasza.

A doktor együttérzően bólintott. Kis idő múltán az idős asszony kiöntötte előtte szíve keserűségét.

– Az egyetlen fiam, Bakele, most indult a háborúba. A falunkból minden fiatalt elvittek, teherhordónak. Nem volt mit tenni, mennie kellett. Magamra maradtam, teljesen magamra! Most mi lesz velem? Férjem az egyik fakitermelő telepen dolgozott és szerencsétlenül járt. Megcsúszott az egyik nedves fatörzs s maga alá temette. Az oganga[3] már nem tudott rajta segíteni.

– Hol történt? – kérdezte a doktor, miközben kissé közelebb húzódott.

– Hol? Hát a talagougai fatelepen. Mivel a fehér doktor kórháza a közelben volt, pirogán oda szállították a férjem.

– Mikor történt?

– Tavaly, az esős évszak kezdetén, mikor az Ogooué megáradt.

– Igen, már emlékszem erre az esetre. A férjedet véletlenül nem Basilnak hívták?

– De igen. Honnan tudod te ezt? – kérdezte az asszony.

– Honnan? Hát én vagyok a nagy fehér doktor, Monsieur Albert. Én kezeltem a férjedet – mondta, majd sietősen hozzáfűzte: – Ugye milyen kicsi a világ!

– Te lennél az a nagy fehér varázsló? Te lennél az oganga? – kérdezte az asszony álmélkodva, tágra nyílt szemekkel. – És nem tudtál rajta segíteni?

– Én mindent megtettem. A férjedet nagyon siralmas állapotban hozták be hozzám. Összeroncsolódott lábai piszkos rongyokba voltak becsavarva. A sok zúzódástól, vérveszteségtől nagyon legyengült szegény, és felszökött a láza. Kitisztítottam a sebeit, bekötöztem, majd beadtam neki néhány vérmérgezés elleni injekciót, de már nem tudtam rajta segíteni. Nagyon sajnáltuk, mert a kollégái azt mondták róla, hogy Basile jó munkás volt, sosem volt vele baj, nem ivott, nem lustálkodott és nem veszekedett.

– Ezt mondták? Ezt jólesik hallanom.

Erre a doktor megfogta az asszony kezét, és próbálta megvigasztalni.

– Ne szomorkodj!... Hogy szólíthatlak?

– Zitombónak.

– Szóval, Zitombó, gondolj arra, hogy ő már fenn van az égben, a mi Urunknál. Ezért hát ne szomorkodj!

Ezt követően a doktor azon vette észre magát, hogy együtt sír ezzel az idegen asszonnyal, aki a férjét elvesztette s akit a fia éppen elhagyott. Miután kicsit belegondolt pillanatnyi nehéz helyzetébe, nagyon megesett rajta a szíve, és úgy döntött, hogy meghívja magukhoz a bungalóba teára és egy kis harapnivalóra.

Heléna éppen a teraszon szorgoskodott. A reggelit készítette elő. Szárított halat, manióka-kenyeret[4], forró teát és banánt. Szívélyesen üdvözölte az idegen asszonyt s miután férjétől megtudta, hogy egyetlen fia éppen most indult a háborúba, nagy szeretettel tessékelte az asztalukhoz.

Zitombó asszony valószínűleg nagyon éhes lehetett, mert mohón fogott az étkezéshez.

Albert doktor a napokban szerzett tudomást arról, hogy édesanyját otthon, Elzászban, egy száguldó katonai lovas kocsi halálra gázolta. A Vogézekben ádáz harcok dúltak. Az ellenséges alakulatok – a franciák és a németek – hetekig lőtték egymást a hegyekbe felvontatott ágyúikkal. A falvakban nagy volt a riadalom. Állandó dörejek rázták meg a völgyekben megbúvó falvak házait, ezért nem csoda, hogy a száguldó lovak megbokrosodtak. Szegény édesanyja már sohasem láthatja viszont szeretett fiát. Pedig mennyire óvta őt és Helénát ettől az afrikai utazástól, s most ő esett áldozatul.

A doktor belül mély fájdalmat érzett, de erről nem beszélt se a feleségének, se másnak. Magába zárta bánatát. Még a naplójában sem említette édesanyja elvesztését, mivel azt vallotta: minden embernek joga van ahhoz, hogy talány maradjon a többiek számára.

2. KÓRHÁZ AZ ŐSERDŐ MÉLYÉN

Pár nappal később együtt indultak hazafelé az Alambe gőzösön. Zitombó a falujába igyekezett, mely az Ogooué középső folyásánál feküdt, több száz kilométerre Port Gentiltől. Albert doktor és a felesége Lambarénéba tértek vissza, az őserdő mélyén felépített kórházukba, illetve kórházfalujukba, ahol szerették volna tovább folytatni a megkezdett munkát. Útközben rábeszélték Zitombót, hogy mivel amúgy is útba ejti Lambarénét, töltsön el náluk, házukban és a kórházfaluban pár napot. Ott jól fogja érezni magát, és hamar elfelejti súlyos gondjait.

Zitombót nem kellett sokáig unszolniuk.

– A falumban úgysem vár rám senki. Minek siessek? – mondta belenyugvóan. – Az íratlan törvényeink szerint a férjem testvérének kell engem eltartani. Befogadott ugyan a házába, de semmi sem köt hozzá. Már amúgy is van vagy három felesége és egy tucat gyereke. Csak teher vagyok a nyakán.

A hajó lassan haladt az árral szemben. A rejtett zátonyok, homokpadok miatt óvatosan kellett kormányozni. Útközben találkoztak tutajosokkal, akik a dzsungelből kitermelt fatörzseket úsztatták le a tengerhez, és vízilócsordákkal. Az emberek némán lesték az ormótlan állatok fürdőzését. Féltek tőlük, mert már hallottak több súlyos tragédiáról, mikor a felborult pirogák utasait szétszaggatták vagy súlyosan megcsonkították.

Másnap reggel feltűntek a Protestáns Misszió és az őserdei kórház épületei a látóhatáron. A doktor és a felesége, könnyű poggyászukat magukkal cipelve, felkísérték Zitombót a dombon álló házukhoz. A konyha melletti kicsiny szobácskát a rendelkezésére bocsátották.

Zitombó alighogy kipakolta batyujából szegényes motyóját és szemrevételezte moszkitóhálóval fedett keskeny ágyát, máris kisietett a teraszra. Kíváncsian kémlelt körül. A házból szép kilátás nyílt a végtelen őserdőre és a kék folyóra. A hajójuk éppen továbbindult. Ő egész Talagougáig utazott volna, onnan pedig gyalog folytatta volna útját a falujáig, mivel a folyó a középső szakaszon már zuhatagos, ezért nem hajózható. Úgy érezte, jobban tette, hogy elfogadta a doktorék meghívását.

Majd a parton nézett szét. A doktorék háza mögött sorakoztak a kórház barakkjai. Facölöpökön álló, deszkából, bambusznádból és pálmalevélfonatokból épült hosszú épületek. Előttük betegek és kísérőik csoportjai tereferéltek. Kissé távolabb álltak a missziós telep házai: hivatalok, lakóházak, raktárak és az iskola fehérre meszelt épülete. Hátul olajpálmák sorfala zárta el a kilátást.

A napokból hetek, a hetekből hónapok lettek. Zitombó nagyon megszerette új otthonát és annak minden lakóját: Albert doktort, Heléna asszonyt, a fekete ápolókat, a misszionáriusokat, de legfőképp a telepen élő különféle állatokat, a doktor kedvenceit. Már nem tépelődött családja elvesztésén s a honvágy sem emésztette.

Egy napon így szólt hozzá a doktor:

– Látom rajtad, hogy már megszoktad új otthonodat és szeretnél nálunk maradni. Ezért úgy gondoltam, mivel amúgy is jól értesz az állatok nyelvén, megbízlak a gondozásukkal.

– Köszönöm, doktor! Látom, hogy te a szívekbe látsz – felelte Zitombó hálásan. – Ígérem, hogy nem fogsz csalódni bennem. Így legalább nem leszek a terhetekre.

– Hová nem gondolsz? Nem vagy a terhünkre. Nagyon megszerettünk téged, és megszoktuk, hogy velünk vagy. Mindenkinek, akinek irgalomra és gyógyulásra van szüksége, fiatalnak vagy öregnek, embernek vagy állatnak, helye van a mi kis kórházunkban.

A fentebbi beszélgetést követően Zitombó lett a kórház állatfarmjának gondozója. Naponta végezte a tyúkok, kecskék, antilopok, pelikánok, papagájok, majmok, kutyák és macskák etetését. Hetente egyszer kitisztította az ólakat és ellenőrizte a zárak sértetlenségét. Az állatokat éjszakára be kellett zárni a tolvajok és a környéken ólálkodó leopárdok miatt.

Zitombó nagy szeretettel és körültekintéssel végezte munkáját. Egy este a doktorné megdicsérte:

– Látom, hogy az állataink nagyon megszerettek. Bizonyára azért, mert példásan törődsz velük. Levetted vállainkról ezt a terhet. Szeretném neked valamiként meghálálni.

Zitombó a terasz végében ült éppen. Ölében egy kiscica nyújtózkodott. Hosszú munkaköpenyének zsebéből egy kölyökmajom kíváncsiskodott ki s a lábai előtt Carramba[5] strázsált, melyet egy Európába hazatérő spanyol fakitermelő hagyott a doktoréknál.

– Látod, elvesztettem a saját családomat és nálatok találtam helyette egy másikat. Ennél többre már nem vágyhatom – mondta boldog mosollyal az arcán.

Erre a doktorné barátságosan a vállára tette a kezét. – Mindez nagyon szép, Zitombó, de azért magadra is gondolnod kellene. Van egy ruhám, mely még egész jó állapotban van. Én sajnos már kinőttem, de gondolom, hogy neked éppen jó lesz. Szeretném neked adni.

Ezzel a doktorné beszaladt a házba és egy világos alapú, barna pettyes ruhával a karján tért vissza. Zitombó rögtön felpróbálta, és már az aznap esti áhítaton és vacsoránál ebben a ruhában jelent meg. Ez a barna pettyes hosszú ruha nagy feltűnést keltett, főleg a fekete ápolók körében. Bizony irigyelték Zitombót, mert az ő kopott egyenruhájuk nem volt olyan megkapó.

A vacsorát követően a doktor odatelepedett harmóniumához és Bach-műveket játszott. Korálokat, prelúdiumokat és fúgákat. Mindenki megigézve hallgatta. A fekete ápolók egyre himbálták magukat a zene lassú ütemére. Zitombó is nagyon szerette ezeket az orgonadarabokat, mert ilyen szépet életében még sohasem hallott. A falujában énekelt rituális énekek és dallamok egészen eltörpültek mellette. Mikor először hallot-

ta felcsendülni a harmónium hangját, megigézve a zenétől a doktorhoz szaladt és hálás szavakat suttogva, megragadta a kezét, majd megcsókolta. A doktor nagyon megilletődött ezen a spontán megnyilvánuláson.

Havonta egyszer a doktor igét hirdetett a szabad ég alatt. Egyszer azt prédikálta, hogy Jézus szívünk ajtaja előtt áll és zörget. De ezen az ajtón csak belülről van zár, kulcs és kilincs. Csak rajtunk áll, hogy az ajtót kinyitjuk-e, hogy beengedjük-e az Urat a szívünkbe, vagy sem.

A doktor szavai, imái mélyen megragadták Zitombót. Szerette volna mielőbb megnyitni szíve ajtaját. Számára egyáltalán nem volt meglepő, hogy a doktor igét hirdet, mert szerinte az igazi varázslók nemcsak a test, hanem a lélek sebeit is gyógyítják. Egy napon azt is megértette, hogy Isten fia azért jött le az égből, hogy gyógyítsa lelki sebeinket, hogy felszárítsa könnyeinket és hogy feláldozza magát értünk, bűnösökért. Ezek után már csak őt akarta követni, s többé nem hitt amulettje csodatévő erejében, ezért a leopárdkarmokat egy napon a folyóba dobta.

Úgy érezte, hogy egyenrangúvá vált a fehérekkel, mert őt is éppúgy szereti az Úr, mint bárki mást. Nagy igyekezetében, buzgalmában még írni és olvasni is megtanult az egyik fiatal ápolónőtől. Egy év leforgása alatt annyira megváltozott, hogy aki régebben is ismerte, rá sem ismert volna. Már nem az a görnyedt, magába roskadt, szürke öregasszony volt, aki egyre búslakodik, szomorkodik családja elvesztésén, hanem egy büszke, öntudatos asszony, aki a doktor állatfarmjának gondozója.

Zitombó már túljutott hatvanadik életévén, mikor egy napon megkeresztelkedett és letette a konfirmációi[6] fogadalmat. Ezt követően már részesülhetett az úrvacsora sákramentumában[7]. Az Úr jelképes testét és vérét boldogan vette magához, s ezt követően járni kezdte a kórház barakkjait, hogy megtérítse azokat a bennszülötteket, akik még nem tértek meg. A doktor figyelmeztette, hogy ne menjen a fertőző betegek barakkjába, mert az nagyon veszélyes. A vérhasban, mocsári lázban és leprában szenvedő betegek elkülönített épületben éltek. Zitombó semmit sem tudott a mikroorganizmusokról és arról a pusztításról, amelyre képesek. Nem értette, hogy miért nem látogathatja meg a törzséből származó sorstársait, akik nagyon szeretnek vele együtt lenni s akikkel oly jó egy tálból enni.

Zitombó az egyre sokasodó hetek és hónapok alatt megfigyelte, hogy a doktor nemcsak honfitársait gyógyítja nap mint nap, hanem a növények és az állatok épségét is óvja.

Egyszer az újonnan épülő barakkok közelében sétált, kutyája kíséretében, mikor látta, hogy a doktor az útban levő kis olajpálmákat kiásás után új helyre ülteti át. A mély gödrök ásásánál pedig figyelmeztette a munkásokat, hogy legyenek elővigyázatosak. Ne bántsák a békákat és egyéb bogarakat, mert azok nagyon hasznosak.

A száraz évszak közepén nagy homokpadok keletkeztek a folyó egyik ágában, s egy vízzel telt mélyedésben bennrekedt néhány hal. Ekkor a doktor a segédjével keskeny kanálist ásott a víz irányába, s azon keresztül átengedte a folyóba a rabságba esett halakat.

Zitombó ilyen s ehhez hasonló, furcsánál furcsább dolgokat figyelt meg. Ettől kezdve még jobban megbecsülte munkakörét és még nagyobb szeretettel viselte gondját a doktor állatainak.

Persze voltak olyan napok is, mikor vitába kellett szállnia gazdájával. A doktor egyszer nyitva felejtette szobája ajtaját, s a háza körül ténfergő antilopok beosontak rajta, majd az asztalon szanaszét heverő műve kéziratát egy szemig felfalták. Úgy látszik, ízlett nekik a finom papír. A doktor ezt látva nagyon mérges lett, s Zitombónak kellett őt lecsillapítania és pártfogásába venni a tudatlan állatokat. Máskor a munkások pártjára kellett állnia, mivel nem végezték el a rájuk bízott munkát, s a doktor ezért a súlyos mulasztásért neheztelt rájuk.

3. ALBERT DOKTOR GONDOLATAI

Albert gyakran gondolt édesapjára, aki falusi lelkészként szolgált otthon, Günsbachban, a Vogézekben. Ha gyermekkorában ő vagy a testvérei elkövettek valamilyen csínytevést, édesapjuk mindig szigorúan megbüntette őket, de Albert a szigorán mindig átérezte a szeretetét. Ő ezt az erkölcsiséget örökölte, ezt hozta magával a szülői házból. A rakoncátlan állatokkal, lusta, nemtörődöm bennszülöttekkel szemben úgy kell viselkednie, mint egy szigorú, de szerető apának gyermekeivel szemben. Meg kell őriznie tekintélyét. Nem süllyedhet le a feketék szintjére, akik véget nem érő viszályokba, vitákba bonyolódnak. Feleségével azért jöttek ide, hogy az irgalom szolgálatában álljanak, s nem azért, hogy az igazság őrei legyenek.

Mennyire igaza volt Zitombónak, mikor a minap azt kérdezte tőle, csöppnyi szemrehányással a szemében: – Minket, feketéket a szeretet gyakorlására neveltek, melyre Jézus tanított benneteket, és arra, hogy nyissuk meg előtte szívünk ajtaját. De akkor nem értem, hogy törzseitek miért háborúznak? Miért veszitek el tőlünk férjeinket, gyermekeinket és miért viszitek el őket a háborúba? Mondotok valamit és mást tesztek!

Bizony, szégyellhetik magukat, gondolta Albert doktor. Ölnek, pusztítanak, és eközben azt hirdetik, hogy „ti pedig szeressétek egymást". Önmagukat sem értik, önmagukat sem szeretik, akkor meg hogy akarhatják, hogy a bennszülöttek szeressék és megértsék őket. Mi végre a háború? Mi végre imádkoznak, prédikálnak, ha eközben ölnek? Mert ha összeveti a hétköznapok borzalmakkal, erőszakkal, szerencsétlenségekkel, fájdalmakkal, szenvedésekkel és igazságtalanságokkal túlzsúfolt világát vallási és erkölcsi képzeteikkel – az Istentől kapott tízparancsolattal és Jézus szeretetparancsával –, rögtön látja, hogy baj van, hogy rossz úton járnak.

Érezte, hogy a fehér ember arca felemás. Egy kettős Janus-archoz hasonló, mely hol angyal-, hol ördögarcot ölt. A fehér ember jó és rossz egyszerre. Kezet nyújt felebarátjának és a más bőrszínű embernek, igen, kezet nyújt, de ebben a kézben kenyér és víz helyett fegyver van. A szeretetet hirdeti s közben háborúzik, pusztít és öl. A szép szavak mögött elvetemült tettek rejlenek. A fehér ember egy ördögi körben forog.

Ezt a felemásságot, kétszínűséget a más bőrszínűek – a feketék, muzulmánok, hinduk, buddhisták és rézbőrűek – észreveszik és eszerint vélekednek róluk. Mindez a felemásság mennyire mardossa a lelkét. Az ő egész példamutató élete, orvosi és írói munkássága mindig is arra irányult, hogy mindezt jóvátegye. Hogy megmutassa a fehéreknek és a feketéknek egyaránt, másként is lehet. Hogy gátat lehet és gátat kell vetni annak a folyamatnak, mely a gyarmatosítással és a rabszolga-kereskedelemmel kezdődött. El kell gondolkodni szavaink és tetteink felett, hogy végre tisztán lássuk, kik is vagyunk. Jobbak vagyunk-e azoknál, akik ellen harcolunk és akiket leigázunk? S mit tudunk adni a legyőzötteknek és leigázottaknak. Meg kell kísérelnünk a lehetetlent! Jobb emberekké kell válnunk, mint elődeink voltak. Elmélyültebbé, igazabbá, igazságosabbá. Jézus azt mondta, hogy „a kincs bennetek van". Meg kell találnunk ezt a mélyben rejtőzködő kincset. Hűnek kell maradnunk önmagunkhoz, azokhoz az eszményekhez, melyeket vallásunk hirdet. Szellemi és lelki erőinket össze kell fognunk és küzdenünk kell emberi méltóságunk és lelki tisztaságunk megőrzéséért. Ha mást mondunk és mást teszünk, a bennszülöttek szemében lealacsonyodunk, elveszítjük tiszteletüket és szeretetüket. Ami Európában végbemegy, az a bomlás, a hanyatlás jele. Olyanná kell válnunk, mint Jézus volt, akinek a szavai és a tettei egységet alkottak.

A tízparancsolatban és a szeretet parancsában kinyilvánított eszmékkel összhangban kell élnünk és cselekednünk. A felemásságtól, kétarcúságtól meg kell végre szabadulnunk. Azokért kell élnünk, akik segítségre, irgalomra szorulnak. A betegekért, árvákért, nincstelenekért és mindenfajta elesettért. A Földünkön nagy a testi és a lelki nyomorúság, ezt már egyszer észre kellene vennünk. S végül a legfontosabb: sosem szabad elfeledkeznünk arról, hogy tisztelettel adózzunk az élet minden formájának. A bennszülötteket épp úgy kell tisztelnünk, mint a növény- és állatvilágban megmutatkozó életet. Az élet minden formáját úgy kell tisztelnünk, szeretnünk és védelmeznünk, mint a saját életünket, s az életet csak a legszükségesebb esetben szabad károsítanunk...

4. ZITOMBÓ ASSZONY HALÁLA

Zitombónak hirtelen felszökött a láza és napokig tartó kínzó álmatlanság gyötörte. Látta Bakelét, amint egy őserdei csapáson menetel sorstársaival, súlyos terhet cipelve vállán. Fohászkodott az Úrhoz, hogy tartsa meg őt, adjon neki erőt a nagy teher cipeléséhez.

A doktor és a felesége csak akkor figyeltek fel rá, mikor látták, hogy egy ideje elhanyagolja kötelezettségeit. Nem látja el az állatokat és esténként nem jelenik meg az áhí-

tatokon. Először azt hitték, hogy ez egy újabb lelki krízis nála, de aztán látták, hogy komolyabb dologról van szó. Nagyon fájlalták, hogy temérdek kórházi kötelességük mellett megfeledkeztek róla.

Nem tudni, mikor és hogyan történt: Zitombón az álomkór tünetei mutatkoztak. A doktor és a felesége arra gyanakodott, hogy valamelyik nap, elalvás előtt, elfelejthette maga fölé húzni a moszkitóhálót.

A doktor a fertőző betegek barakkjába fektette és injekciókkal kezelte, de a betegség lefolyását már nem tudta megállítani. Az álmatlanságot nagyfokú aluszékonyság követte. Zitombó nagyon elgyengült, és álma egyre mélyebb lett. Látomások gyötörték és gyakran félrebeszélt. A felfekvéstől fekélyek keletkeztek a testén. A halál advent harmadik vasárnapján következett be. Szobája ajtaja előtt Carramba strázsált és egyfolytában morgott.

Halála előtt pár nappal bizalmasan megsúgta a doktornak: – Tudom, hogy már sosem látom viszont a falumat, se a fiamat, Bakelét, mert hamarosan örökre elhagylak benneteket. Mindent köszönök! Ti nagyon jók voltatok hozzám. Megszántatok, befogadtatok és szerettetek. Nagyon fogtok nekem hiányozni s az én kedves állataim is.

A doktor a meghatódottságtól nem tudott szóhoz jutni. Ő mindennel megpróbálkozott, hogy Zitombó életét megmentse, de a betegség már nagyon előrehaladott stádiumba jutott.

A beteg utolsó pillanataiban egy szép álomképet látott: nyílt az ajtó és Bakele lépett be rajta. Erősen, egészségesen, boldog mosollyal az arcán. Zitombó utolsó erejéből felült az ágyán s a fia felé nyújtotta csonttá aszott karjait. – Fiam, hát itt vagy? Végre megjöttél? Tudtam, hogy egyszer visszatérsz hozzám. Már nagyon vártalak.

– Vége lett a háborúnak, hát hazaengedtek – felelte a fiú, majd anyja ágyának szélére telepedett, a nyakába borult és egyre simogatta sötét ráncoktól barázdált fénylő arcát és aszott karjait...

Mikor a doktor benyitott a betegszobába, Zitombó asszony már nem élt. Lábait egész a nyakáig felhúzta és fonnyadt karjait szorosan rájuk fűzte. Nem úgy feküdt az ágyán, nem oly békésen, mint a halott Jézus Mária térdén, Michelangelo nevezetes szobrán, a Piétán, sokkal inkább olyan benyomást keltett, mintha egy összehúzódott, hatalmas keresztes pók lenne. Viszont az arca derűs volt és megbékélt. Jézuséra emlékeztetett.

A doktor és felesége sokat szomorkodtak a derék asszony elvesztésén. Mindketten úgy tekintettek rá, mint a saját édesanyjukra. Csak akkor vigasztalódtak meg kissé, mikor karácsony napján egy felgyógyult betegekből álló vidám csapatot kísértek le az Ogooué partjára, hogy a folyami gőzössel hazatérjenek falujukba.

A parton állva megfogták egymás kezét, s mikor a távolodó hajó felé integettek, alig bírták legyűrni feltörő könnyeiket...

Jegyzetek

[1] piroga (indián-spanyol) – a bennszülöttek fatörzsből kivájt evezős csónakja
[2] stég (német) – hajóhíd, kikötői híd
[3] oganga – varázsló (Albert doktor beceneve galoa nyelven)
[4] manióka (indián-francia) – trópusi cserje, melynek gumós gyökeréből lisztet, ill. kenyeret készítenek
[5] carramba (spanyol) – szitokszó (a novellában kutyanévként szerepel)
[6] konfirmáció (latin) – hitvallástétel a protestáns egyházakban
[7] sákramentum (latin) – Krisztussal való misztikus egyesülést jelképező szertartás

Legenda a révkalauzról

„Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál,
mintha valaki életét adja az ő barátaiért”
(Ján.15,13)

1. KÜLÖNÖS ISMERETSÉG

Él városunkban egy nagyon rokonszenves lány, akit elég különös körülmények között ismertem meg, s akinek *Mona Lisát* idéző talányos mosolya megsejtette velem mindazt, ami túl van téren, időn és gondolaton. Vándor Hajnalkának[1] hívják.

Hát úgy történt a dolog (mint később kitudódott), hogy ő már többször látott engem a vasárnapi istentiszteleteken, a mi kis kálvinista templomunkban. Ezt követően, ha véletlenül belém botlott az utcán, a buszon vagy az egyetemen, ahova akkoriban *PowerPoint* kurzusra járt, mindig kedvesen rám mosolygott. Eleinte észre sem vettem, azaz arra gondoltam, hogy valószínűleg tévedés történt, bizonyára összetéveszt valakivel a drága.

Az utóbbi időben komoly bajok vannak a látásommal. Például ha egykori nejemmel vagy annak vér szerinti hozzátartozóival valahol összefutok, spontán látási zavarom támad, de ha a rokonaimmal, jó barátaimmal hoz össze a sors szeszélye, a látásom azonmód éles lesz, mint a sasé. De a hallásommal sincs ez másként. Ha teszem azt diákjaim rákérdeznek valamilyen rém nehéz dologra, a hallásom abban a minutumban csődöt mond, de amikor a főnök magához hívat és a tudtomra adja, hogy lankadatlan munkámért rendkívüli prémiumban részesít, hallószervem máris rendbe jön. Meg aztán van még egy olyan furcsa rigolyám is, hogy dél felé sosem megyek ki a házból (egyedül végképp). Ennek valódi okát már elfelejtettem, de ezt a régi szép szokásomat így is nagy becsben tartom. A gondolkodásommal sincs ez másként, ezért Hajni *Gioconda-mosolyát* csak többszöri megnyilvánulás után jegyeztem.

Így vagy úgy, végül is felfigyeltem Hajnalkára, s azon kezdtem töprengeni, honnan is ismerhet engem ez a lány (én az utóbbi időben nemcsak a lányokat, hanem minden szemrevaló fiatalasszonyt lánynak nézek, mely a korai öregedés vitathatatlan jele). Több furcsa lehetőség is motoszkált a fejemben. Aztán egy napon éppen szünetet tartottak a *PowerPoint* tanfolyam résztvevői. Hajnalka kollégáival a tanterem előtt ácsorgott. Rövid, testre szabott, narancssárga alapú pettyegetett ruhát viselt, mikor elhaladtam előtte. Éppen az ötös labor felé igyekeztem. Ahogy meglátott, a fentebbiekben leírt titokzatos mosolyféle ült ki az arcára. Ez szíven ütött. Többé nem volt semmi kétségem afelől, hogy ez a mosoly nekem szól. Nem tudtam megállni, hogy meg ne kérdezzem tőle:

– Ha nem haragszol, honnan ismersz te engem?

Na erre tűzpirosba váltott át amúgy kissé fakó arcocskája, mivel (mint később kitudódott) egyáltalán nem számított arra, hogy leszólítom.

– Hát a buszról, ott láttalak – hebegte megilletődötten.

Persze később négyszemközt bevallotta nekem, hogy a templomunkban látott legelőször. Szóval abban az eklektikus, liliom-, levél- és szívmotívumokkal kifestett hideg kőrengetegben, mely bizony a Felvidék egyik legrégibb kőtemploma[2]. Aztán az is kitudódott, hogy együtt dolgozik Szandrával, akivel annak idején évekig együtt robotoltam az iparban, s aki akkortájt éppen Belgiumban tartózkodott. Megkértem Hajnalkát, hogy alkalomadtán adja át neki baráti üdvözletemet. Végül arra is fény derült, hogy jól ismeri a lányomat, mert pár hete ő is eljárogat a Cantus egyházi énekkar próbáira. (A lányom egy alkalommal így jellemezte Hajnalka hangját: – Papa, ha tudni akarod, hát elmondhatom: Hajni hangja szoprán, de nem ám akármilyen! Semmi mezzoszoprán! Szoprán a javából!)

Miután fény derült ezekre a furcsa körülményekre, hirtelen olyan közelinek éreztem őt, mintha már ősidők óta ismerném.

Azóta többször találkoztunk. Együtt utaztunk munkába menet, vagy munkából jövet. Bevallom, nagyon élvezetes utazások voltak ezek, mert leggyakrabban átszellemült és önfeledt beszélgetésekbe merültünk, ezért aztán szinte észre sem vettük, hogy telik el az út. Ő mindig nagyon figyelmes volt, csupa szem és fül, úgy itta a szavaimat, mint a száraz, szikes talaj a nyári, meleg záporesőt. Kérdései, hozzászólásai nagy tudásról és vitathatatlan szakértelemről tanúskodtak.

Később az is kitudódott, hogy Prágában, a Károly Egyetemen végzett matematika–informatika szakon (ettől aztán leesett az állam). Persze azt már a legelején kiderítettem, hogy Szandrával a Statisztikai Hivatalban dolgoznak, a Miletič utcai nagy piac közelében. Aztán jóval később (a lányom révén) az is kiderült, hogy Hajnalka elvált asszony. Azóta esélyeim, akár a nagy folyók vízállása tavaszi hóolvadás idején, nagyot nőttek.

2. NAGYVONALÚ GESZTUS

A minap (húsvéthétfőt követő szerdai nap reggelén) fürgén, jókedvűen, frissen borotválkozottan ugrottam fel a pozsonyi buszra. Kezemen, ruházatomon még érződött a húsvéti kölnik illata. De nem volt mit szégyellnem, mert az egész istenadta busznak olyan bódító pacsuliillata volt, mint egy jókora parfümös szelencének. Hajni közvetlenül a sofőr mögötti ülésen trónolt, kötött, vörös színű kardigánban és majdhogynem rövid, barna szoknyában. Messziről úgy virított, mint egy jókora, piros tulipán. Kölniillatom ellenére mosollyal fogadott (azzal a bizonyos talányos mosollyal, mely nagyon vonzóvá tette).

– Szia! De nagyon csinos ma valaki! – bókoltam neki, miközben melléje huppantam. – Hogy vagy?

– Vagyogatok – mondta nevetgélve. – És te?

– Én sem panaszkodhatom – kontráztam.

Szó szót követett. Hajni elmondta, hogy a húsvéti ünnepek alatt Losoncon járt. A szülei (ahogy mondani szokás) tejben-vajban fürösztötték, mivel az utóbbi időben egyre ritkábban jár haza. A rajta lévő kardigánt is tőlük kapta ajándékba. – Ugye, milyen jól áll rajtam? – kérdezte. Erre megdicsértem a kardigán anyagát, mintáját, színét és illatát, majd elmondtam, hogy nagyon sajnálhatja, amiért nem vett részt a húsvétvasárnapi istentiszteleten, mert az énekkaruk (amelynek egy ideje ő is tagja) szépen szerepelt. A lányom nemcsak énekelt, még gitározott is... Aztán az is kitudódott, hogy rokonságban áll a hivatalban levő püspökünkkel. Erre én is eldicsekedtem neki, hogy szegről-végről rokona vagyok a korábbi püspöknek, aki úgy egy éve halt meg (hogy miben, azt persze diszkréten elhallgattam).

Talán Jézus kereszthalála sugallta azt az ötletet, hogy Manolo, a hősies indián kisfiú történetét elmeséljem neki. Csak azt nem tudtam, hogyan fogjak hozzá.

– Képzeld, tegnap a postán jártam és Nánási Nándorba botlottam. Netán ismered?

– Személyesen nem, de hallottam már felőle. Ő az a venezuelai illusztrátor, nemde?

– Ördögöd van! A szülei révén évekig élt kint Latin-Amerikában, ott végezte el a képzőművészetit és közben bebarangolta az egész földrészt. Ezekről a kalandos útjairól egy képekkel illusztrált cikksorozatot írt az egyik lapnak.

– És te honnan ismered Nándort?

– Úgy egy évvel ezelőtt a Fórumban[3] előadást tartott Venezuela természeti szépségeiről. Akkor láttam őt először. Felejthetetlen előadásáról később cikket írtam a helyi lapnak. De még mielőtt beküldtem volna a szerkesztőségbe, szerettem volna kikérni a véleményét. Elküldtem hát számítógépes levelező rendszeren keresztül az általa megadott címre. Később kiderült, hogy levelemet az édesapja kapta meg Venezuelában. Mikor látta, hogy a fiának szól, rögtön visszatovábbította Európába. Hát nem meglepő? A számítógép és a mobiltelefon milyen kicsivé zsugorították a világot.

Nandi nagy megtiszteltetésnek vette, hogy cikket írok előadásáról, ezért munkámat készségesen kijavította és kérésemre kiegészítette egy fényképpel, melyen a *Simón Bolívar*[4] csúcson áll, komplett hegymászó felszerelésben. Ami kivált érdekessé teszi ezt a képet: a szíve fölött büszkén tartja városunk címerét, melyen *Szűz Mária* trónol, ölében a Gyermekkel. Ezt a címert azért vitte magával erre a viszontagságos expedícióra, mert számára az egykor elhagyott szülőföldet jelképezte (később persze bevallotta, hogy igazándiból egyfajta talizmánként használta).

Mikor idáig jutottam, hirtelen felocsúdtam, mert bizony jócskán eltértem a tárgytól. Mindenképpen el szerettem volna mesélni Hajnalkának azt a megrázó, hősies történetet Manolóról, a kis révkalauzról.

– Az előbb ott tartottam, hogy tegnap összefutottam Nándorral a postán. Ő is ugyanabban az ügyben sántikált ott, mint én: szintén pénzt vett fel. Mikor felismert, széles

mosollyal az arcán felém fordult, s azt mondta: – Tudod mit? Lemondok a javadra arról a történetről, mely a Chinak-merú vízesésnél történt. Írd csak meg! Kíváncsi leszek az eredményre.

Meglepetésemben alig bírtam szóhoz jutni, mert annak idején a témát tabuként kezelte, s nem egyezett bele, hogy írjak róla.

Végül azt válaszoltam neki, hogy nagyon szép gesztus ez tőle, a nagylelkűsége lekötelez, már többször megfordult a fejemben, hogy írok egy novella-félét a története alapján, csak a beleegyezésére vártam.

3. TÁBLAHEGYEK FÖLDJÉN

Tovább már nem halogattam a dolgot és hozzáfogtam, hogy Hajninak végre-valahára elmeséljem azt a szomorú történetet. Ő egész idő alatt odaadóan figyelt. Az ilyen lányoknak, asszonyoknak nagy öröm ám a mesélés, mert az ember, miközben nagy hévvel beszél, kicsit szerelmet is vall. A történet mesélése során szavai színes csokrát bokrétaként nyújtja át.

– A következő történet Venezuelában játszódott le, még a kilencvenes évek elején. Ha jól számolom, úgy tizenöt évvel ezelőtt. Egy pemón indián, név szerint Ismael, mesélte el Nándornak, az egyik kalandos útjuk során. Erről az óriási kiterjedésű országról tudnod kell, hogy esőerdővel borított végtelen síkságait, medencéit nagy táblahegyek tarkítják, melyeken tucatnyi folyó ered, s melyek a táblahegyek pereméhez érve nagy morajjal alázúdulnak a mélybe. Az őslakosok hite szerint ezekben a zuhatagokban a vizek félelmetes szelleme lakozik… Láttál már táblahegyet?

– Nem is tudom.

– Úgy képzeld el, hogy az amúgy lapályos, illetve dimbes-dombos, végtelen erdők, füves szavannák borította vidék fölé nagy, lapos tetejű, tömbszerű hegyek emelkednek, melyek messziről szemlélve egymás mellett sorakozó hosszú dobozokra emlékeztetnek. Még a földtörténeti ókorban vízszintesen lerakódott homokkőrétegekből keletkeztek, s a részben lepusztult őspajzs részét képezik. Felszínüket krétakori, többnyire vörös színű kőréteg takarja. Ha valaki indián kísérettel arra vetemedik, hogy megmássza egy ilyen tepuy[5] meredek falát, egy nagy fennsíkra ér és leírhatatlan látványban lesz része, mivel a teteje lakatlan, érintetlen terület. Virágok százai pompáznak rajta és fantasztikusnál fantasztikusabb szél- és esőformázta sziklatömbök. Nándor annak idején egy nemzetközi csapattal felmászott a Roraima-tepuy[6] tetejére, sátrat vert ott és bebarangolta annak egy részét. Ezek a fennsíkok ugyanis bejárhatatlanok. Képzelj csak el egy több száz négyzetkilométer területű, folyókkal, tavakkal, völgyekkel, barlangokkal, sziklatömbökkel, egzotikus növényekkel tarkított lakatlan fennsíkot. Az ilyen területet két-három napos sátorozás alatt, míg az étkészlet tart, lehetetlen bebarangolni.

4. MANOLO, A RÉVKALAUZ

– Egy ilyen táblahegy tetejéről zúdul alá a világ legmagasabb vízesése, az *Angel* vízesés, melyet Jimmy Angel amerikai pilóta fedezett fel még a múlt század harmincas éveiben. A következő történet is egy vízeséshez fűződik, de sokkal kisebbhez, a Chinak-merúhoz, mely az Aponwao folyón található... Nem untatlak?

– Légy csak nyugodt, örömmel hallgatlak!

– Szóval az történt, hogy az egyik katolikus misszió papját, Ortega atyát, egyre unszolták tanítványai, a vasárnapi iskolás indián gyerkőcök, hogy kitartásuk, szorgalmuk és jó magaviseletük jutalmául vigye el őket kirándulni. Mivel az ország legfőbb nevezetességei[7] falujuktól nagyon távolra esnek, ezért a közelben található vízesést választották, a Chinak-merút. A legtöbbjük még nem látta, csak távoli, morajló hangját hallotta, kedvező széljárás esetén. Kirándulásukat húsvét vasárnapjára tervezték. Felkérték Manolót, a kis révkalauzt, hogy vigye el őket motorcsónakján a vízeséshez. Ő szívesen elvállalta, mert így egy kis pénzhez jutott, meg már külföldi turistákat kalauzolva többször is megjárta ezt a veszélyes útszakaszt. Minden alkalommal a folyó felső folyásán keresztül közelítették meg a vízesést. A zuhatag előtt pár száz méterrel kikötöttek, s onnan kitaposott ösvényeken keresztül leereszkedtek egy kiugró, párkányszerű kiszögellésre, ahonnan megcsodálták a félelmetes természeti tüneményt. Az alázúduló víztömeg megközelítőleg száz méterrel a lábuk alatt egy pazar színekben pompázó tóvá terebélyesedett, sűrű vízpárát lehelve ki magából. A tó vizét a folyó tovább vitte új meg új zuhatagokon keresztül egész az Orinocóba, mely kelet felé tartva ömlik a Karib-tengerbe. Manolo előbb édesapjával, később bátyjával együtt járt ezekre az utakra, de idővel olyan sok tapasztalatra tett szert, s annyira megedződött, hogy maga is képessé vált az út megtételéhez. Mondanom is felesleges, nagyon résen kellett lennie, mert az átkelés alatt több veszély is leselkedett rájuk.

5. A CHINAK-MERÚ TORKÁBAN

– Azon a bizonyos húsvétvasárnapon sötét esőfelhők lógtak az égen, és szeles volt az idő. A gyerekek ennek ellenére jó hangulatban ébredtek, mert tudták, elérkezett a nagy nap, amikor végre szemtől szemben láthatják a félelmetes zuhatagot. Alig bírták kivárni az indulás idejét.

Délután, úgy egy óra tájban, izgatottan szaladtak le a kikötőbe.

Ortega plébános Manolo mellé ült a csónak farába. Miután a kis gyereksereg elhelyezkedett a nagy, bárkára emlékeztető csónakban, Manolo beindította a motort. Nyílegyenesen siklottak ki a nagy vízre, mely eleinte szép nyugodtan hömpölygött széles medrében, de a vízeséshez közeledve sodrása egyre nőtt, egyre veszélyesebbé és szeszélyesebbé vált.

Majd egy óráig tartó csónakázás után arra a partszakaszra értek, ahol a pálmalevelekkel fedett kicsiny vályogkunyhók álltak, s ahol Manolónak ki kellett kötnie. A part felé fordította hát a kormányt, s már csak pár méter választotta el őket a biztos révtől, mikor a motor váratlanul bedöglött. A fiú megpróbálta újraindítani, de sajnos minden igyekezete hiábavalónak bizonyult.

Mialatt az evező után kapott, egy rövidke pillanatra feltekintett az égre és keresztet vetett. Egy sötét, vérszínű csíkot látott felderengeni a súlyos esőfelhőktől borított égbolton. Rossz előjelnek vélte.

Minden erejét megfeszítve evezett. Hasztalanul erőlködött az egy szál evezővel, a folyó sodrását nem tudta legyőzni, nem tudta elérni a partot.

A fiú belsejében szörnyű vihar dúlt, de cserzett arcáról lehetetlen volt leolvasni bármit is. Gyorsan kellett cselekednie, mert a folyó növekvő sodrása egyre kurtította az időt.

Manolo tudatában megkezdődött a visszaszámlálás.

Hirtelen ledobta az evezőt, a riadt gyerekek felé fordult és kiadta a nyílt parancsot:

– Mindenki ugorjon a vízbe! Azonnal! Mentse az életét!

Erre belevetette magát a vízbe és a part irányába úszott. A víz kissé lehűtötte, s ekkor villant elméjébe, hogy a gyerekek még kicsik, s bizonyára nem tudnak úszni, a pap pedig már túl öreg, ő meg azért. És mit tett ő? Felelőtlenül cserbenhagyta a rábízott embereket!

A szélső kunyhóban egy hosszú kötél volt előkészítve, egyik végén egy kis mentőövvel, melyet végszükség esetén be lehetett vetni a bajbajutottaknak.

Csakhogy a kötél a mentőövvel nem volt a helyén.

Ezt látva kiszaladt a kunyhó elé és elkeseredetten rángatni kezdte a kis haranglábon lógó vészharang kötelét. De senki sem jelentkezett.

A part üres volt, s a másik motorcsónak sem vesztegelt a közelben.

Manolo teljesen tanácstalanul állt. Egy másodperccel később már önkívületben rohant végig a part mentén, mohával benőtt sziklákat és kidőlt, korhadt fatörzseket ugrálva át.

Most mit tegyen? Már csak a csoda segíthet. Édes Istenem!

Eközben a gyerekek Ortega atya köré sereglettek. Riadt szemekkel lestek a part irányába és egyre segítségért kiáltoztak. A pap látva, hogy Manolo nem hoz segítséget, karjaival átölelte a reszkető csöppségeket és fennhangon imádkozni kezdett. Esdeklő imáját és a gyerekek rimánkodó hangját a zuhatag mindent betöltő zúgása magába szippantotta, mint apró vízcseppeket a tenger.

Manolo döntött: a folyóba vetette magát, erős karcsapásokkal utolérte a magatehetetlenül hánykolódó csónakot, minden erejét megfeszítve felkapaszkodott rá, majd reszkető karjaival oltalmazón átölelte a védtelen csapatot.

Tekintete a semmibe révedt.

Nem tudott volna tovább élni azzal a tudattal, hogy a gondjaira bízott gyerekeket a halálba vitte.

Ez az utolsó kép róluk: vad hullámtarajok hátán táncoló lélekvesztő, benne egy élő piramist alkotó, kis embercsoport (az emberi társadalom kicsinyített modellje).

A következő pillanatban a folyam sziklamedre hirtelen megszakadt, s a csónak magatehetetlenül zúdult alá a mély hullámsírba, majd a lenti tó kőmedréhez ütődve pozdorjává tört.

A kis csapat tetemeit a zuhatag félelmetes szelleme sokáig őrölgette fogai közt, s csak napok múltán köpte ki véres torkából.

6. LEGENDA ÉS VALÓSÁG

Hajnalkára néztem. Parányi, fénylő könnycseppeket véltem felfedezni jobb szeme sarkában.

– Majdnem megríkattál. Ha nem itt lennénk, ezen a túlzsúfolt buszon, most bizonyára elpityerednék – súgta a fülembe bánatos hanglejtéssel.

– Mikor Nándor elmesélte nekem, engem is igen megrendített, nagyon mélyen érintett. Az azóta eltelt időben sokat töprengtem rajta. Próbáltam megfejteni rejtett értelmét.

– Lehet-e értelmet találni egy ilyen értelmetlen tragédiában?

– Hát ez az. Talán nem, talán igen. Húsvét lévén Jézus áldozata jutott az eszembe. Ő az életét adta értünk, felebarátjaiért. Szerintem Manolo Jézus példáját követte: bátran vállalta a közösséget bajba jutott embertársaival. Tette méltón jellemzi a természet gyermekének erkölcsi magatartását. Mi, civilizált emberek, már képtelenek vagyunk az ilyen bátor, önfeláldozó cselekedetre, mert meglazult bennünk a közösségi érzés, felebarátjaink sorsa felett érzett felelősségtudatunk. Sajnos, ilyenek vagyunk, akik nyugodt lélekkel elmegyünk a bajbajutottak, elesettek mellett. Napjainkban már kivesztek a hősök és az irgalmas szamaritánusok.

– És miként fogadták az indián gyerekek hozzátartozói a nagy tragédiát?

– A vízesés tövében, a tó partján, ahol egykor életüket vesztették, egy kis fakeresztet hirdeti emléküket[8]. Mint ahogy sírjainkra virágokat, koszorúkat helyezünk, hogy a virágok szépségével elfedjük a halál visszavonhatatlan tényét, a természeti népek lelke is hasonlót tesz. Az utóbbi évek során a tragédia gyászos valóságát egy idealizált legendává változtatta át a szájhagyomány. Manolót, a kis révkalauzt, hőssé, kis szentté avatta. Alakja köré a pemón indiánok sok kiszínezett történetet, mendemondát, legendát fontak, s emléke a dalaikban is tovább él.

7. EGY RÉG ELFELEDETT EMLÉK

Autóbuszunk éppen befutott a központi pályaudvarra. Jó munkát kívánva búcsúztunk el egymástól. Hajnalka alig tett pár lépést, mikor váratlanul visszafordult felém, s azt mondta.

– Majdnem elfelejtettem: átadtam üdvözletedet Szandrának. Már újra itthon van.

Szandra nevét hallva hirtelen ráébredtem, hogy évek óta miért nem megyek ki a házból déltájban. Egykor régen Olaszországban jártunk. Egy forró nyári napon Brindisi utcáit róttuk, azét a városét, ahol egykor a nagy költő° utolsó óráit élte, s ahová napokkal korábban Augustus császár Görögországból hazatérő hajóhadával érkezett. Dél felé járt az idő. Szandrával éppen egy nagy téren álldogáltunk, kíméletlen, tűző napfényben. Egy palota pazar szobordíszét csodáltuk, melynek látványa annyira hűen idézte fel bennünk az ókori Róma hangulatát. Éppen mondani akartam valamit, mikor hirtelen gyengeség lett rajtam úrrá és elsötétült előttem a világ. Tehetetlenségemben Szandrába kapaszkodtam, aki elvezetett egy közeli parkba és leültetett egy árnyas helyre. A park közepén szökőkút csobogott. A kút hideg vizében Szandra beáztatta a zsebkendőjét, majd azt a tarkómra, homlokomra nyomkodta. A hideg borogatástól nyomban magamhoz tértem. Mikor kinyitottam a szemem, Szandra feje felett négy-öt sudár kókuszpálma lombkoronáját láttam lengedezni a ragyogó délszaki ég azúrkékjében, és mérhetetlen boldogság járt át, mert tudtam, hogy nem haltam meg, hogy élek…

Emlékeimből felocsúdva Hajnalka után néztem, de addigra már eltűnt a szemem elől, elnyelte őt a pályaudvaron át egyre özönlő emberáradat…

8. DILEMMÁK

A dolgok fentebb leírt logikájából következik, hogy az Ismael (ill. Nándor) által elbeszélt történet többé-kevésbé szóbeli hagyományra épül, melyen átérezhető az emberi szellem és lélek ösztönös szépítő szándéka (persze mindezzel nem akarom kisebbíteni Manolo erényeit). A történtek alapos vizsgálata, megvitatása után az alábbi dilemmákhoz (alternatívákhoz) jutottam:

1/ Ismael kitől tudta meg a történetet, ha a kirándulás résztvevői egytől egyig elpusztultak, s a parton, a vészhelyzet pillanataiban, éppen nem tartózkodott senki?

2/ Ha a tragédiát megelőző percekben mégiscsak voltak szemtanúk a parton, miért nem segítettek a bajbajutottakon? (Nándor szerint valószínű, hogy csak gyerekek, nők, ill. idős emberek tartózkodtak ott, akik képtelenek voltak hatékony segítséget nyújtani).

3/ Miután a motor elromlott, Manolo valóban kiúszott-e a partra, vagy a többiekkel együtt ő is tehetetlenül szemlélte az elkerülhetetlenül bekövetkező katasztrófát?

4/ Miután Manolo kiúszott a partra, s ott nem talált segítséget (a parton nem tartózkodott senki, a másik motorcsónak éppen úton volt, a kötél a mentőövvel nem volt a helyén), a csónakhoz azzal a hősies elhatározással úszott-e vissza, hogy vállalja a sorsközösséget bajba jutott felebarátjaival, vagy egyfajta csillapíthatatlan bűntudattal (lelkifurdalással), minek következtében nem látta értelmét további létének?

Jegyzetek

[1] Hajnalka – Vörösmarty Mihály névalkotása
[2] Somorja 13. században épült kőtemplomáról van szó
[3] A szerző a novella alapötletét a Fórum Kisebbségkutató Intézetben 2005 áprilisában elhangzott előadásból vette
[4] Simón Bolívar (1783–1830) – a dél-amerikai függetlenségi harc vezetője. A róla elnevezett hegycsúcs megközelítőleg 5000 méter magas
[5] tepuy – a táblahegyek megnevezése a venezuelai indiánok nyelvén
[6] Roraima és Matawi-tepuy – Venezuela két legnagyobb és leghíresebb táblahegye
[7] Venezuela nevezetességei: régi spanyol erődök, gleccsertavak, táblahegyek, vízesések és cseppkőbarlangok
[8] A tragikus kimenetelű események a kilencvenes ének elején játszódtak le az Aponwao folyó Chinak-merú vízesésénél
[9] Publius Vergilius Maro (Kr. e. 70–Kr. e. 18), az Aeneis hősi eposz szerzője

LÁTHATATLAN JELENLÉT

Rigó

Egy kültelki kocsmában iszogattak. Rigó kibámult a sötét égre, és már ki tudja hányadszor, dalra fakadt:

Ne tépj, ne verj engemet,
Ne tépd finom ingemet,
Mert nincs már nékem kedvesem,
Finom inget hogy vegyen.

Majd prózában vakerelt tovább:

– Minden veszve, komám, minden!

Előttük, a poharak közt, egy csontnyelű rugós kés pengéje villant. Az asztal lapján Rigó keservének nyomai. A fekete fába frissen metszve ez volt olvasható: „Nincs holnap!" A szöveggel meg volt elégedve, de a kivitelezéssel nem. Mert a betűk ide-oda kalimpáltak, mint a részeg lovak.

Fullajtár ezt látva a fejét csóválta, hát a csóró Rigó gádzsó ilyen dilinóságokkal múlatja az időt? Gyorsan fenékig itta a korsóját és a csapszék irányába bámult, mint egy szomjas igavonó. Persze, ha meggondoljuk, véshetett volna kevésbé filozofikust a fába, és dalolhatott volna mást is, szebbet, vidámabbat, de mindez nem változtatott volna semmit a lényegen; mert mi tagadás: csóró roma csávónak rosszul állt a szénája. Rigótól józanul, vagy piás állapotban, még így is nagy teljesítmény volt. Igaz, józanul még sohasem látta senki, nála ez olyan ritka dolog, mint határban a fehér holló.

Rigónak erős felsőteste volt, rövid lábai és nagy, előreugró lófeje. A haja, arca és a keze koromfekete. Temérdek keserű gondolat motoszkált akkor este a kormos fejében. Kevés cicoma, annál több súlyos mélabú. Ha jobban belelátnánk sötét romalelke mélyébe, akkor megértenénk, miért dalolt, beszélt ilyeneket. Ebben a lelkiállapotban még filozofálni is tud a cigány gádzsó, ha nagyon akar. Végül is ő véste oda azt, hogy „Nincs holnap!", és nem más. Ebben a két szóban pedig benne volt az egész rohadt élete. Olvasta, hallotta valahol, vagy kieszelte? Tán maga sem tudta. A lényeg az, hogy megtette. Mert véshetett volna a fába olcsó és banális frázisokat; például ilyeneket: nincs munka, nincs kenyér, nincs lóvé, nincs csaj, nagyon fáj, engem nem kamel senki, de nem, a dilinó ehelyett mégis azt az örök, nagy igazságot örökítette meg, hogy „Nincs holnap!" Talán mert tömör akart lenni, vagy csak azért, mert nem akart a részletekbe bonyolódni.

Mióta az asszony elhagyta, csak piált és kesergett a csóró, s ma érte az utolsó nagy csapás: kirúgták a munkahelyéről. Igaz, hogy az útkaparóknál csak egyszerű földtúró volt, de így is szerette a munkáját, abból élt, meg már megszokta a kemény melót. Ha kellett, feltört egy egész utcát, árkokat ásott hosszanti és kereszt irányban. Úgy metél-

te az utcákat, mint más a kuglófot. Mert a lapát az lapát, a csákány az csákány és a légkalapács se kutya, jó ha van, mert ha nincs:

Hegedű és koldusbot
Terem a cigány számára.

Fullajtár még maradhat őszig, őt meg vigye el az ördög. A döntést igazságtalannak tartotta. Hol talál ezek után munkát? A kőfejtőben, erdőirtáson, bányában, papírgyárban? És otthont? És asszonyt?

Bizony rosszul állt a szénája, s már az utolsó lóvéját is elitta:

Keresi nagy szegénységgel
és megissza kevélységgel.

Üres volt a zsebe, és a munkásszállóból is kitették a szűrét. A batyujában volt minden motyója.

Fullajtár így vigasztalta:

– Ne búsulj, csórókám! Egy ideig lakhatsz nálunk, aztán majd csak lesz valahogy. Nem csak útkaparók vannak ám a rohadt világon!

Hogy jobb kedvre derítse, rendelt neki egy féldecit. Ettől aztán Rigó új erőre kapott, és énekelni kezdett. Két kormos kezével verte hozzá a taktust az asztal sarkán:

De megvertél, ó, Istenem,
Hogy elvetted a kedvesem!
Ha elvetted, add is vissza nékem,
Ne tedd olyan nehézzé a szívem!

Az ital hatására feltört belőle őseinek szilaj temperamentuma, melyet virtusnak is mondanak az emberek. Olyan bánatosan, szívhez szólón dalolt, hogy a népek a vendéglőben mind elnémultak, mint a kút mélyén a víz:

Megmondani nehéz nagyon:
Javunkra a bánat vagyon?
Vagy csak azért adja Isten,
Hogy mindig csak keserítsen!

Már közeledett a záróra, de Rigó még mindig danolászott. Az emberek már jobbára hazakotródtak, mikor éjfél körül Fullajtár Rigó „szárnyai alá nyúlt” és bajtársiasan hazacipelte. Nem hagyja el a dilinó gádzsót. Apró csánója szótlanul követte őket, Rigó batyujával a hátán.

Maguknak is alig volt hely a házban. Rigó ezen az estén egy lóval és egy szamárral hált egy fedél alatt az istállóban, a szalmára terített nagy télikabáton. A batyuját meg a feje alá tették vánkosnak.

Másnap hajnalban búcsú és köszönet nélkül távozott. Vándorútra kelt. Felcsapott kolduló vándorcigánynak. De már nem volt kedve énekelni, mert a csóró vagabunduszok nem énekelnek.

Csak ment, ment. Faluról falura. Toronyiránt. Ahol az este érte, ott tért nyugovóra. Hol egy fészerben, hol egy fa, egy kazal vagy egy bokor tövében.

Egy éjjel szép álma volt: Daliás legényként járta a lányos házakat, s mindenhol jó szívvel fogadták, borral, pecsenyével, édességekkel kínálgatták. A lányok cirógatták, becézték, kacérkodtak vele, szépeket súgtak a fülébe. Az egyik háznál egy pirospozsgás csaj kicsalogatta a hátsó helyiségbe. Rigó hamarjában megölelte, megcsókolta, a padkára döntötte, már a csucsiját szorongatta, mikor álma szertefoszlott. Hej, de sajnálta, hiszen az édes álom feledtette vele a valóságot.

Már világosodott az ég alja, mikor tovább indult. Ajkán újra dal fakadt:

Nyírfa alatt heverek,
Rám hullnak a levelek,
Madár zengi odafenn:
Milyen szép a szerelem!
A szerelem nagyon szép,
De álomnál nem egyéb!

Egyre ment, hátára vetett batyujával, kurta vándorbottal a kezében. Csak ment, az élet mostohagyermeke. De már volt célja. Nem kószál többé, mint a csikasz kutya. Megkeresi azt a pirospozsgás arcú lányt, akit álmában a karjaiban tartott. Vagy ha nem őt, hát egy hozzá hasonlót.

– Most aztán ráérek dalolni – elmélkedett közben. – Meg aztán dalommal rövidítem az utat.

Egy őszi napon azon a faluszélen bukkant fel, ahonnan valamikor vándorútra kelt. A földeken dolgozó emberek felfigyeltek legújabb dalára:

Ifjúságom elvirult,
De azért még nagy az út,
Míg a sírom elérem,
Sok csizma kell énnékem.

Magukban ekkor azt gondolták, hogy Rigó minél tovább vándorol, annál inkább hasonlít a dalos madárhoz, aki kora tavasztól késő őszig énekel.

Erőszakos cselekedetek

A konyhaasztalnál ült. Erős késztetést érzett, hogy valamit összetörjön. Előtte a megterített asztal. Hat lapos tányéron hat mély ült. Mintha elmerülne a vágy a gondolatban. Nem tudna összetörni egyet sem. Kár lenne értük. Meg hát nem akar zajt okozni.

Előtte balról egy villa. Szúrós egy szerszám. Jobb hozzá se nyúlni! Jobbról fehér szalvétán kés és kanál. A kés olyan, mint egy kis kard, csak éppen nem hegyes. Kicsorbítsa, vagy elgörbítse? Egyszerre pattanna el, mint fejben az ér.

És ott volt az evőkanál. Fura egy jószág. Sunyi és alattomos. Szolgai lélek: egy „márta". Olyan, mint a kutya, aki teljesen az emberhez alkalmazkodott. A kanál nyele pontosan a kézbe, az öblös része a szájüregbe passzolt. Minden szájhoz idomult. Mennyi falánk száj alakíthatta évezredeken át. Mennyi nyelv nyalogatta, míg ilyen lett. Simasága olyan, mint egy udvaronc simulékonysága. Nincs rajta semmi szögletes, esetleges. Milyen visszataszító és közben milyen csalogató. Érezte, hogy dühét rajta kell kitöltenie, ezen a kis nyálkás megalkuvón.

Aztán felfedezte a kanál gyenge pontját. Ott, ahol a nagy, öblös fejrész hirtelen leszűkül és átmegy a hosszú nyélbe; igen, ezen a ponton kell támadnia.

Egyedül volt. A többiek valahol a falakon túl. A lábuk dobogása, hangjuk, nevetésük, suttogásuk elért hozzá. Társult más neszekkel. A fák leveleinek sejtelmes zizegésével, az eső monoton kopogásával a tetőn, a verebek elviselhetetlen csiripelésével

A csapatok lassú ütemben vonultak a város felé. Autó autót követett, tank tankot. A katonák zordon arccal fürkészték a környező tájat, a völgyben feltűnő idegen várost. Miután letértek a főútról, egy kis falucskán haladtak át. Kongott az ürességtől. A falvégi kanyar után az út ereszkedni kezdett, majd egy sorompó nélküli vasúti átjáró következett. Csak egy piros-fehér X jelezte, hogy itt magányos sínpár keresztezi útjukat. Miután áthaladtak a síneken, emelkedni kezdett az út s balra tért. Kifutottak egy csenevész szilva- és cseresznyefákkal szegélyezett útra. Az útra, mely egyenesen a városba vitt. Kissé később, az út jobb oldalán feltűntek a város első házai. Mint a kész étel a tányéron, úgy terült el előttük a város: védtelenül és hívogatón.

A megterített asztal. Mint egy táj, csata előtt. Középen, hadvezérként, egy levesestál. Felette páradús, zöldség- és fűszerillatot árasztó felhő lebegett. Benne egy jókora, csillogó merítőkanál. Egy pillanatra kiemelte. Élvezetes lenne kettéroppantani. De mivel csak ez az egy van belőle, letett őrült szándékáról. Rögtön észrevennék. És nem tudná megmagyarázni. És hogy nézne a gyerekei szemébe?

Az étkészlet antikorróból készült. Ezen a furcsa szón fennakadt. Antikorró, antikorró! – mondogatta. Rozsdásodást gátló anyag? Valami, ami ellent tud állni az időnek, a pusztulásnak. Ami egyáltalán nem öregszik meg. Ami ellenáll a tűznek és a tenger ma-

ró vizének. Ami mindig szép és fényes marad. Tehát tökéletesebb az anyaga, mint a miénk. Mindegyik evőeszköz ebből a fémötvözetből készült. Az anyag alapja acél, amelyhez az olvasztás során kis mennyiségű rozsdásodást gátló adalékokat adnak: nikkelt, krómot, ezüstöt, és ki tudja még, mit. Milyen utálatos egyveleg!

Evés közben az étel ingerli a mirigyeket, és azok a nyál nevű váladékot termelik, mely összekeveredve a megrágott étellel elősegíti az emésztést. Akinek nincs nyála, az számítson gyomorégésre. Persze a hiánytalan emésztéshez kell még gyomornedv, gyomorsav és epe. Mennyi adalékanyag kell, hogy az étel átváltozzék vérré, gondolattá, erővé. Hogy az anyag haladni tudjon a belek alagútjain. Ötvöző fémek kellenek, hogy a kanál meg ne rozsdásodjon, hasznavehetetlenné ne váljon. Mennyi kicsinyes megalkuvás. Az ember minduntalan behódol. Nincs más választása. Az ételbe mártott kanál: szájba csalogató anyag és forma. Olyan, mint egy virág, amely színével, illatával, cukros váladékával magához édesgeti a repdeső bogarakat...

A csapatok lassított ütemben vonultak végig a városon. Az első utcában egy hatalmas udvaron többen ácsorogtak. Majd egy üzletekkel telezsúfolt utca következett. A harmadik utcasoron keresztül beértek a főtérre.

A főtér kihaltnak látszott. Csak egy önkéntesekből álló rézfúvóscsapat fújt szakadatlanul egy indulót, mellyel a megszállókat szerették volna megtisztelni. A zene a nagy dübörgésben előbb diszharmóniává fajult, majd mire a csapatok mind beértek a térre, teljesen eloszlott, megsemmisült a nagy motorzúgásban, zsivajban...

Az étkészletből hiányozhatott egy darab, mert a szemközti terítéken egy egészen más formájú kanál volt szervírozva. A kezét kígyóként átcsúsztatta az asztalon. Két ujjával becsípte a kanalat és lassan, óvatosan maga felé húzta. Az abrosz alá rejtette. A kezében szorongatta. Úgy ült ott, mint egy jófiú, aki éppen leette a ruháját, s most attól fél, hogy rajtakapják.

Mielőtt támadásba lendül, szerette volna még egyszer látni áldozatát. Kihúzta kezeit az abrosz alól. Egy ócska, apró mélyedésekkel, karcolásokkal barázdált alumíniumkanál volt benne. Ócska anyag, nem kár érte, állapította meg.

Kezeit gyorsan visszadugta az abrosz alá. Az alumíniumkanalat eszelősen ide-oda hajlítgatta. Addig, amíg ketté nem tört.

Pár óra leforgása alatt elcsendesült a tér. A városra nagy csend telepedett, az a csend, mely a nagy megpróbáltatást szokta követni. Csak a megszállók hol halkuló, hol felerősödő dőzsölése hallatszott.

Beesteledett. A téren, a kiskocsma előtt, egy rozsdásodó, félig behavazott Krisztuskereszt szomorkodott. Olajfestékkel egykor színesre mázolta valamelyik helybeli mester. Krisztus arca, alakja közönségesnek tűnt. Egy nagy könnycseppet is festett arcára, a fájdalomét; a halál pillanatában ejtett könnycseppet; a bűneink, a katonák bűneinek bocsánatáért hullajtott könnycseppet; azokért hullajtott könnycseppet, akik őt megfeszítették. Ezen a napon a fém-Krisztus ugyancsak elcsodálkozhatott: „Ez a világ nem sokat változott kétezer év alatt"– gondolhatta.

Úgy éjfél körül elkezdett hullani a hó, és hullt, hullt egész reggelig. Új napra kelve a város és lakosai fehér köntösben várták megszállóik ébredését...

Ekkor nagy boldogságot érzett. Kielégülést. Győzött a kanálon és legyőzte dühét. Később döbbent rá, hogy mit is cselekedett. Most mi legyen ezzel a két hasznavehetetlen fémdarabbal. El kell tüntetnie.

A kanál darabjait hanyagul a konyhasarokba dobta, a sarokpad mögé. A függöny és a pad jól eltakarták.

A furcsa zajra beszaladt a felesége.

– Történt valami? – kérdezte riadtan.

– Semmi. Csak arra várok, hogy végre asztalhoz üljetek.

– Megnyugodtál már, szívem?

– Meg. Gyerekek! Kihűl az étel! – kiáltotta fennhangon. – Ja igaz, édesem – tette hozzá ártatlan arckifejezéssel. – Innen hiányzik egy evőkanál. Úgy látszik, elfelejtetted szervírozni.

– Hogy én milyen figyelmetlen vagyok! – mondta az asszony, és a konyhaszekrény fiókjából előkotort egy kanalat. Az előbbi kiköpött mását…

Múltak a napok. A bevonulásuk utáni második héten jött egy titkos jelentés a főhadiszállásról, miszerint azonnal meg kell kezdeni a visszavonulást. Egynapi készülődés után, azon az úton, melyen bejöttek, szemükben a remény utolsó szikrájával, reményfosztottan távoztak. A megszállott föld és népe mintha titokban összefogott volna ellenük. A téren nem játszott a rézfúvósok kara, mint bejövetelükkor, csak a résnyire nyitott ablakredőnyök mögül leste néhány vérben izzó szempár távozásukat; a városszéli hatalmas udvar is üresen tátongott.

A kifosztott várost maguk mögött hagyva az út ereszkedni kezdett és jobbra tért; a fektetett X a hátát mutatta. Az útba eső falucska alacsony házait időközben a hó teljesen betemette.

A főútra érve tudták, hogy ez volt az utolsó kalandjuk.

A csapatok előtt hóekével felszerelt harckocsik tisztították az utat. Egy napon aztán megrekedtek. Elfogytak étel- és üzemanyag-tartalékaik. Belátták, hogy minden hiába, hogy eljött a leszámolás és a bűnhődés órája. Egyesek reménykedtek még, csodákban hittek. A kocsikban meredt tekintettel, tétlenül ültek, vártak, figyeltek. Mások valamerre elindultak...

Papucsban és pizsamában osont ki a házból, friss levegőt szívni. Végigbaktatott a sötét udvaron, kerten. A kert végén a drótkerítés útját állta. Hirtelen rosszullét környékezte. A csillagos ég és a fák sötét árnya ránehezült a mellére, gyomrára és egyre szorította, nyomta a föld felé. Úgy érezte magát, mint a kanál, erőszakos kezei közt.

Berohant a házba. Megfullad, ha rögtön nem ihat egy korty vizet. A konyhában sötétség fogadta. Felkapcsolta a villanyt. Sietősen leemelt egy vizespoharat a polcról s akkor észrevette, hogy a mosogató szélén egy zománcozott, szögletes tepsi közepén, rozsdaszínű, zsíros lében egy kanál fekszik. Olyan undorító látvány volt, mint egy bűzös,

bomlásban lévő vízi hulla látványa. Hogy meggyőződjön róla, nem csupán látomás-e, megpiszkálta a kanalat az ujjával. Több darabra töredezett szét. Ekkor emlékezetének mélyéről a Megtört Kenyér és a Megtöretett Test képe villant elő. Miközben a hideg vizet itta, egyre fuldoklott... (az álma itt megszakadt).

Tavaszra a sok hó mind elolvadt. Előbb a megrekedt harckocsik sora, majd az érdekes összevisszaságban fekvő katonák tetemei váltak láthatóvá. A katonák mintha csak a tavaszi napsütés hatása alatt szenderültek volna el. Csak a környéken terjengő leírhatatlan bűz, a rothadó emberi hús szaga árulkodott a pusztulásról. Láthatatlan kéz állította meg számukra az időt....

Majd újabb visszavonuló csapatok jöttek. A szanaszét heverő holttesteket hóekékkel az árkokba tolták. A gépeket újratöltötték hajtóanyaggal. Az élet és a visszavonulás folyt tovább.

A lámpagyújtogató

Egy szelíd dombok között meghúzódó felvidéki városkában száznál több utca volt, több kisebb tér, egy főtér és három kőhíd. Minden utca végén és közepén estelente gázlámpa lángolt. A hidak végén egy-egy lámpa, a főtéren hét, a vendéglő előtt egy, a városi hivatal előtt kettő, a szentegyház előtt három s a vasútállomáson négy.

Az egykori városkapuk közül már csak az északi és a déli állt. A többit a városfalakkal együtt lerombolták a török és a tatár hordák. Tornyaikban éjszakánként silbakok strázsáltak. Amikor a toronyórák elütötték az éjfelet, hallani lehetett öblös hangjukat:

„Éjfélt ütött már az óra,
térjetek hát nyugovóra!”

Összesen bizony kétszázhuszonöt lámpa volt abban a városban, s mindnek egyetlen lámpagyújtogató volt a gazdája. A nevét sajnos nem jegyezte fel a krónika. A nép egyszerűen Lámpagyújtó Pálcának híta.

Egy időben volt egy segédje, aki az alvégen látta el tennivalóját, de hamar belefáradt a monoton robotba és más munka után nézett.

Nehéz volt, egyre nehezebb, de Lámpagyújtó Pálca mégis kitartott, mert általa szerény megélhetést biztosított a családjának. Meg aztán a munkájával hozzásegítette az embereket, hogy hazataláljanak éjnek évadján. Ez a tudat éltette.

Sok más munkával ellentétben az ő munkájának volt értelme.

Minden áldott este meggyújtotta, reggel pedig kioltotta a lángokat egy hosszú pálcával. Számára nem volt se hétvége, se ünnepnap. Amikor más befejezte, ő akkor kezdte el a munkát. Idővel összeállított egy tervet, mely figyelembe vette az évszakok változásait. Ősszel és télen meghosszabbodtak az éjszakák, így korábban kellett meggyújtani a lángot és később kioltani. Tavasztól nyárig viszont éppen fordítva. Aztán egy másik tervet is kidolgozott, amely a munka menetére vonatkozott. Majdnem mindig a főtéren kezdte, ezután következtek a hidak, a városi hivatal, a templom, az iskola, a vasútállomás s végül az utcák. Előbb a főtérhez közelebb esők, majd a periférián lévők. Sosem hagyott ki egyetlenegy lámpácskát sem. Mire öreg este lett, már minden utcasarkon, minden hídfőnél és bolt előtt szép sárga lámpavilág fénylett.

A gázlámpák szelíd, pillangó fényében egyre cikáztak a különféle bogarak, esti lepkék.

A hivatalokból, gyárakból hazatérők, ha éppen jókedvük szottyant, megdicsérték szorgalmáért. Az ő jóvoltából nem botlottak, nem estek el a hepehupás utakon, városszéli sikátorokban, így biztonságosan hazaértek.

Néha még viccelődtek is vele.

– Lámpagyújtó Pálca, lesz-e világ máma? – kérdezték tőle huncutkodva.

Sosem sértődött meg. Csak kurtán bólintott s máris iparkodott tovább. Nem volt kedve locsogással rabolni a drága időt.

A városszéli odúkban nincstelen emberek éltek, koldusok és mindenféle alja népség. Nem félt tőlük, mert szerette az embereket. Egyszer ugyan meglopták. Az egyik sikátorban történt, a gázgyár közelében. Utána nem tett feljelentést a városházán, pedig elvették legféltettebb kincsét: nagyapjától örökölt zsebóráját. A tolvaj felfigyelt a zsebéből kilógó láncra, s míg ő a lámpával bajlódott, odaugrott hozzá, kirántotta a zsebéből az órát, s mire ő észbe kapott, már árkon-bokron túl járt. Belátta, mindhiába szaladna utána, úgysem érné utol. A tolvaj fiatal volt, ő öreg. A lába nem volt már a régi. Otthon aztán azt mondta, hogy elvesztette az óráját. Már annyit kereste, de sehol sem találja. A felesége megértő volt, sejtette, hogy nem mond igazat, mégsem csinált belőle nagy patáliát.

Minden áldott nap kora hajnalban kelt, s mire a város lakói felcihelődtek ágyaikból, addigra ő már rég kioltotta mind a lámpát. Éjszaka készenlétben állt. Ha jelentették valamelyik őrtoronyból, vagy megérezte, hogy valahol elaludt egy lámpa, rögtön szaladt, hogy mielőbb orvosolja a bajt. Ezért csak napközben aludhatott egy keveset.

A legkisebb lánya egy alkalommal ezekkel a szavakkal fogadta:

– Én tanulni fogok, hogy az emberek lelkében, szellemében gyújtsak világot, hogy megtalálják önmagukat, életük valódi értelmét.

– Szép elgondolás – felelte a lámpagyújtó.

– Az emberek elé állok majd, s megtanítom őket írni, olvasni, számolni, gondolkodni és sok más hasznos dologra. Minél több tanítványom lesz, annál több lélekben gyújtok világot. Harcolni fogok az emberekben tenyésző belső sötétség ellen, mely a haladás kerékkötője.

– Szép cél, nemes küldetés, édes gyermekem. Csak aztán legyen meg hozzá a kellő akarat és kitartás is.

– Ebben nem lesz hiba, édesapám, mert tőled megtanultam: akarat és kitartás nélkül semmi sem megy ezen a világon.

Jólesett neki ez a néhány kedves, szívből jövő szó.

A lámpagyújtót, miután betöltötte ötvenedik életévét, a városatyák magukhoz rendelték és negyedszázados szolgálataiért kitüntették. Erre az alkalomra sujtásos dolmányt és mentét öltött magára. Lábára rámás csizmát húzott s a fejére hetyke, tollforgós föveget nyomott. A díszmagyaron jól festett a szíve fölé tűzött medál, melyre egy háromágú kandeláber volt mintázva. A kép alatt felirat állt:

Köszönet a Fényhozónak!
N. város polgárai - 1899.

A lámpagyújtó nagyon büszke volt önmagára. Tisztelet és megbecsülés övezte. Az érmet napokig viselte, végül betette a családi ereklyék közé. Ezt követően a városka polgárai egymásnak adták a kilincset, hogy megcsodálhassák. Aztán beköszöntött a várva várt huszadik század. Eltelt néhány év és nehéz napok következtek. A polgárok egyre több helyen suttogták, hogy a gázlámpák ideje lejárt. Elavultak és nagyon költséges a fenntartásuk. Igaz, hogy Amerika városaiban abban az időben még nagyobbára gázvilágítást használtak, mivel több száz földgázkutat működtettek szerte az országban, s azokból csővezetéken vezették a gázt a városokba: világításra, fűtésre és főzésre. Viszont Európában már sok helyen bevezették a villanyvilágítást. Csak egy gombnyomás, s abban a minutumban ragyogott az egész város. Kell ennél nagyobb csoda? A nagy városokban az emberek esténként sétálgattak az utcákon, épp úgy, mintha csak nappal lenne. A kirakatok, kávéházak, színházak, szökőkutak fényárban úsztak.

– Semmi szükség többé a lámpagyújtogatókra! Az olajlámpák, gázlámpák és a lámpagyújtó pálcák a múzeumokba valók! – hangzott egyre több helyről.

A sok pletyka, szóbeszéd egy napon valósággá vált. A városatyák parancsot adtak az olaj- és gázlámpák leszerelésére. Az utcák, terek szélére erős, kátrányozott oszlopokat állíttattak, egyenlő távolságra. A póznák tetejére fehér porcelánszigetelők kerültek, melyekhez odaerősítették a drótokat. Ezeken keresztül érkezett a villanyáram a városszéli transzformátorállomásról. S végül az oszlopok oldalára nagy üvegburák alatt megbúvó izzókat szereltek. A villanyáramot a tehetősebbek házaiba is bevezették. A gyertyák, petróleumlámpák a sublótok mélyére kerültek. A gazdasszonynak elég volt egyet kattintania a falra erősített kapcsolón s a fali lámpákból, csillárokból csak úgy áradt a meleg fény. Mintha a nap szállt volna le az emberek otthonaiba. S nem volt se füst, se rossz szag, se egyéb ártalom. Persze a vezetékeket tilos volt megérinteni, mert könnyen halált okozhattak. Az emberek ezt jól tudták, ezért idővel a falba rejtették azokat, hogy elkerüljék a bajt.

Egy téli napon a lámpagyújtónak a város vezetősége megköszönte több évtizedes áldozatkész munkáját, és mivel már úgyis öregecske volt, szélnek eresztették. Ettől fogva egész nap otthon gubbasztott, egyre kevesebbet járta a várost, mert az útjai értelmüket vesztették.

A behavazott város esténként fényárban úszott s a lámpagyújtó tétlenül szomorkodott kicsiny bérlakásának mélyén. Csak ült a kályha mellett a lócán és a sötét semmibe bámult. Pillangó, imbolygó fénykarikákat látott maga előtt, melyek amilyen különös módon sejlettek fel előtte, épp oly furcsa mód tűntek is el.

Mindenkinek jutott fény, csak a lámpagyújtónak nem.

A kisebbik lánya így vigasztalta:

– Ne szomorkodj, édesapám! Meglátod, találsz te még magadnak munkát. Sokkal jobb munkát. Bízz Istenben és a szerencsében!

A felesége sem állhatta meg szó nélkül. Így okította csüggedt férjét:

– Fiam, jobb ez így, ahogy van. Már úgyse bírtad volna sokáig a sok lótást-futást. Örülj, hogy megszabadultál a közvilágítás terhétől. Te megtetted a magadét. Az emberek nem mondhatnak rád semmi rosszat. Ami volt, elmúlt. Előre kell nézni, nem hátra!

Az egykori lámpagyújtogató járta a hivatalokat. Néhány hetes utánajárás után talált is egy neki való munkát. A roncstelepen éjjeliőrt kerestek. Elvállalta. Már úgyis megszokta az éjjelezést. Amennyit lótott-futott életében, most aztán rostokolhatott egy helyen, az őrszobán. A lerobbant munkagépeket napközben szállították a telepre, vagy vitték a közeli fémhulladék-feldolgozó üzembe.

Este nyugalom volt a telepen.

Az újdonsült éjjeliőr nem lelte helyét a kicsi őrszobán. Ezért gyakran kiült egy székre a csillagszilánkos ég alá, és áhítattal nézte az eget behintő apró fénypontokat. Miközben kutyája fejét simogatta, tekintete egyre a távoli eget fürkészte, s elgondolta, mennyivel nagyobb biztonság, rend és nyugalom van ott fenn, mivel az égi lámpagyújtogatókat sosem bocsátják el.

Kérdőjel

(A SZÍVTELEN VÁROS)

„Tévedés vagyok? Vagy kérdés vagyok?...
Ha megöltök ünnep lesz az…
Mert nem ragyog sohase ragyog”
(Nagy László)

1

Külsőre szokatlanul vékony, hajlott, nádra hasonlító forma, hozzá ősz, lerágott csutkafej, gondozatlan bajusz, körszakáll, ferde, lapos, körteforma orr, mindez kopott, tépett, toprongyos valamibe bújtatva. Nevezzük egyszerűen Kérdőjelnek, csupáncsak azért, mert *„munka közben”* a mellére tűzött papiroson egy nagy, piros kérdőjel szokott éktelenkedni. Valamelyik sorstársától leshette el a figyelemfelkeltésnek ezt a remek módszerét.

Kérdőjel már nagyon vén volt, viharvert, mint az a tölgy, melynek oltalmában kunyhója állt. Mindenki elhagyta, csak a kutyája nem. Hű volt hozzá. A kutyának még több év együttlét után sem adott nevet. Egyszerűen kutyának, kutyuskának, vagy ha nagyon jó volt a kedve, kutyulimnak hívta. Csak a rend kedvéért, nevezzük el a kutyát Válasznak.

A szegénynegyed hullámbádog bódéjában telente rettenetes volt a hideg, mert a réseken át besüvített a fagyos szél, sosem kopogtatott, nem kérdezte, szabad-e, csak jött, mint a hívatlan vendég; a szívtelen vándor. Ilyenkor összebújtak: koldus és a kutya; a gazda és hű társa; két régi jó barát. Bezáródtak saját nyomorúságukba, mint két tehetetlen, magányos pincebogár.

Kérdőjel koldulásból, meg persze abból a kis segélyből tengette sanyarú életét, melyet a szociális hivataltól kapott havonta. Élete lángja már kialvóban volt; ki gondolta volna róla, hogy egykor, fiatalon neves bokszoló volt. Kimondottan szép, alabástromfehér, keskeny keze, teleszőve finom kék hajszálerekkel, másra vallott; sokkal inkább egy kifinomult művész kezére hasonlított. Az orrcsontja még akkor tört el, s azóta olyan horpadt és ferde volt, hogy aki egyszer látta, nem tudta többé elfeledni. A sportolást viszonylag későn kezdte, ezért időnap előtt kiszorult az élvonalból. Később évekig egy üzletház központi raktárában dolgozott, de egyszer munka közben véletlenül megcsúszott a lába és lezuhant egy magas regál tetejéről. Szerencséje volt, túlélte, csak a bal lábát törte el. Combnyaktörése óta húzta a lábát, ezzel megtette a második bizonytalan lépést afelé, hogy sikeres koldus lehessen (az első a ferde, körteforma orra volt). Éppen cimboráival iszogatott az egyik kültelki csehóban, mikor kimondta életének ta-

lán utolsó jópofaságát: – Végül is nem történt semmi, csak az, hogy most már bizonyosan nem lesz belőlem távfutó.

Miután úgy-ahogy felépült, éjjeliőrnek szegődött egy autóbazárba. Ott talált Válaszra, egy vizslára vagy német vérebre emlékeztető korcsra, akit idővel nagyon megszeretett, s mindenhova elkísérte. Olyan volt, mint az árnyéka. Az éjjeliőrségtől hamar meg kellett válnia, mert állítólag az egyik szolgálata alatt több kocsit is elloptak a bazárból.

Válasz, a kutya, továbbra is vele maradt.

Esténként a tölgyfa alatti bádogkunyhóban beszélt neki gyerekkoráról, a város fényeiről, a lányokról, akik egykor szerették, a bokszmeccseiről, melyekből győztesen került ki. Roppantul sajnálta, hogy csak olyan rövid ideig lehetett a csúcson, ezért nem tudott úgy megtollasodni, hogy idősebb korában gondtalanul élhessen. De így is szép volt az a pár év, megérte. Számára olyan volt, mint egy tündöklő kirakat, élete korábbi és későbbi sötét és üres szakaszához, vagy tán szakadékához mérten.

Válasz minden alkalommal, miután megette az eléje dobott száraz kenyérdarabokat, a gazdájára emelte kérdő-kérő tekintetét. Talán újabb ételre várt. Értelem, nyíltság és jóság sugárzott belőle, melyen gazdája rendre elcsodálkozott. Ez a tekintet többet ért neki minden emberi szempárnál. Elközelgő halálára gondolt, és az jutott az eszébe, hogy a nagy Michelangelo haldokló rabszolgáinak szemében mennyi szépség és nemesség rejtőzött. Ő is így szeretne meghalni. Belső megnyugvással és szépséggel a szemében. De ki tudja, mit tartogat számára a sors.

Kevés igazán nemes, gerinces emberrel volt életében dolga, meg tudná számolni a fél kezén. Az úgynevezett barátai is csak addig tartottak ki mellette, amíg volt pénze, volt miből mulatozni, aztán, hogy kiöregedett és szerencsétlenül járt, nyomtalanul felszívódtak. Először anyjára gondolt, akit szinte nem is ismert, mert még gyerekkorában elvesztette. Egy orosz katona leitatta a háború végén, majd megerőszakolta. Bánatában kútba ugrott. Az ő egész élete is egy ilyen különös zuhanás volt, melyet nem tudott megállítani, megfékezni. A másik kedves arc az egyik tanárjáé volt, aki többször kiállt mellette. Egy alkalommal vérig sértette az egyik iskolatársa, az anyját lekurvázta, ezért jól odasózott neki, dulakodás támadt s végül is ő húzta a rövidebbet, mert a csúfolódónak sok haverja volt. A csetepaté után a tanár elvitte őt motorbiciklijén a közeli kórházba, megvárta, míg bekötözik sebeit, majd egyenesen hazaszállította. A házuk előtt szeretettel nézett a szemébe, bizalmasan a vállára tette a kezét, s azt mondta: – Csak fel a fejjel, fiam! Te nem tettél semmi rosszat, csak megvédted anyád becsületét. – Ezt a szép pillanatot nem felejti el, amíg csak él.

Az apja más ember volt. Otthon a piszkos, füstös odúban a székek, a ruhák mindig szét voltak dobálva, az asztal alatt csikkek és üres üvegek hevertek, az asztalon leggyakrabban semmi, vagy csupán száraz kenyér, meg egy kicsorbult élű kés és egy korsó állott víz. A lakás falai az év nagyobb részében nedvesek voltak, a szoba közepén petróleumlámpa pislákolt. Esténként a földre dobott foltos szalmazsákokon háltak, ő és

három testvére, míg a fater egy kényelmes rézágyban horkolt. Napközben, mialatt apja a fatelepen dolgozott, imádtak az ágyában ugrálni, a ruganyos sodrony jó magasra feldobta őket. Apjukat hamar elvesztették, a két nővére pedig férjhez ment az első jöttment pasihoz. Az öccse volt a legokosabb: Nyugatra disszidált és többé nem hallatott magáról. Ki tudja, hogy van? Él-e még? Apró gyerekként őt szerette a legjobban. Sok közös kalandjuk és titkuk volt. Lesték a lányokat vetkőzés és tusolás közben. Titokban cigizgettek a kertek alatt. Kijártak a rétre madárfészkeket fosztogatni, vagy apjuk zsebéből csentek el pár garast. Mindig nagyon félt a büntetéstől. Az apja amúgy is folyton kiabált velük, nem kellett hozzá okot találnia. Amit keresett a fakitermelésen, elkártyázta vagy elitta, a maradékból vettek a lányok egy kis harapnivalót a családnak. Sokszor éheztek, s ő akkor megfogadta, ha felnő, sokat fog dolgozni, sok pénze lesz, és nem engedi majd, hogy a gyerekei éhezzenek, hiányt szenvedjenek valamiben. A sors úgy hozta, hogy mindez csak álom maradt. Az élete oly gyorsan elszaladt, mint egy rövidfilm, az a kevéske fény, mely egykor arcára vetült, nem tette lehetővé, hogy felemelkedhessen, boldog emberként élhessen.

A nőkkel sem volt szerencséje. Igaz, volt vagy tíz barátnője, de igazán csak eggyel értette meg magát, a többivel inkább szórakozni járt, vagy hált, alkalomadtán. Csak a pénzéért, meg a sok szép ajándékért voltak vele. Helga más volt. Egykor őszintén szerette. Akkor még jól keresett és néha meghívta őt étterembe vacsorázni, vagy a cukrászdába krémest majszolni. Viszonzásként Helga kitisztította a ruháit, mert akkor még több is volt, meg rendet rakott az albérleti lakásában, pedig nem is kérte rá. Szóval jó volt hozzá, de egy napon megunta az anyáskodást, valószínűleg jobb partit talált. Pedig annyira szeretett volna tőle egy gyereket, hogy legyen az életének értelme és folytatása. De Helga nem mert hozzá menni, félt a nélkülözéstől. Röviddel a balesete után hagyta el, amikor a legnagyobb szüksége lett volna rá. Egy nyomorék már zavarta az életstílusát. Nem tudta hová tenni. Nem kért belőle.

Helga egykori szép szemét most a kutyáéhoz mérte. – Bizony van belőle a te szemedben is valamicske, kiskutyám.

Kérdőjel megöregedett. Örömét már csak a hajnali vagy az esti sétákban lelte. Napközben a templomtéren koldult. A tér oldalában egy borostyánnal benőtt, kopaszodó ecetfa állt, és Szent Sebestyént kőszobra.

A fa és a szobor kedvesek voltak szívének, ezért választotta ezt a helyet. A halódó fa az ő sanyarú, elrontott, fénytelen életét jelképezte. A borostyán a rajta élősködőket. Ezzel szemben a szobor a megváltás reményét jelentette számára.

Napközben majd mindig magában beszélt, dúdolt vagy motyogott valamit. Senki sem tudta, hogy mit. A séták során Válasz hűségesen követte, a folyópartra, a platánfákkal árnyékolt, virágágyásokkal szegélyezett sétányokra. Egyszer egy megpakolt szatyrokat cipelő terhes asszony jött velük szembe. Mikor a közelükbe ért, Kérdőjel önkéntelenül nyújtotta feléje üres tarisznyáját. Az asszony végigmérte, talán adott volna neki egy kis alamizsnát, csakhogy épp azon a szakaszon az út galambpiszokkal volt tar-

kítva, mert a galambok valahol fent az ágak közt lebzseltek naphosszat, ezért a fiatalasszony nem tehette le szatyrait, így ő hoppon maradt. Ekkor megtanulta, hogy „munkáját" sikeresen csak a megszokott helyén, állva vagy térdelve végezheti. Igen, a koldus legyen alázatos, mozdulatlan, mint egy fa vagy egy szobor.

2

Kérdőjel egy őszi nap hajnalán egymaga indult útnak. Nem volt szíve felébreszteni Választ, pedig a kutya mindig éber volt és fel szokott figyelni minden zajra. Elmenőben óvatosan behajtotta a bádogkunyhó ajtaját. A nap még valahol a horizont alatt bujkált. A parkok, sétányok fái, bokrai már részben elhullatták levéldíszüket. Pár utcával lejjebb furcsa zajra és szagra lett figyelmes. Éjszakai műszakban dolgozók éppen aszfaltozták az úttestet. Az utca alsó végén meglátta a pöfékelő gépeket, melyekben a szurkot olvasztották. Körülöttük lapátosok és talicskások sürgölődő hada tolongott. Két lusta úthenger is cammogott mögöttük.

Kérdőjel az út szélén ólálkodott. Egy óvatlan pillanatban rálépett a frissen aszfaltozott útra. Pont a beteg, fájós lábával. Maga sem tudta, hogyan történhetett. Mivel nem látott túl jól, ezért azt gondolhatta, hogy az út már járható és simán átjut rajta a túlsó oldalra.

Azon a szakaszon az anyag még nagyon puha volt. A lába úgy merült bele a szurokba, mint mézbe a kanál. Próbálta kiszabadítani, de nem ment.

„Ej, ez a cipő! Hogy odaragadt! Ez nem lehet igaz! Mégsem hagyhatom itt. Mi lesz akkor velem? Csak ez az egy pár van" – szólalt meg benne egy riadt hang. Egy vészharang.

Már jó ideje kínlódott, erőlködött, de senki sem jött a segítségére. Mikor elfáradt az fél lábon való álldogálásban, egy pillanatra a rabul esett lábára helyezte át a testsúlyát. Ekkor a cipője még jobban elmerült a puha, forró anyagba. Felszisszent a fájdalomtól. Egy megriadt állat tekintetével sandított körül, segítségben reménykedve. De ebben a kora hajnali órában még üresek voltak az utcák.

Az út végén a gépek és a munkások egyre távolodtak.

Attól félt, hogy hanyatt esik, ezért egy kissé közelebb húzta egészséges lábát. Addig-addig húzogatta, míg az is rabságba esett.

Úgy érezte magát, mint a csapdába esett vadállat, mint egy légy a ragacsos légyfogón.

Ettől kezdve egy idegen hatalom irányította. Elvesztette uralmát teste felett, mivel lábai egyre jobban belesüppedtek a híg anyagba. Maga sem értette, hogyan kerülhetett ekkora slamasztikába.

Egyre fogyott az ereje. Már alig bírt állva maradni. Éhség és szomjúság kínozta. Nem csoda, hisz napok óta szinte semmit sem evett, csak száraz kiflit. Inni meg csak egy kevéske vizet, és valamilyen olcsó löttyöt, melyet az összekoldult pénzéből vett.

A nap éppen feljött az égen, mikor a közeli parkban feltűnt néhány ember. „Meg vagyok mentve”, gondolta jóhiszeműen.

Egyesek részegnek vélték. Mások látták, hogy kínlódik, hajlong az út szélén, mint egy szúrós bogáncskóró, magukban mégis megjátszották, hogy nem látják. Mert belül úgy döntöttek. Képmutatóan viselkedtek. Egy középkorú házaspár a közelébe ért. Kérdőjel felsőtestét kicsavarva feléjük fordult, arcán a kín girbegurba nyomaival; karjait kérőn feléjük tárta, mint Jób az Úr felé, midőn annyi baj érte. De a házaspár – miután egymás közt megvitatták a dolgot – segítségnyújtás helyett inkább tovább sietett. Rossz lehetett a lelkiismeretük, mert elmenőben egyre forgolódtak, hátrafelé nézelődtek. Közben azt mondogatták lelkük megnyugtatására: „Nincs most ilyesmire időnk. Nekünk is megvan a magunk baja.”

3

Már boldogan szaladgált a hajnali fény a síkokon, háztetőkön, falakon, a frissen aszfaltozott úton. Talán rajta nevetett. Kérdőjel eközben egyre süllyedt. Már majdnem a térdéig elmerült. Messziről törpének vagy inkább gyermeknek tűnt. A parki sétányon át egy gondtalan férfi közeledett feléje, ritmikusan lóbálva ezüstnyelű sétapálcáját. Éppen egy kényelmes padot keresett. Kérdőjel már látta őt egyszer, még régebben. Akkor újságot olvasott egy árnyékos helyen. „Ő bizonyosan segít rajtam”, gondolta megnyugvással. De sajnos ő sem akart Kérdőjel közelébe menni, csak távolról szemlélte, mert nem tudta, hogy miben sántikál, esetleg fertőző beteg lehet. A leprára gondolt, szétvert orra alapján. Vagy talán egy veszélyes anarchista, esetleg terrorista lehet, aki beásta magát, gondolta, ezért inkább az újságosbódé irányába iramodott.

Már mindene fájt, sajgott.

– Emberek! Hol vagytok?

Most ébredt rá, hogy milyen nagy szüksége van rájuk. „Bár itt volna a kutyuskám! Ő szó nélkül kihúzna, vagy segítséget hozna, nem hagyná ennyiben a dolgot.” Most látta meg igazán, amit eddig csak sejtett: az emberek szívtelenségét és közönyét.

– Hol vagytok? Az Istenre kérlek benneteket, mindenre, ami szent: húzzatok ki innen! Mentsétek meg az életemet, egy szegény koldus életét!

Kérő szavai elhaltak a fülsüketítő madárcsicsergésben és monoton gépzajban. A zaj függönyén át minden kérő hang értelmét vesztette.

– Ó, hát ilyen szánalmasan, nyomorultul kell végeznem földi utam, nekem, aki egykor ünnepelt bajnok voltam! Uram, segíts rajtam!

Az anyag kérlelhetetlenül viselkedett vele szemben. Magába szívta, visszakövetelte azt, ami az övé. Már egész a derekáig besüppedt, mikor a közelébe gurult egy játszadozó gyermek labdája. Az édesanyja szaladt oda érte, majd ahogy csak tehette, elsietett, pedig egy rövidke pillanatra találkozott a tekintetük. Igen, az a lenszőke hajú kisfiú az ő gyereke vagy unokája is lehetne, gondolta az öreg, de neki nem sikerült. Neki

semmi sem sikerült. Nagyon fájt a szíve. Az asszony hallott már olyan emberekről, akik befalaztatták vagy betemettették magukat a földbe, csak azért, hogy híresekké váljanak. „Csak sanyargassák a testüket, én ebből nem kérek. Élni és örülni akarok. Nekem a fiam a mindenem. Meg kell őt védenem. Az lesz a legjobb, ha nem is látja az ilyen nyomorúságos kísérteteket. Ezért mielőbb el kell őt vinnem innen. Már a parkban sincs biztonságban az ember!"

A forróságtól kezdett Kérdőjel öreg szíve rakoncátlankodni. A bűzös kipárolgástól meg majdnem megfulladt. Úgy érezte, hogy fényévekre távolodott az emberektől. Hirtelen minden megváltozott... aztán már csak magában beszélt, nyöszörgött. Nem volt többé ereje a hangos beszédhez. Belül egyre sírt, zokogott, rimánkodott, könyörgött...

Merülése olyan volt, mint egy precíz gép munkája. Lábai után a karjai is elnehezedtek, előbb belelógtak, majd beleragadtak az anyagba. Mikor már csak mellétől fölfelé volt látható, két jól öltözött kislány ért a közelébe. Megálltak, letették táskáikat és kíváncsian kémlelték. Azt kérdezték tőle, hogy – mit csinál ott a bácsi, de szavaik értelme nem jutott el hozzá. „Bizonyosan valamit szerel", gondolhatták. Gyakran láttak már olyat, hogy valaki az úttest szélén kábelekkel vagy csövekkel szöszmötöl egy gödörben. Ilyesmiről lesz szó. De mégiscsak furcsa, hogy az egész teste úgy remeg. Otthon majd elmondják a papának, hogy mit láttak. Ő bizonyosan megmagyarázza nekik, mert ő mindent tud. Miután elcsitították lelkiismeretük szavát, tovább mentek. A világban sok ilyen furcsa dolgot fognak még látni, de mindenekelőtt vigyázniuk kell a cipőjük és a ruhájuk tisztaságára.

Ki tudná pontosan megmondani? Kérdőjel talán abban a pillanatban halt meg. Rezignáltan. Csalódva önmagában, az emberekben és az életben. Megszűntek a gondolatai; elvesztette eszméletét; teste végsőt vonaglott, görcsbe merevedett.

Talán jobb volt így neki.

Már csak az ősz feje látszott ki a fekete anyagból, mikor egy jókora szatyrot cipelő kofaasszony hajolt föléje. Ekkorra Kérdőjel arca már kitisztult, olyanná vált, mint vihar után az ég. És megszépült. Mert a halottak arca megszépül, nyomtalanul eltűnik róla a gond, a kín, a bánat és a fájdalom.

Minden halott arca egyformán szép.

Az asszonyság föléje hajolt és a fülébe kiáltotta: – Ember! Él? Mi a fenét csinál itt? – Mivel választ nem kapott, felegyenesedett, s nehogy maga is belelépjen a ragacsos, gőzölgő anyagba, kissé hátrébb húzódott. Ő lett volna az a bizonyos irgalmas szamaritánus, akiről szó esik a Bibliában, de azóta a világ nagyot változott, ezért aztán nem teljesíthette küldetését.

Röviddel utána egy szelíd, fehér galamb szállt rá (talán Isten lelke, galamb formájában); a fejét útjelző kőnek vélhette, majd miután egy kissé megmelegedett és egy sort pihent, nagy szárnycsattogással továbbszállt.

Éppen eltűnt Kérdőjel ősz feje a felszín alatt, mikor odaérkezett két munkás, kannákkal, szerszámokkal felszerelve. Az újonnan elkészült úttestet ellenőrizték.

– Nézd csak! – mondta az egyikük. – Itt egy jókora lyuk keletkezett. Még ilyet!

Kíváncsian kémleltek bele. Kérdőjel ősz haját már a szurok úgy összemaszatolta, hogy kivehetetlenné vált.

– Mintha hangokat, nyöszörgést hallanék lentről.

– Csak képzelődsz!

Erre kannájukból a forró masszát a Kérdőjel által „vájt" lyukba öntötték, majd azt egy nyeles simítóval szépen elegyengették, s mint akik jól végezték dolgukat, továbbálltak.

4

Ezen a verőfényes, őszi napon minden épp olyan volt, mint más őszi napokon. Az emberek gondtalanul sétálgattak a folyóparton, parkokban, tereken. Kiélvezték a vénasszonyok nyarának utolsó melegét. Voltak, akik siettek valahová, és senkinek sem tűnt fel, hogy egy koldus eltűnt a templomtérről. Az ecetfa és a kőszobor előtti posztja betöltetlen maradt. Senkinek sem hiányzott. Vagy talán mégis? Mert Válasz, a kutyája, hiányolta. A korcs vizsla úgy tíz körül már izgatottan matatott a hullámbádog bódéban, majd az ajtót mancsával kitaszítva, gazdája után iramodott. Olyan kifinomult volt a szaglása, mint egy vérbeli vadászebnek. Tudott minden helyről, ahol az öreg koldulni vagy sétálgatni szokott. Miután sehol sem találta, gazdátlanul tovább kószált, végül abba az utcába tévedt, ahol az út frissen volt burkolva. Itt megtorpant. Az új út egyre csillogott és gőzölgött a napsütésben.

A kutya az út szélén fel-alá járkált, egyre szimatolt. Meg volt győződve róla, hogy jó helyen jár, hogy a gazdája valahol ott lehet a közelben, de mivel nem látta őt, egyre csóválta a farkát. Végül letelepedett az út szélén. Várt. Az egész teste reszketett a sok lótástól-futástól. Nyelve kilógott s a nyála végigcsorgott izzadt bundáján. Tudta, hogy gazdája egyszer majd bizonyosan előbukkan, akár a föld mélyéről is.

Láthatatlan jelenlét

(A TÚLÉLŐ NAPLÓJA)

Harmos Károlyné emlékére

1

Azon a téli napon, anyám halálának évfordulóján, az öreg gyár füstje lepte be a várost. A házak, az utcák, a terek füst- és gőzfelhőben úsztak. Az öreg gyárban hosszú szünet után újra beindult a termelés. A rakpartot varjak lepték el, fonnyadt denevérek gubbasztottak a szemközti ház boltívei alatt. Sündisznó, a fekete macskánk, nesztelenül surrant be házunk egyik félig nyitott ablakán. Sündisznónak neveztük, mert mindig borzas volt, mint a sünök és falánk, akár egy disznó. Most is étel után kajtatott, de a tányérja, mint rendesen, üres volt. Én az ablakban álltam és anyámra gondoltam, aki már egy évtizede nem élt köztünk. Bizony, tíz éve! Akkor is ilyen téli nap volt, mikor a nyilasok elvitték. Apa azt hitte, csupán rutinellenőrzésről lesz szó.

Anyát, se szó se beszéd, a befagyott Duna jegén főbe lőtték. Akkor ez ment. A papa azt mondta, hogy a mamán kívül százakat intéztek el így.

Azon a reggelen úgy ment el, mintha csak egy rövid sétára indulna.

– Drágám! Az ebédet már elkészítettem. A sütőben van. Csak fel kell melegíteni. Kérlek, adj enni a gyereknek, de a cicákról se feledkezz meg!

A cickák, akikre anyám célzott, Sündisznó ősei voltak. Olyan körültekintő volt, hogy még róluk se feledkezett meg. Én akkor még csak hétéves voltam. Anyám magára kapta súlyos télikabátját, nyakára tekerte a hosszú, fehér gyapjúsálat, a tükör előtt gyorsan megigazította kontyba kötött haját, s végül feltette kerek kalapját, melynek oldalán aranyló díszek fityegtek.

Öltözködés közben egy pillanatra megállt, és rám nézett. Épp az ajtóban téblábóltam álmos, elnyűtt arccal. Lehajolt, átölelt, csókot nyomott a homlokomra, s mosolyogva mondta:

– Légy jó fiú, amíg távol leszek! Le ne edd a ruhádat!

– Jó leszek, mama – ígértem, jókorát ásítva.

Minden olyan gyorsan történt. Ha tudtam volna, hogy utoljára látom, mennyi, de mennyi csókot nyomtam volna az arcára, a hajára, a kezére. Az ölébe telepedtem volna, a vállára hajtottam volna a fejem, s nem akartam volna mást tenni, csak vele lenni, csak őt nézni, érezni, amint óvón átölel, magához von. Milyen szép keze volt, Istenem!

Vele eltávozott a fény az otthonunkból. Az ég elsötétült, s talán örökre bezárult. Nagy, mérhetetlen szomorúság telepedett ránk. Beette magát a szívünkbe, a lelkünkbe, az egész életünkbe.

2

Anyám halála után pár nappal apa minden rá emlékeztető dolgot, ruhát, cipőt, fésűt, hajtűt, ékszert, csecsebecsét bepakolt a kis szobába, a gardróbba. A szoba ajtaját bezárta, a kulcsot pedig jól elrejtette. Hiába kerestem naphosszat. Később lemondtam róla, s úgy tettem, mintha az a szoba nem is létezne. Így aztán semmim sem maradt utána, csak az emlékeim. Igaz, idővel, az egyik fiók mélyén találtam egy kallódó fém brosstűt, ami az övé lehetett. Egy összetekeredett kígyó volt rajta, vörös, zöld és sárga zománccal bevonva. A papa félt, hogy a tű megszúr, ezért azt is elvette tőlem és eldugta.

Évekig anyám nővére, Teréz néni törődött velem. Én egyszerűen csak Trézinek becéztem. Ő szerencsénkre valahogy megúszta. Én nem nagyon szerettem, mert kövérkés volt és kissé bőbeszédű. Semmi sem volt benne anyám törékeny, kecses alakjából, érzékeny lelkületéből.

Apám a munkájának élt, meg persze értem, mert tudom, hogy a történtek ellenére nagyon szeretett. Banktisztviselő volt. Számokkal, pénzügyletekkel volt tele a feje. Egy megkésett ember benyomását keltette, mert semmit sem végzett el idejében. Ezért sokat kapkodott, idegeskedett. Mindig sok iratot hordott a táskájában. Ezt azért tudom, mert párszor megnéztem. Gondoltam, találok benne valamit anyáról, amit dédelget, előlem rejteget, de nem került elő se a bross, se más dolog. Máskülönben előtte tilos volt róla beszélni.

Apám régi, kálvinista családból származott. Egyetlen bátyja, Zsiga bácsi, lelkész volt egy közeli kisközségben. Apám jelentéktelen külsejével ellentétben ő komoly férfi benyomását keltette. Gyakran pipázgatott. A felesége szerette, ha úgymond „emberszag van a házban", a dohányfüstöt értve alatta. Zsiga bácsi a jó borocskát se vetette meg, a szíve aranyból volt, a hívei épp ezért nagyon szerették.

A bácsinak nagy bánatomra két csúnya lánya volt. Édesapámmal gyakran meglátogattuk őket, de a lányokat, ha csak tehettem, nagy ívben elkerültem.

– Pali fiam, nem mennél játszani a lányokkal? – kérdezte egy alkalommal a nagynéném. Mondanom sem kell, kérését szó nélkül hagytam. Akkoriban majd mindig mogorva és zárkózott voltam. A könyvtárszoba sarkában lapítottam és vakargattam a fülem tövét. Volt ott egy vaskos, bíborvörös könyv, melyre nagy, arany betűkkel az volt rányomtatva: *Az inkvizíció története.* Ez a könyv jobban érdekelt.

Kelletlenségem láttán a tiszteletesné megjegyezte:

– Milyen különös, fura szerzet ez a gyerek. Mi lesz ebből?

Aznap apám és Zsiga bácsi boroztak, szivaroztak és elmélyülten beszélgettek a fogadószobában. Úgy éreztem, elérkezett a kedvező pillanat. Felálltam s látszólag céltalanul ténferegtem a könyvszekrények körül, majd egy gyors mozdulattal leemeltem a vaskos könyvet, a ruhám alá csúsztattam és kiosontam. A toaletten magamra zártam az ajtót. Most végre nyugodtan megnézhetem ezt a könyvet, gondoltam. Furcsa érzés lett rajtam úrrá, mintha tiltott gyümölcshöz nyúlnék. A fene egye meg! Apa

mindent elzár előlem! A szöveget nem olvastam el, később aztán sajnáltam, hogy ittott nem olvastam bele. Csak a képek érdekeltek. A könyvben a sárguló, barnuló rajzok az inkvizíciós perek szörnyűségeit ábrázolták. Hátrafeszített karokkal felakasztott férfiakat, szögekkel kivert, forró trónushoz láncolt, lemeztelenített nőket, feszítővassal felpeckelt állú fejeket, élve befalazottakat, súlyokkal, kötelekkel, csigákkal nyújtott, vízzel felpuffasztott testeket. Hát már akkor is kínozták és elpusztították a bűnteleneket? Ezt tették a mamával is. Mire jó ez? Hogy tudnám ezt megérteni? Mi köze lehet Zsiga bácsinak ehhez a förtelemhez? Mert a képeken a kínzások irányítói és szemlélői süveget, palástot viselő ájtatos papok voltak, kezükben bibliát vagy keresztet szorongattak.

Nem tudtam elviselni az erőszak látható, tapintható nyomait. A könyv képei mélyen érintették, megsebezték a lelkem. Mintha rajtuk keresztül anyám gyilkosai megfertőztek volna. Később még álmaimban sem tudtam szabadulni tőlük. Láttam a megkínzottak arcát, megcsúfított testét, és a kínzók gonosz, torz vigyorát.

Ösztönös vágy ébredt bennem a pusztításra. Ez a vágy egészen magával ragadott, úgyannyira, hogy végső elkeseredésemben a könyvön álltam bosszút.

Abban biztos voltam, hogy nem akarom többé viszontlátni az undorító, ocsmány képeket. Soha többé! – A papa se lássa, se Zsiga bácsi, se senki más! Nem is fogja, erről kezeskedem! – villant át az agyamon. Eszelősen tépni kezdtem a könyv lapjait. Minden képet kitéptem, még azokat sem kíméltem, amelyiken Fülöp spanyol király és Izabella infánsnő pufók arca díszelgett. Jól sejtettem, hogy a királynak is köze van a dologhoz. Csak egy képet hagytam meg. Pálmafákkal szegélyezett kolostort és templomot ábrázolt. A békés, mediterrán táj előterében lovak és szamarak legelésztek… A képeket apró galacsinokra téptem, majd a megcsonkított könyvet a kinti szemétládába dobtam és szeméttel jól betakargattam. Ettől a különös tettől lelkem egyensúlya kissé helyrebillent. El kellett pusztítanom az emberi erőszak és kegyetlenség nyomait, úgy éreztem, tartozom ezzel anyám emlékének.

3

Évekkel később azt olvastam egy könyvben, hogy a rossznak a Földön fellelhető minden formáját össze kellene halmozni egy helyen és elégetni. Ez az óriási tűzmáglya, a Föld tűzáldozata tudná csak megszabadítani az embert a múltjától. Az elgondolás szép, de sajnos megvalósíthatatlan. Ezért az embernek nem marad más lehetősége: meg kell tanulnia együtt élni a rosszal, a bűnnel. Meg kell tanulnia úgy élni, hogy a rossz megléte össze ne törje életét és a boldogságról szőtt álmait. Az emberi kultúra nagy értékrendszerei – a vallás, a művészet és a tudomány – mind arra szolgálnak, hogy megszólítsák bennünk a jót, megerősítsenek bennünket a jóra való törekvésünkben és elfojtsák, kiirtsák belőlünk a rosszat.

4

Apának a következő nyáron pár napra el kellett utaznia. Engem Trézivel leküldött vidékre, a parókiára. Az egyik napon, mikor az asszonyok és a lányok a konyhában foglalatoskodtak, én éppen tétlenül üldögéltem a fogadószobában. Nagybátyám a pipáit rendezgette, tisztogatta. Úgy éreztem, itt az alkalom, hogy végre választ kapjak a sok megválaszolatlan kérdésre, mely anyám halála óta foglalkoztatott. A lelkem, egyre háborgó lelkiismeretem nem hagyott nyugodni. De még mielőtt megszólaltam volna, Zsiga bácsi váratlanul azt kérdezte tőlem, nem szeretnék-e lelkész lenni, mint ő. Erre a kérdésre, bevallom, egyáltalán nem számítottam. Ezért aztán mogorván, kitérően feleltem valamit, már magam sem tudom, mit. Most aztán hogy fogjak hozzá? Biztosan elárulom magam, töprengtem. Ne légy már olyan anyámasszony katonája, mondtam magamnak, apa szavaival élve. A nagybácsim közben már abbahagyta a pipák tisztogatását, s leült velem szemben egy széles, faragott karfájú fotelba.

– Valami nyomja a lelkem, Zsiga bácsi – kezdtem kissé bátortalanul.

– Igen, fiam.

– Szeretnék kérdezni valamit.

– Csak bátran! Csupa fül vagyok.

– Mit jelent az a szó, hogy inkvizíció?

Kérdésem, gondolom, meglepte, kellemetlenül érintette, de nem nagyon mutatta ki. Meg már bizonyosan megvilágosodott előtte, hogy az eltűnt könyv dolgában csak én lehettem a ludas. Mert a lányai nem tesznek ilyet, se a felesége, se a harangozó, se a gondnok, se a kántor; szóval senki, aki bejáratos a házba.

Csak némi töprengés után válaszolt.

– Ezt nagyon nehéz neked érthetően elmagyaráznom. Mert úgy érzem, hogy még nem vagy elég érett hozzá.

– De igen, bácsikám! – válaszoltam sértődötten. – Igenis, én már nagy vagyok, és meg fogom érteni!

Úgy tíz-tizenkét éves lehettem akkor. A bácsi erre a maga megszokott, prédikáló modorában beszélni kezdett.

– Szerény ismereteim szerint az inkvizíció egy egyházi intézmény volt a középkorban. Ha hiszed, ha nem, az emberi lélek megmentésére törekedett. Abból az eszméből indult ki, hogy az emberi lélek eredendően tiszta, makulátlan. Példának okáért egy újszülött, egy csecsemő lelke. A latinok ezt úgy mondták: „tabula rasa", ami azt jelenti, „tiszta lap". Ebben a nehéz, sötét korban az egyház őrállói úgy gondolták, hogy a tisztátalan gondolatok, látomások, álmok megfertőzik, beszennyezik s végső soron elpusztítják a lelket. Azt a valamit, ami bennünk a legértékesebb. Azt a szervet, mely segítségével meglátjuk Istent, hozzá fohászkodunk, közelítünk, buzgósággal és mély alázattal. Ezt ők úgy értelmezték, hogy Isten országa került veszélybe. Ezért tenniük kellett valamit a lelkek birodalmának megmentéséért. Az elgondolás – itt hirtelen megállt a

beszédben és a szeme sarkából rám sandított –, igen, az elgondolás többé-kevésbé logikus volt, és jogos. Érted, fiam? – kérdezte végül.

– Igen, azt hiszem, hogy eddig értem.

– Igen, az elgondolás jó volt, de a megvalósítás rossz. Embertelen és könyörtelen. Ezt tudnod kell. A keresztény vallás őrállói könyörtelen harcot indítottak a lélek tisztaságának megőrzéséért. Hamis vagy koholt vádak alapján sokakat egyházi törvényszék elé állítottak. Megtörtént, hogy az agyongyötört, testileg-lelkileg megkínzott, megcsonkított vádlott beismerte nem létező bűneit, csak azért, hogy megszabaduljon a kínoktól. Ezeket a vádlottakat, vallomásuk alapján, eretnekeknek és boszorkányoknak nyilvánították, és máglyahalálra ítélték. Bűntelenek százait pusztították el „tűzzel és vassal" az inkvizíció kínzókamráiban, vesztőhelyein, tűzmáglyáin. Az elítéltet közvetlenül az ítélet végrehajtása előtt nyilvánosan meghurcolták, megszégyenítették, egy látványos körmenet során. Ezt a látványos processziót „autodafénak" nevezték… – Egyesek egy-egy bűnösnek talált gondolat, látomás miatt pusztultak el, mások azért, mert nézeteik eltértek a hivatalos egyház tanításától. „A cél szentesíti az eszközt", ez volt az inkvizítorok szinte szállóigévé vált jelszava. Eszerint a nemes cél, a lelkek birodalmának megmentése érdekében bármilyen eszköz felhasználható, mivel a cél szentesít. Az emberi lélek nagy meghasonlása rejlik ebben. A vallás tévútra, zsákutcába jutott. Olyan tévútra, mint annak előtte és utána soha. Az akkori egyház törekvése nagyban eltért a vallás eredeti céljától, mely nem más, mint a szeretet hirdetése és gyakorlása. A bűn csíráját, a tisztátalan foltot az emberi lélekben nem lehet szentesített bűnök halmozásával, erőszakkal, embertelen eszközökkel eltávolítani. Az inkvizíció Európa különböző országaiban működött. Könyvekből tudom, hogy a legkegyetlenebb Spanyolországban volt, ahol tevékenysége, az eredeti célokat megmásítva, más népek, a zsidók, a mórok elpusztítására, illetve elűzésére irányult. Később gonosz igyekezetük ellenünk, a protestánsok ellen fordult.

Zsiga bácsi itt megállt. Az arckifejezéséből megítélve talán meg is bánta, hogy mindezt ilyen nyíltan és őszintén feltárta előttem. Talán úgy érezte, túl sokat beszélt. Zavarát igyekezett palástolni. Egy beidegződött mozdulattal szivart kotort elő az asztalon fekvő ezüstszelencéből, és rágyújtott. Kisvártatva sűrű füst lengte körül alakját.

Válaszából szerettem volna a lehető legtöbbet magamba szívni, meg aztán azt is láttam, hogy Zsiga bácsinak nehezére esik ezekről a kényes, szégyenletes dolgokról beszélni. A hallottak alapján megfogalmazódott bennem egy újabb kérdés, melyet, mivel időközben egészen megbátorodtam, szemrebbenés nélkül fel is tettem:

– Szabad-e az egyik embernek ítélkeznie a másik ember felett?

– Bizonyos esetekben igen. Ez a büntető törvényszék feladata. Az államrendet fenn kell tartani. A bűnösöket kellőképpen meg kell büntetni.

– Én most nem erre gondoltam. Hanem arra, hogy volt-e joguk az inkvizítoroknak azt tenni, amit tettek? Hisz azok, akiket elpusztítottak, valójában bűntelenek voltak, csak ők gondolták azt, hogy bűnösök.

– Utólag be kell ismerni, a mai katolikus egyház is elismeri, hogy az inkvizíció nem volt összhangban a Biblia szellemével, Jézus tanításával. Egy nagyon hibás lépés volt, elhajlás. Mert végül is: mindenki maga felelős lelke tisztaságáért. Az inkvizítorok rossz úton jártak, amikor azt képzelték, hogy a lelkek tisztaságát erőszakkal meg lehet őrizni.

– És joguk volt-e azoknak, akiket apa nyilasoknak, fasisztáknak nevezett, megölni a mamát? – kérdeztem lázongva, magamból kikelve.

– Édes fiam, ezen ne rágódj! Nem volt, persze hogy nem volt joguk. A mamád egy jólelkű, kedves teremtés volt, akit nagyon szerettünk és tiszteltünk. Az egyedüli bűne az volt, hogy másnak született, mint mi. Az akkori háborús években a nacionalista uszítás, a fajelméleti teóriák hangoztatása oda vezetett, hogy bűntelenek százai bűnösökké lettek nyilvánítva. De erről ne beszéljünk többet, mert csak feltépjük a régi sebeket. Ezen már úgysem tudunk változtatni. De mindig tudd, fiam, hogy az Úr veled van, szeret.

Igen, a szeretet, ez az a szó, melyet azóta nem szívesen hallok, mert mindig eszembe jut az a nap, mikor anyát elvitték. Egyre érzem arcomon az utolsó csók nyomát, érzem az utolsó ölelés melegét. Igen, számomra akkor meghalt a Szeretet. Meghalt. Másokat éltet, engem nem. Mert a szeretet olyan, mint a kenyér: mindkettőből oly kevés van ezen a világon.

5

A nagybátyámmal folytatott bizalmas beszélgetések során sok mindent megértettem, de ez kíváncsiságomat nem mérsékelte, csak olaj volt a tűzre. Ezért sokat olvastam, tanultam. Szerettem volna jobban megismerni a felnőttek világát, és megérteni azt a titokzatos jelenlétet, mely anyám és az Isten közös vonása.

Mert míg a test emlékezik, addig a lélek nem tud, nem akar felejteni.

Néha nagyon elkeseredem. Ilyenkor ezt gondolom: A mindenség iránti érzéket nevezitek Ti hitnek, vallásosságnak. Bennem, akit megjelölt a világ, ez a képesség mintha végleg elveszett volna. A lelkem nem tud felejteni. A világot már nem tudom harmóniaként megélni. Minden dolgot kétkedve szemlélek. Nem tudok többé ráébredni a mindenséggel való rokonságomra, bár olyan, felemelőbb pillanataimban, mélyen átérzem életemben az Úr láthatatlan jelenlétét. Ez a tudat nagyon megnyugtat és megvigasztal.

6

Azon a téli napon, anyám halálának az évfordulóján, újra a nyitott ablakban álltam, és anyára gondoltam. Az öreg gyár komor füstje, hosszú szünet után, újra beborította a várost, eszembe idézve a tűzmáglyák, a gázkamrák és a haláltáborok komor füstjét. Megsejtettem, hogy titkos szálak kötik össze őket, hogy az a szellem, mely életre keltette ezeket az intézményeket, rokon, s ráébredtem, hogy tenni kell azért, hogy ez a szellem, ez a tűz végképp kialudjon…

A nagy füst miatt sürgősen be kellett csuknom az ablakokat. Sündisznó már régen nem élt, de utódai igen. Ők is éppoly borzasak voltak, feketék és falánkok. Csak később vettem észre, hogy szegénykék kint rekedtek a nagy füstben. Az ablakban trónoltak és keservesen nyivákoltak. Nem volt szívem sokáig elnézni a szenvedésük. Beengedtem őket a lakásba…

Próbatétel

Egy napon dörömböltek a bejárati szárnyas ajtón. Még csak hajnali öt óra lehetett. Éppen a jobb oldalamra fordultam. Anyám szaladt ajtót nyitni. Két bőrkabátos, aktatáskás férfi állt az ajtóban. Az egyik magas volt és kopasz, a másik zömök és szemüveges. A magas beszélt, a zömök írt. Látni akarták az egész családot. Apám már a boltban szöszmötölt, ő ugrasztott ki bennünket a meleg ágyból. Csipásan, kócosan, pizsamásan álltunk a bejárati ajtó mögötti huzatos folyosón, libasorban. Ahogy álltunk, anyánk a neveinket sorolta: Efraim, Rodé, József, Eszter, Rebeka; majd korunkat: tizenhét, tizenhat, tizenhárom, tizenegy és négy.

A zömök férfi felírta a nevünket, a magas pedig az aktatáskájából előkotort egy jókora kalapácsot, majd egy nagy sárga csillagot szegezett a kitárt bejárati ajtóra. Ezt látva eszembe jutott a héderben[1] hallott történet a Tórából[2], mikor a leölt húsvéti bárány vérével megjelölték a bejárati ajtókat, hogy a pusztító angyal elkerülje a házakat. Boldog voltam. Azt hittem, hogy a bőrkabátosok az Úr küldöttei. Azt hittem, hogy ez is egy isteni jel lesz, mely szerint elkerül bennünket minden veszedelem.

Miután becsukódott mögöttük az ajtó, apám és anyám jelentőségteljes pillantást váltottak, s mi szó nélkül visszabújtunk meleg csigaházainkba.

Nem sokkal később – éppen kukoricát morzsoltunk a konyha melletti kis kuckóban – súlyos léptek hallatszottak az udvar felől, kiabálás, kotkodácsolás, tehénbőgés. Mire kiszaladtunk, már újra csend volt, csak a tyúkudvar és az istálló tátongott az ürességtől. Anya rögtön visszarendelt bennünket a házba, s apa imára hajtotta fejét. Az ima erőt adott neki, hogy mindent egy árva zokszó nélkül elviseljen.

Aztán még különösebb dolgok történtek. Egyik nap észrevettem, hogy a kamrából eltűnt a biciklim, amire évekig kuporgattam a pénzt, s a kis Rebeka háromkerekűje. Ekkor apám a vállamra tette a kezét, s jelentőségteljesen nézett a szemembe. Mintha azt mondta volna: – József, édes fiam! Soha nagyobb bajod ne essen ebben az életben! Szavaiból rögtön megértettem: nem szabad zúgolódnom. Persze a kis Rebeka rettenetesen bömbölt, úgy, ahogy csak egy ilyen csöppség képes, de miután apa és anya csókkal illették a homlokát, hirtelen abbahagyta a bőgést, s csak nézett ránk azokkal a elképesztően nagy és mindenre rácsodálkozó barna szemeivel. Megint imádkozott a család. Mintha kaddist[3] mondtunk volna a biciklik lelki üdvéért.

Aztán az üzlet került sorra. Egy reggelen teljesen kifosztva találtuk, a magas faregálisokat pedig darabokra törve. Nem tudtuk, ki tette, de azt igen, hogy az a valaki nagy fájdalmat okozott apánknak. Ő persze nem szólt egy árva szót sem, némán tűrt, csak a szeme szórt sötét villámokat. Látszott rajta, hogy nem találja többé a helyét a házban. Majd egy kövér ezredesféle érkezett, két fürge tisztiszolgával, és egy nagy farkaskutyával. Nyomban elfoglalták a szüleim szobáját. – Mi nem vagyunk

olyan igényesek, nekünk nagyon is megfelel a konyha melletti kicsiny kuckó. Van ott egy széles priccs, éppen kettőnknek való – mondták a szüleim, indokolatlanul gyors visszavonulást sejtetőn. Nekem úgy tűnt, mintha azért kértek volna bocsánatot, hogy élnek. Aztán a mi gyerekszobánk került sorra: egy szépnek semmiképpen sem mondható napon átalakult vezérkari irodává. Éjjel-nappal kattogtak benne az írógépek, berregtek, csörögtek a telefonok, durva, patkós csizmáktól döngött a padló, s valamilyen idegen nyelven, mely számomra teljesen érthetetlen volt, utasításokat osztogattak, tárgyaltak és kiabáltak. Néha nevettek is, de csak ritkán. A sűrű dohányfüsttől nem lehetett belátni. Még elgondolni is szörnyű, hogy mivé vált egykori kedves gyerekszobánk! Nem lehetett ráismerni. A katonák ágyainkat, szekrényeinket kidobálták az udvarra, majd egy eszelős ötlet folytán szétverték és sorra elégették. Még alig lohadt le a tűz lángja, mikor magukkal cipelték Rodét a kert végében álló szénakazalba… majd azt is felgyújtották. Az alkoholtól és a tűzmáglya fenséges látványától egészen megittasultak.

Az udvarunk közepén álló ecetfához kikötött farkaskutya egyre vonított és rázta vastag láncait.

Rodé csak reggelfelé tért vissza a házba. A tizenhat éves lányka, aki előtt egy boldog élet álma lebegett, pár óra leforgása alatt rémes nyomorékká változott. Nem lehetett ráismerni. Rózsaszín kimenőruhája cafatokban lógott rajta, füstös, kormos arcán véraláfutásos daganatok húzódtak, karjain, lábszárain véres karmolások, harapások nyomai, szemében félelem és leírhatatlan undor.

Ekkor már mindannyian a konyha melletti lyukban laktunk. A papa azt mondta, hogy maradjunk veszteg, mert az Úr akarta így. Megpróbál bennünket, épp úgy, mint ahogy Jóbot próbálta. Ezért nem szabad zúgolódnunk, lázonganunk, de mindvégig bíznunk kell benne, mert rövidesen jobbra fordítja a sorsunk.

Anyám szeme karikás volt a sok álmatlanul eltöltött éjszakától. Naphosszat Rodét ápolta, este virrasztott felette. Ha nem láttuk, titokban sírt. Nagyon aggódott értünk is. Apám rőt szakálla hosszúra nőtt, s a haja hirtelen megőszült. Vékony kezében egyre reszketett a kanál s a vizespohár. Az idegeivel vagy a szívével lehetett valami baj. – Édes Istenem, hogy megöregedtek! Milyen rövid az élet! – gondoltam akkor.

Az odúban elviselhetetlen bűz terjengett, mert nem volt lehetőségünk a tisztálkodásra. Felváltva aludtunk az ágyon, Rodé mellett. Testvéreimmel már csak azért könyörögtünk, végre történjen valami csoda, hogy mielőbb kijussunk ebből a bűzös lyukból.

A saját házunk foglyaivá váltunk.

A sabbatot[4] már csak a szívünkben végezhettük, s a sóletről[5] csak álmodozhattunk. Eszembe jutott az egyiptomi fogságból való csodálatos szabadulás története, mikor az Úr szavára népünk előtt megnyílt a tenger, s az üldözőink előtt összezárult; mikor az egyiptomi harcosokat lovukkal, kocsijukkal együtt mély hullámsír nyelte el.

Az Úr végül meghallgatta kérésünket, de addigra már végleg kiszorultunk a kifosztott házból. Bent csak az üres falak ásítottak felénk. A letarolt udvar közepén álldogál-

va hallottuk, hogy bent egyre kattognak a gépek, berregnek a telefonkészülékek, kopognak a kemény, patkós csizmatalpak. A fához cövekelt kutya felénk vicsorította hegyes fogait és egyre rázta vastag láncait.

Miután minden ingóságunktól megfosztottak, ránk került a sor. Vastag avaron gázolva, szemerkélő, ónos esőben távoztunk. A langyos permet mintha csak fájó szívünket borogatta volna. Örültünk, hogy télre már nem kell itt maradnunk. Még egy utolsó pillantást vetettem a házra. Csodálkozva láttam, hogy a csillag helyén egy vörös, kaszáspókra emlékeztető jel éktelenkedik, s a sárga csillag megsokszorozódott: már mindannyiunk szíve fölött ragyog. Éreztem, így helyes. Magunkkal kell vinnünk ezt a titkos jelet, mely megvéd bennünket a bajtól.

Beteg nővéremet Efraim vitte az ölében. Rodé[6] olyan volt, mint egy sárba taposott vérpiros rózsa. A kis Rebeka egyre szipogott, miközben Eszter kezébe kapaszkodott. Én csüggedt szüleimet magamhoz szorítva indultam a nagy útra. Apám nem nézett hátra. Nagyokat lépve ment, szinte szaladt, mint egykor Lót Szodomából. Azt mondta, hogy hálásnak kell lennünk, mert végre szabadok vagyunk. Az Úr megszabadított bennünket az anyagi javak terhétől. Anyám nem tudta megtagadni önmagát, gyarló asszonyi mivoltát. Mint Lót felesége, visszanézett a házra, melyben egykor boldog volt, s ahol a világra hozta édes magzatait. Aprókat lépett, s még utolszor révetegen hátranézett – s mégsem változott sóbálvánnyá.

Az állomásra érve marhavagonokba tuszkoltak bennünket, majd napokig rohant velünk a vonat. Étlen, szomjan ténferegtünk a hideg vagonban, nem volt mit tennünk, ezért egymás kezét szorongattuk, és egyre fohászkodtunk. Minden család egy kis kört alkotott. Napok múltán már olyan gyenge voltam, hogy alig bírtam a lábamon állni. Azt sem tudtam, hol vagyok, mit teszek, ki vagyok... csak később tudtam meg, hogy Rodé még az utazás során belehalt sebeibe. Ezzel Isten betetőzte a ránk zúduló bajok sorát.

Egy sötét barakk előtt álltunk, úgy, mint annak idején a folyosónkon. Apa, anya elöl, s mi gyerekek mögöttük, libasorban. Kissé nyugtalanított, hogy Rodét sehol sem látom, de apa azt mondta, ne aggódjak, mert ő már jó kezekben van: az Úr kertjében illatozik. Ruháink cafatokban lógtak, hajunk csatakos volt, arcunk gyűrött-riadt, és minden porcikánk úgy fájt, sajgott, hogy azt le sem lehet írni. Mindannyiunk testi valóságán meglátszottak a puszta létért vívott küzdelem árulkodó nyomai. Anyám megnyúlt teste olyan benyomást keltett bennem, mintha mindegyre kérdezni akarna valamit. Apám már jó ideje nem tudott felegyenesedni, ami olyan szomorúvá tette egész lényét, mégis szelíd mosolyt erőltetett elgyötört arcára és kissé bátortalanul feltekintett. Fáradt karjait kérőn széttárta, kisebesedett ajkai épp szóra nyíltak... de az őr durván letorkolta. Azt ordította: – *Szörnyű, hogy ezek a disznók mennyit pofáznak, be nem áll a tetves szájuk, de én majd megmutatom nekik! Megtanítom őket kesztyűbe dudálni!* Erre puskatussal egyenként betaszigált bennünket egy sötét helyiségbe és ránk zárta az ajtót.

(*– Ez a kedves, jó ember, mivel már nem volt mit elvennie, elvette tőlünk a legutolsót: az életet, s megajándékozott bennünket az örök halál derűs nyugalmával. Számunkra a halál maga volt a megváltás* – mondaná apám, ha még élne.)

(Mikor végre megérkeztünk, szívünkben nagy volt az öröm és a hála. Büszkék voltunk önmagunkra és szüleinkre, mert az utolsó pillanatig kitartottunk: megmaradtunk Isten félelmében. Rodé is velünk volt. Sokkal szebb volt, mint valaha. Egykori házunk, szülőföldünk, amit el kellett hagynunk, nem mérhető ehhez a helyhez: itt minden szép, itt mindenki jó és tiszta szívű, az angyalok roppant kedvesek, s az Úr szeret. Hát innen aztán soha és semmi pénzért nem mennénk haza, ha lehetne, még akkor sem!)

Jegyzetek

[1] héder (héber) – zsidó elemi iskola
[2] Tóra – Mózes öt könyve
[3] kaddis – halotti ima
[4] sabbat – zsidó szombat
[5] sólet – szombaton fogyasztott főétel
[6] Rodé – héber eredetű név, jelentése: rózsa

Kettétört páncéltest

Az 1944-es és 1945-ös érsekújvári bombázás áldozatainak emlékére

1

A zongorahangoló az első vonattal érkezett. A szolgáló engedte be a házba. Hosszú szürke köpenyt viselt, kopaszodó fejét kopott barettsapka takarta, s a kezében egy jókora kofferszerű ládikát tartott. A szolgáló biztosítási ügynöknek nézte. Miután megtudta, hogy mi járatban van, bevezette a sötét szalonba és a szemközti sarokban álló koromfekete szárnyas zongorára mutatott:

– Itt volna a „nagybeteg". El lehet kezdeni a munkát.

Aztán egy hosszú bambuszrúddal széthúzta a sötétítő függönyöket. Egyszeriben feléledt minden. A faragott karfás fotelokon és a kanapén felragyogott a lilacsíkos huzat. A falakon végigsuhant egy puha fénysugár, felélesztve a vastag, aranyozott rámájú keretekben szunnyadó Udvaros ősök képmásait. A hangoló el volt ragadtatva a látványtól. Olyan érzése támadt, mintha egy elbűvölő rondót hallana.

A szolgáló kitárta az ablakokat, hogy az éjszakai, kissé áporodott levegőt felfrissítve, majd jó munkát kívánva kilibegett a szobából.

A hangolót a fekete zongoralakk csillogása egészen elkápráztatta. Letette szerszámos ládikáját a zongoraszékre, majd szemrevételezte a „nagybeteget".

– Bösendorfer, jó márka – jegyezte meg.

A hangszer első látásra teljesen hibátlannak tűnt. Vigyázva felemelte a nagy szárnyat és alátámasztotta a rúddal. Egy kézilámpával bevilágított a hangszer belsejébe. Felfénylett az aranybevonatú páncéltest s a sűrű húrozás. Kiemelte a kottatartót és a billentyűzetet védő fedelet. Meggyőződött a kalapácsokat és a tompító szerkezetet borító nemez sértetlenségéről. Ellenőrizte a húrokat és a rögzítő csavarokat. Kivett a ládikából egy kulcsot s ráillesztette a szélső csavarra. Végül a billentyűzetet vette szemügyre s a pedálokat.

– Kissé poros a lelkem, de amúgy teljesen hibátlannak tűnik – dörmögte az orra alatt.

Mivel korán érkezett, nem mert rögtön belefogni a hangolásba, nehogy felkeltse a háziakat. Úgy döntött, előbb szétszedi a hangszert, portalanítja a belsejét s csak azután fog hozzá a hangoláshoz. Kivette a ládikából a szerszámokat: kefét, fogókat, kulcsokat, csavarhúzókat, hangvillát, metronómot és a kottákat. A kis sarokasztalkán kigöngyölített egy foltos flaneldarabot s azon szép sorjában elrendezte őket.

A szolgáló behozott neki egy csésze kávét. Épp jókor jön, gondolta. Az ablak elé tolta a zongoraszéket. Leült és a kávéját iszogatva ki-kilesett az ablakon. Egy fiatalemberre lett figyelmes, aki egy nagy fekete motorbiciklit tolt ki a garázsból.

Nyolc körül köszöntötte őt a ház úrnője, egy harmincas éveiben járó elegáns asszony.

Amikor belefogott a munkába (persze a mély hangokkal kezdte, melyekhez csak egy húr illeszkedik), újból nyílt az ajtó s megjelent egy hófehér, földig érő hálóköntöst viselő, öt-hat éves kislány. Valószínűleg a szalonból kiszüremlő furcsa zajok vonzották oda, mint parányi lepkéket szokta a benti lámpafény.

A hangoló észrevette az aprócska csemetét. Enyhe fájdalmat érzett a szíve tájékán, mivel neki nem volt gyermeke. Alacsony termete, erősen kopaszodó feje és a háta közepén éktelenkedő púp miatt a nők lenézték, semmibe vették. Agglegényként éldegélt a közeli Komáromban, egy albérleti szobában.

– Csókolom! – mondta a kislány vékony cérnahangon.

– Szervusz – felelte a hangoló kissé nyersen. Ettől félt. Nem szerette, ha munka közben megzavarják.

A kislány kíváncsian settenkedett a zongora közelébe. – Mit csinálsz? – kérdezte.

A hangoló felegyenesedett és a kisgyermek felé fordult: – Hát – kicsit törte a fejét, hogy mit is feleljen – jókedvre derítem a zongorát.

– Jókedvre? – csodálkozott a kislány. – Azt meg már hogy?

– Tudod, a zongora éppen olyan, mint egy ember: idővel megöregszik, lehangolódik, a lelke elfárad. Ezért aztán jókedvre kell deríteni. Hogy megjöjjön az igazi hangja – mondta a hangoló, huncut mosollyal az arcán.

– Megnézhetem, hogy kell a zongorát jókedvre deríteni? – kérdezte a kislány ártatlan arccal.

– Na jó! Gyere kissé közelebb. Megmutatom.

A kislány odatolt egy párnázott széket a zongorához. Babáját letette a kanapéra és felkapaszkodott a székre. Fehér hálóköntösében, lobogó, kócos hajával épp olyan volt, mint egy földre szállt angyalka.

– Most jól figyelj! Ha leütök egy billentyűt, akkor annak hátsó vége felemelkedik s megbillent egyet ezek közül a fakalapácsok közül. Látod? A kalapács pedig rákoppint a húrra. Hallod? Ez a c hang, ez a d, ez meg az e. Miután elvégezte feladatát, a kalapács szépen visszatér eredeti helyére, amit a kioldószerkezet tesz lehetővé. Mindezt egy firenzei hangszerkészítő bácsi találta ki, akit úgy hívnak, hogy Bartolomeo Cristofori. Ő készítette a világon az első zongorát.

– Olyan okos bácsi lehetett, mint amilyen te vagy.

– Szerintem sokkal okosabb – mondta szerénységet mímelve a hangoló. – Most figyelj! Leütöm ugyanazt a hangot többször, gyors ütemben. Látod, hogy ugrál a fakalapács? Úgy kopácsol, mint egy kis harkály. Na, hogy tetszik?

– Nagyon!

– De nekem nem tetszik, mert a hangnak alacsonyabb a fekvése, mint kellene. Ekkor fogom ezt a kulcsot és ráillesztem a csavarra. Látod? Egy kicsit megtekerem. Így ni! Ezzel jobban megfeszítem a húrt. Na, most hallgasd meg ezt a hangot! Ugye más lett? Szebb lett?

– Igen, szerintem sokkal – lelkendezett a kislány. – A mama szokott nekem zongorázni meg énekelni. De csak akkor, ha jó a kedve. Amióta nincs itthon a papa, azóta ritkán játszik. Pedig én nagyon szeretem a zenét. Ha felnövök, én is zongorista leszek. Úgy, mint a mama.

– S tudsz már valamit?

– Hát persze. A Boci, bocit.

– Ez szép. Csak így tovább! De most gyere le arról a székről. A bácsinak sok a dolga. Itt összesen nyolcvannyolc billentyű van, melyekhez ez a sok-sok húr tartozik. Több száz. Mire mindet jókedvre derítem, öreg este lesz.

– Na jó, megyek már – mondta a kislány kissé sértődötten. – Elmondom a mamának, hogy mit láttam. – A hóna alá fogta a babáját és kiszaladt a szobából.

2

Tíz körül a szolgáló becsukta az ablakokat. A szobában fokozatosan megrövidültek az árnyékok.

A hangoló délre már elvégezte a munka java részét. Egy-egy oktáv felhangolása után hármashangzatokat játszott, skálákat és tesztdarabokat. Elmélyedve és egyre nagyobb megelégedéssel hallgatta a hangszer „vidámodó" hangját.

Pont délben ebédelni hívták. A szakácsnéval és a sofőrrel ült egy asztalhoz a konyhában. A háziak a tálalóban étkeztek. Az Udvaros családnak konzerv- és szalámigyáruk volt itt, Érsekújváron.

Ebéd után a hangoló és a sofőr kiszellőztették a fejüket. Elszívtak egy-egy szivart kint a kertben. Az őszi langymeleg puhán omlott szét a sárguló gyümölcsfák ágain.

Mikor a szalonba lépett, látta, hogy a kislány a zongora alatt trónol és a pedálokat nyomkodja.

– Hát te? Mit csinálsz ott? – szólt a gyerekre.

– Semmit. Arra várok, hogy játsszál nekem.

– De csak akkor, ha előbb kijössz onnan.

– Megígéred?

– Meg.

Erre a kislány kimászott a zongora alól, és a kanapéra huppant. – Kérlek, játssz valami szépet!

– De előbb áruld el a nevedet!

– Erzsike.

– Ez épp jó, mert akkor eljátszom neked a Für Elise-t, ami magyarul annyit jelent: Erzsikének.

És máris belefogott a játékba. Felcsendült Beethoven jól ismert dallama.

Egy-két taktus után a kislány felkiáltott: – Ezt ismerem! Ezt a mama is szokta játszani. Szeretném én is megtanulni.

– Szívesen megtanítanálak, de tudod, sok a munkám. Majd szólok édesanyádnak, hogy hívasson egy zongoratanárt. Az majd megtanít zongorázni.

– De jó lesz! Már úgy várom! – lelkendezett a kislány. Örömében ide-oda ficánkolt a kanapén.

Délutánba hajlott az idő.

Alig halt el a Beethoven-dallam, mikor valahonnan a végtelenből fokozatosan erősödő, búgó hangok lopakodtak a szobába.

– Jönnek a bombázók! – rikoltott a szolgáló. Berohant a szalonba, a kislányt az ölébe kapta és kiszaladt vele.

A hangszer fadoboza felerősítette a távoli, búgó hangokat. A hangoló a zongora fölé hajolt, és figyelmesen fülelt.

– Jöjjön gyorsan! – kiáltotta feléje az ajtóban álló úrnő. – Azonnal le kell mennünk a pincébe. Nem kell félni semmitől, mert a mi pincénk bombabiztos.

Erre a hangoló nehézkesen felegyenesedett, és kelletlenül követte az úrnőt.

A pincében megismerhette az egész háznépet. Ott volt az öreg Udvaros bácsi, a konzerv- és szalámigyár tulajdonosa, a felesége, Erzsébet, a lányuk, a ház úrnője és a kis unokájuk, Erzsike. És ott voltak az alkalmazottak is. Csak az úrnő öccse nem volt velük, az a fiatalember, aki még hajnalban elrobogott motorbiciklijén a külváros irányába.

Úgy egy órát lehettek összezárva. Erre az egy órára eltűntek közöttük a nagy társadalmi különbségek, mert mindannyian ugyanannak a veszedelemnek voltak kitéve.

3

Délután, úgy három óra körül, csengettek. A szolgáló egy elegánsan öltözött, pehelykönnyű hörcsögbundát és tolldíszes kalapot viselő hölgyet kísért be a házba.

– Nem ismersz meg?

– Nem én.

– Én volnék Fábiánffy Juli.

– Te vagy az, Júlia? De örülök, hogy látlak. Gyere, kerülj beljebb! – mondta a ház úrnője. Évekkel ezelőtt, a komáromi bencés gimnáziumban eltöltött iskolaévek alatt nagyon jó barátnők voltak. Évekig ültek egy padban.

Kissé megilletődve borultak egymás nyakába.

– Ne haragudj, sajnos nem tudlak a szalonba vezetni, mert éppen hangoltatjuk a zongorát. Gyere, leülünk itt kint a teraszon, a fonott karosszékekbe – mondta a ház asszonya, majd a szolgálóhoz fordult: – Kérem, hozzon nekünk kávét és süteményt!

Alighogy leültek, megjelent az ajtóban egy kíváncsi képű kislány.

– Itt jön az én kincsem. Gyere ide, szívem. Bemutatom neked Júlia nénit, aki a legjobb barátnőm volt annak idején, mikor még iskolába jártunk.

A kislány köszönt, kezet fogott a kalapos nénivel és utána kiszaladt a kertbe.

– De aranyos gyerek. Hány éves?

– Idén lesz hat.

– Hogy szalad az idő! – mondta Júlia, majd kis szünet után hozzáfűzte: – Milyen szép ház! És a kert! Csodás! De jó lehet itt élni.

– Hát nem panaszkodhatom. Tudod, édesapám ezt a házat nekünk építtette. Nászajándékba kaptuk. Szüleim csak ritkán tartózkodnak nálunk. Ők Udvardon élnek.

– És a férjed? Ha szabad kérdeznem.

– Ne is kérdezd! Alig négy éve voltunk házasok, mikor Karcsinak be kellett vonulnia, én meg itthon maradtam a kicsivel. Orvos lévén az egészségügyi alakulatoknál szolgál.

– Kíváncsivá teszel. Talán ismerem?

– Nem hiszem. Karcsi hét évvel idősebb nálam. Ő egy losonci bankigazgató fia és Pozsonyban végezte az orvosit.

– Ha nem titok, elmesélhetnéd, hogy miként ismerkedtetek össze.

– Örömmel. Már éppen el akartam mondani… Karcsi orvosi gyakorlatát a pozsonyi Evangélikus Kórházban kezdte. Majd körorvosi állást vállalt nálunk, Udvardon. Abban az időben édesapám gyakran betegeskedett. Lumbágója volt. Erős ágyéki fájdalmai miatt ki kellett hívni az orvost. Akkor találkoztam először Karcsival. A sötét folyosónkon áthaladva szolgálónak nézett és rám parancsolt, hogy hozzak a betegnek egy meleg takarót. Mikor megtudta, hogy tévedett, nagyon restellte és bocsánatot kért tőlem… Már dolgozott bennünk a vágy, mikor újra találkoztunk. Persze még furcsább körülmények közt. Egy napon fertőző betegséget kaptam. Rázott a hideg. Magas lázam volt és bedagadt a torkom. Meleg teákkal öblögettem, de nem segített. Egyre fulladoztam. Szüleim orvosért küldtek. Karcsi meg is érkezett hamarjában. „Nagyon fáj! Itt." – mondtam a torkomra mutatva. Erre kitátottam a szám. Karcsi leszorította a nyelvemet egy spatulával, és benézett a fájó torkomra. „Tályog", mondta, „mielőbb meg kell műteni." Másnap reggel apám bevitt a rendelőjébe, gépkocsival. Egy fehér fityulás apáca felfektetett a műtőasztalra, szíjakkal lekötözte a kezem, beadott egy injekciót és előkészítette a műszereket. A műtét alatt a kezemet szorongatta és jóságosan mosolygott rám. Mondta, hogy nem kell félni semmitől, mert semmiség az egész. Szóval nagyon jóságos volt hozzám. Ekkor jött a legnehezebbje. Karcsi egy szerszámmal jól szétfeszítette a szám és felmetszette a tályogot. Ez egy amolyan gennyel és kórokozókkal telt daganatféle volt… Utána napokig otthon, melegben kellett feküdnöm, míg kifolyt a sok genny és le nem ment a lázam. Csak főtt ételeket ehettem, melyek nem ingerelték annyira a torkom. Az evés így is nagy fájdalmat okozott. Édesanyám minden áldott nap meleg borsodót itatott velem. Ennek a sok törődésnek, kúrának aztán meg is lett az eredménye… Karcsi egy álló héten át mindennap meglátogatott, hogy érdeklődjön a hogylétem felől. Pár nap múlva lement a lázam, és egyre jobban éreztem magam. Nagyon hálás voltam szüleimnek, hogy ennyire szívükön viselik a sorsom, és persze Karcsinak. Előbb azt hittem, hogy csak kötelességtudatból jön. Mikor már teljesen felépültem, egy napon

nagy virágcsokorral állított be hozzánk. Akkor már sejtettem, hogy másról van szó, hogy komolyak a szándékai. Örültem a közeledésének, mert nem volt senkim. Később nagyon megszerettem őt, és persze ő is fülig belém habarodott. Mikor láttuk, hogy nem tudunk meglenni egymás nélkül, összeházasodtunk… Hát röviden ennyi. Nem akarlak untatni a részletekkel.

– Pedig nagyon szép történet – jegyezte meg Júlia, kis irigységgel a hangjában.

– Bizony már hét éve annak, hogy egybekeltünk. Hogy szalad az idő – mondta Erzsébet asszony, nagyot sóhajtva. – Karcsi már annyira hiányzik nekünk. Olyan ritkán ír. A kislányom minden áldott nap megkérdi tőlem, mikor jön már haza a papa? Mit tudnék neki felelni? – mikor ezeket mondta, kissé elérzékenyült. Néhány könnycsepp jelent meg a szeme sarkában. – És te? Hogy vagy? Mondj valamit!

– A gimnázium elvégzése után Pesten tanultam tovább. Operaénekesnő lettem. Évekig jártam egy színésszel, de elhagyott. Amerikába emigrált. Néha azért ír. Sürget, hogy menjek utána. De én nem tudom rászánni magam. Szegény szüleimet mégsem hagyhatom magukra.

– Megértelek.

– Állandó szerződésem ugyan nincs, de azért fellépek itt-ott. Kaszinókban és más zenés lokálokban. Valahogy megélek. S nektek hogy megy a gyáratok?

– Hát tudod, háború lévén, rettentő sok a megrendelés. Szegény édesapám ki sem látszik a sok munkából. A sok konzervet, kolbászt mind a frontra szállítják. Persze nagy támogatást kapunk a magyar kormánytól.

– És mi van az öcséddel? Zsolt, ha jól emlékszem.

– Igen.

– Talán négy osztállyal járt lejjebb nálunk. Jóképű gyerek volt.

– Zsolti jogot végzett Debrecenben. Jelenleg a gyárunk jogi ügyeit intézi. Apám alkalmazza. Anyával nagyon aggódunk érte, mert a motorbiciklijén állandóan ide-oda futkos. Egyszer még baja esik. Elárulhatok neked egy nagy családi titkot, de kérlek, ne mondd el senkinek. Zsoltika beleszeretett egy nincstelen paraszt lányába, név szerint Kún Rózsikába. A lány szép, dolgos és jóravaló, de a szüleim semmi szín alatt nem engedik, hogy elvegye. Ha mégis elvenné, kitagadják.

– Hát ilyen kegyetlenek vele?

– Hiába szólok az érdekében. A szüleim meg se hallgatnak. Nagyon keményszívűek.

A beszélgetés úgy kanyargott, mint egy bővizű folyó. Hol Júlia mondott el egy szaftos pesti sztorit, hol Erzsébet mesélt el egy vadonatúj pletykát. A lakásból kijövő különös hangok egyszer csak elnémultak.

– Jaj, a hangoló! – kapta fel a fejét Erzsébet asszony. – Úgy elbeszélgettük az időt. Teljesen megfeledkeztem róla. Júlia, ha nem haragszol, utána kell néznem, hogy halad a munkával. Gyere el valamelyik nap, és majd együtt kipróbáljuk a felhangolt zongorát. Meg nagyon kíváncsi vagyok a hangodra.

– Szívesen eljövök és előadok neked meg a kislányodnak néhány áriát.

– Erzsike nagyon fog neki örülni. Persze ő most a swingért és a tangóért rajong. Most ez megy. Jut eszembe, hozzál kottákat is, hogy kísérhesselek.

Éppen a kinti kapuban puszizkodtak, mikor újból felbúgtak a bombázók.

– Jaj, nem hagynak nekünk békét ezek az angolok! Júlia, nem engedhetlek el, mert még az úton bajod esik. Maradj nálunk. A házunk alatt van egy bombabiztos pince.

– Hát nem is tudom!

– Csak gyere! Nincs apelláta!

A kertben bóklászó kislány után szaladtak s a személyzettel együtt lementek a pincébe.

Már esteledett.

A nagy felfordulásban mindannyian megfeledkeztek a zongorahangolóról. Éppen szétszórt szerszámait, kottáit szedegette össze. Az járt a fejében, hogy ez is egy olyan alaptalan légiriadó lesz, mint az előző volt, mert úgysem történik semmi. Akkor meg minek lemenni az óvóhelyre. A feje még tele volt hangzatokkal. Fülében egyre zengtek a skálák, dúrban és mollban.

A kintről beszüremlő búgó hang hirtelen óriási erejűre nőtt, és mikor megfordult, látta, hogy fentről új vendég érkezett a házba. A csillár helyén beszakadt a plafon, és egy tojásszerű óriási fémtest tolakodott be a szobába.

A hangoló kővé dermedt a rettenettől.

„Ez a vég! A finálé!", villant az elméjébe. Aztán hirtelen óriási fájdalmat érzett... – és vége szakadt mindennek.

A hangoló, a felhangolt zongora, az Udvaros család őseinek aranyozott keretes portréi, a lila csíkos huzatú fotelek, a faragott bútorok mind ezer darabra szakadtak szét. A ház kéményei, tetőzete, falai ledőltek és a gerendák, bútorok lángra kaptak. A bombabiztos pince is bedőlt és maga alá temette a bennlévőket. Júlia kalapjáról egy kócsagtollat még percekig táncoltatott a felszálló porfelhő az átforrósodott levegőben.

Nem sokkal később egy másik láncbomba telibe találta a közeli konzerv- és szalámigyárat, felfasírozva a munkásokat, a tulajdonosokkal együtt. Szegény Udvaros bácsi és felesége éppen a gyárban tartózkodtak. Csak Zsolt fiuk élte túl a nagy katasztrófát, aki a bombázások idején Rózsikáék házában időzött, az alvégen.

4

Zsemlye Károly törzsorvost a fronton az a tudat tartotta életben, hogy otthon fiatal felesége forró csókjai és a kis Erzsike ölelő karjai várják. Boldogság és béke. A kislány már bizonyára jól megnőtt, megszépült és megokosodott.

A fronton egyre puskaporosabb lett a levegő. Károlyt nagyon aggasztotta, hogy már hónapok óta nem kapott semmi hírt szeretteiről. Ezért több mint kétévi katonai szolgálat után szabadságért folyamodott a feletteseihez, amit példás orvosi szolgálatáért meg is kapott.

Károly egyhetes viszontagságos utazás után ért haza. A partizánok sok helyen aláaknázták a vasúti pályát, ezért a mozdonyuk előtt néhány üres vagont toltak, hogy ne az emberekkel megpakolt szerelvény fusson rá az aknákra. Mikor kiszállt az érsekújvári állomásra befutó vonatból, látta, hogy az állomás épületét is találat érte. El sem akarta hinni, hogy hazaért. „Végre itthon! Végre itthon!", ez motoszkált a fejében, mialatt a városba vivő úton kopott főhadnagyi egyenruhájában bandukolt. A lebombázott házak, romba dőlt gyárkémények látványa kissé nyugtalanította.

Mikor egykori otthonuk közelébe ért, megdöbbenve tapasztalta, hogy takaros házuk helyén, melyben egykor szeretteit hagyta, egy óriási bombatölcsér éktelenkedik.

Beszédbe elegyedett egy arra kerekező helybeli lakossal, aki kissé nyersen adta a tudtára (nem tudva, kivel áll szemben), hogy az Udvaros család tagjai mind elpusztultak a bombázások során. Nem és nem akarta elhinni. Ő, aki megjárta a háború poklát, életben maradt, s szerettei a békés hátországban mind elpusztultak volna?!

Majdnem összeroskadt kételyei terhe alatt.

Udvaros Zsolt nagyon igyekezett, hogy időben érjen ki az állomásra, hogy ő fogadhassa a frontról hazatérő sógorát, közölve vele a lehetetlen, fájdalmas, rettenetes hírt. Persze nem tudta pontosan, hogy melyik vonattal fog megérkezni.

Motorbiciklije gyújtásával volt egy kis gond, ezért megkésve érkezett a délutáni vonathoz. Sógorát a romba dőlt háznál érte utol.

Mikor odaért, Károly éppen a bombatölcsért szegélyező romok között kotorászott. Szegénynek reszketett minden porcikája a nagy megpróbáltatástól, melyet a sors rá mért, és egyfolytában patakzottak a könnyei.

Cserepek, faltörmelékek, üszkös gerendák, fatuskók között feküdt a zongora kettétört páncélteste, melyet felborzolt húrok hálózata ölelt körül. A páncél aranyló felszínét zöld mohafoltok tarkították. Olyan látványt keltett, mint egy rég kihalt mélytengeri élőlény kövülete ezerszeres nagyításban… Nem sokkal ezután Károly idegösszeomlást kapott, szelleme elborult. Naphosszat magában beszélt, énekelgetett; egy elgörbült hangvillával babrált és görcsösen szorongatott egy kopott rongybabát. Sürgősen be kellett szállítani a lekéri idegszanatórium zárt osztályára.

Valaki hiányzik a láncból

(VILLA MEGERI REMINISZCENCIÁK[1])

„Azért vagyunk a világon,
hogy valahol otthon legyünk benne.”
(Tamási Áron)

1

Szülővárosa főterén ült, a szökőkúttal szemközt, egy padon. Már vészesen közeledett a találka ideje, a délutáni egy óra…

Éppen asztalhoz ültek, amikor megkondultak a közeli templom harangjai. Étkezés közben odavetette nekik, hogy egykor randija lesz. Csak úgy, minden hátsó szándék nélkül. Ők erre nagyot néztek, mert a fiuk mindig zárkózott volt, szinte semmit sem árult el magánéletéről. Sötétségben tartotta őket. Ha nagy néha hazajött, egész nap a szobájában rostokolt; olvasott, írt, rajzolt, vagy szöszmötölt valamivel. Jobb napokon segített a ház körül vagy kint a kertben.

– Csak menj, fiam! Mi örülünk neki a legjobban – mondta az apja.

– Tán ismerjük? – kérdezte az anyja, közönyt erőltetve arcára.

Igen, ők mindig ilyenek voltak. Mindent szerettek tudni és a kezükben tartani. Ha elárulja, hogy kicsoda, majd még lebeszélik róla, vagy megzavarják lelki nyugalmát. Tősgyökeres megyeriek, mindenkit ismernek.

– Nem idevalósi. Csak látogatóba jött a nagynénjéhez.

Azt hitte, hogy ezzel a manőverrel sikerül leráznia őket, de csalódnia kellett.

– S mit tanul?

– Mit is? Ja igen. Gyerekorvosnak készül.

– Ez derék.

Ezt követően kérdések áradata zúdult a fejére.

– Mi igazán nem szólunk bele, de nem gondolod, hogy még korai a dolog? Várnotok kell egy csöppet. Mert előbb az egyetem, aztán a katonaság s csak utána jöhet szóba a dolog. Mindennek megvan a rendje.

„Kellett ez nekem? Ha bölcsebb vagyok, hát hallgatok, mint a sír”, dünnyögte magában, az étel fölé hajolva.

Az anyja megsejthette gondolatát, mert ezt mondta:

– Nem úgy van az, fiam. Jobb, ha elmondod. Mert ha netalán bajod esne, senki sem segít majd rajtad.

– Anya, hogy jön ez ide? – förmedt rá, kissé bosszúsan.

– És hova készültök?

– Ki a strandra.

– Na látod, apjuk! Nem megmondtam? Édes egyetlenem, ha nem vetted volna észre, már vége a szezonnak. Szeptember közepén járunk.

– Nyugodj meg! A fedettbe megyünk. Nem fogok megfázni.

– Hála Istennek! S milyen mély a medence?

– Nem fogok belefulladni. Gyógymedence, csak derékig ér. És máskülönben: már megtanultam úszni. A nyári szemeszterben kötelező úszótanfolyamon vettem részt.

– Hát egy majdani mérnöknek nem is árt, ha mielőbb megtanul úszni – szólt közbe ironikusan az apja.

Az ebéd végi ima után kedveszegetten távozott az asztaltól.

– Hát csak szedelőzködj, fiam, mert még elkésel! – kiáltott utána az apja.

2

A házuk enyhe árnyat adó gesztenyék oltalmában állt a református templom tőszomszédságában. A hideg, nedves és dohos szagú régi parókia, a hatalmas templom, udvar és kert, ez volt az ő világa. Itt élte le gyermekkorát, mely visszatekintve egész szépnek tűnt. A szülei megóvták minden rossztól és bajtól. Szinte burokban élt. Ha voltak is anyagi természetű gondjaik, nem teregették ki előtte. A mély, jéghideg vizű bányatóra, az úgynevezett „kavicsbányára", melybe már többen belefúltak, sosem engedték ki. Így aztán félt a víztől. Az évente egyszer esedékes diákbálra sem engedték el, mert első a kötelesség, meg nincs még itt annak az ideje. Így aztán félt a lányoktól is.

A vonatban úgy beszélték meg, hogy egykor találkoznak a főtéri szökőkútnál. Csaba elővigyázatosságból már jóval korábban megérkezett. Nagyon izgatott volt. Egy üres padra telepedett, hátizsákját hanyagul maga mellé dobta. Nézelődött, álmodozott. Egy nyúzott babakocsit toló terhes cigány asszony érkezett. Két mezítlábas, szurtos gyerek trappolt a nyomában. A csöppségek meglátták a szökőkút közepén fel-feltörő vízsugarat, felcsillant a szemük és úgy, ahogy voltak, belegázoltak a jéghideg vízbe. Örömükben egyre csapkodták, fröcskölték a vizet. Apró, színes kavicsokat szedegettek a fenékről. Az anyjuk ezalatt egykedvűen rázta a kocsit, s roma nyelven kiabált felé-jük. Csaba nem értette, mit mond, meg nem is érdekelte. A gyerekek ügyet sem vetettek az anyjukra. Boldogan tapsikolták a vizet. Egy-két csepp még őt is elérte.

Az asszony megelégelhette a dolgot. Feltápászkodott a padról és elindult. A gyerekek utána szaladtak. A kacsázó terhes asszony láttán furcsa gondolatai támadtak. Rém nevetséges! Az orvostudomány a férfi és a női test alakját a gyümölcsök formájával rokonítja. A férfiak alma, a nők körte formájúak. Ez az osztályozás a zsírlerakódás helye szerint keletkezett. A férfiaknál a zsír a has tájékán halmozódik. A mértéktelen sörivás és henyélés okozza, hogy a korosabb férfiaknál elöl nagy domborulat keletkezik, mely az alma gömbölyűségét idézi. A nőknél a zsírlerakódás deréktájon, a fenéken és a combokon a legszembetűnőbb. Ezért alakjuk inkább a körtéhez hasonlít. Eszébe jutottak

azok a termékenységet szimbolizáló ősi agyag- és kőszobrocskák, amelyek tömzsi nőalakokat ábrázolnak, dagadt, lógó mellekkel, gömbölyű, puffadt hassal, széles derékkal és rövid, vastag lábakkal... Igen, most egy Alma vár a Körtéjére. De a Körtécske nem és nem akar megérkezni. Még érlelődik egy csöppet. De az Alma már leesett a fáról, és elgurult ide, a főtéri szökőkút közelébe. Éppen egy sárga padon piroslik.

3

A vénasszonyok nyarának forró lehelete ült a fákon, a park bokrain, élő sövényein. A tér nyugati oldalán állt nagyszülei háza. Édesanyja ott gyerekeskedett, ott élte át a háborút, a bombázásokat. A szemközti oldalon kezdődött az Öreg utca, melyben ő töltötte gyerekkorát. Körültekintett a téren. Felemelő érzés töltötte el. Itthon van! Itt mindent és mindenkit ismer, és őt is ismerik. Tudják, kicsoda. Itt minden kő mesél...

Az utcájuk sarkán réges-régen egy vert falú és nádtetejű templom állt, melyet az egyháztörténeti munkák oratóriumnak, a hívek egyszerűen nádtemplomnak neveztek[2]. Itt szolgáltak első prédikátoraik. Ez a templom később tűzvész áldozatává vált, ezért a hívek *„szilárd fundamentomú kőtemplomot”* építettek a szomszédos nemesi telken, melyben jelenleg az ő édesapja szolgál[3]. Maga előtt látta az egykori nádtemplomot, a puritán egyszerűségű, dísztelen, torony nélküli, fából és nádból összetákolt, sárral tapasztott, pajtára emlékeztető épületet. Egyedüli ékessége a bejárati homlokfába vésett nyolcágú csillag volt. Ez a nádtemplom a földhözragadt nép tiszta, makulátlan lelkületét tükrözte.

Látta őseit a nádtemplom porrá égett falai, üszkös gerendái között főhajtva, buzgón fohászkodva. Látta, amint biblia, ima- és zsoltároskönyv híján istentiszteletet tartanak a szabad ég alatt, úgy, mint az első keresztyének. Élete súlyos perceiben, a fájdalom és a magány óráiban, gyakran gondolt ezekre az agyongyötört jobbágyokra, kérges tenyerű és tiszta tekintetű férfiakra, nőkre, akik az ellenreformáció sodrában hűek maradtak vallásukhoz. Akik töretlen hittel kálvinistának vallották magukat. Nemhiába mondák róluk az ironikus felhangú minősítést: „ezek vastagnyakú kálvinisták”.

Visszaemlékezett egy régi képeslapra, mely városuk főterét ábrázolta. A park helyén nagy-nagy üresség tátongott. A tér közepén magányos vendéglő állt, udvarán fogatok, lovas hintók sorakoztak. Szerdai napokon ezen a téren tartották a vásárokat. Vászonsátrakat állítottak fel és alattuk árusították a szebbnél szebb mézeskalácsokat, fakanalakat, savanyúságokat, túrót, vajat, sajtot és frissen fejt tejet. A közeli falucskák lakosai felhozták terményeiket és felhajtották állataikat a vásárra. Az ő apai nagyapja sokgyerekes kisgazda volt. Kupeckedéssel is foglalkozott. Vette és adta az állatokat, főleg lovakat és teheneket. Csaba mindig úgy képzelte, hogy nagyapja ezen a téren alkudozott az állatokra. De az édesapja egyszer kioktatta. – *Az állatkereskedelem máshol folyt. Arra a célra egy másik tér volt fenntartva, kint a városszélen* – mondta. – *Viszont a teheneket a főtéren át hajtották ki a mezőre, legelni.* Ebben igazat adott a fiának. A pásztor

megállt a ház előtt, és megpattintotta ostorát. Erre a gazda kiengedte a tehenet. Sötétedéskor vagy borús időben kissé korábban tért haza a marhacsorda. A tehén megállt a kapu előtt, és elbődült. Búúú. Erre tudták az otthoniak, hogy már megjött a Riska, jó lesz kaput nyitni.

Az első világháború kitörésekor ezen a téren tették le ünnepélyes esküjüket a hadba vonuló katonák. A háború folyamán nagy fogolytábor létesült a városban. A több ezer főt számláló táborban főleg szerb, horvát és olasz nemzetiségű hadifoglyok voltak. A nagy óvintézkedések ellenére ragályos, tífuszos megbetegedés terjedt el a foglyok közt, mely százszámra szedte áldozatait. A hadifoglyok hulláit lovas kocsikon szállították a temetőbe, s ott oltott mésszel fertőtlenített tömegsírokba temették őket. Ebben az úgynevezett „szerb temetőben" gyerekkorában gyakran bújócskázott és futballozott a vele egykorú utcagyerekekkel. Egyszer szóba elegyedtek egy öreg kocsissal, aki azt állította magáról, hogy gyerekként ő is részt vett a foglyok hulláinak szállításában és elföldelésében.

A huszadik század elején Fekets Sándor tiszteletes úrnak nagy gondja volt a város tereinek és utcáinak rossz állaga miatt. A Csallóközi Hírlapba írt szókimondó tárcáiban arról tudósít, hogy az esőzések idején egy nagy sártenger a város. A hintók, fogatok beledüledeznek a sárba. A főtéren az artézi kút és a városháza közt öt-hat méter széles és több száz méter hosszú tócsa éktelenkedik. A lakosok nem tudnak átmenni a tér egyik oldaláról a másikra. Mikor megjönnek a melegek, nyomtalanul eltűnnek a tócsák, pocsolyák, csakhogy akkor meg portengerré változik át a város. Csöbörből vödörbe jutnak. A községi elöljáróság, ezt az áldatlan állapotot látva, tervbe vette az utak és a járdák mielőbbi kövezését. A sürgető munkába később bekapcsolták a hadifoglyokat is. Ők végezték a főtér járdáinak kövezését. Maga előtt látta Bartók Béla urat, amint fonográffal a kezében átbandukol a téren és betér egyik-másik házba. Amikor ott járt, éppen eltűnhetett a sár- és a portenger, mert majd száz eredeti dallamot gyűjtött össze a községben, köztük a Kétféle menyasszony című népballadát[4]. Matus János, a Pozsonyban élő neves zongorista, ezen a téren cseperedett fel. A házukkal szemközt álló Kaszinóban a helyi színjátszógárda a második világháborút követő években több vígjátékot és zenés darabot mutatott be[5]. Ezek a feledhetetlen előadások ültették a szívébe egy egész életre a zene mérhetetlen szeretetét.

A háború alatt ezen a téren masíroztak át a német, a magyar és az orosz alakulatok. A tér déli részén álló úgynevezett „Sárga Házat", ahol az árváknak osztották ki az ételt, bombatalálat érte. A szegényház szerencsére éppen üres volt, ezért nem halt meg senki, de a gerendázat és a bútorok lángra kaptak. Anyai nagyapja, aki községi jegyző volt, az irodaszolgával együtt kitolták a térre a tűzoltólajtorját és megpróbálták eloltani a tüzet. Alighogy elkezdték, máris újabb repülőgépek érkeztek a város légterébe. Fejvesztve menekültek a közeli bunkerbe. A lajtorja még napok múltán is ott vesztegelt a főtér közepén. A háború utolsó napjaiban, amikor már minden veszve volt, Szálasi Ferenc, a nyilasok főparancsnoka tartott beszédet a téren. A haza védelmére buzdította a község

lakosait. A háború utáni nehéz években itt vonultak át a szülőföldjükről jogtalanul deportált és kitelepített családok[6], négykerekűre, teherautóra, lovas szekérre pakolt ingóságaikkal. Magukkal vihették a legszükségesebb holmikat: néhány bútort, ruhaneműt, disznót, tyúkokat, gabonát és krumplit. A vasútállomáson a családokat, ingóságaikkal együtt, marhavagonokba zsúfolták. Ez az embertelen bánásmód nagyon megalázó volt. Ők ugyanazok az egyszerű emberek voltak, az egykori őslakosok, hunok, kunok, avarok, magyarok, kabarok, besenyők leszármazottjai, katolikusok és kálvinisták, akiket magyarságukban és emberi mivoltukban aláztak meg. A nagy árvíz idején[7] buszok és teherkocsik sorfala állt a téren, megpakolva emberekkel. A víz fenyegette városukat, ezért mielőbb ki kellett telepíteni a lakosságot. Az asszonyokat és a gyerekeket ideiglenes táborokba szállították. Csabát és édesanyját az éj leple alatt vitték el. Az otthon maradó férfiak, köztük édesapja is, többnapos kitartó munkával megépítették a város körüli védőgátat. Nem is olyan régen újra harckocsik zaja verte fel a város csendjét. Azon a nyáron szovjet megszálló egységek vonultak át a téren, hogy elnémítsák a kommunista diktatúra ellen irányuló lázongást, melyet a történészek utóbb „Prágai Tavasz" névre kereszteltek. Ő abban az évben fejezte be az elemi iskolát.

A térre vonatkozó első emlékei nyalánkságokkal kapcsolatosak. Az Öreg utca sarkán állt egy nagy vegyeskereskedés, Culinka bácsi üzlete. Ha otthon kapott krumplibogárszedésért egy koronát, máris rohant a sarokra, Culinkához, krumplicukorért. A krumplibogárpénz átváltozott krumplicukorrá. Akkoriban, a hatvanas években, ez volt a legolcsóbb és legkedveltebb nyalánksága a gyerekeknek. Lehetett kapni sárga, narancs- és zöld színű táblát. Mindegyiket egyformán szerette. Még ma is érzi azt a émelyítően édes és fanyarkás ízt a szájában. Egy tábla kitartott majd egy hétig. Sokáig lehetett szopogatni és nyesegetni a fogakkal. A törökméz, a kandlicukor és a fagylalt már kissé drágábbak voltak, ezért azokhoz ritkábban jutott hozzá.

A nyalánkságok kapcsán eszébe jutott, hogy egyszer egy galgóci szlovák ember hozott nekik ajándékba egy nagy szatyor kürtőskalácsot. Napokig ette a család. Nagyon ízletes volt, csillogó cukormáz borította. De a hét végére mind beteltek vele, mert a jóból is megárt a sok. Az utolsó darab ott maradt érintetlenül a kamrában. Ő ezt távcsőként használta. Kiállt a parókia teraszára s a hengeres kalácson keresztül kémlelte a felhőket, a templom tornyát, a vadgesztenyék és a fenyők koronáit. Akkoriban sok kalandregényt és útleírást olvasott. Azt képzelte, hogy ő Cook kapitány, aki éppen egy ismeretlen sziget partjait kémleli a távcsövével. A kürtőskalácson át szemlélve sokkal szebbnek tűnt fel előtte a világ.

A tér Komárom felőli oldalán takaros üzletek sorakoztak. Mögöttük tornyosult a zsinagóga robusztus épülete, melyet a második világháború utáni években bontottak le. Majd félezer zsidó élt a városukban, akiket előbb gettóba telepítettek, majd az auschwitzi gyűjtőtáborba szállítottak. Csak azon kevesek maradhattak otthon, akik vegyes házasságot kötöttek. A dohányboltos Weisz Albert bácsi felesége magyar asszony volt. Egyedül ő vészelte át a szörnyű időket. Ezen a sarkon állt Angyal patikusék háza. Az

egyik nyári utazásukból magukkal hoztak egy nagy teknőst. Ősszel a teknősnek nyoma veszett, s csak tavasszal derült ki, mikor a közeli köztemetőt fásították, hogy a teknős bevette magát a temetőbe és szépen kitelelt az egyik frissen hantolt sírhalom alatt. Anda bácsi üzlete tele volt háztartási gépekkel: porszívókkal, vasalókkal, mosó- és csavarógépekkel. Televízió is akadt ott. Akkoriban még kevés helyen volt televízió, ezért a község futballkedvelő közönsége gyakran összegyűlt Anda bácsi üzletének udvarán, hogy végignézzen egy-egy rangadót. Tízéves korában ő is végigizgult ott egy híres kupamérkőzést. Az AC Milano játszott a Real Madriddal. Az eredményre sajnos már nem emlékszik, de megmaradt benne az a felejthetetlen érzés, mely mindenkori futballszeretetét táplálja. S végül nem hagyhatja ki a Lády-féle drogériát. Lády Hugó bácsi köztudottan nagy kópé volt. Szeretett viccelődni az emberekkel. Élt a községben egy Bugár Lajos nevezetű ember, aki fiatalon eladta minden vagyonát, a pénzen bejárta fél Európát s miután hazatért, belebetegedett abba a tudatba, hogy semmije sem maradt. Csak az utcákat járta és magában beszélt. Lády bácsi gyakran megviccelte őt. Mikor látta, hogy Bugár úr tétlenül üldögél a főtéren, odaszalajtott hozzá egy elárusítónőt azzal az üzenettel, hogy jöjjön gyorsan, mert Honthy Hanna művésznő keresi őt telefonon. Bugár úr szaladt, ahogy csak a lábai bírták. Mikor az üzletbe ért, Lády úr szó nélkül a kezébe nyomta a kagylót. Vagy nem volt a vonalban senki és nagy derültség közepette adta az értésére, hogy sajnálatos módon megszakadt a vonal, vagy a közeli borbélyüzletből eljátszotta valaki a primadonna szerepét. Édeskés női hangon randevúra invitálta a szegény, szerencsétlen embert. Este aztán minden lelepleződött. Mikor Bugár úr legjobb ruhájában, nagy kalpaggal a fején és friss virággal a gomblyukában megjelent a megadott helyen és órában, a boltosok és borbélyok bámész hada a hasát fogta nevettében.

A borbélyok közt Piroskának volt a legjobb híre, mert ő sosem fuserálta el az ember fejét. Akkoriban majd minden fiatal hosszú hajat viselt. A Beatles együttes diktálta a divatot. Nem lehetett egykönnyen megkülönböztetni a fiúkat a lányoktól. Csaba egyszer hajnyírásra várt. Piroska éppen egy dús keblű hölgyet tupírozott, majd bőrápoló krémmel kenegette az arcát és a nyakát. Egyszer csak azt látta, hogy Piroska kezei „cigánynyútra tévednek", el-eltűnnek a hölgy mély dekoltázsa alatt. A borbély buzgón „maszszírozgatta" a hölgy kebleit. Az asszony még tán élvezte is a dolgot, mert egy árva szót sem szólt. Ő akkoriban még csak nyolc-tíz éves lehetett. Ismeretei az emberek közötti lehetséges kapcsolatokról szinte a nullával voltak egyenlők. Nagyon megviselte ez a furcsa jelenet. Hiába volt olyan felkapott borbély Piroska úr, soha többé nem ment hozzá hajat vágatni...

4

Felocsúdott álmodozásából. Éppen jókor, mert egy karcsú lány árnya tűnt fel a szemközti sarkon. Amikor meglátta, egy pillanatra elsötétült előtte a világ.

A lány az őzek sutaságával közeledett feléje. Hosszú, selymes haját ide-oda lengette a langyos őszi szél. Csaba reményekkel telten tekintett abba az irányba. Melegségfélét érzett a szíve táján, mely a lelki és testi sóvárgás egyfajta keveréke volt.

Laura testhez álló fehér trikót, hozzá kék miniszoknyát s a lábán könnyű szandált viselt. Öltözete kihangsúlyozta remek alakját. Csaba csak úgy olvadozott a két formás, napbarnította lábszár látványától. Mosolyt erőltetett az arcára. A lány keze hideg és nedves volt, ezen kissé elcsodálkozott. Valami másra számított.

Csaba nem volt se szép, se okos, de volt benne valami, ami imponált a lányoknak. Magának sem tudta megmondani, hogy mi. A fiatalság varázsa? Egyfajta jellegzetes báj, esetleg sarm? Egyáltalán nem lehetett férfias jelenségnek mondani. Nyeglén mozgott. Rendszerint kopott farmert viselt. Az arca borotválatlan volt. Egyenes szálú haja nagy gubancokban lógott az arcába. Leggyakrabban olyan témákról beszélt, amelyek nem nagyon érdekelték, inkább meghökkentették és untatták a lányokat. Számmisztikáról, színpszichológiáról, számítástechnikáról. Csak arról nem beszélt soha, amiről a tinédzser lányok általában csacsogtak: divatról, tánczenéről és szívügyekről.

– Ne haragudj, hogy késtem. A nagynéném tartott szóval.

– Nem tesz semmit. A könyvekből tudom, hogy a lányok mindig elkésnek. Ezzel is fokozzák a varázst, a csábítás erejét.

– Hogy te miket nem mondasz! – ámult el Laura.

Csaba tekintetével végigpásztázta a lányt. – Szó se róla. Csuda jól nézel ki, csinos vagy.

– Ezt vegyem bóknak? – kérdezte a lány, miközben keze és tekintete lágyan végigsiklott ruházatán.

– Vedd, ahogy akarod. Induljunk, mert még ránk esteledik!

5

Csaba boldog volt. Az a tudat, hogy vele van egy lány, akit mindenki másnál jobban kedvel, akit büszkén vállal, nagy boldogsággal töltötte el. Nincs egyedül a világban. Aztán a szüleire gondolt. Utólag már bánta, hogy olyan kimérten és flegmán viselkedett velük. Érezte, hogy sokkal több szeretetet érdemelnének. Vállára vetette cókmókját és a lányéhoz igazította lépteit. Az út során kissé szótlanok, megilletődöttek voltak. Mindegyikük a maga módján élte meg az együttlét csendes örömét.

6

Elhaladtak a régi Kaszinó épülete mellett. Csaba anyai nagyapja 1914 farsangján ebben az épületben ismerkedett össze nagyanyjával. A korabeli Csallóközi Hírlap szerint azon a nevezetes csallóközi kaszinóbálon nagyapja *„édes-bús nótákkal hódította meg a díszes hölgykoszorú szívét”*. Édesanyját jóval később ugyanebben a komor épületben

választották meg a bál királynőjének. A világoskék selyemből varrt darázsderekú báli ruhát és a „BÁL SZÉPE-1941” feliratú széles szalagot édesanyja féltve őrizgette egy színes kartondobozban.

Betértek a Vadász utcába, mely a helyi parkerdő felé vezetett. Egy pillanatra feltűnt előttük a katolikus templom tornya, melynek helyén egykor egy gótikus kőtemplom állt. Ezért a templomért az ellenreformáció korában hosszan tartó viaskodás dúlt a katolikus és a református felekezetű hívek közt[8]. Pár lépés után meglátta Mariska néni házát. Ebben a házban gyermekkorában többször is megfordult. Kosnár Mariska néni gyermektelenül jutott özvegységre. Nem volt senki a családban, aki törődött volna vele. Egyedüli lánytestvére Amerikába emigrált, még a két háború közti időben. Így aztán Csaba édesanyja vállalta magára a gondozását. A néni már nagyon öreg volt, nem volt képes semmire. Édesanyja egészen a halála napjáig a gondját viselte. A hétvégeken Csabára hárult a feladat, hogy elvigye neki anyja főztjét. Útközben az alumínium ételhordó edénykéket a feje fölött forgatta anélkül, hogy kifolyt volna belőlük a leves. Mariska néni egy alkalommal kifogásolta édesanyja főztjét. Azt vágta a fejéhez: *„Fiam, az anyád megint langyos löttyöt küldött nekem leves helyett.”* Abban, amit mondott, volt némi igazság, mert egy fizetésből kellett megélnie a nagy családnak, s még szegény Mariska néni is a nyakukon volt.

Tovább haladva a Vadász utcában egykori harangozójuk portája elé értek. Baráth Imre bácsi erős csontozatú, robusztus parasztember volt. Úgy tudta hasogatni a farönköket, hogy öröm volt nézni. A harangokat pedig egyszerre húzta, két kézzel: ballal a középsőt, jobbal a nagyot. A kis harangot átengedte neki. A nagy harangzúgásban Csabát mindig jóleső, boldog érzés töltötte el. Imre bácsi nem szerette a modern divatot, ezért aztán gyakran szidta őt a hosszú hajáért. Most is előtte van, amint kőkemény, kicserepesedett ujjaival végighorzsolja sörtehajú fejét, s azt mondja: *„Ez az egészséges hajviselet, fiam. Így kell kinéznie egy rendes magyar embernek. Nem úgy, ahogy ti, fiatalok, kinéztek.”* A becsmérlő mondat végén kérges kezével Csaba feje felé csapott. Alig tudott kitérni előle.

7

Laura már kissé kellemetlenül érezte magát. A reményteljes kezdet után nem tudta mire vélni ezt a nagy szótlanságot.

– Csabi, mi van veled? Megkukultál? Nem is örülsz annak, hogy veled vagyok?

A fiú erre észbe kapott. Ilyen meg olyan emlékeivel most nem megy semmire.

– Ne haragudj. Kicsit elmerengtem a régi dolgokon. Szép tőled, hogy elfogadtad a meghívásomat. Meglátod, jól fogod érezni magad. Nagyot úszunk és jól elbeszélgetünk. Voltál már a strandunkon?

– Sajnos még nem.

– És miről szeretnél hallani? Annyi mindenről tudnék neked mesélni.

– Miről? Most számomra csak az a fontos, hogy fürödni megyünk, hogy jó az idő és az, hogy velem vagy. Már előre örülök a napfénynek és a víznek. Úgy felüdítik és megnyugtatják az embert. Azt kérdezted, hogy miről szeretnék hallani. Mondjuk, mesélhetnél nekem a fürdőtökről!

– Nem fogod elhinni. A véletlennek köszönheti létét. Pár évvel ezelőtt az erdőnk szélén, melyet már látni lehet ott, az út végén, egy nagy fúrótornyot állítottak fel, kísérleti mélyfúrásokat végeztek, földgázt kerestek. S egy napon, amikor már majdnem feladták a reményt, majd kétezer méteres mélységből hévíz tört elő[9]. Az egyik legmelegebb víz hazánkban. Miután a laboratóriumi vizsgálatok kimutatták, hogy a víz gyógyhatású, megkezdték a fürdő kiépítését. Épp akkoriban ültettek ki több száz apró facsemetét a város felőli erdőirtáson. Ennek a faiskolának a helyén kezdték meg az építkezéseket.

– Ez nem volt túl nemes cselekedet.

– Tudod, a mi városatyáink se bölcsességben, se anyagi javakban nem dúskáltak akkoriban, ezért választották ezt a megoldást. Kimetszették a fiatal erdőt és annak helyén medencéket létesítettek. Ezt követően beindult a turistaforgalom. Városunk máról holnapra közkedvelt fürdővárossá vált. Szegény nagyszüleim, ha ezt megélhették volna! Látod itt ezeket az új házsorokat? Valamennyit a víz segítette életre. A lakosságnak esélyt adott a boldogulásra. Elárulhatom neked, hogy a nagynénémék családja is ebből él. Nyáridőben sátrakkal és lakókocsikkal van tele a portájuk. Még most is vannak náluk csehországi vendégek.

8

Az erdőszélre értek. Egy óriási tölgyfa koronája tornyosult előttük. Az erő és a fenség érzetét keltette bennük. Levelei zöldeslila színekben tarkálltak. Balról egy széles erdei csapás indult a termálfürdő irányába, jobbról pedig, a nagy fa és az erdészlak közti részen, aranyló levelű nyírfácskák sora állt. Kecseseknek és sebezhetőknek tűntek a robusztus, girbegurba ágú fa árnyékában. Mintha csak felcicomázott koszorúslányok lennének.

A háttérben a parkerdő fái komor ellenpontként feketéllettek.

– Látod ezt a szép panorámát? Itt egy kis pihenőt tarthatnánk. Apró gyermekként nagyon szerettem elidőzni ezen a helyen. Elszöktem hazulról és itt üldögéltem a fa alatt. Álmodoztam, nézelődtem. Valami mindig megérintett. Talán a régi idők szelleme. Ki tudja? Gyere, fussunk! Na, ki ér előbb a fához?

Erre táskáikat a fűbe hajították és szaladni kezdtek. A lány ért elsőként célba. – Én győztem! – kiáltotta boldogan, és kimerülten omlott a nagy fa tövébe.

– Gyere, na! Ne lustálkodj! – nógatta őt a fiú. – Megmérjük a fatörzs kerületét.

Megfogták egymás kezét és testüket a fatörzshöz szorították. Szabad kezeik, a túlsó oldalon, nem érték el egymást. Valaki még hiányzott a láncból.

– Látod, ha majd lesz csemeténk, akkor bizonyosan körbeérjük a törzset.

– Ezt komolyan mondod, vagy csak a bolondját járatod velem?

– A legkomolyabban.

– Akkor majd, úgy tíz vagy húsz év múlva eljövünk ide hármasban, és újra megpróbáljuk.

– Benne vagyok! – mondta a fiú szívrepesve.

Az igéző pillanat múltával lehuppantak az enyhe árnyat adó fa alá.

– Elmesélek neked egy nagyon régi legendát.

– Szívesen meghallgatom. De kérlek, előbb hozd ide a táskáinkat, mert még ellopják.

Csaba fürgén teljesítette „úrnője" parancsát. Mialatt hátizsákjából almákat kotort elő, belefogott egy régi történetbe, amelyet még gyerekkorában hallott a nagyszüleitől.

– Ha hiszed, ha nem, ezen a helyen táborozott egyszer Mátyás király. Ott szemben, az erdészlak előtt állíttatta fel sátrát, és a legenda szerint ehhez a nagy fához kötötte a lovát[10].

– Úgy látom, te mindent tudsz erről a helyről. És Mátyás hogy került ide?

– Hogy? Hát országjárása során egyszer ide is elvetődött. De jövetelének híre már napokkal megelőzte. Egy napon vitézek kis csapata érkezett lóháton. Hírül adták a falu lakosainak, hogy két nap múlva érkezik a király. Lett erre nagy riadalom. Éppúgy, mint a mesében. Másnap az egész falu zsongott, mint egy méhkas. A jobbágyok tisztára seperték a poros utcákat és portáik udvarát. Ágakkal, virágokkal csinosították alacsony, nád- és zsúpfedeles házaikat. Persze a vitézek közt ott volt maga a király is, csakhogy ezt senki sem tudta. A helybeliek kibeszélték minden bújukat, bajukat a vitézeknek. Az álruhába öltözött király a főtéren – ahol az előbb találkoztunk – kifaggatta a gyerekeket. A bátrabbakat felültette a lovára. Ezalatt a vitézek, itt a fa mellett, felállították a királyi sátrat, és már másnap hajnalban megérkezett a várva várt királyi menet, élén a hintóval. A nép és a gyerekhad hiába kiáltotta lelkesen, „Éljen a király!", a hintó ablakain nem nyíltak szét a függönyök. Ekkor kicsit csalódtak, s azt gondolták, nagy úr a király, nagy ám. Ha úgy akarja, hát még egy árva szempillantásra sem méltatja alattvalóit.

A fiú nagyon belefeledkezett a mesélésbe. Észre sem vette, hogy a lány közben a vállára hajtotta elnehezedő fejét.

– Délután a falu küldöttei – a bíró, a jegyző és a helybeli plébános – már itt tébláboltak a fa alatt és bebocsátásra vártak. De a királyt még senki sem látta. Egyszer csak az egyik vitéz szóba elegyedett velük. A küldöttek elmondták neki szívük minden fájdalmát. Azt, hogy a környék főurai szipolyozzák őket, erőszakkal elveszik állataikat és terményeiket. A vitéz, miután meghallgatta panaszaikat, búcsút vett tőlük. Nem sokkal később két alabárdos bekísérte őket a királyi sátorba. Nagyon elámultak, amikor látták, hogy az az ifjú, akinek elkotyogták panaszaikat, a trónon ül. Bizonyosan nem lehet más, mint maga a király, gondolták. Nagy ijedelmükben térdre borultak. A rövid audiencia végén a király Nagyszombat várába rendelte őket, és ott a kezükbe adta a kivált-

séglevelet, mely szabad mezővárosi rangra emelte falujukat, és annak jobbágyait felmentette minden főúri adó és teher alól[11]. Hát röviden ennyit a régi legendáról. Na, hogy tetszett?

– Nagyon.

– Persze Mátyáson kívül még más híresség is megfordultak városunkban. Például Szenci Molnár Albert[12] és Bartók Béla. De azt hiszem, hogy Mátyás látogatása nyomta rá legmélyebben bélyegét városunkra. Abban az időben ez olyan nagy horderejű dolog lehetett, mint napjainkban a gyógyvíz megtalálása. A község Mátyás jóakarata révén jobbágyfaluból szabad mezővárossá fejlődhetett, a víz pedig megteremtette annak lehetőségét, hogy városunk virágzó fürdőváros lehessen.

– Ha jól értem, két nagy jótéteményben részesült szülővárosod: a király kegyében és a hévíz hevében – mondta a lány, miközben leheletnyi mosolyt csalt az arcára.

– Egész találó a rögtönzött alliterációd. Laura, benned egy költő veszett el – mondta Csaba elismerően, majd így folytatta: – S képzeld csak el, ezt a helyet, ahol egykor Mátyás sátra állt és azt a helyet amott, ahol a hévízre leltek, s ahol felépült a fürdő, csak pár száz méter választja el egymástól.

– Ebből logikusan következik, hogy milyen kicsi a ti városotok – tette hozzá a lány, kissé megtoldva előző ironikus megjegyzését.

– Látom rajtad, hogy nem hagyott el a humorérzéked. Azért sem sértődöm meg! Gyerünk és mártózzunk meg az utóbbi jótéteményben, mert az előbbi bizony már csak egy legenda.

9

A hátizsákok mélyéről előkerültek a fürdőruhák és a törülközők. Levetett ruháikat leadták a ruhatárba, majd sorra járták a medencéket. Az ötvenméteres úszómedencével kezdték, melyet egyhuzamban majd hússzor átúsztak. Mindketten jó erőben voltak. A fiú fejesugrásra ösztökélte a lányt, de ő kissé húzódozott. Ehelyett bemutatott néhány frappáns tűzoltó fenekest. Olyan bátran vetette magát a vízbe, hogy Csabának is kedve szottyant hozzá. Kézen fogva ugrottak. Egyszerre. Hosszú lábaikat a testükhöz szorították. Nagyon élvezték, mikor a lusta víztükör életre kelt, s a víz minden irányban szétfröccsent becsapódó testüktől.

A délutáni fényben a narancssárga fürdőruhát viselő lány napbarnított testén úgy ragyogtak az alágördülő vízcseppek, mint az igazgyöngyök. Csuromvizesen szaladtak át az egyik medencéből a másikba. A díszfák sorfala alatt elhaladva kissé borzongtak, ezért törülközőikbe burkolództak és megszaporázták lépteiket. Szerettek volna mielőbb eljutni a fedett részhez.

Bent metsző és páradús volt a levegő. A terem felerősítette a medence közepén feltörő víz csobogó zaját és az emberi beszéd foszlányait. Olyan érzésük támadt, mintha egy nagy, zajos pályaudvarra érkeztek volna. A délutáni napfény színes csíkokat festett

a falakra. A fehér csempék és a hullámzó vízfelület játszi csillogása, a nikkelcsövek tömör ragyogása egészen elkápráztatta őket. A víz alatt, a medence oldalai mentén, kőpadok húzódtak, s ők egy nyugodt zugot keresve, bevették magukat a medence egyik sarkába.

Nyomban nyakig alámerültek. Jóleső érzés áradt szét tagjaikban. Felhevítette őket a víz melege és egymás közelsége. Csaba kissé félszegen viselkedett. Zavarát azzal leplezte, hogy ide-oda úszkált és köhécselt. Kis idő múltán felbátorodott, a lány közelébe merészkedett, a szemébe nézett és a víz oltalma alatt megfogta a kezét. Majd a fülébe súgott valamit, amin nagyot nevettek. A hangjuk egészen betöltötte a termet. Aztán hirtelen elnémultak és már csak a szívük monoton dobbanásait hallották. Mintha megbabonázták vagy elvarázsolták volna őket. Mint a megszelídített, magzabolázott vadak, úgy gubbasztottak a medence sarkában. Az első bátortalan ölelés és csók még váratott magára. Ahhoz előbb mérhetetlen belső akadályokat kellett legyőzniük.

10

Az árnyékok egyre kúsztak a falakon és fokozatosan halványodtak. Az emberek zsongása, örökös nyüzsgése és a víz melege kissé álmosítóan hatott rájuk.

– Olyan jó veled lenni. Bár mindig együtt lehetnénk!

– Ezt jó hallani.

– Szeretnélek minél jobban megismerni!

– Én is. Tudod mit? Van egy jó ötletem. Töltsük hasznosan az időt. Meséljünk egymásnak magunkról, gyerekkorunkról. Olyasmire gondolok, ami kellemetlenül érintett, nagy problémát, esetleg lelki válságot okozott.

– Benne vagyok. Na, ki kezdi?

– Kezdd el te!

– Én már meséltem az előbb. Kezdd el te!

A lány mondta el az első történetet.

– Ötéves lehettem, a nővérem tíz. Játszottunk az udvaron, a kőrakás mellett. A tyúkudvar közepén fel volt függesztve egy hinta. Én értem oda előbb. Beleültem és hintázni kezdtem. Erre a nővérem nagyon mérges lett. Mindenáron ki akart ebrudalni onnan. A kezébe vett egy követ és megfenyegetett. Azt mondta, megdob, ha rögtön nem szállok ki. Én csak nevettem, s azt mondtam, úgyse mersz megdobni. Erre megdobott. A kő a szemem alatt talált el. Látod, itt ni, még most is meglátszik a nyoma. Felhasadt a bőröm és erősen vérzett a seb. A nővérem tudta, ha véres képpel megyek be a házba, és ha panaszkodom, akkor ő nagyon ki fog kapni. Ezért azt tanácsolta, hogy menjünk hátra a fáskamrába és beszéljük meg a dolgot. A zsebkendőmet a sebre szorítottam. Egészen átázott a vértől. Átmentünk a fáskamrába. A nővérem tudta, hogy nagyon szeretem a babaruhákat meg a színes ceruzákat. Azt mondta, akármit odaad, csak ne áruljam

el. Szipogva mondtam, hogy lehet róla szó. A féltve őrzött színes ceruzáit és rajzlapjait választottam. Még aznap mindet nekem adta. Szóval, a történtek ellenére, egész jól végződött ez a kalandom. S most te jössz!

– Te megkaptad a színes ceruzákat, s most nekem adod a labdát. Én még mindig azon gondolkodom, hogy mit meséljek. Addig, amíg kitalálom, kérlek, mondj el még egyet! Bizonyosan volt komolyabb élményed is.

A lány kissé elgondolkozott.

– Igen, volt. De erről nem szívesen beszélek.

– Ha nem mondod el, akkor nincs semmi értelme az egésznek. Most akarod, hogy jobban megismerjelek, vagy nem?

– Na jó, győztél, meggyőztél... Kicsit később történt. Majd tízéves lehettem. Volt a városunkban egy ifjúsági klub, ahova gyakorta eljártak a fiatalok. Asztaliteniszeztek, sakkoztak, biliárdoztak, újságokat, folyóiratokat lapozgattak és régi filmeket néztek. Az egyik belevaló barátnőm egyszer magával vitt. Azt mondta, egy jó filmet fognak vetíteni. Hogy mit értett „jó film" alatt, ma sem tudom. A legelső sorba ültünk. A gép kezelője leakasztotta az államelnök portréját a szemközti falról, behúzta a sötétítő függönyöket, majd beindította a gépet. Akkor derült ki, hogy egy régi dokumentumfilm kerül vetítésre, mely a koncentrációs táborok életét mutatja be. Ha ezt előre tudom, el sem megyek abba a klubba. Aztán mégis ottmaradtam, mert szégyelltem elhagyni a termet… Bizonyos képsorokra ma is világosan emlékszem. Sárga csillaggal megjelölt embereket marhavagonokba toloncoltak. Elgyötört munkaszolgálatosok hosszú sora menetelt sárban, esőben és hóban. Kopaszra nyírt foglyok álldogáltak, ténferegtek a szögesdróttal beszegett négyszögekben. Sovánka gyerekek súlyos köveket cipeltek, havat lapátoltak, gyári szalagmunkát végeztek. S ekkor következett az a képsor, mely kitörölhetetlen nyomot hagyott bennem. A kamera előbb egy látszólag békés, behavazott tájat mutatott. A háttérben egy dombféleség húzódott, az előtérben buldózerek sora vesztegelt. Egyszer csak felbúgtak a gépek. A buldózerek ormótlan lapátjai tolni kezdték a dombot. Utat nyitottak a közepén. Mikor a kamera közelített, láthatóvá vált, hogy a behavazott dombot szétroncsolt, pucérra vetkőztetett emberi tetemek alkotják. A gépek egyre nyomultak a hóesésben, mint amolyan szívtelen, embertelen szörnyek. Teljesen elplanírozták a hullahegyet, a földdel tették egyenlővé. Ezt látva elállt a lélegzetem és a szívverésem. Mint mikor ékkel szétfeszítik a farönköt. Egy nagy rés keletkezett a lelkemen, melyen át besüvített a való világ fagyos szele. Egy jéghideg, rideg kéz maricskálta bensőmet. Gyermeki hitem az emberi jóságban és Isten mérhetetlen szeretetében egy szempillantás alatt odalett. Nem akartam elhinni, hogy mindez lehetséges. Azóta megváltoztam. Erős viszolygást érzek minden iránt, ahol az embertelenség és az erőszak legkisebb jelét tapasztalom. Barátnőmmel együtt felemás érzésekkel telten hagytuk el a termet, mint mikor kimerítő rémálomból ébred az ember.

– Megértelek. Az volt a baj, hogy túl korán láttad azt a filmet. Abban a korban voltál, amikor még nagyon sebezhető az ember lelke. Ha mondjuk most látnád, sokkal job-

ban elviselnéd, mert a lelked már megedződött, ellenállóbbá vált. Ha otthon maradsz, akkor mindez nem történik meg veled.

– Talán így jobb, mert úgy érzem, ennek a filmnek köszönhetem, hogy ma az orvosi egyetemre járok. Ugyanis azt a nemes gondolatot ültette el bennem, hogy minden erőmmel enyhítsem az emberek fájdalmát és szenvedését, főleg a gyerekekét.

– Engem is foglalkoztat ez a kérdés. Ezt a nagy népirtást Pilinszky a „botrány" szóval jelölte. Amilyen mély tisztelettel adózom bizonyos emberek iránt, olyan mély utálat fog el fajom iránt, ha erre a „botrányra" gondolok. Hogy az egyik ember a másikat csak úgy, minden lelkiismeret-furdalás nélkül elpusztítja ...

– Ne is folytasd. Ezt a tudást el kell tudni fojtani magunkban. Az élet szeretetét, tiszteletét és az örömöt kell előtérbe helyezni. A pillanat szépségét és derűjét. Azt, hogy vagyunk, hogy élünk. Mert Isten, mindezek ellenére, mégsem hagyott el bennünket. De váltsunk témát. Amióta veled vagyok, úgy érzem, hogy baj van az idővel. Neked nincs olyan érzésed, hogy az idő néha annyira lelassul, hogy szinte már áll, máskor meg beindul? Egyszer híg, mint a forró csokoládé, máskor meg sűrű, mint a méz. A dolgok mibenléte határozza meg menetét. Vegyük a mai délutánt. Annyi mindent tapasztaltam, annyi mindent átéltem, ezért most olyan érzésem van, mintha egy egész életet éltem volna le melletted. Az egymásra találástól kezdve a küzdelmes életen át egész a végső elválásig, a halálig… Látod szemközt azt a falat? Már egyre sötétebbek rajta az árnyékok.

11

Felocsúdtak gyötrő gondolataikból. A medence időközben teljesen elnéptelenedett. Nyolc felé járhatott az idő. A teremben éppen bekapcsolták a villanyvilágítást.

– Még maradhatunk egy kicsit. Ha jól tudom, csak tíz körül zárnak.

– Csaba, most rajtad a sor. Mesélj valamit!

– Mesélnék, csak nem tudom, hogy melyikkel kezdjem.

– Azzal, amelyik a legnagyobb hatással volt rád.

– Olyan volt több is. Sok törést éltem át gyerekkorom során. Ezért lettem később olyan zárkózott, emberkerülő. Most, a húszon túl, a harminc felé közeledve, már úgy érzem, hogy kissé oldódik a vasmarok szorítása. Az első „sokk" hétévesen ért. Nem volt komoly dolog: öcsém született. Szüleim és testvéreim attól fogva minden szeretetüket őrá pazarolták. Ő lett a család szeme fénye. A kis kedvenc. Engem mellőztek. Pont abban a korban, mikor a legnagyobb szükségem lett volna a szeretetükre. Egy napon rádöbbentem, hogy magam vagyok. Hogy ezt a felismerést feloldjam, tízéves korom körül rajzolgatni, festegetni kezdtem. Szerettem volna legyőzni egzisztenciális magányomat, kitölteni az űrt valamivel. Írni sokkal később kezdtem. Ahelyett, hogy szeretettel fordultam volna öcsém felé, féltékeny voltam rá. Ő volt az, aki engem semmivé tett, aki kiütött a nyeregből. Végső soron minden gyermek önző, aki mindent csak magának akar. A legszebb ruhát, a legfinomabb ételt, a legjobb játékot és persze sok-

sok szeretetet és törődést. A legokosabb ebből mielőbb kinőni… Hát én megpróbáltam. Sikerült volna, ha nem történik valami. Édesapám egy napon összeomlott. Tíz-tizenkét éves lehettem akkor. Nem tudtuk az okát. Apám az első világháború alatt született. Akkoriban az Európa-szerte dúló járványos megbetegedés, a spanyolnátha, minden újszülöttet megölt. Ő csoda folytán életben maradt. Később átélte a második világháború poklát. A bombázásokat és tűzharcokat. Apám gyenge idegzetű ember volt, viszont nagyon hitt Istenben. Ez adott neki erőt az életben maradáshoz és a szolgálathoz. Abban az időben, amikor idegileg összeomlott, gyakran járt motorbiciklin. Volt egy látszólag jelentéktelen balesete. Elcsúszott egy veszélyes kanyarban és megütötte a fejét. Furcsa betegségének ez lehetett az oka, de az is lehet, hogy a kommunisták zaklatásai. Nem engedték, hogy szíve szerint végezze lelkészi hivatását. Talán meg is fenyegették. Az idegzete nem bírta elviselni a nagy megterhelést. Egy kép erősen él bennem, melyet mintha acéltűvel vésték vagy tűzzel égettek volna belém. Annak a rettenetes pillanatnak a képe, mikor két betegápoló édesapámat erőszakkal kivonszolta a házunkból, majd betuszkolta az udvarunk közepén álló mentőautóba. Én egy nagy levelű dísznövény mögött lapultam a hátsó udvarban. Reszkettem a félelemtől, és sírtam. Meg akartam halni, el akartam süllyedni a föld alá a szégyentől. Azóta az idő elszaladt, s én még ma is azt a rettenetes pillanatot élem. Látom apámat porig alázva. Persze azóta teljesen felépült, visszanyerte régi énjét és ma is hűségesen végzi hivatását.

– Tudom, hogy egy fiúgyermek számára mit jelent egy apa. Csaba, kérlek, próbáld elfelejteni az egészet. Gondolj a szépre! Nézz rám! Látod? Veled vagyok. Örülj nekem és velem! Az élet egészen másról szól. Az emberi szellemet a pusztulás réme fenyegeti, de mindig megújul, ha erős a mag, ha az emberben nagy az élni vágyás szándéka és a hit.

– Apám minden vasárnapon felment a szószékre é,s fennhangon hirdette az igét. Prédikációi nagy hatással voltak rám. Mindig úgy gondoltam rá, mint egy rendíthetetlen hegyre, aki maga a biztonság és a bizonyosság. S azt kellett látnom, hogy ez a hegy ledől és romokban hever. Sokáig éltem ebben a tudatban. Hiába találták meg betegségének ellenszerét, lelkem békéjét már senki sem adhatta vissza. Úgy érzem, azzal, hogy most mindezt őszintén feltártam előtted, kicsit könnyítettem lelkem terhén. Mintha átraktam volna a vállaidra egy hányadát annak a nagy tehernek, mely évek óta nyomja az enyémet… – Jesszusom – nézett Csaba az órájára –, hogy elszaladt az idő! Mennünk kell, mert mindjárt zárnak!

12

Röviddel később már az erdei sétányon ballagtak A tarka falevelekkel behintett út sárga neonfényben fürdött. Egymáshoz simultak, gyengéden átkarolták egymás derekát, halkan társalogtak és játékosan rugdosták a faleveleket. Éppen úgy festettek, mint egy valódi szerelmespár. Az erdei út végéhez érve megálltak egy pillanatra és

búcsúzóul megcsodálták a telihold fényében tündöklő faóriást[13]. Ekkor mindketten arra a a „hiányzó láncszemre” gondoltak, a csöpp vándorra, aki majd egy napon, ha az Isten is úgy akarja, megérkezik közéjük. Vidámnak, boldognak és életerősnek képzelték el.

Jegyzetek

[1] Villa Meger – Nagymegyer legkorábbi elnevezése. A város még a honfoglalás korában keletkezett. Árpád fejedelem népe, a Megyer törzs, telepedett le ezen a tájon. Innen kapta a nevét. IV. Béla király 1268-ban kiadott *Komáromi Nagy Oklevelében* ezen a néven szerepel a város

[2] oratórium (latin) – kontextus szerinti jelentése: imaterem. Az oratórium, ill. nádtemplom a református gyülekezet istentiszteleti helye volt a XVII. század végétől megközelítőleg száz éven keresztül. 1774-ben égett le

[3] II. József Türelmi Rendelete 1781-ben rendezte az egyházak közötti viszonyt. A mai református templom 1785-ben épült, a hívők önkéntes adományaiból

[4] Bartók Béla 1910-ben, népdalgyűjtő körútja során, több alkalommal is megfordult Megyeren

[5] A huszadik század ötvenes éveiben bemutatták a Lúdas Matyit és a Marica grófnőt

[6] A kassai kormányprogram értelmében Megyerről, a jogfosztottság éveiben (1947 és 1948 között), megközelítőleg ezer magyar ajkú lakost deportáltak Csehországba, ill. telepítettek Magyarországra

[7] A Duna 1965 júniusában Kulcsodnál átszakította a gátat, és néhány óra leforgása alatt elárasztotta Alsó-Csallóközt

[8] A régi kőtemplom háromszor volt a református felekezetűek birtokában. A reformáció, I. Rákóczi György felkelése és II. Rákóczi Ferenc szabadságharca idején

[9] A mélyfúrások során 1972-ben találták meg az ízületi- és gerincbántalmakat gyógyító termálvizet Megyeren

[10] Mátyás király 1466 nyarán tartózkodott Megyeren

[11] A város küldöttsége 1466 decemberében vette át Mátyástól a kiváltságlevelet

[12] Szenci Molnár Albert 1612 őszén látogatta meg unokatestvérét, Szíjgyártó Lukácsot, aki a megyeri református gyülekezet első prédikátora volt

[13] A nagy tölgyet a régi megyeriek Mátyásfának nevezik

(A fentebbi jegyzetek Bél Mátyás, Baranyay József, Kúr Géza, Szenci Molnár Albert, Tánczos Tibor és Varga László hely-, ill. egyháztörténeti munkái alapján íródtak).

KÁLVÁRIÁK

Az ígéret

Nagyapám emlékére

A kisfiú szülei tragikus körülmények között hunytak el. A megyeszékhelyre utaztak, amikor részeg kocsisuk nem tudott úrrá lenni a hintó elé fogott lovakon. A fékevesztett vágtában hintóstul, lovastul lezuhantak a Zsitva egyik hídjáról a mélybe.

A kisfiú máról holnapra elárvult. A gyámhatóság egy gyermektelen, vidéken élő házaspár gondjaira bízta, akik édesanyja nagyon távoli, de jó sorban élő rokonai voltak. A férj magas tisztséget töltött be a megyében, a felesége pedig egy jó nevű arisztokrata család utolsó sarja volt. Gyermektelenek lévén a férj szenvedélyesen szerette az állatokat. Hivatali teendői végeztével gyakran kilovagolt barna szőrű paripáján, kutyái csaholó hadának kíséretében. Erős, szikár teste és az arcán idejekorán megjelenő mély ráncok külsejének komoly, tiszteletet parancsoló jelleget kölcsönöztek. A felesége naphosszat a tükrét bújta. Pazarul berendezett hálószobája mélyén önmaga mértéktelen csinosítgatásával múlatta az időt, vagy a kiskerti virágágyásokban serénykedett. Társadalmi pozíciójukhoz mérten jólétben éltek. Idővel – mint az már lenni szokott – szerelmük lángja ellobbant, s maguk sem vették észre, hogy egyre inkább a gyermektelenekre oly jellemző csömör, ridegség és keményszívűség lett rajtuk úrrá. A kisfiú már jó ideje élt magas kőfalakkal körbevont portájukon, de szeretetet még nem kapott tőlük.

A birtok elülső részén egy nagy, L alakú, tatarozásra szoruló tornácos ház állt. Körülötte szépen gondozott virágágyások. A ház mögött istállók, melléképületek, hátul szőlőlugasok és vén gyümölcsfák. A kisfiú szeretett elidőzni az öreg, girbegurba ágú fák alatt. Tétlenül üldögélt, máskor a meséskönyveit lapozgatta a fűben, vagy szaladgált. Tavasszal a virágdíszbe öltözött fákon ide-oda szállongó méhek kitartó munkáját leste. Nyáron, ha beért a cseresznye-, a meggy- és a barackfákon a termés, gyakran megesett, hogy fent az ágak közt ülve csemegézett. Az ilyen kalandjai leginkább csúnya gyomorrontással végződtek.

Gyámszülei is gyakran utaztak hintón. Tavasztól őszig majd minden vasárnap körbekocsikázták a vidéket, merő kedvtelésből és persze kikapcsolódásként. Az ilyen utak során betértek egy-két ismertebb vendégfogadóba, vagy az útba eső birtokok, tanyák egyikére. A kisfiú egy-két elejtett szavukból megtudta, hogy van egy szép sziget, csak pár mérföldre tőlük, ahol gyönyörű vadvirágok nőnek és énekesmadarak seregei tanyáznak a fákon. Aztán hallott egy barlangról is, melynek mélyén furcsa csontokra és szerszámokra leltek, ahol még ennél is furcsább szárnyas egerek élnek. Szerette volna bebarangolni azt a szigetet és a titokzatos barlangot. Képzeletében annyira kiszínezte őket, hogy sokkal inkább illettek egy mesébe, mint a valóságba. Hallott egy vízimalomról is. Szerette volna látni, miként őrli a búzát és miként forgatja a nagy malomkereket

a zuhatag. Még azt is megtudta valahonnan, hogy a molnárnak hét gyermeke van, négy fiú és három lány. Azt kívánta, bárcsak ő is egy ilyen nagy családban élhetne, mert akkor naphosszat játszhatna a testvéreivel.

Már régóta álmodozott arról, hogy gyámszülei egyszer őt is magukkal viszik a sétakocsikázásra.

Telt-múlt az idő. A kisfiú megnőtt, megerősödött. Már fiatalúrnak szólították. Akkoriban egy szigorú házitanító tanította. Naponta, pontban délelőtt tíztől délután háromig. Bevezette őt a betűvetés, az olvasás, a számolás, a rajzolás és a zene rejtelmeibe.

Az árva egy idő óta szűknek érezte portájuk négyszögét, ezért napi tanulmányai végeztével, ha csak módja volt rá, kiszökött a falubeli lurkók és suhancok közé. Gyámszülei tudomására jutott a dolog, ezért gyámapja keményen megdorgálta: – Semmi keresnivalód a parasztfattyak között! Tudnod kell, hogy hová tartozol!

A fiú nem értette, hogy mit akart ezzel mondani. Ő nem látott semmi különbséget. Ám az eset után nem mert többé kiszökni. Úgy fél év elteltével egy napon gyámszülei megígérték neki, hogy a legközelebbi vasárnapon őt is magukkal viszik a sétakocsikázásra. A kisfiú a jó hír hallatán úszott a boldogságtól. Képzelete újra feléledt. Látta a csodálatos, napfényben úszó szigetet, folyót, az egyre forgó malomkereket, a titkokkal teli barlangot, és másra sem tudott gondolni, csak az ígéretre.

Mintha ördög bújt volna bele. Ide-oda szaladgált. Szobájában és az udvaron szeszélyesen szétdobálta játékait, könyveit; a vén gyümölcsfák alatti magas fűben hempergett; a kutyákkal hancúrozott; etetéskor a sertések kurta farkát cibálta. A kocsis, a cselédek és a vén gyümölcsfák elnéző szeretettel lesték a kis vadóc csínytevéseit. Nem értették, nem tudták mire vélni óriási jókedvét.

A következő vasárnap délután – úgy három óra körül – útra készen állt a hintó. A kocsis egymaga tolta ki a fészerből. A két galambszürke ló az istálló mélyén már jó ideje fújtatott és prüszkölt a nagy türelmetlenségtől. A kocsis friss szalmával csillogósra csutakolta szőrüket, ellenőrizte a patkók épségét, felkantározta és kivezette az állatokat. A fiú egész idő alatt ott lábatlankodott körülötte, mert a türelmetlenség rajta is úrrá lett, akár az állatokon.

A néni skarlátvörös bársonykosztümbe, a bácsi barna gyapjúöltönybe öltözött. A néni kezén fehér, vékony selyemkesztyű, a bácsi kezében könnyű, fémből készült sétapálca és a fején fácántollal ékesített kalap. Egymásba karolva és gondtalanul cseverészve indultak a hintó felé. A bácsi kimért tekintete egy pillanatra találkozott a kisfiú boldogságtól sugárzó szemével. A cselédlány, jobb kezében súlyos elemózsiás szatyrot tartva, kissé gyámoltalanul követte őket. Az agg kocsis éppen egy vesszőkosárnyi friss szénával tért vissza az istállóból. Félúton összefutott gazdáival és tisztelettudóan megemelte kalapját. A gazda ekkor úgy rendelkezett, hogy a kosarat kösse egy zsineggel a hintóhoz, gyámfiát ültesse bele, mivel megígérték neki, hogy őt is magukkal viszik.

A kocsis ellenvetés nélkül teljesítette a furcsa parancsot. A kutyák a hátsó udvarban vadul csaholtak, a drótkerítéshez lapították orrukat. Megérezték, hogy a gazda most az egyszer nélkülük indul útra.

A kisfiú valami miatt már nem tudott örülni. Mondani akart valami olyasmit, hogy ő nem erre gondolt, de nem volt hozzá mersze. Álmélkodva és kissé bárgyún bámult gyámszüleire, mintha most látná őket először életében. A cselédlány alázatosan hátrább húzódott, a száját tátva felejtette az ámulattól, és egy szót se szólt a fiú érdekében, aki a szemére toluló könnyein át még látta, amint gyámszülei felkászálódnak a hintóra. A bácsi előbb gálánsan felsegítette a nénit, majd maga is felugrott. Arcukon kószáló huncut mosollyal néztek le rá a hintó magasából. A fiú örömtelenül ült a vesszőkosárba, és láthatóan nem úgy ült ott, mint akire a Nagy Boldogság és a Nagy Kaland vár. Sokkal inkább úgy gubbasztott a kosárban, mint akire éppen rászakadt az ég. Pufók arca a méregtől és a szégyenpírtól teljesen kivörösödött.

– Gyi te, Csillag! Gyi te, Szellő! – nógatta lovait a vén kocsis, és jókorát suhintott ostorával az állatok közé. Azok értettek a szóból: belefeszültek a hámba, és a kocsi elindult. A kosár nem akart mozdulni a helyéről. A vékonyka zsineg megfeszült... majd nagyot pattanva elszakadt. A kosár – benne a vörös képű fiúval – előbb előrebillent, majd visszahuppant, a fiúcska pedig jól termett tökként fordult ki belőle az udvar porába. De még mielőtt földet ért volna, ösztönösen behunyta könnybe lábadt szemeit, parányi fogait úgy összemorzsolta, hogy vér serkent köröttük. Fakó arcát az udvar szürke porába merítette s akkor lelkébe ismeretlen érzés költözött.

A hintót kísérő nagy porfelhőben vörös pipacsok százai hajladoztak az út szélén, és a nagy kerékzajban elhaló kacagások szálltak, mint valami kószán bujdosó párafelhők a távoli, sötét ég felé.

A senki földjén

Méla csend ül a tájon.

Baráth bácsi a mohával benőtt temetőfal előtt üldögél, a falba mélyesztett kis kápolna és a temetőkapu közti részen, egy padkán. Durva szövésű, kopott ruhát visel, cipőjét évszázados por fedi, ősz haja csapzott, kunkori gubancokban fityeg a képébe. Koponyája közepén egy fénylő, tar folt éktelenkedik. Szarkalábaktól barázdált arcán ülő sötét szeme fásultan és megtörten bámul a világba. Retkes parasztkeze egy mívesen faragott pipát szorongat, amelyet időnként kicserepesedett ajkai közé dug, jól megszívja, majd komótosan eregeti a szürke füstfelhőket. A füstkarikák láttán könnyűnek érzi magát, s szállani szeretne, repülni egyre feljebb, a fellegek fölé.

Egyetlen Bözséje, Böskéje, Örzséje bizony már tíz éve elhagyta. Talán őt őrzi itt, meg a többieket. Már maga sem tudja, mi keresnivalója még ezen a világon. Amióta gyerekei szétszéledtek és „feléje sem bagóznak", úgy érzi, itt a helye.

Fokozatosan „szorult ki" a faluból. Előbb a templomból, ahol egykor harangozó volt, majd a kocsmából, ahol mindig megitta a magáét, meg zsugázgatott a haverokkal, s végül a házból, amelyet adósságai fejében lefoglalt a hivatal. Vénségére itt rekedt a falu és a temető közti részen, a senki földjén.

A temetőfalba mélyesztett kis kápolna szögletében áll rozoga rézágya. Utolsó tulajdona és mentsvára. A kápolnában az ágyon és a Mária-oltáron kívül nincs semmi. Az oltáron mindig ég egy-két szál viaszgyertya, mert a falusi asszonyok temetőbe menet vagy jövet gyakran betérnek oda és újat gyújtanak. Buzgó imákat mondanak a szent szűzhöz, és egy cseppet sem zavartatják magukat a bentlakótól.

Baráth bácsi pipáját a zsebébe gyömöszöli a dohányos zacskó mellé, majd a sétabot után nyúl.

A sétabothoz, melyre vastag erekkel teleszőtt lapátnyi kézfeje támaszkodik, görcsösen ragaszkodik. Ez az utolsó szerszám – persze a pipáján és a seprűjén kívül –, mellyel még jól tud bánni. Ezzel kergeti el a kóbor kutyákat, meg az utcagyerekeket, akik virágot vagy gyertyát jönnek lopni a temetőbe. Így aztán hasznosnak érzi magát, s bizonyos benne, hogy a lent nyugvók hálásak érte. Magát amolyan temetőőrfélének gondolja.

Ha más dolga nem akad, a sírok közti utakat söprögeti. Főleg egyetlen Böskéje sírja körül. Már előre örül, hogy levélhulláskor lesz elég munka, mert ki kell szabadítania az utakat és a sírokat a sűrű levéltakaró alól, amelyet a vadgesztenyék, a tölgyek és a hársak hullatnak.

Éppen vacsorál. Barnássárga, kőkemény ujjhegyeivel egyre morzsolgatja, csendben eszegeti a lágy kenyérbelet. Utána aszalt szilvát falatozgat. Miután végez az evéssel, jól megdörgöli arca közepét, nem akadt-e fenn rajta egy-két morzsa. A szilvát és a kenyér-

belet Rebeka asszonytól kapta útravalóul. Rebeka egy bokros vénasszony a szemközti utcasorról, aki még annak idején minden valamirevaló kérőjét kikosarazta, köztük Bélát is, így aztán vénségére egy szál egyedül maradt. Róla sohasem lehet tudni, hogy éppen zsémbes kedvében lesz-e, vagy olyan nyájas, mint mondjuk egy napfényes mosókonyha. Egy ilyen nyájas pillanatában töltötte meg Béla zsebeit aszalt szilvával, még utasítást is adva hozzá, hogy vigyázzon ám a hegyes magokkal, mert volt Padányban egy ember, akit halva találtak a határszélen, ugyanis kaszálás közben egy szilvamag megakadt a torkán. Ezt követte egy stanicliba dugott saját sütésű házikenyér, melynek csak a belét adta, mert jól tudta, hogy Bélának nincs már egyetlen foga sem, műfogsorra, protézisre meg nem futja. Úgyhogy tapintatból leszelte a szép barnára sült kenyérhajat és a kutyának vetette. Azt a kutya magával vitte és gondosan elkaparta a kerítés tövébe, nehezebb időkre.

Éppen elbóbiskolt. Egyszer csak felocsúdik, mert valami suhanó neszt hall. Egy bagoly száll át a feje felett. A kicsinyeit eteti egerekkel meg gilisztákkal. Hallani lehet a fiókák rikácsolását. Ekkor könnyít magán, majd jól kifújja az orrát a retkes tenyerébe. Megcsodálja az oldalvást lebukó vérarany színű napkorongot, hiszen ki tudja, hányszor látja még. Szeretne még tovább szunyókálni, de ekkor a határ lángra lobban.

Előbb azt hiszi, hogy a nap tüze az, de aztán látja, hogy egy nagy szénakazal kapott lángra. Ropogó, pattogó hangokat hall és erős füstszagot érez. A szél, mint a fürge postás, gyorsan átviszi a tüzet a többi asztagba rakott kazalra, majd a közelben álló fakalyibákra.

Fellángol a fél határ.

Pehelykönnyű álma nyomban szertefoszlik. Sietősen felemeli furkósbotját és a tűz irányába bök.

– Tyű, a nemjóját! Ennek a fele se tréfa! Emberek, ég a világ! Odalesz minden!

Mikor azt látja, hogy a fél falu lábra kel, kissé megnyugszik. Olyan érzése támad, mintha neki engedelmeskednének, s mintha úgy irányítaná őket, mint egy hadvezér. Pedig látják ők, az istenadták, a nagy tüzet maguk is.

A halottak is nézik. Nesztelenül felkapaszkodnak a kőkerítésre és mély, fekete szemgödrükben felfénylik a táj tüze. Csontkezükkel ide-oda hadonásznak az öreg feje felett. A nagy riadalomban senki sem veszi észre, hogy csoda történt.

A föld átforrósodik és sűrű, fekete füst telepszik a tájra. Most a mindenség pipázik, gondolja az öreg. Fekete bogarak és férgek búj nak ki odúikból, és a fel-alá száguldozó emberhad súlyos bakancsai alatt szétpattanva kimúlnak. Az asszonyok kannákat ragadnak és vízért szaladnak. A tűzoltóciszterna is előkerül, mert félő, hogy a tűz átterjed a falu házaira. A szél kezében a falu sorsa. Az idősebbek tétlenül álldogálnak, bámulnak és imádkoznak az Úrhoz, hogy kímélje meg jószágaikat és az életüket. A házuk egy élet munkája, nem mehet veszendőbe egy éjszaka alatt.

A nap vérarany korongja éppen alábukik.

A felbolydult falu egy nagy csatatérhez hasonlít. Az egyik oldalon a tűz, a másikon a tűzoltók és a falubeliek. A férfiak egy nagy láncot alakítanak ki a kút és a pusztító elem közt. A vízzel telt vedrek kézről kézre járnak. Az üres vedrekkel fürge lábú lánykák és suhancok szaladoznak vissza a kúthoz. Apró, mezítlábas gyerkőcök álldogálnak szájtátva az egyik utcasarkon. A falu lakosai ijedtükben az utcára cipelik értéktárgyaikat. Egyre szaporodnak az útszélen az ágyneművel megpakolt ágyak, holmikkal tömött zsákok, ládák. Mások az állataikat féltik, ezért szabadjára engedik őket. Malacok futkosnak az utakon és lovak toporzékolnak a fák alatt. Ványadt kecskék mekegnek és kutyák csaholnak. Egy faluszéli udvarban éppen lángra kap egy kukoricagóré. A nagy tűz és a riadt sokadalom éppen olyan, mint Hieronymus Bosch pokolról festett álomképeinek egyike.

Az ő élete. Olyan, mint a másé. Se rosszabb, se jobb. Gyerekként a labdát hajkurászta, majd a lányok szoknyája után loholt, mulatozott, táncolt, dalolt. Az egész élete ménkű sok gürcölésben telt. Szántott, vetett, aratott, etetett, fát vágott, harangozott. Na, azért volt benne szép dolog is. Mikor jegyben járt Bözsével. Akkor úgy érezte, övé az egész világ. Milyen boldogok voltak! Aztán jöttek a gyerekek. Amilyen gyorsan jöttek, olyan gyorsan el is mentek. Kirepültek a házból, ahogy az már lenni szokott. Böskéje sem bírta sokáig a strapát, hamar itthagyta, Isten nyugosztalja. Vénségére magára maradt. Nem maradt már senkije, semmije, csak az élete.

A tüzet sikerült idejében eloltani. A falu népe végre fellélegzett. Aki részt vett a munkában, hősnek érzi magát.

A füst tovaszállt és most újra csend ül a tájon.

A falubeli gyerekek a lucskos-üszkös lábaikat a vályúba eresztett hideg kútvízben jól megmossák, s miután forró csókot nyomnak szüleik verejtéktől patakzó homlokára, aludni térnek. Az ágyak, zsákok és a ládák már visszakerültek a házak mélyére. A dunnákon és a párnákon még érződik az erős füstszag.

Baráth bácsi is feltápászkodik a padkáról. Furkósbotjára támaszkodó görnyedt alakját a feljövő hold a temetőfalra vetíti. Még van annyi jártányi ereje, hogy betérjen a temetőbe és megálljon egyetlen Bözséje, Böskéje, Örzséje, mindene sírjánál. Hálát ad Istennek, hogy a falu megmenekült a pusztulástól. Búcsút mond Böskének, aztán ledől a közeli kápolnában. A hátára fekszik és azon nyomban elszundít. A pislákoló gyertyafényben úgy tűnik, mintha bent valaki éppen fel volna ravatalozva...

Éjféli capriccio

Este tíz után mintha minden élőlény összebeszélt volna. Előbb elhalt a madárcsicsergés, majd alábbhagyott a tücskök fülsüketítő ciripelése. A lakók is fokozatosan elcsitultak. Megnézték az utolsó filmet, elolvasták az utolsó cikket, levelet, fejezetet, leírták az utolsó mondatot, tisztálkodtak, pizsamába bújtak, gyengéden megölelték, megcsókolták egymást és pihenni tértek. Tizenegy körül már az utolsó mohikánok is hazakotródtak. Senki sem ricsajozott az utcán. A beálló csend a pihenni vágyó világ természetes óhaját fejezte ki.

Tizenegy után a bérházban és az utcán síri csend honolt. Ebben a tömény csendben Mangi az ágya szélén ült, gramancai közt. Hosszú tépelődés, önvizsgálat után rádöbbent, hogy az élete egy nagy gubanc. Az utolsó cigarettáját szívta. A hamut szeszélyesen a padlóra szórta. Egyszer csak valami neszt hallott a közelből. Mint mikor mocorog egy egér. Figyelt. Miki gitárja a földön hevert. Biztosan azért hagyta itt, hogy újra eljöhessen, de ő látni se bírja. A gitár kicsit megrándult, hatalmas teste a padlóhoz ütődött. Kongó üreghangot hallatott. Mangi annyira megijedt, hogy majdnem lenyelte a csikket. A húrok is teljesen beleremegtek. Mi a fene lehet? A csikket ledobta a sarokba, a többi közé, és óvatosan a gitár után nyúlt. Közben a takaró lecsúszott a válláról és felvillantak citrommellei az ablakon át beszüremlő holdfényben. A látvány Dominique Ingres török fürdőjének nőalakjait idézte.

Már éjfél felé járt az idő. Miki tíz után ment el, s Mangi azóta úgy ült ott, mint egy faszent. Szobrozott némán, tétlenül, az egyik cigarettát a másik után szívta. Töprengett elrontott életén. A gitárt óvatosan felemelte és önkéntelen mozdulattal pajzsként a csupasz testéhez szorította, nyakkal a mennyezet felé, majd a padlóra bámult... Az ágy mögött, a fal tövén, meglátta a bogarat, amint a szobasarok felé menekül. Smaragdszínű páncélja fel-felfénylett a félhomályban. Mangi teste libabőrös lett az undortól. A bogár domború teste egy bogárhátú Volkswagenre emlékeztette, meg egy öreg, görnyedt papra, aki még gyerekkorában gyóntatta. Mindig más színű gyóntatóruhát viselt, az arcán kenetteljes alázat trónolt, a körmei ápoltak voltak, az ujjain pedig vastag, művészien megmunkált aranygyűrűk díszelegtek. Már azon se csodálkozna, ha a bogár lábai aranyból lennének.

Hirtelen ellökte magától a gitárt, mely a szemközti ágyra zuhant és az előbbinél jóval zengőbb, csapongóbb hangot hallatott. Barátnője még valahol lófrált, mert üres volt az ágya. Aztán eszébe jutott, hogy hazautazott pár napra. A bogár után vetette magát, de az időközben bebújt a cserépkályha és a sarokfal közti keskeny résbe. Majd adok én neked! Innen repülsz! Lekapta a szekrény tetejéről a zseblámpát. *Szeretnék nyugodtan aludni! Hogy egész éjjel a neszezésed kelljen hallgatnom, akkor inkább...* A lámpával a résbe világított. A bogár már pár araszra bejutott. Megpróbálta a seprű-

nyéllel kikotorni, de vigyázott, nehogy összelapítsa. Sikerült kijjebb penderítenie. *Gyere csak, gyere, kicsi bogaram! Egyetlenem!...* A bogár egyszer csak felszívódott. Közelebb hajolt a lámpával, de akkor sem látta. *Hova a fenébe lettél? Hova tűntél?* Kezdte bosszantani a dolog.

Szobája a bérház második emeletén volt, ezért az utcáról nem lehetett belátni. De ha valaki történetesen benézett volna... Mangi pillanatnyi ruházata csupán egy Zenit márkájú karórára szorítkozott, melyet lefekvés előtt elfelejtett lecsatolni. Az óra éppen 11 óra 55 percet mutatott. A lány mezítelen alakján mindjárt meglátszott, hogy terhes. Már a negyedik hónapban lehetett. Ahogy a cserépkályha előtt hajladozott, a hasa egy termetes fehér medúzára emlékeztetett, mellei két lógó citromra, a hátát karmolások nyomai tarkították. Már nem volt fiatal. A feneke kissé nagy volt és fehér, mint a telihold. A térde fölött a jobb combja közepét finom visszérháló borította. Közelről olyan volt, mint egy sűrűn huzalozott elektromos áramkör. Az ember teste mindenre emlékezik. Időváltozáskor ezen a szakaszon sajgott leginkább a lába. Mentolos és kámforos krémmel szokta kenegetni. A krém melegítő hatása aztán hamar megszüntette a fájdalmát. De ami a legszembetűnőbb volt rajta, az a háta közepén éktelenkedő nagy barna szemölcs. Szerette volna eltávolíttatni, de az orvos lebeszélte róla, mert még elrákosodhat. Ezért letett szépítő szándékáról, meg amúgy is, a férfiaknak imponált.

Kopogtak az ajtón. – Csak nincs valami baj, kisasszony? – Á, semmi, Lili néni, csak egy csúnya bogár repült a szobámba. Máris alszom. A házinéni volt, aki amióta megözvegyült, kiadta az üres szobáit. Így legalább nem volt egyedül. – Ne segítsek? – Köszönöm, nem kell. Csak tessék nyugodtan pihenni. Jó éjszakát!

Ekkor vette észre, hogy a kályha hátoldalán, lent, mély árkok, bemélyedések futnak. Biztos, hogy azok egyikébe fordult bele a bogár. Üsse kő! Feladta a harcot. Még felveri az egész házat. Kibaktatott a toalettre. Utána jól megmosta a kezét. Meg sem érintette a bogarat, mégis olyan érzése volt, hogy büdös a keze, mint mikor büdös poloskát vagy krumplibogarat érint az ember. Megszagolta. Talán a seprűtől vagy a gitártól lett ilyen. Újra megmosta. Kölnivel kissé beillatosította testét, magára kapta a fürdőszoba falán lógó könnyű hálóingét és visszatért a szobába. Az ablakot becsukta, nehogy újabb bogár repüljön be. Lefeküdt. Az utcai kivilágítás kissé zavarta a szemét, ezért behúzta a sötétítő függönyt. Egy korty vizet ivott az éjjeliszekrényre tett pohárból. Ettől egy kissé megnyugodott. Elmondta az esti imát, pedig szinte sosem szokta. Lecsukta a szemét. A gondolatai még sokáig csapongtak, mint a lepkék vagy a cserebogarak az esti lámpafényben.

Azt álmodta, hogy egy bogár ide-oda mászkál a testén. Ahol egyszer végigment, ott visszerek támadtak. Már az egész testét behálózta. Mindene sajgott és viszketett. Az orvos ilyet még nem látott, hogy valakinek a hasa és a háta is tele legyen visszérrel. *Mivel terhelte meg magát ennyire, asszonyom? Csak a gyerek, doktor úr. Remélem, nincs baja? Ne aggódjon, a magzat jól van, előbb hallgattam meg a szívét a sztetoszkóppal. Akkor nem egy bogár volt? Nem, egy kissé hideg a műszer, csak pár perce érkeztem.*

Az előbb sárga port szórtam a testére, az majd segít. Miféle port? A viszketésre. Honnan tudja, hogy viszketek, ha nem is mondtam? Ezen kissé elcsodálkozott. Arra sem emlékezett, hogy mikor jött a doki. *A házinéni hívatott, azt mondta, nagyon sürgős. Ezért rohantam annyira. Látja, ezért van rajtam ez a finom selyem háziköntös. Tapintsa csak meg, ugye milyen selymes, puha! Igen, csakugyan.* S ekkor a doki egy hanyag mozdulattal, melyet egy bikaviador is megirigyelt volna, ledobta magáról a köpenyt, és bebújt Mangi mellé az ágyba. *Doktor úr, kérem, megfogná azt a csúnya bogarat! Nem hagy aludni. De kérem vigyázzon a pocakomra, a szemölcsömet meg nehogy bogárnak nézze!* A doki hideg keze ide-oda csúszkált a testén, mint egy tükörsima jégpályán. Hol itt, hol ott érezte. Egyszer a nyakán, majd a hónalja alatt suhant el, végül a mellei körül piruettezett. A combjain jéghideg sítalpakként siklott végig. *Megvan,* szólt valaki a takaró alól. *Mi van meg? Hát a bogár. Zöld? Á, dehogy, kék. Zöld, én láttam! Mondom, hogy kék*. Erre Mangi benézett a takaró alá. Látta, amint Miki vigyorgó arccal a fogát keféli egy kék fogkefével. *Hát te mit keresel itt? Hol a doki? Miféle doki? Az, aki a bogarat kereste, ami annyira izgatott. Én nem tudok semmiféle bogárról. A doki, ha jól emlékszem, egy hete volt itt legutóbb. Csak megmosom a fogam, máris megyek.* Miki kimászott a takaró alól. A pasztától habzott a szája. Így akarta őt megcsókolni. Ne, így ne! Előbb mosakodj meg! Miki eltűnt a fürdőszobában...

Mangi teste tűzforró lett, mint egy katlan. Belül egyre erősödött a fájdalma. Érezte, hogy megmozdul méhében a magzat, és elindul. A húrként megfeszülő izmok egyre kijjebb tolták. *Mi ez? Még nincs itt az ideje! Miki! Doki! Lili néni! Segítség! A csöppség tompán huppant ki a vértócsás lepedőre. Megnézte. Látta, hogy nincsen semmi emberformája! Csupán egy húscafat. A placenta furcsa toboztermése. Ez rettenetes! Elment a magzatom! Uram, segíts! Hol a fenében vagytok? Hát senki sem segít rajtam?!*

Ekkor felébredt. A teste verejtékben fürdött, csupa lucsok volt. Az első, ami az eszébe jutott, a gyerek volt. Megtapogatta a hasát. Szép nagy ívben gömbölyödött, mint egy görögdinnye. Bekapcsolta az éjjeli lámpát, ledobta testéről a takarót, és a nyakába húzta a hálóingét. A vérnek semmi nyoma. Hófehér, finom hajszálerekkel beszőtt combjai közt a lepedőn egy csúnya szarvasbogár mászott. Fekete volt, mint az éj.

Hierogámia

Anna takarítónőként dolgozott egy lerobbant gépgyárban, az egyik járási székhely peremén. Csak az ég a megmondhatója, milyen nehéz volt a sorsa. Élettársa, Jocó durva lelkű fráter volt. Egy sörkertben ismerkedtek össze évekkel ezelőtt. Anna akkor még ott dolgozott. A vendégek után felsöpörte az eldobált csikkeket, szemetet, helyükre pofozta az asztalokat, székeket, és felmosta a sörkert kövezetét. Jocóba csak úgy söprés közben tolatott bele. Kissé rövidlátó volt, s véletlenül nekiment, amikor ő a haverokra várva a sörkert kapujában állva iszogatott. Olyat lökött rajta, hogy a söre kilöttyent, részben a földre, részben ruhájára és cipőjére. Ijedtében még orrba is vágta a söprű nyelével. Jocó vette a lapot, nem hagyhatta ennyiben a dolgot. Üstökön ragadta a csínytevőt, és persze nagyot káromkodott. Anna a bocsánatáért esedezett, portörlő rongyát gyorsan előhalászta kötényéből, és törölgetni kezdte Jocót, mint a bútort, de az gorombán ráförmedt és az anyját emlegette, akit Anna sajnos korán elvesztett. A furcsa incidens után porig alázottan botorkált ki az illemhelyre, ahol egy kis kuckója volt a söprűk, szemétlapátok, kannák és tisztítószerek tárolására. Jókora teremtés volt, már gyermekkorától hormonzavarban szenvedett, ezért alig fért be az egyszemélyes egérlyukba. Ott aztán jól kisírta magát, mert félt, hogy bepanaszolják a tulajnál s aztán mehet. Nem sokkal később gondolt egyet, kiszaladt a kuckóból egy zacskó pogácsával, melyet a nagyanyjától kapott névnapjára, és bátortalanul Jocó közelébe settenkedett. Ő már időközben helyet foglalt a sörkerti törzsasztalnál barátaival. Mert hát ő és barátai mindennapos vendégek voltak, s Anna látásból ismerte is őket. Jocó létrányi termetű volt, fekete, göndör hajjal és mindig borostás képpel. Sebhelyes arcán pattanások, kelések százai virítottak, mint az útszéli pipacsok. Már egy újabb sört vedelt és épp azt mesélte barátainak, hogy az előbb egy buta liba, egy senkiházi maca majd felöklelte, hogy a fene essen bele, s az új farmerja habos és nedves lett a sörtől, amikor Anna vigyorgó képpel és bocsánatkérő tekintettel újból feltűnt a szeme látómezejében.

– *Ne haragudjon. Kérem, vegyen a pogácsámból, jó szívvel adom.*

Jocó és barátai álmélkodás helyett sebtében lecsaptak a pogácsászacskóra, s baromi gyorsan felzabálták, úgyhogy az álmélkodás Annának jutott osztályrészül.

Hát valahogy így esett a dolog. Megismerkedtek, aztán egyre sűrűbben találkoztak, s végül Jocó javaslatára összeköltöztek. Egy kis lakást béreltek közösen a sörkert melletti utcában. Jocó a gépgyárban dolgozott, ahova egy napon beajánlotta Annát, mert jó, ha az asszony mindig kéznél van. Hát így került Anna a vénséges vén, rozoga gépgyárba.

Az évek teltek. Anna és Jocó vadházasságban éltek. Ez jobban megfelelt életfelfogásuknak, mely a madarak mintájára a szabadságot többre becsülte a biztonságnál. Három rossz gyerekük született. Anna bánatára mind fiú volt. Szíve leghőbb vágya egy

leánygyermek lett volna, de ez sajnos soha nem jött nekik össze. Élettársa a sok ivástól eldurvult (nem mintha az elején angyali lélek lett volna), gyakran verte, kínozta, még néha le is köpte, vagy a forró levest az arcába loccsantotta.

– *Semmi íze. Kell a fenének! Ez nem leves, hanem egy meleg lábvíz* – tette hozzá durván.

A gyerekek rosszul tanultak, naphosszat csavarogtak az utcán, s ha otthon voltak esténként, mindent felforgattak. Anna nem győzte a sok rendrakást, takarítást, mosást. A gyerekek gyakran jártak piszkos ruhában és büdösek voltak. Az iskolában elhúzódtak mellőlük, lenézték és gúnyolták őket. A férje is olyan ellenszenves bűzt árasztott a sok alkoholtól, cigarettázástól és gépgyári mocsoktól, hogy Anna befogta az orrát, ha a közelében volt. Jocó ezt egy napon észrevette és akkora pofont adott neki, hogy zuhantában csak a földre hányt koszos göncök mentették meg a komolyabb sérülésektől.

Anna nagy szerencséjére erős lelket kapott a Teremtőtől, nem csüggedt el, tűrt, küzdött, dolgozott kifulladásig. Hitte, hogy lesznek még szebb, jobb napok is, hogy jut majd csöppnyi ideje önmagára is. Elnyűtt göncei helyett vesz majd magának szép ruhákat, kifesti kopott, töredezett körmeit és illatos krémekkel keni be kivörösödött arcát, agyondolgozott kezeit, agyonterhelt, visszérdíszes lábait.

Az évek teltek s az élet nemhogy könnyebbé, egyre nehezebbé vált. Anna csontjaiban, ízületeiben és minden idegszálában érezte az élet súlyát, egyre elviselhetetlenebb terhét. A munkából hazatérőben néhanapján betévedt egy kápolnába és imádkozott. Senki sem tanította, maga jött rá, hogyan kell ezt tenni. Ettől kissé megnyugodott, megtisztult. Az örökös takarítás, robot otthon és a gépgyárban már teljesen felőrölte testét, idegzetét. A sok piszok, szenny, mocsok, mely mind a más piszka, szennye, mocska volt, mind rátapadt. Hol az igazság? Hol? Van-e lehetőségem egy emberibb, szabadabb, szebb életre? – tette fel önmagának a gyötrő kérdést.

Máskor a temetőben szokott elüldögélni. Ilyenkor a komor fejfákra bámult, és sírdogált, csak belül, könnytelenül. A tekintete üres volt. Mindene fájt: a szeme, a szíve, a lelke. A madarak vidáman énekeltek a bokrok között s a fákon, de daluk nem hatolt át az ő elmondhatatlan bánatán. Csak a feje felett egyre tornyosuló sötét felhőket látta. Kereste az Urat és egyre rimánkodott, fohászkodott.

– *Segíts rajtam, aki olyan elesett és magányos vagyok. Egy csöppnyi szeretetért, boldogságért esdeklek hozzád! Szánj meg, Uram, jó voltodban! Én nem tettem soha semmi rosszat, akkor meg miért büntetsz? Mindig becsületesen dolgoztam, mások piszkát hordtam. Adj egy kis békességet, boldogságot, szerelmet!*

Sokat tépelődött, vergődött, végül akaratlanul rálelt a boldogság forrására: az álmokra. Egyik éjjel gyönyörű álma volt, mely sokáig kísértette, később újból visszatért és tovább folytatódott.

Álmában úgy érezte, hogy ő maga a gépház. Alul hideg, nedves, sima és csillogó. Színes olajfoltokkal tarkított. Középen minden forgott, zakatolt, dübörgött benne. Katlanok fortyogtak, erőgépek dohogtak, motorok zümmögtek, a forró anyag lávaként lep-

te el. Mindene felhevült, mint kovács kalapácsa alatt a vas, majd jéggé dermedt, mint mikor hideg vízbe dugják a vasfogóval becsipeszelt izzó vasat. Minden lüktetett, élt benne, akár egy hangyabolyban. Fent a magasban a rézsútosan elhelyezett szellőztető-ablakok alatt vezetékek és csövek százai futottak. Az áram egyre pulzált, szikrákat hányt. Szelepek, csapok nyíltak s a csövekből forró gőzök, illatos, bódító gázok lövelltek elő, a színkép minden színében tarkálló egyveleg. Ibolya és sárga, bordó és színezüst, narancs, arany és fehér. A felszálló pára fehér ködfelhője lepte el. Egy pillanatra látta magát mezítelenül kiterítve a színes olajfoltokkal tarkított gépgyár hideg kövezetén. Hatalmas teste ott feküdt magatehetetlenül, szétfeszített lábakkal, mint egy kettéhasadt dugattyú. S az Isten megjelent neki égi fény és langyos léghuzat képében. Misztikus fényesség árasztotta el a halódó épületet, a bejárati szárnyas vasajtó hirtelen kitárult és lenge, langymeleg és boldogító huzatfelhő hömpölygött végig a csarnokon, átjárta alvázát, s a dugattyú feléledt, megmozdult és boldogan felsikoltott. A szellőztető-ablakok résnyire nyíltak, a rácsok mögött beindultak a rozsdamarta ventilátorok, hogy elszívják az elhasznált, páradús, izzadtság- és olajszagtól átitatott levegőt. A friss huzat egyre inkább átjárta testét. Ő maga volt az omladozó gépgyár. Egyre pulzált, lüktetett a sok maráto, esztergagép, gyalu és szivattyú, s ekkor olyan kielégülést érzett, mint eddig még soha. Ha kefét nyelt volna, akkor sem lett volna boldogabb. Az égi fény behatolt minden porcikájába, lélek járta át. Maga volt a domb, melyet napfény ölelget, s melynek lankáin játszi szellő suttog örök szerelmet. Maga volt a patak, melybe a gépgyár ontotta váladékát, az erdő, melyre ásványi füstje hullt s a mező, melyen sárga kalászok és vérvörös pipacsok lengtek aranyló fényben. Minden azt súgta: Veled az Isten! Veled van, a tiéd lett! Egy hang azt suttogta: – Ez egy hierogámia! – Ezt a szót még sohasem hallotta, mégis megértette. Az Úrral egyesültem, a mindenséggel. Boldoggá tett az Úr, mert meglátta szolgálólánya boldogtalanságát és elhalmozta őt irgalmával, kegyelmével, szeretetével, jóságával, gyengédségével. Így érezhette magát Mária, a boldogságos szűzanya is, mint ahogy Anna érezte magát vissza-visszatérő álmaiban.

Egy másik alkalommal újabb álmot látott. Mintha közben semmi sem történt volna: álma folytatódott. Fehér dugattyúteste ott lihegett, illatozott a gépgyár hideg kövezetén, és egyre dagadt, mint egy léghajó. Forgó ékszíjak és futószalagok kapcsolódtak hozzá, s mint a kitörő vulkán, kivetette magából szerelmének gyümölcseit. Vértől, nedvektől és illóolajoktól átitatott dolgok voltak ezek, melyek éppúgy emlékeztettek különféle természeti formákra: mészárszéki húscafatokra, ormótlan kődarabokra, amorf üvegcserepekre, görcsbe rándult gyökerekre, mint különféle gépalkatrészekre: porlasztóra, transzformátorra, elektronikus agyra, műszívre, mechanikus robotkarra. S az „újszülöttek" futószalagokon át hagyták el bensőjét, s új utakon járva egy új és szebb világ felé tartottak.

Villanyfúrók, légkalapácsok és motorfűrészek búgtak fel benne, trilláztak és lejtették körtáncukat a sűrű, spermatej-fehér félhomályban...

Mikor álmából felocsúdott, kimondhatatlan boldogság járta át egész bensőjét. Tudta, hogy többé nem kell kérnie semmit, se az Istentől, se az emberektől, mert az álmoktól megkapja mindazt, amire csak vágyik. Ezek után úgy élt, mint egy élőhalott. Testben még a földön járt, de csupán az álmainak élt. Az álmaiban szabad volt és boldog. Egyre áhította a végső beteljesülést, és várta a boldog halált.

Aranysárga fénykör

A félig leeresztett redőnyön át beszüremlő aranysárga fényben meglátta élete néma tanúját: a csillárt. Annamáriával, rövid ismeretség után, kissé meggondolatlanul kötött házasságkötésüket követően vették. A negyedik vagy az ötödik boltban akadtak rá. Már nem is emlékszik pontosan, hol, hiszen azóta annyi minden történt, annyi súlyos próbatétel, gond és csapás érte, de minek is felsorolni, hiszen mindenki tudja, hogy van az, amikor nem megy valami, amikor felbomlik egy házasság, az ember magányossá válik, mindene odalesz, csupán az élete marad meg és jobb esetben egy-két gyerek a nyakán, meg egy régimódi csillár, s már csak azt kívánja, bárcsak az is odalenne, mert nincs semmi értéke, értelme, mert nincs miért élni, nincs életkedve ötven felé, csupaszon, betegen, árván...

Mikor az ember vásárol valamit, úgy tesz, mintha társat választana magának. Ha megveszi, becsomagoltatja, hazaviszi, attól kezdve élete része lesz, meg kell tanulnia együtt élni vele. Mert mire megy egy olyannal, amelyik zavarni fogja, amelyik nem gyönyörködteti, vagy amelyiket el kell dugnia mások elől, mert túlzottan ócska, esetleg túlzottan kirívó. Meg aztán fél, hogy lenézik majd érte: neki csak ilyenre, egy ilyen színes kartonpapírernyős lámpára futotta, vagy fél, hogy irigyelni fogják, mert mégse kellett volna azt az aranyozott foglalatú, majd ötven tejüveggömbből álló jéghegy nagyságú monstrumot bepréselni abba a négyszer-ötös odúba, hisz ez a csillár olyan, mint egy köztéri szobor, térre van szüksége.

A több száz csillár közül egyik sem felelt meg elvárásaiknak, mert egyikről sem tudták bizonyosan eldönteni, hogy illene-e a lakásukba, vagy sem. De nemcsak a csillárral van így az ember, hanem sok mindennel. A legtöbb dolognak van egy bizonyos, nem definiálható, furcsa, idegen vonása, valami, ami miatt ösztönös, mélyről fakadó ellenszenvet érzünk iránta. Mert annyira őrködünk afelett, hogy a dolgok szép, nyugodt együtteseket alkossanak körülöttünk, hogy ne zavarják nyugalmunkat, csak szolgáljanak és gyönyörködtessenek, ösztönös szépérzékünket cirógassák. Óvakodunk a nagy, vörös felületektől, mert nyugtalanná tesznek, a nagy és durva felületektől, mert nem tarthatók tisztán, de a túl sima se jó, mert könnyen kitörhetjük rajta kényes nyakunkat.

Amikor ráakadtak, az egyik sarokban, egy nagy lámpaerdő árnyékában lógott, magányosan, elszigetelten, mint a legtöbb jóravaló ember. Ebben nagyon hasonlított rá. Kissé ódivatú volt ugyan; ha ember lett volna, úgy a *„klasszikus”* és a *„konzervatív”* jelzők illettek volna rá.

Megpillantva ösztönösen egymásra sandítottak, s már tudták, ez az, amire vágytak. Valamilyen csoda folytán egyszer csak ott volt figyelmük középpontjában, s miután leszurkolták érte a mesés árat, becsomagoltatták és boldogan ballagtak vele hazafelé. Úgy cipelték, mint egy újszülöttet. Bizony nehéz szülés volt, megszenvedtek

érte; a lábukat térdig lekoptatták. Már hónapok óta keresték, s most, amikor már majdnem feladták, hopplá, ott volt, észrevétlenül betoppant életükbe, mint egy hívatlan vendég.

A csillár régimódi stílusa kissé maradi gondolkodásukat tükrözte. Tengelyét három, nem egyforma nagyságú és nem túl nagy, barna, fokhagymára vagy tökre emlékeztető, enyhén barázdált kerámiatest képezte. A két alsó, gömbszerű test közti vasabroncshoz vízszintesen öt fekete, nagy S betűre emlékeztető kovácsoltvas kar csatlakozott. A karok külső végén parányi, hullámos szegélyű fekete tányérkák feküdtek, bennük hengerszerű foglalatokban öt gyertyaláng formájú égő. Az égőkön sárgásarany szövettel borított, harangra emlékeztető kalapocskák fityegtek, mint kecses balerinák. A felső gömbből erős, fekete vaslánc indult a mennyezetbe vert vaskampóhoz s a láncszemek közt ügyesen álcázva futott a villanyvezeték.

A férj esténként gyakran gyönyörködött a lámpa bársonyos, aranysárga fényében. Mint a búzakévék, úgy feküdtek a fénykévék a falakon, s a plafonon öt sárga karika, öt szép aranytányér tündökölt (de ha az előbbi hasonlatnál maradunk, akkor a mennyezeten inkább öt jókora, kenyér- vagy cipóforma ábra volt).

A lámpa cirógató sárga fénykörében szeretett álmodozni. Például azt képzelte, hogy a világ egy hatalmas csillárszerű lény, melynek ezernyi karján milliónyi apró élet pislákol. A pislákoló fény szerinte a szeretet, mely a végtelenhez, az örökkévalóhoz és egymáshoz láncol bennünket, s a lelkünk mélyén folyvást háborog. Általa valósul meg a titkos egyesülés, az *„unio mystica”*, amely új fényeket szül a képzeletbeli csilláron. Az új fény erősödésével a régi egyre halványul, míg teljesen ki nem alszik. Az emberiség életének örök fonalát a végtelenből kiinduló szeretet ereje és fénye hatja át és gombolyítja egyre tovább.

A lámpaernyők esténként óriási aranysárga kévéket festettek a falakra és köröket rajzoltak a mennyezetre, melyekben az időközben egyre sokasodó gyerekszempárok is áhítattal gyönyörködtek.

Egy napon kicsi lett a lakás, ezért kicserélték egy régi kertes házra.

A csillár ettől fogva új otthonuk utcára néző tisztaszobájában lógott.

A férj elvesztette állását, Annamária megbetegedett, ágynak esett (ha a hisztériát és az alkoholizmust betegségnek lehet nevezni). A gyerekek támasz nélkül maradtak. Sok mindent el kellett adniuk, hogy úgy-ahogy élni tudjanak. De a csillártól még ebben a nehéz helyzetben sem váltak meg.

Új otthonukhoz egy gyümölcsöskert is tartozott. A kert mögötti töltésen kelet–nyugati irányban vasúti sínek futottak, rajtuk naponta vonatok százai robogtak nyugatra és keletre, távoli tájak és városok felé. Később annyira megszokták a tízpercenként megismétlődő éktelen zakatolást, robajt, hogy észre sem vették; szervesen beépült életükbe, mint a csillár és annyi más dolog. A házzal együtt megvették ezt a kellemetlen zajt

is (de akkor ezt még nem tudták, csak évek múltán döbbentek rá; s akkor már késő volt), és egyúttal sok más zavaró dolgot. Például a nedves falakat, a sötét szobákat, a kis ablakokat és a szűk udvart. De mindezért kárpótolta őket a tény, hogy a ház a főváros egyik legszebb részén feküdt, a Kis-Kárpátok lábánál. Egyfelől a nagyváros, másfelől hegyek, völgyek, fenyves erdők, hegyi ösvények, patakok és tavak.

Ebben az álomszép környezetben házasságuk válságba jutott. A feleség semmivel sem törődött és titokban ivásnak adta a fejét. Kis perpatvarokat értetlenség, szeretetlenség és teljes elhidegülés követett, melynek a gyerekek itták meg a levét.

A férj úgy döntött, hogy a válás idejére ideiglenesen a szüleihez költözik. Úgy is lett. Évtizedek múltán visszatért a szülői házba, mint a tékozló fiú.

Mikor már minden dolgát bepakolta a teherautóba, még utoljára betért a házba, hogy örök búcsút intsen a nedves falaknak, sötét szobáknak. S akkor meglátta a csillárt. Ott lógott magányosan, félszegen a félig kiürített szobában. Úgy rémlett, hogy azt súgja, arra kéri: *„Gazdám, ne hagyj itt! Ne hagyj magamra! Kérlek, vigyél magaddal!”* Aranysárga fényét annyira megszokta és megszerette, hogy úgy döntött, magával viszi új életébe.

Egy könnyed mozdulattal leakasztotta a csillárt a plafonba vert kampóról és nagyot rántva letépte, mint mikor hagymát tép ki az ember, vagy fájós fogat a fogorvos, majd kirohant a házból, kezében kényes zsákmányával, az ajtót maga mögött örökre becsapva. Végleg lezárult életének egyik korszaka, melyre a „legszebb” jelző illett volna; ehelyett egy életre jelzőtlen maradt.

Szülei igaz szeretettel fogadták.

A gyerekeket megosztották, a fiúk az apával tartottak, a lányok az anyával, de a csillárt nem tudták így megfelezni. A férj (mint láttuk) egyszerűen elrabolta, titokban magával vitte, így aztán a régi szülői ház vendégszobájába került.

A válás ideje alatt eladták a régi kertes házat. Annamária a járási székhelyre, a férj egy kisebb városkába költözött (csak ne legyenek egy városban, ne kelljen egy levegőt szívniuk!).

Most itt ül, új lakása dolgozószobájában, mely egyúttal hálószoba is. A feje felett lóg az ódivatú csillár. Már a negyedik helyen. A nap közben lement s most a lámpa aranysárga fényénél írja ezeket a sorokat. A fény terelgeti a gondolatait, mint pásztor a bárányokat. Élete romokban hever, a csillár ép, átvészelte a nehéz időket, s ki tudja, milyen sors vár rá azután, ha már ő nem lesz...

A Szent Jobb

1

Az idei február második szombatján temetésre volt hivatalos a tisztelt rokonság és Felistál falucska lakossága. Meghalt Jolánka néni a szélső házból. Éppen kilencvenkilencedik életévét töltötte be, mikor a születésnapi ünnepség kellős közepén elalélt és örökre elszenderült. Még az *„Elmegyek, elmegyek, hosszú útra megyek”* kezdetű népdalt sem énekelhette végig, a félig majszolt diós bejgli pedig az ölében maradt. Pedig mindkettőt mennyire szerette szegény! A dolgot enyhíteni látszik, hogy utolsó pillanataiban legdrágább szerettei vették körül, továbbá említést érdemel az a nem lebecsülendő tény, hogy csendben, a legkisebb kín és zokszó nélkül távozott az élők sorából. Egy ilyen szép halálról sokan csak álmodozni mernek.

A gyászszertartásra már dél óta szállingóztak a vendégek, mint a hópelyhek. Az emberek szerették volna méltón leróni kegyeletüket. Pár perccel két óra előtt vagy tíz gépkocsi sorakozott a temető bejáratánál.

Csak Géza bácsi a szomszéd faluból érkezett kerékpáron. Biciklijét jól odalakatolta a temető kerítésének betonoszlopához (mert az ördög sosem alszik), aztán bebaktatott a temetőbe. Miután lekezelt pár helybeli lakossal, jámboran elvegyült a ravatalozó előtt álldogálók között.

A temető bejárati részét két magas tujafasor szegélyezte. Szemközt az érkezők felé ásított a kitárt ajtajú ravatalozó, ahol a legközelebbi rokonság gyűrűjében feküdt nyitott koporsójában Jolánka.

A templom órája már elütötte a kettőt, de a tiszteletes még sehol sem volt. Ekkor érkezett egy kopott, szürke Favorit, melyből nehézkesen kikászálódott négy ember. Köztük volt Komoróczy Tibor, a közismert (és rettegett) irodalom- és történelemtanár. Édesapja, idős Komoróczy Béla a megboldogult féltestvére volt. Még csütörtök délután megkapta a gyászjelentést, s mivel éppen szabad volt a hétvégéje, gondolta, okvetlenül elmegy. Éppen azon tanakodott, miként juthatna el abba az isten háta mögötti faluba, amikor csöngött a telefon. Jolánka néni helybeli rózombókjai hívták, s felajánlották, hogy szívesen elviszik őt a temetésre.

– Kedves tanár úr, nagy megtiszteltetésnek vesszük, ha velünk tart.

– Nem leszek a terhükre?

– Nem. Éppen van egy szabad helyünk, mivel rajtam kívül csak a Vicám és a Pannikám jön.

A tanár úr úgy tett, mintha jól tudná, kikről van szó. Persze a telefonálóról sem tudta pontosan, hogy milyen kapcsolatban áll a megboldogulttal. Csak sejtette. Egy ilyen nagy családban jó az elővigyázatosság. Senkit sem szabad a nevén szólítani. Úgy kell

tenni, mintha minden kusza rokoni szállal tisztában lenne az ember, és mindamellett nyájasnak és szeretetteljesnek kell mutatkozni mindenki iránt.

A kocsiban kevés volt a hely és rettenetesen nagy volt a hőség. Kint viszont mínusz tíz lehetett. Az utat szegélyező sötét barázdákat szép egyenletes hólepel takarta. E látványtól a tanár úr eszébe ötlött, hogy Japánban a gyász színe nem a fekete, hanem a fehér. Ezt az érdekes gondolatát szerette volna közölni a többiekkel, de mivel attól tartott, hogy esetleg a további részletekre is kíváncsiak lesznek, ezért inkább letett szándékáról.

Mikor beszállt a kocsiba, elfelejtette levetni a nagykabátját, mely alatt vízhatlan viharkabát, fekete zakó, gyapjúszvetter, pamuting és egy hosszú ujjú ingalávaló sorjázott. Szerencsétlenségére a kocsinak a kora délutáni napfénytől átjárt oldalán ült, ezért úgy olvadozott a melegtől, mint vaj a forró krumplikásán. Panaszkodni nem mert, inkább tűrt és diszkréten törülgette a homlokát az e célra előkészített papír zsebkendőjével.

Az út során kiderült, hogy Vica a rózombók felesége és Pannika az egy szem leánykájuk.

Pannika a tanár úr mellett ült a hátsó ülésen. Negyven felé járt, a súlya pedig minimum százra rúgott. Szóval nagyon derék lány volt. Mindez nem bírt akkora jelentőséggel. Viszont a beszélőkéje az út során nem és nem akart elnémulni, s ez már valami. A tanár úr persze megjátszotta a süketet. Néha hümmögött, köhécselt vagy félszavakkal felelt. Pannikát már bizonyosan kellőképpen kioktatták elei. Hogy a tanár úr nagyon rendes, becsületes és jól keres. Egyszóval jó parti. Pannika rámenős, magakelletős viselkedése erről árulkodott. Például megjátszotta, hogy érdekes dolgot lát elsuhanni a tanár úr felőli oldalon, ezért dús kebleit bizalmasan odanyomta hozzá, miközben hevesen hadonászott az orra előtt.

– Látja ott, jobbra! Épp egy nyuszi szaladt be az erdőbe.

Mikorra a tanár úr a megjelölt irányba pislantott, már semmi sem volt látható. Csupán a hóval behintett barázdák sora, s a háttérben az erdő kopasz fái, alattuk a száraz gizgazokkal.

Szóval Pannika értette a módját.

2

A tanár úr nagy megkönnyebbülést érzett, amikor megérkeztek. De ahogy mondani szokás: csöbörből vödörbe kerültek, mert mikor kissé jobban körülnéztek, felfedezték a ravatalozó előtti nagy félkörívben várakozók vizsla tekintetét és rádöbbentek a helyzet komolyságára. Itt ma temetés lesz, és nem lesz semmi lacapacázás.

Miután úgy-ahogy megigazították gönceiket, elindultak. Ide-oda köszöngetve, bólingatva gurultak végig a gyászolók sorfala közt, és megragadva a kedvező alkalmat kifejezték őszinte részvétüket a legközelebbi rokonoknak. Tibor persze hűségesen követte a rózombók családját.

A koporsó közvetlen közelében álltak a megboldogult vér szerinti utódai. Egy sötét szemüveget viselő termetes asszony (a megboldogult egyetlen lánya) és annak gyerekei, családjaikkal. A csoport elején állt Imró, egy kis körszakállt viselő fiatalember. Ő oly szálegyenesen feszített, hogy mikor a tanár úr meg akarta csókolni, lábujjhegyre kellett állnia. De így sem sikerült a dolog. A többiekkel nem volt nagyobb baj. Csak az egyik unoka volt kissé taknyos, vagy valamilyen nyalánkságtól ragacsos.

Pontosan kettőkor befutott a helybeli tiszteletes, néhány idősebb férfi kíséretében. A presbiterek jól kisuvickolt szűrcsizmái csak úgy villogtak a napfényben és ropogott alattuk a frissen hullott hó.

A tanár úr a szertartás alatt ájtatosan összekulcsolt kézzel, fedetlen fővel állt a ravatalozó oszlopai mögött, a falhoz lapítva, mint egy poloska. Ekkor még nem tudta, milyen nagy megpróbáltatást tartogat számára a sors. Ő, aki legszívesebben bebújt volna egy egérlyukba, miként kerül majd a figyelem középpontjába s válik akaratán kívül a szertartás hősévé. Később sokszor visszaidézte emlékezetébe azt a pillanatot, mikor úgymond „elszabadult a pokol". Ha otthon marad, nem lett volna semmi baj. De talán mindez eleve el volt rendelve, mert a sorsát senki sem kerülheti el.

3

A gyászolók hada már egy ideje a nyitott sír körül állt. A markos legények a koporsót éppen a gödörbe eresztették, mikor a tanár úr kissé közelebb húzódott a sírhoz. Úgy tett, mintha kíváncsi volna a sírba bocsátás szívfájdító pillanatára. Pedig valójában csak Pannikától akart megszabadulni, aki azzal az álindokkal, hogy netalán elcsúszik és elesik a jeges havon, a nyakába csimpaszkodott. Szóval Tibor egész a sírig nyomult, és bizalma jeléül a sírkőre helyezte a jobb kezét. A megnyitott sírban feküdt már vagy tíz éve a megboldogult férjura. Legalább mínusz tíz fok lehetett, s a munkálatok jó ideig eltartottak. A sírások előbb behantolták a sírgödröt, majd szépen felpúpozták és lapátokkal megpaskolták a sírhalmot, végül szép sorjában rárakosgatták a temérdek koszorút és csokrot. A tanár úr olyan kitartóan és átszellemülten szemlélte a munkálatokat, mintha éppen dolgozatot íratna a diákjaival, s azon lenne, hogy nyakon csípje a puskázókat.

A temetkezési vállalkozók már rég elmentek, és elhaltak az utolsó gyászének hangjai is. A falusiak kifejezték részvétüket a hozzátartozóknak, majd szétszéledtek. Ment ki-ki a dolga után. Tibor még mindig a kő mellett szobrozott. Éppen el akart osonni a sírtól, mikor erős fájdalom nyilallt a jobb tenyerébe. Mert bizony a hantolás hosszú ideje alatt annyira dédelgetett jobb keze odafagyott a sírkőköz. Hiába húzta-vonta, nem akart az onnan leválni. – Még ilyet nem láttam! – bosszankodott magában. – Ezt a szégyent! Pont velem kell ennek megtörténnie! Erről fognak pletykálni széltében-hosszában az emberek.

Ahogy így morfondírozott, egyszer csak felcsendült mögötte Pannika éles hangja:

– Jöjjön már, Tibor! Mit szöszmötöl ott annyit? Képzelje, meghívtak bennünket is a torra. Itt a temető mellett lesz, a megboldogult házában.

Miután nem jött válasz, óvatosan a tanár úr mellé tolatott.

– Mit vacakol még mindig itt? Nem látja, hogy oszlik a tömeg?

S ekkor észrevette a bajt. Tibor keze már egy kissé hasonlított a kőhöz. Érzéketlen volt és szürke. Pannika abban a szent minutumban akkora patáliát csapott, hogy a gyászolók fele ijedtében visszarohant a sírhoz, azzal a titkolt reménységgel, hátha Jolánkán megmutatkozott Isten kegyelme és feltámadott.

Kíváncsi fejek hajoltak a vajúdó kéz fölé.

Ő már belül mindennek elmondta magát. Ezeket a jelzőket rendes körülmények közt a kollégáira szokta alkalmazni, s csak nagy ritkán a diákjaira.

Ezt követően a segítő szándék spontán megnyilvánulásainak lehettünk tanúi.

Többen meleg levegőt fújtak a kezére. De nem segített. Ezt látva Géza bácsi biciklin elugrott egyik ismerőséhez, olajlámpásért. Hiába nyomták a lámpa forró üvegét a szerencsétlenül járt kézhez, nem tudott annyira átmelegedni, hogy a fagyott bőr leváljon a kőről. Majd a helybeli villanyszerelő lépett akcióba. Jolánka néni házából kigöngyölített egy hosszabbító zsinórt, melyet minden eshetőségre készen a kocsijában tartott. Pannika, aki egy tapodtat sem mozdult védence mellől, ekkor rárivallt a kis körszakállt viselő Imrókára, s az elrobogott átfésülni Jolánka néni házát. Az egyik sublót mélyén talált is egy Moulinex márkájú hajszárítót, mellyel boldogan szaladt vissza a sírhoz. Előbb kisebb fordulatszámra állították a készüléket, nehogy kárt tegyenek a csonttá fagyott kézben. Majd nagyobb teljesítményre kapcsolták, de az sem segített. Tibor közben a kínok kínját élte át. Arca pirosból galambszürkébe váltott, szemei riadtan siklottak arcról arcra. Nagy becsben állt előtte ez a kéz, mert ezzel szokta kijavítani az írásbeliket és beírni az elégtelen osztályzatokat. Szóval inkább rossz volt a híre, mint jó.

A percek egyre peregtek. Komor felhők takarták el a napot. A vendégsereg nagyobbrészt már gondtalanul eszegetett a gyászoló háznál. Ekkor Imróka találékonyságáról tett tanúbizonyságot. Végül is mérnökféle volna. Az emberekből egy hosszú láncot formált. Pannika jól megragadta Tibor derekát, Pannikát Dezső bácsi, őt Géza, majd jött Imró és a többiek. A sor végén totyogott a négy-öt éves Botondka, aki az előtte álló asszonyság cipőzsinegjét húzogatta. A nagy-nagy huzavonának az lett az eredménye, hogy a sírkő kimozdult a helyéből. Ettől aztán mindannyian nagyon megijedtek és tovább már nem mertek hórukkolni.

Végtére, mégsem hagyhatják a tanár urat kint a temetőben egész reggelig, mert akkor szegénynek ez lesz az utolsó éjszakája. Már csak a csoda segíthet, gondolták az emberek.

A patthelyzet végül mégiscsak megoldódott. A sírások közül visszajött az egyik, hogy az ottfelejtett szerszámát magával vigye. S amikor lehajolt, hogy felemelje, egy göröngyön véletlenül megbotlott a lába s akkorát lökött a szegény tanár úron, hogy an-

nak kézbőre „richtig” felszakadt. A tanár úr kényszerű rabsága ezzel véget ért. Lett erre nagy örömujjongás.

Ekkor végleg megszakadt az utolsó kötelék, mely Tibort az őseihez láncolta.

A kéz tulajdonosa a nagy megkönnyebbüléstől sírva fakadt, és áldotta az Urat, pedig az ujjaiból egyre csörgedezett a sötét vér. Pannika sem tétlenkedett. Tudta, mi a kötelessége. Előbb fekete fátylával jól bebugyolálta az érzéketlen, sötétlila elszíneződésű testrészt, majd a csuszamlós útra fittyet hányva ölbe kapta a tanár urat és meg sem állt vele a megboldogult Jolánka néni házának küszöbéig.

Mikor a ház elé ért, ölében az „édes teherrel”, halvány pír derengett pufók arcocskáján.

4

A tor már javában tartott, de hőseink nem késtek le semmiről, mert nekik is jutott bőven a sok jóból. A főhelyre ültették őket, és Imróka nem győzte eléjük rakni a finomságokkal megpakolt tálakat. Hideg sonkát, sült csirkét, salátát és mézeskalácsot. Majd mindnyájan Tibor elé járultak és részvétüket nyilvánították ki a kínos eset kapcsán. A tanár úr úgy érezte magát, mintha a keze lenne a megboldogult és ő lenne annak legközelebbi hozzátartozója.

Tibor bimbózó kapcsolata Pannikával csak addig tartott, míg a keze teljesen meg nem gyógyult. Ebben a pár hetes időszakban Pannika naponta meglátogatta őt, borogatást rakott a kezére, dédelgette és szeretgette egy kicsit. Felgyógyulása után többet feléje se nézett. Még azt sem mondta, hogy „agyő, apuskám!”. Szóval amilyen furamód indult, olyan faramuci módon ért véget a kapcsolatuk. Talán Tibornak kellett volna aktívabbnak lennie, de mint sejtjük, örült, ha nem látja Pannikát, ez az érzés pedig, valljuk be őszintén, vajmi kevés egy egészséges kapcsolat kialakításához.

5

Az iskolában mendemondák keringtek a tanár úr megpróbáltatásairól és dicső szabadulásáról. A gondosan bekötözött kéz tanúbizonyság volt minderre.

Tibort nem sokkal később igazgatóvá léptették elő, s ebben a minőségében egész nyugdíjaztatásáig „vaskézzel” irányította az iskola életét. Halálakor közmegegyezés alapján amputálták a jobb kezét és spirituszba tették. A mai napig ereklyeként őrizgetik az iskola szertárában. Az iskolai krónikás úgy említi, mint megszenvedett és megáldott Szent Jobbot, az iskola védelmének, megmaradásának és fényes jövőjének biztos zálogát.

Tóci, a teknős

1

Az elmúlt évben városunk önkormányzatának megbízásából egy helytörténeti munkán fáradoztam, minek kapcsán naphosszat böngészgettem városunk porlepte irattárának kallódó kincsei közt. Hát vannak még csodák! Nagy-nagy ámulatomra két egérrágta füzetecskében felfedeztem egy-egy történetet, melyek úgy illettek egymáshoz, mint a rozsdamarta fogaskerekek fogai. Mikor ezeket állítom, akkor néhai Angyal Albert patikus naplójára és a messze földön híres nemes Literáti Kalász Áron úr által szerkesztett *Egyházi Hírmondóra* gondolok. A napló egyik részlete és a *Hírmondó* bizonyos cikke közt egy furcsa képű teknős még furcsább története fedezhető fel, mely még a múlt század első felében esett meg a mi egyik csallóközi kisközségünkben.

Mikor véletlenül felfedtem e két, egymástól függetlenül keletkezett dokumentum közötti titokzatos összefüggést, olyan boldogságot éreztem, mint amilyent Kolumbusz Kristóf érezhetett, amikor felfedezte Amerikát. Ha jól tudom, eredetileg ő sem oda igyekezett, hanem Indiába, aztán hajóival mégis az Újvilágban kötött ki. No de ne szaporítsuk tovább a szót! Azért, hogy ti se maradjatok ki semmiből és maradéktalanul osztozhassatok felfedezésem örömében, lássuk, hogy miről is írt Angyal patikus a naplójában:

Tavaly nyáron Spanyolországban voltunk üdülni. Bárcsak maradtunk volna otthon, a fenekünkön. Jusztika, a feleségem, nagy állatbarát. Nem győzök eleget tenni szeszélyes kedvteléseinek. Az ő ösztönzésére vettünk a nyári üdülésünk során egy jókora, barnássárga rajzolatú, fancsali képű teknőst, és magunkkal hoztuk egy lapos faládikában. A feleségem rögtön megszerette és Tóci névre keresztelte.

Tóci, nagy szerencsénkre, délvidéki, szárazföldi teknősféle volt, aki a koplalást és a szomjúságot bámulatosan sokáig tűrte. Egy teve is megirigyelhette volna. Ezt akkor vettük észre, mikor többnapos autóút után sikeresen hazaérkeztünk, s a teknősnek kutya baja sem volt, pedig az egész út során megfeledkeztünk róla.

Éppen pakoltuk ki a holmikat a kocsiból, mikor azt láttuk, hogy nyílik a faláda fedele és Tóci nagy komótosan kimászik belőle, majd egy látványos hopsz kíséretében legurult, a házunk előtti füves részre. Úgy látszott, kutya baja, s mintha még nőtt is volna egy keveset a hosszú út során. Besétált a kiskapun és bevette magát az egyik fa tövében megbúvó gödröcskébe. Vastag páncélja alá húzta sárga foltos kobakját, tappancsait, micuri farkát, és nyomban édes álomba szenderült. Bizonyosan ki szeretné pihenni a hosszú út fáradalmait, gondoltuk. Szóval otthon érezte magát. Ezt látván nagyot néztünk Jusztikával. – Ki látott már ilyet? Ez aztán a hüllő! S még bosszús képet se vágott. De talán nem is tud mást, csak fancsali képet vágni.

Az őszi hónapokban temérdek munkánk akadt a patikában és a ház körül. Nagy szerencsénkre kedves szomszédunk, Kanóc Csaba egyetemi hallgató, levette vállunkról Tóci gondozásának terhét. Ő szakbiológusnak készül, ezért járatos efféle dolgokban. A patika hátsó raktárhelyiségében épített Tócinak egy kényelmes terráriumot[1]. Volt benne kőhalom, farakás, füves térség és egy édes, mocsaras tavacska. Tóci, miután beköltözött új otthonába, csak úgy úszott a boldogságtól.

Csaba, hogy megkímélje őkelmét a bezártság kínos érzésétől, a terrárium egyik oldalfalába egy könnyen nyíló lengőajtót is szerelt, melyen Tóci ki-be járhatott. Ezt a lehetőséget gyakran igénybe is vette, mert majd mindig ott lábatlankodott a gyógyszerészek talpa alatt, máskor meg kint sétafikált az udvaron. Igaz, hogy a tyúkok csak messziről lesték, de a macskával már az elején bizalmas, baráti viszonyba került. A kandúrunk először egy jókora kőnek vélte a begubózott, szunyókáló Tócit, mert nagyon meglepődött, mikor az mozgolódni kezdett alatta. Később már bátran telepedett boltozatos páncéljára és úriasan körbekocsikázta rajta az egész udvart. A tyúkok irigykedve lesték az ingyen utazgató kandúrt. Szóval egész jól kijöttek. Egy amolyan biocönózisféleség[2] alakult ki köztük, melyről idejekorán informáltuk a Kanóc gyereket, aki később írt róluk egy fényképekkel illusztrált terjedelmes tanulmányt az egyik pesti szaklapnak.

Csaba még az elején kellő oktatásban részesített bennünket. Elmagyarázta, hogy mivel és hányszor kell etetni Tócit, és azt, hogy hogyan kell karbantartani a terráriumot. Kissé meglepett feleségem fogékonysága és mérhetetlen érdeklődése, mert én, bevallom, irtózom az efféle csúszómászóktól. Gyógyíthatatlan zoofóbiám[3] van.

December elején a feleségemen gyanús tünetek jelentkeztek. Naphosszat csak Tócikával bíbelődött. Becézgette, simogatta, etetgette, lefekvés előtt La Fontaine állatmeséivel traktálta. Tóci egész jól tűrte, de én annál nehezebben. Indítványomra a körzeti orvosunk beutalta édes Jusztikámat egy hosszabb gyógykezelésre, a Tátrába.

Az ő távolléte alatt egy napon Tócinak nyoma veszett. Még Kanóc Csaba teméntelen tudománya sem segített. A gyerekek meg is siratták és esti imáikba foglalták a nevét. Kérték az Urat, hogy ne hagyja őt elpusztulni, meg azt, hogy új gazdái jók legyenek hozzá, ne bántsák, hiszen olyan ártatlan, esetlen szegény, aki még egy légynek sem árt. Na ez talán mégiscsak túlzás, gondoltam, mert egyszer a saját szememmel láttam, amikor egy nagy fekete bögölyt falatozgatott a hátsó udvarunkban.

Édes egyetlen feleségem közvetlenül karácsony előtt tért haza. Hál' istennek makkegészségnek örvendett. Hát nem kívánom senkinek azt a szidást, amit tőle kaptam. Mindennek elmondott, felelőtlen fráternek, szívtelen-piszok alaknak és egyebeknek, mert nem törődtem Tócival és hagytam, hogy szegény a vesztébe rohanjon. De nem vagyok bolond, ezért nem fogom az egész ország-világ színe előtt kikiabálni a dolgot. Szomorú volt a karácsonyunk és az újévünk, mert Tóci felől nem jött semmi hír...

2

Bizony sok éjszakámba telt, míg töviről hegyire átrágtam magam Angyal patikus egérrágta jegyzetein. Végül aztán roppant nagy csalódás ért, mert nem esett benne több szó Tóciról, viszont a patikus annál több tintát fecsérelt a gyógyszerészet anyagi és szakmai jellegű problémáira. Hát az ilyesfajta szószaprítás, minek tagadjam, engem egy csöppet sem érdekel. Úgy éreztem magam, mint mikor egy lebilincselő könyv olvasása közben ráébred az ember, hogy hiányoznak belőle a további lapok. Bizony kissé bosszantott a dolog, de nem adtam fel a reményt. Tovább kutattam a helybeli irattárban, míg egy napon véletlenül rá nem akadtam nemes Literáti Kalász Áron *Egyházi Hírmondójának* egyik példányára, mely végül is fényt derített Tóci további sorsára. No csak, lássuk a szóban forgó korabeli lapból azt a beszámolót, melyben a község neves literátora, és egyúttal a kálvinista hívek köztiszteletben álló gondnoka, a helybeli köztemető fásításáról regél:

Idén korán köszöntött ránk a tavasz. Március idusán már melegen virított ránk a nap, a dalos madarak meg jókedvükben veszettül trilláztak a fákon. Az első utam a helybeli parókiára vezetett, ahol Lelkes tiszteletes úrral megvitattuk a legsürgősebb tavaszi teendőket. Mert bizony faluhelyen, kikelet táján, mindig sok a munka. Köztük volt a temetőnk fásításának terve is. A hívők már jó ideje felpanaszolják, hogy a temető, fák és bokrok híján, kissé lehangoló képet nyújt. A nagy napsütésben felforrósodnak a sírkövek és kibírhatatlan a hőség. Ezért kellenének oda szép lombozatú, enyhe árnyat adó fák, s így se a sírokat gondozók, se a lent nyugvók nem szenvednének olyan nagyon.

A tiszteletes javallotta a dolgot és sietősen telefonált a szomszéd faluban szolgáló kollégájának, aki jó viszonyban volt az ottani kastély úrnőjével, akinek köztudottan nagy erdők vannak a birtokában. A tiszteletes úrnak csak egy szavába került a dolog. Az ottani erdész a hét folyamán meg is hozta lovas szekéren a facsemetéket. Minden fajtából épp annyit, amennyiben a tiszteletesek egymás közt megegyeztek. Volt köztük akác-, vadgesztenye-, hárs-, fűz-, nyír- és nyárfa. Lelkes tiszteletes úr nem győzött hálálkodni.

– Hát mivel tartozunk a bárónőnek? – kérdezte jámbor képpel az erdésztől.

– Rau bárónő azt üzeni a tiszteletes úrnak, hogy a fácskákat fogadja el tőle ajándékul, mert még elevenen él az emlékezetében azoknak a szép szolgálatoknak az emléke, melyeket annak idején a gyülekezetükben végzett.

Lelkes tiszteletes az utóbbi kijelentéstől kissé megilletődött. Sietősen kezet rázott a jó húsban levő erdésszel, és a lelkére kötötte, hogy tolmácsolja háláját és a helybeli gyülekezet őszinte köszönetét a méltóságos bárónőnek.

A hét végére kis brigádot szerveztünk faültetés céljából. Az egyháztagok szép számban jelentek meg. Csak presbiterből jött vagy tizenkettő. Lelkes tiszteletessel már kora hajnalban bebarangoltuk a temetőt és karókkal kijelöltük a fácskák helyét. A munkála-

tokat Nagy Károly atyánkfia vezette. Egész szépen haladt a munka. Az idő is kedvezett. Délre már megvoltunk a munka nagy részével. Ekkor rövid ebédszünetet tartottunk a ravatalozó előtti füves részen.

Még alig halt el a déli harangszó, mikor megérkeztek az asszonyok az elemózsiás szatyrokkal. A munkások a fűre telepedtek, és szép komótosan eszegettek, az asszonyok pedig összedugták a fejüket, ahogy ez már lenni szokott faluhelyen. Egyszer csak felsikoltott a Károly felesége, aki közismerten képzelődős fajta nőszemély volt. Azt kiáltotta:

– Oda nézzenek! Megmozdult a sír, az Elek sírja!

Néztük a sírt, melyben egy agglegény nyugodott. Múlt ősszel temettük el szegény Eleket. Halászgatás közben véletlenül elaludt, lecsúszott a meredek parton és szerencsétlenségére belefulladt a derékig érő kanálisunkba. Isten nyugosztalja!

Néztük a sírt, de nem láttunk semmit, meg aztán senki se hitt a szeleburdi asszonyságnak.

– Nem látják? Mozog! Az Elek feltámadott! – kiáltotta, majd, mint aki puskaport nyelt, kirohant a temetőből, nyeregbe pattant és sisteregve elkerekezett a templomtorony irányába.

Károly kissé röstelkedett a felesége miatt. Két falat között meg is jegyezte:

– Nézzék el neki, kissé hebehurgya a lelkem!

A tiszteletes úr és népes családja éppen a helybeli zsidó hitközség rabbiját látta vendégül, akit a sábeszre való tekintettel egy jókora tál gőzölgő sólettel traktáltak, mikor az utca felől nagy ricsajra, lármára figyeltek fel. Rögtön felismerték Nagy Károlyné rekedt hangját.

– Tiszteletes úr, feltámadnak a halottak! Jöjjön gyorsan! – hallották a félig kitárt ablakon keresztül a nagy örömhírt.

– Ne óbégasson már, az Isten szerelmére! Mert még felveri a fél falut. Megyek már! – szólt vissza a lelkész, az ablakrésen át kihajolva. Ezt követően érzékeny búcsút vett a sóletes táltól, a rabbitól és népes családjától, majd kalapot nyomott a fejére, felpattant favázas járgányára és az asszonysággal együtt kikerekezett a temetőbe.

Eközben egyre többen észlelték, hogy Elek sírhalmán gyanúsan mozognak a koszorúk és a fonnyadt csokrok. Hát ennek a félbolond asszonyságnak mégiscsak igaza lenne? Ez az Elek! Még a halála után is meglep bennünket egy kis huncutsággal? Ő annak idején neves virágkertész volt, aki gyakran oltott nemes vesszőt vad rózsatőbe. Lehet, hogy a feltámadás tudományához is konyít egy keveset.

Az emberek mind odasereglettek, és ámulattal lesték a sírt. Messziről szemlélve úgy festett a dolog, mintha éppen temetnének valakit. Már csak a gyásztisztességet végző lelkész hiányzott a nagy sokadalom közepéről, aki aztán idejekorán meg is érkezett. Az egész úton egy kis szónoklaton törte a fejét: …Kedves testvéreim! Dicsérjük a mindenható Urat, mert a feltámadás csodálatos kegyelmében részesített bennünket. Az egyszer már elsiratott csontok most új életre keltek. Én vagyok a feltámadás és az élet, hirdeti a szent evangélium… ezek, és ehhez hasonló gondolatok kava-

rogtam a fejében. A helyszínre érve kissé csalódottan tapasztalta, hogy nem tömeges feltámadásról van szó, ami így tavasz idején dukálna, hanem csupán egy nyughatatlan agglegény fészkelődik a sírjában.

Az emberek lélegzet-visszafojtva állták körül a sírt. Egyszer csak valóban megmozdult Elek sírhalma. Lehulltak róla a fonnyadt koszorúk, szanaszét gurultak a száraz rögök s a nagy földkupac közepéből kidugta a fejét… hát persze, hogy nem a szegény Elek... hanem egy jókora, pettyegetett teknősbékaféle. Egész szép példány volt. Az átmérője megvolt majd fél méter, fekete kobakját és vastag páncélzatát édes, sárga pettyek tarkították. Lett erre nagy csodálkozás, zsivaj és kacagás. – Ki látott már ilyet, egy teknős! Nem az Elek támadt fel, hanem csak egy közönséges teknős ébredt fel téli álmából! – kiáltották innen-onnan. – Az ilyenek télire beássák magukat a földbe – mondta nagy tudálékosan az egyik odasereglett suhanc.

A hüllő kissé álmos képpel bámult a nagy sokadalomra, majd oldalt pislantott és mivel kissé bántotta a szemét az erős napfény, szerényen behúzódott egy közeli bokor tövébe.

– Hogy kerülhetett ide? Kié lehet? – kérdezték az emberek.

Némi töprengés után felderült a tiszteletes kissé csalódott arca.

– Már tudom! – mondta. – Azt hallottam a cselédünktől, hogy még az ősszel eltűnt Angyal patikusék teknőse, melyet déltengeri üdülésükből hoztak magukkal. A szökevénynek úgy látszik jobban tetszett idekint, mint a patikusék komor házában.

– Tóci a neve – tette hozzá a suhanc.

– Ezt honnan tudod, fiam?

– A patikusék kisebbik lányától. Ő szokott róla áradozni az iskolában.

Mit volt mit tenni, haza kellett vinni a csavargót. A munkások beemelték egy talicskába, melyet kissé zajos díszkísérettel toltak a patika bejárata elé. Angyal patikus és a neje nem győztek csodálkozni és hálálkodni, mert ők már régen lemondtak Tóciról. Azt képzelték, hogy a szegény pára bizonyosan nem vészelte át a harapós téli hidegeket, lévén egy déltengeri, melegvérű hüllőről szó.

A patikusné a viszontlátás örömében összevissza ölelgette, csókolgatta Tócit. A teknős, miután a munkások lerakták a patika előtti pázsitra, olyan sztoikus nyugalommal vonult be a kiskapun, mintha időközben mi sem történt volna...

3

A városunk irattárában kallódó régi dokumentumokból ennyit sikerült kipuhatolnom eme délvidéki teknős furcsa eltűnésével és még furcsább előkerülésével kapcsolatosan. Az *Egyházi Hírmondó* egy másik, szűkszavú tudósítása alapján az elmondottakhoz már csak annyit tennék hozzá, hogy Tóci hazatérésének alkalmából a patikusék egy kisebbfajta kerti ünnepséget rendeztek, mely nagyon hasonlított a tékozló fiú szerencsés hazatérését követő vigadalomhoz, miként az meg van írva a Bibliában.

Jegyzetek

[1] terrárium (latin) – üvegfalú berendezés kisebb szárazföldi állatok, főként kétéltűek, csúszómászók tartására
[2] biocönózis (görög-latin) – életközösség, élettársulás
[3] zoofóbia (görög) – beteges irtózás az állatoktól

Az élet terhe

Egy verőfényes őszi nap délelőttjén Olajos Lajos kémia és biológia szakos gimnáziumi tanár, akit diákjai egyszerűen csak *„kispofimnak”* becéztek (persze csak egymás közt), kilépett a fővárosi pályaudvarra befutó távolsági buszból, s miután simán átsiklott a tömegen, nagy léptekkel indult el munkahelye felé.

Befordult az első sarkon egy keresztutcába, hogy lerövidítse az utat.

Váratlanul két teherhordó munkás bukkant fel előtte. Az egyikük kurtán és kissé ingerülten sandított feléje. A hátukon faltörmelékkel teletöltött kék műanyag zsákok lógtak.

„Már megint kibeleznek egy lakást – gondolta Olajos tanár úr elmenőben. – *A tulajdonos jó dolgában nem tudja, hogy kinek hívják. Új lakásra vágyik. Fehér falakra, szép ívű, boltíves átjárókkal. Most ez megy. Az emberek majmolják egymást. Szóval ma egy lakás csak akkor nevezhető annak, ha nincs benne ajtó. Mert az ajtó egy közlekedési akadály, amit ki kell nyitni, meg be kell csukni. Amit tisztán kell tartani. Ami a bezártság érzetét kelti. Ezért aztán el kell távolítani. Mert míg az ajtó pirosat mutat, addig a boltíves átjáró zöldet. A jó közérzet és a természetes mozgási vágy szülte a boltíves átjárókat, melyekre üde futóvirágok kapaszkodnak. A huzat nem számít. Azt el lehet viselni, de a bezártság érzetét, a piros szemafort, azt nem.*

Egy menő lakásban a fal mindenütt hófehér. Más szín szóba se jöhet, mert csak a fehér szín kelti a tisztaság látszatát. A mai emberek nagyon igényesek. A többi szín közül egyedül a barna megengedett. Például pácolt falkárpit formájában. De csak az előszobában, és csak derékig. Így aztán a kutya is otthon érzi magát. A kanári meg a papagáj persze kiszorulnak a balkonra, mert kissé zajosak és tisztátlanok. Nem tisztelik a lakás íratlan törvényeit, a hely szellemét…”

Átvágott egy parkon, majd egy füves területre ért. A térség közepén két fiatal ádázul smárolta egymást. A dolog hevessége szerint még csak a kezdeti stádiumban lehettek. Úgy nekiveselkedtek, mint akik csak most csinálják először. A vörösbe játszó színek bolondíthatták meg ennyire őket. A nyárutó utolsó forró csókja meg a fákon rezgő sok száz szív alakú nyárfalevél. Olyan felhevültek voltak, mint mikor két kósza nehézhidrogén-mag egyesül héliummaggá.

A tanár úr kissé megirigyelte őket.

De a kutyáik se tétlenkedtek. A magfúzió ürügyén ádázul hajkurászták egymást. Az egyik nagy és fekete volt, a másik egy csöppnyi fehér vakarcs (éppen összeillettek). A vakarcs nyáladzó pofájából egy jókora fadarab lógott ki. Ez volt küzdelmük látszólagos oka.

A tanár úrnak vigyáznia kellett, nehogy belelépjen egy kutyamicsodába.

Aztán átvágott egy forgalmas úton. Egy szűk utcácskában továbbhaladva sántikáló nénike keresztezte az útját. Illedelmesen előreengedte. *„Nekem van időm. A diákok*

úgyis megvárnak, ha jót akarnak” – gondolta magában. A szegény öregasszony két kézzel kapaszkodott hegyes végű botjába. Bal lábát mindig hátul felejtette, csak nagy nehezen tudta maga után vonszolni. Ezt látva Lajos tanár úr nagyon megsajnálta szegényt. *„Milyen lehet az élete? Hogy tud így élni, ezzel a teherrel? Persze mindannyian bizonyos szempontból sánták, kriplik vagyunk, csak éppen nem látszik meg rajtunk”* – gondolta elmenőben. Szerette volna még egyszer szemrevételezni az ólomlábú nénikét, ezért visszafordult. Ekkor majdnem nekiment egy hámló kérgű fának. Egy platánnak.

„Hát ez meg hogy került ide? Tegnap még nem volt itt. Ja, igen: véletlenül a szomszéd utcába tévedtem be. Sebaj. Ni csak, itt van jobbról a *fővárosi bíróság utálatos épülettömbje. Mindig rosszullét környékez, ha látom.”*

Elöl rideg, merev kőoszlopok, lépcsők sorakoztak. Hátul pirinyó rácsos ablakok. Ott lehetett szóba elegyedni az elítéltekkel. Már az épület is azt sugallta, hogy itt ne számítson senki emberségre, kegyelemre.

„Sajnos az utóbbi időben engem is többször beidéztek ide. Nem volt mit tenni. A tárgyalásoknak se szeri, se száma, s az eredmény majdnem nulla. Persze minden eljárásban én voltam a felperes. Ezért aztán mindig szépen kirittyentettem magam, s betanultam a szövegem. Hogy ezt meg azt mondom majd a védelmemre. De senki sem volt kíváncsi a mondókámra.”

A minap is szép barna inget vett fel. Felkötötte legszebb piros csíkos nyakkendőjét és belebújt sötétkék felöltőjébe. Csak úgy ragyogott a hajnali harsány fényben. A szíve a nagy félelemtől a torkában ketyegett. A cipője persze kivételt képezett (se nem fénylett, se nem ketyegett). Tudják, ez a Pozsony. Az utcák porosak és majd mindig fel vannak túrva hosszanti meg keresztirányban. Csövek, kábelek és szerszámok meredeznek a gödrökből. Áfonyaképű alakok görnyedeznek bennük. Lapátolnak, a tenyerükbe köpnek, majd a csákány után nyúlnak. Aztán megint lapátolnak, majd megint köpnek. Így megy el az egész napjuk. Az elegánsabbja az árkok szélén lebzsel. Cigarettázgat és valamiféle papirosokba bámul nagy szakértelemmel. Lehet, hogy Dáriusz király mesés kincseit keresik, de az is lehet, hogy csak szórakozásból szeletelik az utcákat, mert egy nagy kópénak kedve szottyant a lakosság idegein citerázni. Nemrég a tévé hírül adta, hogy az egyik ilyen gödörben húszezer éves mamutcsontvázra leltek. A két óriási agyar is hibátlanul átvészelte az időket. A Nemzeti Múzeum újra gazdagodni fog egy jégkorszaki címeres példánnyal.

A minap, reggel nyolcra, beidézték a földszint 21-es termébe. Jó negyedórával korábban érkezett. Miután erőt vett magán, besurrant a rideg, komor épületbe. Utána percekig a folyosón téblábolt. Piros csíkos nyakkendőjét izgalmában ide-oda húzogatta, meg folyton az óráját leste. Pont nyolckor szólították. Azonmód bemasírozott a tárgyalóterembe egy jól hallható *„dobrý deň”*[1] kíséretében. De alighogy helyet foglalt, a mogorva bírónő máris kidobta. Valami olyasmit mondott neki, hogy nincs a gyerekhez (már akiről éppen szó volt, s akit a nyakába akartak varrni) kinevezve egy *„kolízny opatrovník”*[2], vagy mi a csuda. Ezért aztán elnapolja a tárgyalást. Lajos semmit sem értett.

„Mi a fene az a kolízny? Minek? Hisz a gyerek úgyis a nagyszülők gondjaira lett bízva. Ideiglenesen."

A bírónő a papírjaiba mélyedt és egyfolytában beszélt. Felvázolta a tényállást. A gépírónő mindent rendre lejegyzett.

– Miért sürgették a dolgot? – kérdezte nagy hirtelen Lajostól, miközben feléje fordította megfáradt, sápadt ábrázatát (mely éppen olyan volt, mint egy vén bohócé, pályája alkonyán).

– Hát azért – mondta Lajos kissé elbizonytalanodva –, hogy minél hamarabb túl legyünk a dolgon. Már négy éve várok s még semmi sem történt. Ha lenne olyan jó a tisztelt bírónő és elrendelné a vérvizsgálatot. Ezzel kissé előbbre jutnánk.

A bírónő úgy tett, mintha meg se hallotta volna Lajos kérését. Meghatározatlan időre elnapolta a tárgyalást, és ő újra a folyosón találta magát. Szerencsére éppen berobogott az ügyvédje, Szeder Edit doktornő.

Editke egy ötven év körüli elvált nő volt. A sok csúnya peres ügy ráncok százait véste az arcára, kezére. A bőre persze szép barna volt, mert minden évben útba ejtett egy tengert, vagy ha mást nem, legalább egy tengerszemecskét. Lajos neki panaszolta el a rajta esett sérelmet.

– Csupán egy-két percig voltam benn, s a bírónő valami hülye indokkal kidobott. Valami „kolíznyt" emlegetett.

Erre az ügyvédnő berobogott a tárgyalóterembe, és jól leteremtette a bírónőt.

– Négy év leforgása alatt már százszor kinevezhetett volna a gyerek mellé egy gondnokot – mondta mérgesen, magából kikelve.

Lajosnak ekkor leesett a tantusz. Végre megértette, hogy ez az ominózus személy, ez a *„kolízny"*, csak egy formális irodakukac, egy gondnok, egy tútor, egy mumus-mumus, aki jogilag képviseli a gyereket.

„Hát bocsásson már meg nekem a világ, kerítek én ilyen némbert ötöt is, ha kell. A legszívesebben felnégyelném!" (Persze a bírónőt.)

Miközben effélékre gondolt, kedvesen mosolygott a bírónő fakó képébe, aki éppen azt adta a tudtukra, hogy rettentően sok a dolga, de majd időt kerít az ügyre.

„Ó, a szegény! Tán még sajnálom is egy kicsit. Magam előtt látom, mikor az előtte tornyosuló aktahegyek rádőlnek és betemetik. Bizony sokáig eltart, amíg kikászálódik alóluk. Nem csoda, hogy olyan gyűrött, sápadt és fakó az ábrázata. Tekintete pedig olyan üres, mint egy lyukas liszteszsáké."

A tanár úr nagy szája a látottak és hallottak alapján kissé elcsitult. A szívverése viszont felgyorsult, mikor az ügyvédnővel karöltve felrohant a bíróság elnökéhez, panaszt emelni (persze az is nő volt). Éppen ellazulva kávézgatott csinos, szőke titkárnőjével. Úgy tett, mintha hallaná a dolgot (a fülében bizonyosan vatta lehetett). A képükbe vigyorgott, mindent megígért és kedvesen kitessékelte őket a folyosóra. Szeder ügyvédnő tehetetlenségében spontánul azt vágta a képébe, hogy írásban tesz majd panaszt a főügyésznél.

„Az ember azt hinné, hogy legalább ott, ahol az igazságot osztják, rend van és fegyelem. S ezt kell látni."

Most veszem észre, hogy még egy kukkot se szóltam az egész dolog okozójáról, mármint Lajos tanár úr exnejéről, Fodor Lauráról, akiről nem lehet tudni, miből él. Mert dolgozni nem akar, de a magáét azért mindig elszívja és megissza. Ő bizonyosan azt hiszi, hogy Lajos szórakozásból járogat a bíróságra. Jó dolgában, mert általában unatkozik. Őkelmének viszont több esze van, mint hat miniszternek, mert sosem veszi át a bírósági idézéseket, a rendőrféle alakokat meg nemcsak hogy nem engedi be a lakásba, de még szóba se elegyedik velük. S ahhoz is volt elég gógyija, hogy házasságuk felbontása után 9 hónappal és 14 nappal egy Annamária névre hallgató ártatlan csöppségnek adjon életet.

„Nem tudott volna még vagy két hetet várni? Hogy lehetnék én a gyermek apja, mikor akkoriban már évek óta a színét se láttam Laurának. Nem kell nekem egy újabb teher, mikor van már belőle kettő. Két édes teher."

(Mert, ha nem tudnák, hát elárulhatom, hogy a szóban forgó házasságból született nekik két szép, lassan felnőttszámba menő lánygyermekük).

Annak idején három per is a nyakába szakadt szegény Lajosnak. A negyediket, a vagyonelosztás dolgát nem indítványozta (később bánta is, mint a kutya, aki elől elmarták a velős csontot; mert a tisztelt rokonság szépen megkopasztotta). A válóper három évig húzódozott. A második per simán neki ítélte a gyerekeket. Azóta a tanár úr egyedül nevelgeti őket. Anya nélkül is egész szépen nődögélnek (a természet néha csodákra képes). A harmadik per, mely a kényszerű apaság tényének megszüntetésére irányult, a mai napig húzódozik. De a tanár úr türelme is véges (ezt bizonyíthatják a diákjai is).

„Ehhez a pici Annamáriához, aki jóval a házasságunk felbontása után született, semmi közöm. Ha kell, meg is esküszöm rá. Nem én vagyok a valódi apja. Azt csak Laura tudja, meg talán a Jóisten, hogy kitől van valójában. Aquinói Szent Tamás szerint a Szentlélek úgy hatolt át Mária szűzhártyáján, mint ahogy a napfény hatol át az üvegen: nem téve benne semmi kárt. Hát valami ilyen csodadolog történhetett az ő esetében is."

Miután a kis ártatlan a világra tévedt, s Lajos tudomást szerzett létezéséről (és persze arról, hogy újra apa lett), azonmód rohant az illetékes anyakönyvi hivatalba, ahol simán kiadták neki a gyerek születési kivonatát. Kérésére őt írták be apaként (az irat ahhoz kellett, hogy megvédhesse magát). Szeder ügyvédnő tanácsára ezt a dokumentumot hozzácsatolta a bírósági indítványhoz, tárgyi bizonyítékként.

Kissé később a drágalátos exnejének (a családi pótlék ürügyén) igénye támadt a kivonatra. Mivel már évek óta nem tartották a kapcsolatot, Lajos nem adhatta oda neki (de amúgy se adta volna oda). Ekkor az anyakönyvező, mivel Laura nem jelölte meg a valódi apát, kiállított neki egy olyan születési papirost, melyben nem volt feltüntetve az apa személye (hát ilyenek a mai hivatalok; van, akinek egy útilapu se jut, más talpára meg mindjárt kettőt is odakötnek).

Nem fogják elhinni, még ma, a XXI. század küszöbén is a római jog törvényei vannak érvényben. Ez rém nevetségesen hangzik. Mivel az ókori patríciusok gyakran kitették az utcára asszonyaikat, persze gyakran gyerekkel a hasukban, meg kellett őket védeni. Ezért a római jog értelmében a házasság felbontása után még tíz hónapig védve vannak a fehérnépek. Hát így lett Lajos az ókori jog kissé avult szempontjai szerint apa. Az atomkor alkonyán, a kozmikus kor kezdetén. Annak a lánygyermeknek az apja, akit nem ő nemzett, de még csak nem is látott soha. Mert nem úgy van ám, hogy a válással egyszeriben minden véget ér (még megárthat a nagy szabadság). Ezért aztán marad „hátvédként" egy-két apró kötelesség. Az asszonyokat védi a törvény.

Azóta, hogy benyújtotta az apaság megszüntetését kérelmező indítványt, bizony már négy hosszú év eltelt. S a bírónő azóta egy morzsányit se mozdított a tetves ügyön. Egy igásló néha azért mocorog, meg-meglódul, rúgkapál vagy nyerít. De ez a kiművelt drága fő (az igazságosztó nőpápa) még a rozzant csontvázát se tolta azóta odébb (se az aktákat), pedig csak egy szavába került volna, hogy beinduljon az ügy. De nem. Inkább a körmét rágta véresre, aktahegyek hűvösében. Vagy tán kenőpénzre vár a kis okos? Nem lehet tudni. Hát így már érthető, miért nem szereti Olajos Lajos tanár úr a bíróságot. Borsódzik a háta, ha csak rágondol is.

A tanár úr ennyi súlyos gonddal, teherrel a vállán úgy érzi most magát (miközben az M56-os tanterem felé igyekezik, ahol az emberré válás – az antropogenezis – rém hosszú folyamatát szeretné pár keresetlen szóval elmagyarázni a tudatlan nebulóknak), mint azok a zsákokat cipelő félnótások, meg a gödrök mélyén lapátolgató ágrólszakadt szerencsétlenek, akik már csak abban reménykednek, hogy egy szép napon nagy kincsre lelnek...

Aznap este Lajos azt álmodta, hogy az Úr megsegítette. Levette válláról a súlyos terhet. Ettől olyan könnyűnek érezte magát, mint egy gázzal töltött légballon. Egyre szállt és szállt. Fel a fellegekbe. Onnan fentről nézte gyermekeit, miként boldogulnak. Azt látta, hogy férjhez mennek, majd apró gyerekek sokaságát hozzák a világra. Majd az unokái is megnősülnek és férjhez mennek. Nagyon örült, mikor látta, hogy az élete ilyen szépen kibontakozik térben és időben. Mint egy nagy fa koronája. Így messziről szemlélve mindannyian szépnek, egészségesnek és vidámnak tűntek. Látta, hogy boldogulnak nélküle is. Már nem vágyódott vissza közéjük. Csak lebegni akart, csak szállni, egyre feljebb és feljebb. Mint a kőszáli sas, a színes légballon meg a bárányfelhők. Az örök fény honába.

Másnap reggel, amikor felébredt, felsejlett benne egy kedves kis versike, melyet még apró gyerekkorában tanult a rab madárról, aki így hívogatta raboskodó társát:

„Jer velem innen,
szabadba újra,

felhők fölébe,
hólepte csúcsra.
Hol kéklik a tenger
az ég peremén,
hol senki se jár,
csak a vihar, meg én.”[3]

Jegyzetek

[1] Dobrý deň (szlovák) – Jó napot
[2] Kolízny opatrovník (szlovák) – gondnok (aki a válóper alatt képviseli a gyerekek érdekeit)
[3] Lev Tolsztoj *A rab madár* c. versének részlete

Disznóölés

Egyik évben (a hetvenes évek derekán) anyám gyengélkedett, trombózisa volt, ezért szüleim nem tudtak disznót tartani. Mindenszentek táján úgy döntöttek, hogy malacot vesznek egy szakállasi gazdától. A sógorral elküldtek, hogy hozzuk haza a malacot. De arról nem volt szó, hogy a disznóölésben is segédkeznünk kell. Apácaszakállas nem volt olyan nagyon messze. Hajnali négykor keltünk, öt körül már ott is voltunk a malacos háznál, annak ellenére, hogy útközben háromszor is bedöglött a kocsink, mivel kevés volt a benzin a tankban.

Bementünk a házba. Bemutatkoztunk a gazdának és megkérdeztük, hogy megjött-e már a böllér? Igen, kint van az udvaron, mondta, menjünk neki segíteni.

Koromsötét volt még kint.

Az udvaron egy idősebb, piaszagú alak állt. Kérdeztük tőle, hozott-e fegyvert?

– Otthon van disznóölő pisztolyom, de nincs hozzá töltényem – mondta.

Elképedve bámultunk rá. Ki látott már ilyen böllért?

Eljött a nagy pillanat. Elindultunk a disznóól felé. A kutya feszítette a láncát, s majdnem belekapott a nadrágszárunkba.

Az udvar egyik oldalán ölfarakások, a másikon bűzös trágyadomb.

– És voltak-e már disznóölésen? – kérdezte tőlünk a böllér.

– Hát – mondtuk egy kissé kertelve (még csak húsz körül jártunk akkoriban) – még sajnos nem, de hallottunk már róla.

– Maguk városiak?

– Úgy is mondhatjuk. Megyerről jöttünk.

Erre végigmért bennünket. Akkoriban hosszú volt a hajunk, és olyan vékonyak voltunk, mint a villanypózna. Egy kis szél elfújt bennünket.

– Látom, hogy maguknak nem sok hasznát vesszük – mondta erre a böllér.

– Hát mi nem is azért jöttünk. Miénk lesz a disznó. Amint lehet, kifizetjük, és visszük.

– Vagy úgy! Hát látják, ezt nem tudtam. Nekem csak tegnap este szóltak, hogy le kell hajnalban vágni egy pocát. Hát jöttem.

Később mégis hívtak bennünket, engem meg a sógort, hogy segítsünk. Akkor már mind betódultak az ólba. De a malac nem volt meg, olyan ménkű sötét volt odabent. Aztán egyszer csak felröffent. A sarokban gubbasztott. Erre noszogatták egy piszkafával. Menj már ki, te tunya poca! – mondogatták.

Mi az ólajtóban álltunk, a szánk tátva maradt az álmélkodástól.

– Álljanak már kicsit arrébb! Nem tud kijönni a malac – szólt ránk a böllér.

Erre odébb álltunk. A malac röfögve jött ki, mély álmából zargattuk fel szegényt. Megvolt cirka egy és fél mázsa. Nem volt az ínyére való ez a kis hajnali sétafika, korai macera.

A disznó ide-oda szaladgált az udvaron, az orrával túrta a trágyadombot. Tanakodtunk, hogy most mitévők legyünk.

A böllér már tudta. Egy nagyot slukkolt, a csikket jó messzire pöckölte, majd a szatyrából előkotort egy jókora konyhakést, egy majd félméteres machetét.

Megtapiztuk az élét. Láttuk, hogy olyan éles, mint a beretva.

– Na, ez aztán egy valódi disznóölő szerszám – szóltunk elismerően. – Ilyet még nem pipáltunk.

A böllér ettől vérszemet kapott. Azt parancsolta, hogy azonnal fogjuk meg a malacot, és jól szorítsuk le a fejét. Én a sógorral, a biztonság kedvéért, inkább a kerítés mögé bújtam. Kívülről jól bereteszeltük a kaput, nehogy ki találjon jönni.

A böllér bekapott egy stampedlivel a kisüstiből. Már amúgy is kissé paprikás hangulatban volt.

A gazda a fiával együtt kihúzták a disznó alól a lábait, a bal mellsőt, meg a bal hátsót. Harmadszorra sikerült a jobb oldalára dönteni. De a malac abban a minutumban talpra szökkent. Ezt a sógor már nem tudta tovább nézni tétlenül. Kért egy erős kötelet a gazdasszonytól. Csinált rajta egy hurkot, beszaladt az udvarra és jól behurkolta a malac állát. Na erre nagyot nézett a böllér meg a gazda.

– Ne bámuljanak mán, hanem fogják meg a végit! – mondta a sógor a gazdának meg a fiának. Azok ugrottak is. Húzták a malacot, az meg próbált visszakozni, és rettenetesen visított. Ekkor a böllér szépen odahajolt, s mintha csak alulról barátságosan megcsiklandozná, beleszúrta a kést a malac tokájába.

Hallottam, hogy tocsog a poca vére. Erre ugrottam én is, és húztuk a sógorral a malac farkát, nehogy elszaladjon. Még roppant erő volt benne. Ahogy lélegzett, ahogy vert a szíve, egyre tocsogott a vére. Jó tíz percig fogtuk. Mikor elment a vére, összecsuklott, mint a colstok. Az oldalán feküdt, egyre hörgött.

Elmentünk kezet mosni, majd a kisüstivel koccintgattunk. – Egészségükre! – Egészségükre! Meg kellett ünnepelnünk a győzelmet.

Egyszerre jókedvünk lett.

– Volt malac, nincs malac – mondtam víg képpel.

A porta hátsó kijáratához odatoltuk az utánfutót. A malacot a lábainál fogva kivonszoltuk az udvarból, előbb lemostuk egy csöppet, az utánfutót előre billentettük, felgörgettük rá a malacot, majd visszabillentettük a kocsit, s ezzel meg is voltunk. Már csak a fizetség volt hátra.

Otthon már nagyon vártak bennünket. Tűkön ültek. A megyeri böllér igen ügyes kezű volt. Délre már fel is dolgozta az egész malacot. Állíthatom, hogy jobbak voltak az anatómiai ismeretei, mint egy igazi medikusnak. Lett sok oldalas, szalonna, kolbász, hurka, préssajt, abálkása, levescsont, kocsonya, zsír meg töpörtyű.

– No gyerekek, idén aztán nem fogtok karácsonykor éhezni – mondta a harangozónk, s a kezünkbe nyomta a malac feketére pörkölt körmeit.

Este, lefekvés előtt, azt mondtam a sógornak:

– Olyan ez a disznó, mint a művészet. Nem szűnt meg, csupán a végéhez érkezett. Átalakult valami mássá. A disznó finomságokká, a művészet pedig filozófiává. A modern művészet azért érthetetlen, mert már nem a tartalom a fontos és a hiteles ábrázolásra való törekvés, hanem valami egészen más. Magának a művészetnek a lényegét keresi. Igyekszik meghatározni azt, mi is az a művészet. Szerintem a mai művészet olyan művészet, mely a művészetről szól. Ezért aztán szinte egy fabatkát sem ér.

Alex éppen a rücskös lábait mosta egy lecsorbult lavórban.

– Ne haragudj, nem tudtalak követni. Nagyon elfáradtam – mondta, miközben a lábait törülgette egy mintás frottírtörülközővel.

Eloltottuk a villanyt, lefeküdtünk. Hosszú és fárasztó nap állt mögöttünk. Örültem, hogy már túl vagyunk az egészen. Kis idő múltán a sógor mégis megszólalt.

– Én pedig a tapasztalataim alapján csak azt tudom neked mondani, hogy a disznóölésnél nincs nagyobb művészet. Szép álmokat!

Ezzel az oldalára fordult, s azon nyomban mély álomba szenderült.

Macska

(FELIS CATUS)

1. ÁLMODTAM EGY KISMACSKÁRÓL

Álmodtam egy kismacskáról. Még csak pár napos macskakölyök volt, alig látszott ki a földből, s ahogy egyre bóklászott a nagy fűben, egyszer csak beleesett egy mély verembe, egy pöcegödör-féleségbe. A kegyetlen nap egyre sütött, a kiscica egyfolytában vonszolta magát, körbe-körbe járta a vermet. Ki akart jutni, de mindig ugyanoda ért vissza. A nyivákolása nagyon gyenge volt, az anyja ezenközben ki tudja, hol kóborolt…

Már nem dobogott a kis szíve, amikor a gödör egyik sarkában rátaláltam. Úgy megsajnáltam, az ölembe rejtettem kihűlt testét, becézve vittem és eltemettem a kertünk végébe, a virágzó szilvafa alá…

Telt-múlt az idő, forró nyár lett, hosszú szemű Besztercei szilvák virítottak a fán. Minden szem szilva a halott kismacskát idézte…

2. AHOL ESZIK A MACSKÁT

Ezt a nyúlfarknyi történetet annak idején egy egyetemi összejövetelen hallottam az egyik kollégámtól, később leírtam.

Hátsó-Indiában, Thaiföldön, eszik a macskát. Vizet forralnak egy nagy katlanban, majd a forrásba jövő vízbe a farkánál fogva belelógatják az élő macskát. Kegyetlen módszer, de hatásos. A forró víz abban a minutumban végez az áldozatával. A macska keveset szenved, mert a forróságtól azonmód megfullad. Ez, mondanom sem kell, egy kissé megnyugtató az egészben.

A szakács (pontosabban a hóhér) kicsit meglóbálja, ide-oda húzogatja a macskát a forró lében, s miután kissé megpuhult a húsa, felhasítja a hátsó lábain a bőrt és megnyúzza. Szőrös bundáját a szemétbe veti, a húsát feldarabolja, fűszerezi, megsüti. Állítólag finom csemege. Mikor a thaiföldiek macskát esznek, nem gondolnak semmire. Mi sem gondolunk a visító poca-süldőre, amikor a ropogósra sült malachúst falatozzuk. Hús, hús! Az állatok leölése és a húsevés barbár szokások. Ilyenek vagyunk. Aki tiltakozni mer, annak lebunkózzák a fejét, vagy forró szurokba mártják.

Ebben a történetben van egyfajta mély többértelműség, egyfajta mindannyiunk létére utaló, hátborzongató üzenet. Létünk abszurditását csak ilyen képekkel lehet kifejezni. Ha már mélyebb értelmet keresünk, akkor a fentebbi macskás történetet a 20. századhoz mérhetjük: a fasizmusnak a forró lébe mártogatás, a kommunizmusnak a megnyúzás felel meg. S a demokráciának? Azt döntsétek el ti!

3. JÁTSZIK, MINT MACSKA AZ EGÉRREL

A minap Emese lányom meglepett egy újabb macskás történettel. Nagyon tetszett az a mód, ahogyan előadta. Beszéd közben egyre gesztikulált, ujjait behajtva többször előre csapott a kezével, a macskát utánozva. Negyedik emeleti lakásunk fogadószobájában ültünk. Emese éppen egy divatos *corsetet*[1] varrt bordó selyemből. Ez a tevékenysége egyáltalán nem gátolta őt a beszédben.

A falakon túl rezgő levelű nyárfák dalolták az egerek siratóénekét.

– Ez az eset Komáromban történt, tavaly ősszel – mondta két öltés között. – Egy este hazafelé ballagtam Lacival. Éppen bekapcsolták az esti kivilágítást, mikor az egyik utcában felfigyeltem valamire.

– Álljunk meg egy pillanatra! – súgtam Laci fülébe.

– Mi az – kérdezte Laci.

– Nézd csak! Ott szemközt! Egy kisegér. Látod? S amott meg egy nagy macska. Farkasszemet néznek.

Az utcai kivilágítás ellenére alig lehetett felismerni a fekete kandúrt. Teste szinte beléveszett a sötét háttérbe. Az egérke jobbra, balra kacsázott előtte, s a macska nagy komótosan körbejárta. – Na itt valami készül, ezt látnunk kell!

Lacival egy kocsi mögé bújtunk, onnan lestük az ingyenprodukciót.

Az egérke nagyon megszeppent a találkozástól. Nem mert felpislantani. Orrával egyre az úttest porát szimatolta. Ezt látva két dolog jutott az eszembe. Először egy Weöres-vers refrénje: *„Rejtőzködnöm nem lehet”*[2], majd az a gondolat, hogy egy egér világnézetét a macskától való távolsága határozza meg. De mindezt nem mertem közölni Lacival, nehogy felnevessen. Most a tulajdon szemünkkel győződhettünk meg arról, hogy ez a kissé filozofikus állítás igaz.

A kisegér összeszedte minden lelki erejét, mert egyszer csak elindult az úttest közepe felé. Igaz, kissé bátortalanul. A macska lépéstávolságból követte, mint a rossz lelkiismeret. Az egérke egyre somfordált az úton át. A szemközti oldalon nehézkesen felkapaszkodott a járdaszegélyre, aztán hirtelen vágtázni kezdett, s már majdnem elérte a menedéket jelentő rést. Nagyon drukkoltunk neki Lacival. Az utolsó pillanatban azonban, mikor már éppen bebújt volna a kapu alatti keskeny résbe, a macska utolérte, és mellső mancsával rácsapott.

Nagyon jól eltalálhatta a kobakját, mert az egérke fájdalmában és félelmében felvisított. Mintha csak egy kisgyermek sírt volna fel. Úgy sajnáltuk szegényt! Majd a macska kotort egy nagyot a másik mancsával, s az egeret visszapenderítette az úttest közepére. Aztán úgy játszadozott vele, mint egy pamutgombolyaggal. Talán innen a mondás: *„Játszik, mint macska az egérrel.”*

Ide-oda ütögette. Hegyes karmai felsértették a kis szürke testet. Addig labdázott vele, míg szegényke teljesen le nem bénult. Adta a hullát. – Hát ilyen könnyen feladja? Ez lehetetlen! Mindent bele, kisegér! Mi van veled, pajtikám?

Lacival még a lélegzetünket is visszafojtottuk, nehogy megzavarjuk a színjátékot. Vagy talán elérkezett annak az ideje, hogy közbelépjünk? Még megmenthetnénk az egérke életét. – Laci, tennünk kéne valamit! – Légy csöndben, cicus! Várd ki a végét!

Nagyon elcsodálkoztunk, mikor azt láttuk, hogy a macska váratlanul beiszkol egy autó alá. Miért futamodott meg, hisz csatát nyert, s már csak a győzelmi lakoma előtt áll? Éppen egy idős, kalapos úr közeledett, pórázon vezetett kutyájával. Nagyon meglepett, hogy ügyet sem vetettek sem a macskára, sem a kisegérre. Komótosan ballagtak el mellettünk, majd befordultak a túlsó sarkon. Ezt látva kicsit úgy éreztük, hogy nem hús-vér lényeket, csupán szellemeket láttunk.

Továbbra is olyan mozdulatlanok voltunk, mint két sóbálvány. Lehet, hogy az öregúr ugyanazt gondolhatta rólunk, mint mi róla. Tudniillik azt, hogy szellemek vagyunk. Az izgalomtól egészen odabújtam Lacihoz, s ő bátorítóan megszorította jéghideg, reszkető kezemet. Ez kissé megnyugtatott.

Egy ideig semmi sem történt. Az egér az úttest közepén feküdt, s a macska lesben állt. Aztán egyszer csak, csodák csodájára, talpra szökkent a kisegér. Feltámadt halottaiból, majd szélsebesen eliszkolt, és eltűnt a szemközti kovácsoltvas kapu szárnyai alatt. Erre mondják: egérutat nyert. A macska kissé megkésve startolt, hoppon maradt. Ezt követően mogorván fordult felénk. Látszott rajta a csalódás. De azért nem csinált belőle nagy ügyet, mert komótosan tovább ballagott a kerítés mentén, majd felugrott egy kő mellvédre és eltűnt a ribizlibokrok közt. Utcai párharcuk bizonyára tovább folytatódott a kerítés túloldalán.

Mikor Lacival felocsúdtunk, észrevettük, hogy nem vagyunk egyedül, mert időközben más járókelők is odasereglettek a hátunk mögé, s velünk együtt nézték a macska-egér harcot. Igen, minden előadás tapsviharba torkollik. De mi nem tapsoltunk, csak néztünk egymásra, bárgyú szemekkel, majd szótlanul tovább ballagtunk… Hát ez volt a történet. Na, hogy tetszett?

– Nagyon. Egész idő alatt azt hittem, hogy végül is a macska megeszi az egeret. De jobb, hogy nem így történt, mert nem szeretem, ha a gyengébb alulmarad. Csodálkozom rajtad, Emese! Jó megfigyelő vagy. Miként tudtad ilyen pontosan megjegyezni a látottakat?

– Egyrészt nagyon odafigyeltem, másrészt később Lacival megvitattuk a látottakat. Így aztán tisztázódtak a részletek.

A macska-egér harc nem lenne más, mint a nagy nemzetek harca a kicsikkel? Még szerencse, hogy létezik az a bizonyos egérút.

4. MACSKA ÉS HARANG

Apám egyszer régen egy kis bronzharanggal a kezében tért haza. Úgy tíz-tizenkét éves lehettem akkor, de még ma is pontosan emlékszem a történtekre. Az emberi emlékezet néha csodákra képes.

Már esteledett, mikor apám hazaért. A kimerültségtől csurgott róla a veríték. A harangot egy komáromi öszerestől vette, és egész onnan cipelte hazáig. Bizonyára nem lett volna rá képes, ha nem hevítette volna a harangok és a harangszó iránti mérhetetlen szeretet. Egész életében hűségesen gyűjtögette a harangokra vonatkozó cikkeket, verseket, mondókákat és feliratokat, melyek között gyakran böngészgetek a magam gyönyörűségére. Ebben a dossziéban bukkantam rá egy szép versrészletre, mely azt példázza, hogy a haragszó mulandóságunk jelképe:

„S ahogy fülünkbe messze hangzó
Szózata lassan csendbe vész,
Példázza, hogy nincs maradandó,
És minden földi elenyész.”[3]

És a következő találó harangfeliratra:

„Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango”[4]

Mikor apám fáradtságtól elcsigázva hazaért, szeretett volna mielőbb megszabadulni a kolonctól. Már nagyon égett, hasogatott a keze. Gyorsan letette hát a harangot a kinti terasz szegletébe. Mi gyerekek a furcsa, csilingelő hangra kiszaladtunk a házból, és megcsodáltuk a kis jövevényt. Akkor még egyikünk se gondolt semmi rosszra. Pedig nagyon csúnya dolog történt.

A macskánk a napokban négy kis kölyköt hozott a világra. Egy tarkát a szomszédnak adtunk, kettőt elcsikkasztottunk, a pöcegödörbe dobtunk, a negyediket, egy kis koromfekete aranyoskát Alexszel együtt azon nyomban Sündisznó névre kereszteltük, és meghagytuk magunknak. Addig könyörögtünk szüleinknek, míg apa megkegyelmezett neki, de a lelkünkre kötötte, hogy aztán semmiben hiányt ne szenvedjen szegény. Persze mi jámbor képpel mindent megígértünk, csakhogy miénk lehessen a cica.

A cirkalmas ércharang érkezését követő napon hiába kerestük az édes csöppséget, nem jelentkezett se a reggeli tejadagjáért, se ebédidőben. Gondoltuk, hogy az anyja bizonyosan elkóborolt vele valahova. Csak akkor néztünk nagyot, amikor a nőstény macska egyedül érkezett a fejadagjáért.

Másnap, s az azt követő napon is mindhiába kerestük Sündisznót. Már majdnem feladtuk a reményt, mikor Alex véletlenül bekukkantott a harang alá. Hát mit nem látott: a kiscica félholtan feküdt alatta. Nem döglött meg, csak jóízűen elszundított a harang oltalmában. Azt álmodta, hogy egy nagy, virágokkal telehintett réten szaladgál testvérkéivel, egy jobbnál jobb falatokkal megpakolt tálkából falatozgat, vagy valami hasonlót.

Alex az ölébe vette, és cirógatni kezdte. Sündisznó egyszer csak kinyitotta álomittas, pirinyó szemeit, majd nyújtózkodott egy jó nagyot. Beszédes volt a tekintete. – Ej

de jót szunyáltam, mondta. A miákolást csak a tejbe áztatott kifli falatozgatása során hagyta abba. Mikor láttuk, hogy nem patkolt el, a szívünk repesett az örömtől.

Szüleim nagyot néztek, mikor Alex elújságolta nekik, hogy Sündisznó két éjszakán át raboskodott a harang alatt. Édesapámnak egészen elfehéredett az arca. Ő nem akart ártogatni, Isten ments! Egy ilyen pirinyó, gyámoltalan jószágnak végképp. Így került Sündisznó apám imáiba. Esti csendességében nemcsak értünk könyörgött, hanem azért is, hogy Sündisznó mielőbb álljon lábra.

Szóval apám azon igyekezete, hogy meglepjen bennünket a kis bronzharanggal, sikerült. De nemcsak bennünket sikerült meglepnie, hanem legfőképpen a kiscicánkat, aki majdnem az életével fizetett érte.

Mi gyerekek ezek után gyanakodva és kissé barátságtalanul néztünk a cifra harangra. Kopogtattuk, fogdostuk, csak azt nem tudtuk, hogy mire lesz jó. Persze apám tudta. Anyám egy napon megkérdezte tőle, a maga szókimondó modorában:

– Fiam, mire is lesz ez a harang?

– Majd elválik – felelte apám kissé titkolózva.

Nem is kellett olyan sokáig várnunk, mert a titokra hamarosan fény derült. Éppen folyamatban volt házunk átépítése, s apám az ácsnak azt a furcsa utasítást adta, hogy egy kis toronyra emlékeztető tetőt építsen a fogadószoba udvar felőli része fölé. A padlásteret eltakaró, timpanonra emlékeztető falrészből pedig a kőművessel kivetetett egy téglát, egyfajta szellőzőnyílást nyittatott. Hát mi tagadás, nagyon gyanús előkészületek voltak ezek. Magunktól is rájöttünk, hogy egy kisebbfajta toronyféleség készül a harangocska számára. Apámnak csak a kötéllel volt némi gondja, mert ha a vége a padláson reked, akkor majd fel kell oda mennie, ha meg akarja szólaltatni a harangot. Ennek elkerülése végett a kötelet le kell bocsátani a mennyezeten át vágott lyukon keresztül. Abban reménykedett, hogy a sötétítő függöny majd azt szépen eltakarja. Na lett ebből egy kisebbfajta családi perpatvar. Mikor egész véletlenül anyám tudomására jutott a dolog, ezeket mondta:

– Fiam, már hogy nézne ki a lakás, ha a szoba mennyezetéről egy árva harangkötél lógna? És mit szólnának hozzá a vendégek? És a szomszédok? Erre nem gondoltál?

Apám kissé elgondolkodott anyám logikus érvelésén.

Alex, látva a fejlemények kedvezőtlen alakulását, közbeszólt:

– Szerintem apa arra gondolt, hogy ebédidőben ezzel a kis haranggal csendíti majd össze az egész családot, éppen úgy, ahogy az egyházi táborokban látta.

– De hát a tábor az tábor, fiam, a lakás meg lakás! És nem gondoltál a szomszédokra? – kérdezte anyám eltökélt keménységgel.

– Na ez bizonyosan megfordult apa fejében is – mondta erre Alex. Apám helyeslőleg bólogatott. Belátta, hogy terve kivitelezhetetlen, több okból kifolyólag is. Ő nem akart semmi rosszat, csak az egyházi táborok hívogató harangszavát szerette volna belopni hétköznapjaink világába. Elméletileg elgondolva elképzelése jó és szép volt, gyakorlatilag viszont nem. Mert nem élünk egy eldugott szigeten, egy elhagyatott szikla-

völgyben, de emberek között, ezért nem harangozhatunk akkor, amikor arra éppen kedvünk szottyan. Mert ha mindenki a kedve szerint harangozgatna, akkor egy nagy bimbam lenne az egész város, melyben nem lehetne tovább élni.

(S végül elárulhatom, hogy mi is lett a kis bronzharang sorsa. Apám, miután belátta, hogy terve több, előre nem látott akadályba ütközik, a kis harangot az izsapi fíliának[5] adományozta. Azóta az ottani kistemplom tornyából hívogatja a híveket áhítatra).

5. ÚJRA ÁLMODTAM EGY KISMACSKÁRÓL (REFRÉN)

Tegnap újra álmodtam egy kismacskáról. Még csak pár napos macskakölyök volt, alig látszott ki a földből, s ahogy egyre bóklászott a nagy fűben, egyszer csak beleesett egy mély verembe, egy pöcegödör-féleségbe. A kegyetlen nap egyre sütött, a kiscica egyfolytában vonszolta magát, körbe-körbe járta a vermet. Ki akart jutni, de mindig ugyanoda ért vissza. A nyivákolása nagyon gyenge volt, az anyja ezenközben ki tudja, hol bóklászott…

Már nem dobogott a kis szíve, amikor a gödör egyik sarkában rátaláltam. Úgy megsajnáltam, az ölembe rejtettem kihűlt testét, becézve vittem és eltemettem a kertünk végébe, a virágzó szilvafa alá…

Telt-múlt az idő, forró nyár lett, hosszú szemű Besztercei szilvák virítottak a fán. Minden szem szilva a halott kismacskát idézte…

Jegyzetek

[1] corset (francia) – női fűző
[2] Weöres Sándor A kő és az ember c. versének refrénje
[3] Fridrich Schiller: Ének a harangról c. versének részlete
[4] Az élőket szólítom, a holtakat siratom, a villámokat elűzöm (latin harangfelirat)
[5] fília (latin) – leányegyház

A lépcső

„Minden egyes lépcsőfok két elemből áll, és egy kicsit magasabban és egy kicsit előbbre van, mint az előző; és ez az az alaptétel, amely a lépcsőnek értelmet ad, hiszen bármilyen más kombináció, eredményezzen bár szebb vagy festőibb formákat, sohasem képes arra, hogy a földszintről az emeletre vezessen.”
Julio Cortázar

1

Borza Alfonz irodalom- és történelemtanár, becenevén Alfi, egy füstös és zajos talponállóban, az Akácfa utca sarkán álló *Jópipában,* magába dönt egy korsó frissen csapolt budejovicei sört, két palackozott Budvart óvatosan becsúsztat csíkos szövésű szeredása mélyére, miközben Bicegő Bandi, egykori osztálytársa, barátságosan megveregeti hervadtan lógó vállait.

Egy hosszabb, meghitt beszélgetés végén járunk.

– Egy ideje üressé és céltalanná vált ez a kapcsolat – mondja Alfi. – Úgy érzem, hogy mielőbb pontot kell tennem a végére.

Ez a szándék álmatlanul átvergődött éjszakák csendjében, észrevétlen nőtt ki benne, mint záporeső után a gomba.

– Ha így látod helyénvalónak, akkor szakíts! Mire vársz, öregem? Indulj már! – feleli Bicegő Bandi, majd rövid szünet után játékosan megöklözi Alfi puha horpaszát, aki ettől meglódul, mint egy jókora üveggolyó, és tehetetlenségében végiggördül az Akácfa utcán. Bandi testépítő és többszörös bokszbajnok.

Borza Alfonz már a negyvenes éveiben jár. Alakja ösztövér égimeszelő, omladozó kártyavár, girbegurba furkósbot, darabos metélttészta. Tüskés haja, micuri kecskeszakálla hirtelenszőke, parányit őszbe hajló. Facér kartársnői és a bakfis diáklányok többnyire a németekre jellemző égszínkék, enyhén kancsal szeméért kedvelik, meg kurtánfurcsán kunkorodó szakállába és lelkes, féktelenül ide-oda csapongó beszédébe habarodnak bele.

Döcögősen végigbaktat az Akácfa utcán, majd betér egy keskeny, sáros-csúszós gyalogútra. Hirtelenszőke haját összekuszálja a virgonc tavaszi szél. Gyérülő tincsei, mint a fűzfák hosszú ágai, vidorul sárgállnak hervadtan csüngő vállain. Az elemózsiával és tankönyvekkel telepakolt szeredása ide-oda leng a vállán, mint egy harangnyelv. Jobbról, a második toronyház tizennegyedik emeletén lakik a kedvese, F. Héderváry Stella, becenevén Sztracsatella, egy négyszobás, összkomfortos lakásban. Három utcával arrébb, egy tízszer-tízes, kétszintes családi házban lakik Almássy Dalma, becenevén Vadalma, a szüleivel. Barna, alultáplált, osztályelső és vadóc. A

suliba leggyakrabban előkoptatott kék farmerben, vagy bokáig érő barna mintás, bő rakott szoknyában jár. A nadrág és a szoknya alsó szegélye a sok viseléstől és mosástól már jócskán kirojtosodott. Alfi szerint sikkes. Őt csöppet sem zavarja, de a lány őseit annál inkább.

Vadalma súlyban és életkorban fele Sztracsatellának. Alfi ennek örül a legjobban, mivel nem szereti a fölösleges kilókat, az egyre szaporodó éveket meg egyenesen utálja. Vadalma egy idő óta teljesen megmételyezte, befészkelte magát a bensőjébe. Az utóbbi hónapokban egy belső, mérhetetlen nosztalgiaféleség kerítette őt a hatalmába: sóvárgás az elérhetetlen ifjúság, a kezdet iránt.

2

Alfi két pólus közt vergődik. Minden gondolatát két nő határozza meg. Az egyik a vég magányos megismeréséhez, a másik a kezdet nyájbölcsességéhez van közelebb. Sztracsatella egyre inkább távolodik, szétfolyik a múló időben, Vadalma fürge lábú hírnökként közeledik feléje. Mutáló hangja egy távoli, majdnem elfeledett ecloga üzenetét hozza. Ajkán úgy bontakozik ki a vers, mint harmatos bimbóból a rózsa kelyhe, mint mély anyaölből a játszi gyermek. Ő maga a Múzsa, a Fiatalság, a Nőiesség, a Kellem, a Báj! Mindegyre maga előtt látja a katedra előtt álló angyalarcú lány igéző, mandulametszésű, barna szemeit, formás lábait, nádszál alakját. Tegnap jelest kapott tőle versmondásból.

3

Stella háza elé ér. Eldobja a csikket, gondosan eltapossa. Kedvesét meg akarja lepni, ezért máshová csönget be. (A kulcscsomóját, mint rendesen, az iskolai munkaköpenyében felejtette. A korai szklerózis: tanárbetegség).

– Mi tetszik? Kit keres? – szól egy ércesen csengő női hang a hetedikről.

– Bocsánat a zavarásért. Sajnos nem találom a kulcsaimat. Beengedne, kérem?

Felberreg az ajtózár elektromágnese. Alfi belöki a súlyos üvegajtót.

– Köszönöm! – rikkantja a kaputelefonba.

Bent hűvösség, sötétség és orrfacsaró pinceillat fogadja. Rothadt krumpli, falpenész és fáradtolajszag furcsa keveréke, amit ő egyszerűen büdösnek nevez. Megborzong. A liftajtóra biggyesztett papíron ez áll: A LIFT NEM MŰKÖDIK! KÉRJÜK, HASZNÁLJA A LÉPCSŐT!

De nagyon okos! Na nem! Majd a falon fogok felmászni a tizennegyedikre, mint a Szuperman! – morogja bosszúsan.

Egy keskeny résen át bekukucskál a liftaknába. A kabin megrekedt két emelet közt, éppen úgy, ahogy ő Sztracsatella és Vadalma közt. Látja a lift aljára erősített vastag vezetékeket, amelyeket mindig maga után vonszol, mint kutya a farkát, mint üstökös a

fénycsóváját, s amelyek a kabinajtók állapotáról, a lakosok és bérlők kérelmeiről továbbítják a jelzéseket a PLA-nak, a programozható logikai automatának, amely a tetőre épített kis gépházban trónoló villanymotort működteti.

Ez az átkozott lift már megint elromlott! Most mehetek gyalog! – gondolja rezignáltan.

Igen, mindig az első lépcsőfok a legnehezebb, aztán már megy minden, mint a karikacsapás.

4

Feljut a harmadikra. Újra bekukucskál. Látja a kabin tetejére szerelt vészcsengőt, az átlós, erős fémprofilhoz cövekelt fémsodronyokat, amelyek a kabint a fellegekbe repítik. Felfelé kémlel. A liftakna hátsó falához lapulva, az acélsodronyok másik végén lóg egy ormótlan, téglalap alakú betontömb. *Igen, ez vagyok én! Egy szürke, ütött-kopott, többmázsás ellensúly. Semmi több! Mi lenne, ha a lépcső is elromlana, s kiírnák: A LÉPCSŐ NEM MŰKÖDIK! KÉRJÜK, HASZNÁLJA A LIFTET! Ez lenne az igazi patthelyzet. Se lift, se lépcső!*

Csak most figyel fel igazándiból a lépcső létezésére.

Minden lépcsőfok egy fokkal közelebb viszi a fellegekben lakóhoz, akivel ma ádáz csatát fog vívni. A csata máris elkezdődött. Ez a tudat nagyon nyugtalanítja. Az utóbbi időben szeret rá múlt időben gondolni.

Lépcsőmászása, ütemes láb- és karmozgása beindítja a gondolatait...

5

Annak idején megjelent egy írása egy külföldi lapban. Ahhoz, hogy a kiadó átutalhassa számlájára a tiszteletdíjat, szüksége volt a nemzetközi folyószámlaszámra. Be kellett mennie a bankba. Már nem képes visszaemlékezni a lapra, se a bank nevére, de még a cikk címére sem, viszont annál inkább arra a *„vörös veszedelemre”,* aki közvetlenül a bejárattal szemközt trónolt egy üvegezett fülkében. A lány passzentos vörös ruhát viselt, amelynek kirívó, mély dekoltázsa engedni láttatta dús kebleit.

Egy üvegezett, fémvázas forgóajtón át lépett be a bankba. Nyomban felfigyelt a lányra, aki éppen telefonált. Mialatt várakozott, az motoszkált a fejében, hogy okvetlenül meg kell ismernie ezt a spinét. A lány letette a kagylót. Feléje repített egy igéző mosolyt, mire ő eszét vesztve vitte eléje annak visszfényét és nyomban előadta kérelmét. A lány kikereste a kért számlaszámot, felfirkantotta egy kis kártyára, s azt a kezébe nyomta. Alfi már majdnem sarkon fordult, amikor a lány, szlovákról magyarra váltva, kissé fondorlatosan somolyogva megjegyezte:

– Ne haragudjon, kedves Borza úr, érezni a kiejtésén, hogy maga magyar.

– Csak részben, kisasszony! A vezetéknevem minden kétséget kizáróan elárulja,

hogy apám magyar volt, de anyámban osztrák, cseh, szerb és zsidó vér keveredett. Ő egy hamisítatlan európai volt. Az egykori többnemzetiségű monarchia utolsó képviselője – mondta Alfi némi büszkeséggel és kissé megilletődve.

– Úgy tűnik, hogy valahonnan ismerem magát, csak azt nem tudom, hogy hol láttam már.

Alfi fejében megfordult, hogy bizonyosan tollasodó szakálla nyerte meg a tetszését. Egészen megbátorodott ettől a gondolattól, s bizalmas hangnemre váltott, lesz, ami lesz alapon. Elbeszélte, hogy a helyi gimnázium magyar–történelem szakos tanára. Egyedüli nagy szenvedélye az írás (a sörözést, cigizést persze diszkréten elhallgatta). Benne az utóbbi időben minden szöveggé válik, ha akarja, ha nem. Most is azért van szüksége erre a számlaszámra, mert külföldön megjelent egy cikke, s a kiadó a honort szeretné átutalni.

Közben majd kiguvadtak a szemei. Egyre bámulta a lányt, nem győzött betelni diszkrétnek semmiképpen sem mondható bájaival. Mert Sztella épp olyan volt, mint egy kis vörös angyalka, egy Cupido- vagy Ámor-féleség, amilyeneket a hídfőkön és a barokk házak homlokzatán látni, pucéran, aranyos kunkorikkal, karokkal, lábakkal, dús kebellel. Az angyal kezében íj, a derekára csatolt tegezben nyílvesszők.

Egyszer csak, ki tudja mi ütött belé, talán egy ilyen angyalka nyílvesszője találta szíven: meghívta a lányt a napokban esedékes iskolabálra. Erre felragyogott a lány szeme, mint a rubinkő, és örömmel elfogadta a meghívást. Hát így kezdődött. Mintha csak tegnap lett volna.

6

Egy héttel később Stella egy olyan pirinyó, szoknyának semmiképp sem nevezhető micsodában jelent meg az iskolabálon, amely éppen csak eltakarta hátsó fertálya meredek partjait. Magas sarkú lakkcipőbe, fehér alapanyagú, virágmintás selyemharisnyába bújtatott formás lábai nagy feltűnést keltettek. A tanár úr kicsit kellemetlenül érezte magát, amikor kollégái és tanítványai egymás közt sugdosva megvitatták kedvese kirívó szerelését.

A bálon sokat táncoltak, nevetgéltek. Alfi teljességgel megkótyagosodott. Amikor a bálteremben fülledtté vált a levegő, kitárták az ajtókat, ablakokat, s ők, a tanári kar nagy-nagy ámulatára, kézen fogva sétáltak ki friss levegőt szippantani. Egy félreeső padon ücsörögtek, a csillagos eget bámulták, amikor Alfi erős késztetést érzett arra, hogy átölelje és szájon csókolja a lányt.

7

A flört szépen alakult. Pár nappal később Stella beinvitálta őt a lakásukba. A szülei éppen nem voltak otthon. Ebből az első együttlétből szinte semmi sem maradt meg az

emlékezetében, csupán Stella bódító pacsuliillata és testmelege. A teste úgy sütötte, úgy járta át egész lényét, mintha egy forró cserépkályha közelében tartózkodna. Hamar kiderült, hogy Stella még érintetlen, hogy elvégezte a közgázt, s hogy nem is olyan régen lépett be a bankba. Alfiról is kiderült, hogy zöldfülű. Igaz, már sokadik éve tanít, de még nincs nagy élettapasztalata, se komoly kapcsolata. Stella, miután elvesztette szüzességét, leszokott a rikító színű ruhákról, selyemharisnyákról, ajakrúzsokról, körömfestékekről. Nem akart többé feltűnni. Aztán rövidesen önállósult. Lakást, bútort, kocsit vett és Alfi egy napon beállított hozzá a cókmókjaival a tizennegyedikre. Azóta vadházasságban élnek. Hogy mennyi éve már? Tudni sem akarja! Elszaladtak az évek, s ő hovatovább unja az egészet. Idővel múlik a szerelem. Meg aztán Sztracsatella túl sokat képzelt magáról, s ezt gyakran éreztette vele.

– Kicsi a fizetésed! Nem törődsz eléggé a kinézeteddel! Elhanyagolod a személyes higiéniádat! Ráadásul van egy zabigyereked! – ilyeneket vágott a fejéhez.

Sztracsatella éles nyelve, szókimondása jó ideig szúrta-szurdosta a lelkét. Nincsen rózsa tövis nélkül.

– A vörös nőkkel bizony nem jó packázni – mondta csöppnyi keserűséggel Bicegő Bandinak, amikor egy alkalommal együtt italoztak a *Jópipában.* – Kissé fennhéjázóak. Persze a szőkék se nagyon jobbak. Nem tenném értük tűzbe a kezemet, nem én! Még jó, hogy Vadalma barna.

Bicegő Bandi mindig türelmesen végighallgatta Alfi furcsa ömlengéseit. Általában igazat adott neki, ahogy azt egy jó baráttól elvárhatjuk. Köztük csak elvétve került sor szóváltásra.

– Hékás! Talán abban reménykedsz, hogy én foglak eltartani? – mordult rá egyszer Stella, kissé nyers modorban. – Hogy a fenébe gondolod?

Persze nem akart ő Stella nyakán lógni. Csak azért volt vele, mert vonzó nőiessége és átlagon felüli anyagi háttere teljesen elkápráztatta. A teste és ruházata mindig patyolattiszta volt, üde és illatos, mint a nyíló piros rózsa. Ezért nem kellett attól tartania, hogy esetleg valamiféle nyavalyát összeszed tőle.

8

Már félúton jár. Egyre fogy a távolság közte és kedvese, F. Héderváry Stella közt. A lépcsők szolgalelkűen emelik a magasba. A nyolcadikra ér.

A nehezén már túl vagyok. Szusszanok egy jót! – gondolja. Kitárja a sarokablakot, cigit-gyufát kotor elő szakadt nadrágzsebéből, rágyújt és kikémlel.

Vadalma jut az eszébe. Egy jó nagyot slukkol. Jóleső érzés járja át. Maga előtt látja őt, amint Radnóti *Hetedik eclogáját* skandálja. Azt a verset, amelyet a költő 1944 nyarán, röviddel halála előtt írt a lágerben, munkaszolgálatosaként, valahol Žabutica fölött a hegyekben:

Búvó otthoni táj! Ó, megvan e még az az otthon?
Bomba se érte talán? S van*, mint amikor bevonultunk?*
És aki jobbra nyöszörg, aki balra hever, hazatér-e?
Mondd, van-e ott haza még, ahol értik e hexametert is?

Talán akkor szerettette meg vele Radnótit, amikor elmondta róla, hogy milyen bátor, következetes volt. Elfogadta a rá kimért sorsot. Az *Első eclogában* megírta:

Nem menekült. Meghalt. Igaz is, hova futhat a költő?

Egy igazi költőnek méltónak kell lennie életművéhez. A cigaretta kapcsán az eszébe jutnak Radnóti pásztorkölteményének további sorai, amelyeket Vadalma olyan mély átérzéssel, olyan hihetetlen egyszerűséggel szavalt a legutóbbi órán! Nem tudja egykönnyen elfeledni titkos szerelmi vallomását:

félig szítt cigarettát érzek a számban a csókod íze helyett...
mert nem tudok én meghalni se, élni se nélküled immár.

A porlepte, madárpiszokfoltos ablakpárkányon berzenkedve sétál fel-alá egy kékesszürke vadgalambpár. A galambok egyre turbékolnak. A hangok felfelé szállnak. Gerleturbékolás, verébcsiripelés. Felfelé szállnak a szagok, a párák s a cigarettafüst.

Felszáll a kora tavaszi nappal lebegő gubanca a délutáni égre.

Aki élni akar, az ég felé fordítja a tekintetét. Túl sokáig járt lehorgasztott fejjel, sokáig bámulta a földet. De ennek vége!

Újra (már maga sem tudja, hányadszor) Vadalma hangját hallja:

Rabságunk keretét elereszti a lassu tekintet,
és csak az ész, csak az ész…

Ezek a kedves szavak egyre zsongnak lelke mélyén, mint fürge méhek a kasban.

9

A vörös cseréptetőket bearanyozza a délutáni napfény. Felvillan valami a távolban. Talán egy ablak, talán egy tócsa tükre, és a délutáni verőfényben az ég elszíntelenedik, elveszti azúrkék palástja ragyogását. A távoli városrészek homályba buknak, és egyre inkább tejszerűvé válnak, mint a levegő. Hirtelen erős, rohamszerű köhögés rázza meg a testét. A feje szédül, a hasa émelyeg. Félig szítt cigarettája kiesik a szájából. Sietősen felszedi.

A lépcsőmászástól hideg veríték lepte be a testét. A verejtékcseppek lefelé patakzanak a hátgerincén. Hiábavalóan tör felfelé, amikor a teste mindegyre lefelé húzza. Stella az ég, Alfi a föld felé tart. Útjaik végképp elválnak.

Mindene kiált! Semmiből sem jutott neki elég! Semmiből! A vak sors fukar volt hozzá. A szerény tanári fizetéséből nem nagyon ugrálhatott. Semmi luxus, csupán a legszükségesebb, a mindennapi betevő. Elege van ebből az üres, léha, céltalan életből. Már egyszer felderülhetne felette az ég, felragyoghatna az ő csillaga! Évekig balga álmokat kergetett, légvárakat épített, amelyek csúcsán Stella trónol. Kitörölhetetlenül, visszavonhatatlanul. Stella, a *vörös csillag*. De miféle csillag az ilyen? A szerencse, vagy a végzet csillaga? A megmaradás, vagy a pusztulás csillaga?

Lépcsőmászása a függetlenség utáni konok és kétségbeesett sóvárgássá fajul.

10

Fentről nézve minden olyan kicsinek és távolinak tűnik. Alfinak nemcsak az ereje fogyogat, de a bátorsága, elszántsága is.

Mindennek ez a rusnya felvonó az oka. Ha szó nélkül felrepít a tizennegyedikre, már régen túl lennék a nehezén. Épp most kellett elromlania! Nekem sosincs szerencsém! S itt vannak ezek a lépcsők. Gonosz, sunyi lelkek. Egyre szívják a vérem, mint a piócák.

Kedvszegetten tekint végig a végtelenbe kígyózó lépcsősoron.

Miért vagytok ilyen közönyösek sorsom iránt, ilyen hidegek és ridegek?

Úgy érzi, hogy elrontott élete miatt őket terheli a felelősség.

Szolgalelkek! Szótlanul visztek a pusztulásba. Vagy mégsem? Nem kellene-e megbecsülnöm Stellát, hiszen Vadalma a lányom is lehetne. Csak kacérkodik velem, amikor olyan szépen szaval. Két szék között végül a földre esem.

Hányavetin kipöcköli a csikket az ablakon, s újra rágyújt.

Az ébredező természet, a lombosodó fák, bokrok látványa sem tudja megvigasztalni. Gyötrő gondolataiba mélyedve nézi a tájat. Marc Chagall aviatikus képeinek hatására, amelyeket oly gyakran fellapoz a képes művészettörténetben, egyszer csak az egyik virágzó fa koronájából előbukkan Stella árnya és könnyedén felemelkedik a levegőbe. Rohamosan közeledik feléje, csicsergő madársereg kíséretében. Elhalad előtte. Alfi egyre fújja a füstöt. A lány illedelmes főhajtással köszönti, a kezét nyújtja, s azt suttogja:

– Édesem, egyetlenem! Te csak maradj veszteg az árnyékomban! Ne fuss el előlem! Az otthonod vagyok! Az otthonod!...

Erre ő, akaratával ellentétben, azt feleli:

– Tudom, angyalom, tudom. A sorsom vagy, s otthonom! Senki sem választhat el tőled!

A légáramlat kérlelhetetlenül tovább sodorja Stellát. Egyre száll felfelé. Alakja egyre ragyog és egyre zsugorodik a fényben. Majd végleg felszívódik a komótosan cammogó felhők tengerében.

Alfi ébren álmodik. A jelenés egész lényét átjárja.

11

Becsukja az ablakot, tovább indul. Egy idő után elveszti hely- és időérzékét. A beidegződésből sarjad ritmikus láb- és karmozgása. Szinte már azt sem tudja, hová tart. Mintha egy időtlen, örökkévaló pillanat ismétlődne meg benne, az örök sziklagörgető, Sziszifusz végtelen kínja, kalandja.

Ő maga vált sziklatömbbé, természetellenes jelenséggé. Egy vízszintesen és függőlegesen többszörösen, tört- és csigavonalban meggyűrődött hegyen, egy meredek, lépcsőzetes sziklafalon felfelé gördül egy ormótlan kőtömb. Antigravitáció érvényesül benne, egy olyan törvény, amely minden logikát kizár. Van-e logika, ésszerűség abban, amit teszünk, abban, ahogyan élünk? Ahogy egy életidegen erőnek engedelmeskedve a mielőbbi pusztulásunkat sürgetjük? Ambivalens lények vagyunk. Szeretnénk átmenteni életünket az egyik percről a másikra, az egyik óráról a másikra, s mire észbe kapunk, mire végre fellélegezhetnénk, már az utolsó napok közelébe érünk. Az öregség ijesztő, vészjósló fekete madara kopogtat ablakunkon.

Érzi a testét, a kopott sziklatömböt, a fénytelen üveggolyót. Létének nincs többé célja, értelme. Iránytalanná vált a gurulása.

Eredeti elhatározása, hogy végleg szakít Stellával, egyre inkább kezd szertefoszlani. Mintha minden egyes lépcsőfok elvenne egy keveset eredeti szándékából. Akarata, mint a meredek part sziklafalához csapódó hullám, megtörik a végtelenbe kígyózó lépcsősor rideg valóságán. Érzi, egyre inkább olyanná válik, mint a tenger: tart valahová, s mégis egy helyben marad.

12

Egy pillanatra megáll, ingerülten beletúr lenszőke loboncába. Hallgatózik. A liftakna irányából monoton zúgást, surranó neszezést hall. *Ez is most indul be, amikor már célba értem* – mondja bosszúsággal. Mérgében kopott bakancsait a lépcsőhöz dörgöli. Letörli a szélére ragadt sarat. *Nesze neked, lépcső! Ezt érdemled!*

A lépcső ördögi találmány. Egyre adagolja a teret, mint orvos a kanalas medicinát. Egyre, apránként előbbre, egyre, apránként feljebb, egyre közelebb. Míg végül az ember, ha akarja, ha nem, célba ér. Nincs semmi kitérő, semmi visszaút! Stella várja őt az út végén. Érzi a vég keserű ízét. Látja kedvese lesújtó tekintetét.

– Hékás, mit akarsz te tőlem? Talán még neked áll feljebb? Majd megmutatom, hogy ki vagyok én!

Ja, igaz, jut az eszébe, *hogy is kezdjem? Ha csak úgy berontok a lakásba, s bejelentem, hogy közöttünk mindennek vége, még pórul járhatok. Stellácska szó nélkül kiszórja a kacatjaimat a lépcsőházba.*

Maga előtt látja legféltettebb kincseit, a könyveit, amint a szürke lépcsőkön szaltókat hánynak, s miközben ő hátrálva menekül, az egyikben véletlenül megbotlik, hanyatt

vágódik, és egyre gurul lefelé. Minden lépcsőfok újabb fájdalmat okoz. Most visszakapja tőle: *Besároztál! Belém törülted a koszos bakancsaidat! Nesze neked! Most jól összetöröm, megropogtatom a csontjaidat!*

Akitől azt várta, hogy felemelje őt a porból, akitől azt várta, hogy letörli könnyeit, igen, ő taszította őt a mélybe! S amikor elesett, amikor lefelé zuhant, nem mutatta ki, de ő jól tudja: lélekben örült. Ezek után ki áll ki érte, ki segít rajta és kiben bízhat meg?

Üveggolyónak érzi magát. Csorba, kopott üveggolyónak. Egy sötét sarokba szeretne gurulni, ahol csendesen meghúzódhat.

„Borza Alfonz irodalom- és történelemtanár, közismert becenevén Alfi, a helyi gimnázium tanári karának és diákjainak nagy-nagy szomorúságára tegnap délután legurult az Újvárosi lakótelep egyik tömbházának lépcsőjén. Életét vesztette. Tisztelet emlékének!" – írják másnap a helybeli lapok. Miután a városka lakosai elolvassák a nyúlfarknyi gyászjelentést, abszolút semmiféle sajnálatot, együttérzést nem éreznek iránta. Üvegtestének szilánkjait Zátopek Janka néni a tizenharmadikról szépen összesöpögeti, és egy lapáton leviszi a háztömb előtti szemeteskukába. Ott békésen pihenhet száraz kenyérbelek, avas szalonnavégek, üres konzervdobozok, faltörmelékek és egyéb kacatok társaságában. Mikor rémlátomásaiban idáig jut, egy groteszk falfirka ötlik az eszébe: „AKI NEM OSZTÁLYOZ, AZ OSZTÁLYELLENSÉG!" Az osztályelső Vadalma helyett: osztályozatlan szemét! Ez az ő sorsa!

A bátorsága kezdi őt végképp cserbenhagyni. Mikor a tizenharmadikat elhagyja, már mindannak az ellenkezőjét gondolja, mint amit az út elején. A lépcső vastörvénye darabokra törte eredeti szándékát, tetterejét. Ha jól meggondolja, mérhetetlenül szereti Stellát, nem tudna meglenni nélküle. Számára ő a Minden! Hiszen végül is olyan rendes volt hozzá: befogadta, dédelgette, védelmezte, szerette. Nem tudna róla semmi rosszat mondani. Igaz, kissé bőbeszédű és szeszélyes, na de már melyik nő nem az? Hozzá fogható asszonyt sehol sem talál. Az apja azt mondta neki egyszer: – *Fiam, jól jegyezd meg: álmaid asszonya csupán az álmaidban él!* Akkor meg nem érti, hogy mi ütött beléje. Meg kellene még jól gondolnia ezt a dolgot! Nem szabad semmit elkapkodni! Bicegő Bandi bokszbajnok teledumálta a fejét mindenféle zagyvasággal. Ő egy kívülálló. Egy barát képébe búját ravasz róka. Mit tud ő Stellácskáról? Szinte semmit! Végül is: a feltételek teremtik, vagy teszik tönkre az emberi kapcsolatokat, nem a fámák (Alfi kifogásokat keres).

Az utolsó lépcsőfok elé ér. Megtorpan, leül. Tarisznyájából előkotor egy sörösüveget. Csendesen iszogat, nagyokat kortyol. Fejét az ölébe hajtja, kezeit a feje búbján összekulcsolja, a szemeit behunyja. Egy pillanatra elbóbiskol: …vadvirágos réten lágyan gördül végig egy nagy pullmankocsi; az egyik ablakában Stella, a másiban Vadalma; ő a szerelvény tetején trónol; az egyik kezében sörösüveg, a másikban cigaretta… felocsúdik, ráébred a valóságra. Vár! Talán csodára…

jóhírt vár, szép asszonyi szót, szabad emberi sorsot,
s várja a véget, a sűrü homályba bukót, a csodákat.

13

Felpattan. Egy könnyed sarokfordulattal elhagyja a lépcsőt, s akkor a háta mögül halk, suttogó szavakat hall: – *A kedvesed olyan, mint én. Megbízható és elérhető. Ezért hát becsüld meg őt!* Riadtan szétnéz, de senkit sem lát. Talán a lépcső szólt hozzá, vagy a háborgó lelkiismerete? Most ébred csak rá, hogy a lépcső józanította ki. Minden egyes lépcsőfok, minden egyes emelet egy-egy stációja volt az ő kálváriájának. Általa testileg-lelkileg megtöretett, lemondott az elérhetetlenről és megtanulta megbecsülni az elérhetőt.

Jelleme befejezetlenségére vall, hogy eltökélt szándékát nem tudja véghezvinni.

Stella lakásának ajtaja előtt áll, a szíve vadul kalapál. Éppen meg akarja nyomni a csengőt, amikor észreveszi, hogy az ajtó résnyire nyitva van. Nesztelenül oson be a lakásba, mint egy tolvaj. Az előszobafogason egy idegen kabát lóg; a cipőtartóban egy ormótlan bakancs éktelenkedik; bentről boldogan turbékoló asszonyi nevetést hall, amely az emlékezetébe idézi az ablakpárkányon turbékoló galambpárt. Nem tudja tovább türtőztetni magát: beront a hálószobába. Ekkor egy békebeli kép tárul eléje: Stella harsány fényben és kissé gyér ruházatban (hányavetin magára dobott virágmintás fürdőköpenyben) trónol patyolattiszta ágya közepén, lótuszülésben. Vele szemközt Török Jónás bácsi (tömbbizalmi) kék alsónadrágban, törökülésben. Éppen *Emberke, ne mérgelődj!*-öt játszanak. Alfi ismerve kedvese higiéniára vonatkozó szigorú elveit és elvárásait nagyon elcsodálkozik, mivel Jónás bácsinak köztudottan vizelet-inkontinenciája van.

14

Amikor feltűnik Alfi vészjósló alakja a hálószobaajtóban, elhal Stella felhőtlen nevetése. Éppen a kezében tart egy piros dobókockát. Dobjon, ne dobjon? Jól tudta: a férfi sorsa a kezében!

Alfi a küszöbön áll, döbbenten, kővé dermedten. Keresztútja végéhez ért. Az ablakon át beszüremlő harsány fényben felsejlik benne az új élet reménye.

Az ablak túloldalán felrebben egy hamuszürke vadgalamb...

Távolodás

Sol lucet omnibus.[1]

1

A szülői ház fogadószobájában ültek. Barnabás már másodszor pattant fel a helyéről. Arca tűzpiros volt a méregtől. Kövér izzadtságcseppek gyöngyöztek magas homlokán. Bal kezével izgatottan bele-beletúrt hosszú, fekete loboncába. Egyfolytában úgy érezte, hogy megalázzák és szavaikkal aláássák önbecsülését. Úgy érezte: hiába a testi közelség, a vérségi kapocs: óriási távolságok és mélységek választják el őket egymástól. Nagyképűség, irigység, rövidlátó nézetek, örökös félelemérzet és gátlások.

Barnabás a tágas szoba közepén álló, kissé kopott kanapén ült. Még csak a húszas éveiben járt. Jenő, a bátyja, aki majd tíz évvel volt idősebb nála, Ingrid, a felesége, aki viszont körülbelül egyidős volt Barnabással, s aki férjét általában Eugénnek szólította, az ablaknál ültek kényelmes, faragott karfájú fotelokban. Éppen rétest majszolgattak a forró csokoládéhoz.

Hermina, az édesanyjuk, a szoba hátsó sarkában ült szótlanul, magába roskadva. Arca színtelen volt, s a haja őszbe vegyült már. Megtört, véreres szemei sötéten csillogtak a délutáni szürke fényben.

Barnabással gyakran éreztették, hogy nem érhet el többet bátyjánál, mivel ő a fiatalabb, s még családja sincs. Hova nem gondol? Hisz azzal megsértené és megszégyenítené Jenőt. Hát innen fúj a szél? Ezért olyan ellenségesek vele szemben. Még a bajszát és a kis körszakállát is rosszallóan nézik, mely a napokban tollasodott ki az arcán. Mintha neki nem lenne rá joga.

Még soha senki sem tudta őt úgy felizgatni és feldühíteni, mint ők.

Most éppen arról volt szó, hogy Barnabás a napokban írt egy tanulmányfélét, melyet szeretett volna felolvasni a helybeli gyülekezet előtt, a templomukban tartandó ünnepségen. Ugyanis a templomuk tornya éppen kétszáz évvel ezelőtt épült. A jeles évfordulót a helybeli tiszteletes egy szép emlékünnepséggel szerette volna emlékezetessé tenni. Barnabásra ez a dolog nagyon ösztönzőleg hatott. Gondolta, ő is éppolyan gyülekezeti tag, mint bárki más. Joga van neki is a szerepléshez. A könyörgésekkel, szavalatokkal, énekszóval teletűzdelt műsorba bizonyosan belefér egy kisebb előadás, melyben végre húsz év igehallgatás (és hallgatás) után ő is szólhatna pár szívből jövő szót a gyülekezethez. Szeretne vallani gyermekkoráról, mely a torony és a templom árnyékában telt el; a gyülekezethez fűződő kapcsolatáról, majd elmondaná a tönkházi gyülekezet küzdelmes történetét. Ezt a történetet évekkel ezelőtt már egyszer megírta *„A kőtemplom egyháza”* című cikkében. De mivel belevette az ellenreformáció korá-

nak katolikusok és protestánsok közti viszálykodásait, a szerkesztő, akinek nehezére esett ezt a bekezdést törölni Barnabás cikkéből, azt szó nélkül hagyta, és nem jelentette meg az egyházi lapban.

Új munkáját pár nap alatt megírta. Régi, porlepte jegyzeteit is beleszőtte. A régi kőtemplomért folytatott másfél évszázados küzdelem konkrétumait részben elhallgatta, illetve kihagyta belőle. Mert minek előhozakodni a régi sebekkel, ha azok már úgyis behegedtek. Tanulmányának első része amolyan személyes vallomásféle volt. A második rész taglalta a tönkházi gyülekezet nehéz múltját, de a fentebbi viszálykodásról már nem esett szó benne.

Úgy érezte, hogy helytelen lenne, ha csupán az egyházat érintő dolgokat venné számba, ezért aztán beleszőtt mindent, amit az egyes ember életében fontosnak, mérvadónak talált. Erős késztetést érzett arra, hogy megerősítse magában és másokban is az identitástudatot. Ilyeneket írt:

„Mindenkiben egy napon óhatatlanul felmerül a kérdés: Mi határozza meg létezésünket, emberi mivoltunkat, hovatartozásunkat? Három dolog: a család, a nemzet és a vallás. Ez a hármas kötődés adja meg emberi arculatunk milyenségét."

Ennek alapján egy bekezdést szánt a családnak, egyet a nemzetnek és egyet a vallásnak. A reformációval külön is foglalkozott. Kiemelte azt a nemes törekvést, mely a templomok belvilágának leegyszerűsítését, emberibbé tételét célozta.

Tanulmánya második részében részletesen ismertette a tönkházi gyülekezet történetét. Eszerint a gyülekezet a reformációt követően kétszer is megkapta a régi kőtemplomot. Persze ez a földesúr és a vármegye urainak jóakaratától függött. Később aztán kiűzettek belőle. Ezért a városka főterén egy faoszlopokon nyugvó, nádfalú és nádtetejű templomot építettek. Ebben a nádtemplomban szolgáltak prédikátoraik a későbbi évszázadok során. Ez a kezdetleges templom egy napon ismeretlen okokból porrá égett. Ezt követően összejöveteleiket a leégett nádtemplom helyén, a szabad ég alatt tartották, mint az első keresztyének. Később a vármegye vallásgyakorlatuknak ezt a formáját is betiltotta. A *Türelmi rendelet* végre rendezte az egyházak közti viszonyt. A gyülekezet a hívők önkéntes adományaiból telket vásárolt, templomot és később tornyot is épített. Ez a harmadik templom ad otthont már kétszáz éve a gyülekezetnek. Az ő nagyapja is ebben a templomban szolgált, mely a családi házukkal szemben áll, vadgesztenyék, hársak és fenyők oltalmában. De nagyapja nemcsak igeszolgálatot végzett ebben a templomban, hanem működése kezdetén felújíttatta és átépíttette a templom belvilágát, melyre Barnabás nagyon büszke volt, s szerette volna ezt elmondani a ma élő embereknek. Innen eredt a viszály közte és a bátyja közt.

Azon a szombat délutánon, mikor a szülői ház fogadószobájában üldögéltek, éppen ezt az írását olvasta fel nekik. A család ilyenkor a zsűri szerepét töltötte be. Megítélte, hogy az írás jó-e, vagy rossz. Hogy az a kép, melyet róluk – gondolkodásukról, nézeteikről, viselkedésükről, állásfoglalásukról – formál, megfelel-e elvárásaiknak, vagy sem. Tudjuk, hogy a családok, és azon belül a konkrét családtagok, mennyire kényesek

a jó hírükre. Mert nem szabad semmit kiteregetni, ami csöppnyi árnyékot vethetne rájuk. De a túlzott dicsekvés se jó, mert irigységet és oktalan pletykákat szülhet.

A felolvasás során Barnabás a nagyapja érdemeinek taglalásához érkezett, mikor bátyja tapintatlan közbeszólásával félbeszakította:

– Minek dicsekedni. Minek dicsérni nagyapát meg a tetteit. Hisz a nép úgyis jobban tudja, hogy ki volt ő. Ő életével, több évtizedes kitartó szolgálatával, buzgó imáival és prédikációival eleget bizonyított. Az a tény, hogy a temetésén majd ezer hívő vett részt, mindent elmond. Meg a sok-sok csokor és koszorú. Ezzel az ő élete végleg lezárult.

Barnabás ezzel az állásponttal nem tudott egyetérteni.

– De igenis beszélni kell róla! – mondta akaratosan. – Be kell bizonyítani, hogy mi méltó örökösei vagyunk és bennünk tovább él Isten félelme. Ki hivatottabb értékelni egyházunk múltját, történelmét, mint pont mi, akik nemcsak a vallási alkalmakon veszünk részt, de részt vállalunk az egyház anyagi terheinek hordozásában is. Úgy érzem, hogy a családunk sokat tett az egyházért, tehát nincs miért szégyenkeznünk.

Barnabás, miután befejezte munkája felolvasását, a véleményük felől tudakozódott.

Még sokáig a fülében csengtek bátyja becsmérlő szavai:

– Barnabás, te szerelmes vagy abba, amit írtál! Írásod egész jó, de szerintem mégsem lehet felolvasni a templomban. Mert nem való a templomban anyanyelvről és nemzetről beszélni. Az évforduló kapcsán a templom és a torony küldetéséről, jelentőségéről kellett volna írnod. Például arról, hogy mit fejez ki az ég felé törő templom tornya? Vágyódást az égi dolgok iránt? Vagy azt, hogy a torony egy jel. Felkiáltójel, esetleg kérdőjel? Foglalkozhattál volna a szent és a profán tér ellentétével is. De te ehelyett az anyanyelvről és a magyarságról papolsz.

Jenő végül is igazat beszélt, mert Barnabás tanulmánya zárszavában ezeket írta: *„Elődeinktől kapott két drága örökségünk, kincsünk: anyanyelvünk és vallásunk. Ezt a kettőt ápolnunk kell, mert amit nem ápolunk, az elsorvad, elvész. És akkor nem lesz mit továbbadnunk utódainknak, akik ezáltal elvesztik a legdrágábbat, a magyarsághoz és a keresztyén közösséghez való tartozásuk tudatát. Tennünk kell azért, hogy ez ne így legyen!”*

Barnabás úgy érezte, hogy ezt az álláspontot bármilyen körülmények közt vállalni tudja, és ezt mindenképpen el kell mondania az embereknek. Nem tagadhatja meg őseit, anyanyelvét és vallását! Előadásával szerette volna másokban is megerősíteni az identitástudatot. Az eszébe se jutott, hogy ez mások szemében nemkívánatos dolog lehet.

Majd sógornője is rátámadt. Parázs vita hevében álszerényen arra figyelmeztette:

– Szerintem rossz a sorrend. Mert előbbre való a vallás és a hit. Az anyanyelv másodlagos. Csupán eszköz. Csak a tartalom fontos, melyet tolmácsol. Meg a templomban csak hitről és szeretetről szabad beszélni, semmi másról.

– Tehát fordítsunk hátat a világnak és hallgassuk el a világ dolgait? Tagadjuk le, hogy kik vagyunk? Szégyelljük bevallani hovatartozásunkat? És mint a strucc, dugjuk a fejünket szentelt homokba?

Barnabás spontán kifakadását Jenő és Ingrid kicsit rossz néven vették.

Ingrid kritikus szavai haragot és felemás érzéseket ébresztettek benne.

Barnabás ezt gondolta: *„Mennyire érződik sógornőm gondolkodásán, hogy ő német és magyar szülők gyermeke. Emellett, szerencsétlenségére, az egyik őse katolikus, a másik protestáns. Nem csoda, hogy ennyire elővigyázatos, visszafogott és kőszívű... – Még jó, hogy a húgunk nincs itthon, és nem hallja ezt a kellemetlen vitát."*

Miután mérge elszállt, szégyenérzete támadt, és mintha kicserélték volna, mert nagy belső meggyőződéssel mondta:

– A nyelv, az anyanyelv számomra a legfontosabb, mert úgy érzem, e nélkül nincs arcom. Nulla vagyok. Egy kozmopolita. Egy nyárspolgár. Egy senki.

Hermina, idős édesanyjuk, aki a szoba túlsó sarkából szótlanul figyelte a szócsatát, most mintha helyeslően bólogatott volna, s talán szólni is akart, de aztán mégsem tette. Nem akarta idősebbik fiát és a menyét meghazudtolni, maga ellen hangolni. Az élet már megtanította: *„Sprechen ist Silbern, Schweigen ist Golden."*[2]

2

Barnabás gondolatai:

„Nyelv és hit, hit és nyelv! Melyik előbbre való? A nyelv éppúgy a Teremtő adománya. A lélek munkálta, a lélek hozta létre hosszú évszázadokon át. A szeretet kiáradásának gyümölcse. Olyan, mint egy nagy természeti alakulat, egy hegy. Ami felesleges rajta, az a mélybe hull, ami szilárd és jó, az fennmarad, tovább él. Igen, a nyelv a mi legnagyobb kincsünk, mert segítségével kifejezhetjük magunkat, feltárhatjuk legrejtettebb dolgainkat, elmondhatatlan életünket, vágyakat ébreszthetünk és igazságot tehetünk.

Csak azt szabadna mondanunk, ami megértésre talál? Magasztalnunk kellene a világot, s elhallgatni a rosszat, a csúnyát? Szégyellnünk kellene mivoltunkat, hovatartozásunkat? Nem! Mindent ki kell tudni mondani, a rosszat talán még inkább, mint a jót. Az emberiség mindig rossz úton járt, ha nem volt visszajelzés, kritika, mert az emberek féltek. Féltek megnyilvánulni. Féltek megmutatni valódi arcukat. Belül reszkettek, mint a nyárfalevél, ezért nem mertek hangot adni valódi véleményüknek. Hiszen nem is olyan régen még terror némította el az embereket s máris elfelejtettük volna? Az embert sokféleképpen lehet megalázni, eltaposni. A megaláztatásnak nem a látható formái a legkegyetlenebbek, egy nyilvános megveretés, pellengérre állítás, hanem a láthatatlanok. Mikor a társadalmi rend szelleme fojtogatja az embert, kalodába zárja lelkét, szellemét.

Milyen csúnya látvány a megfélemlített ember! Aki nem meri vállalni magyarságát, kálvinista református vallását.

Igen, mi már nem kővel dobáljuk meg egymást. Nem gesztikulálunk. Arcunk nem fintorog. Szánk nem makog artikulálatlan hangokat. Mindez az ősemberre volt jellemző. Mi, ha közölni akarunk valamit, ha védeni vagy bántani akarunk valakit, egyszerűen a

nyelvhez folyamodunk, s általa élünk. De vannak olyan pillanatok is az ember életében, amikor a nyelv elveszíti küldetését. Mikor a szem és a száj örökre lezárul.

Maga sem tudta, honnan és hogyan, egy vallomásféle tolult fel a lelke mélyéről:

– Engem a fájdalom akadályozott meg abban, hogy írjak!

Ezek a lélek szavai voltak. Annak a léleknek a szavai, mely a nyelvet formálta. Igen, sokáig várt. Néma volt évekig, évtizedekig, mert az a sok keserűség, fájdalom, méltánytalanság, mely a lelkét mardosta, megakadályozta abban, hogy írjon. Hogy másokkal közöljön valamit. Aztán az jutott az eszébe: Nap mint nap mennyi nemes gondolat és érzés süllyed el az emberben. Az emberiség lelke olyan, mint egy gazos tengerfenék, tele láthatatlan, sötétbe burkolt árnyakkal és roncsokkal. Az ő lelke is egy a láthatatlan és kiismerhetetlen lelkek közül, és talán nincs is rá szükség, hogy egyszer fényre derüljön. Eszébe villantak Goethe utolsó szavai: »Mehr Licht!«[3]. Bizony, a világ mindig ilyen volt. Kevés fény vetült az emberek arcára. Az egyik szobában öltek, a másikban Istenhez fohászkodtak. Meg volt győződve afelől, hogy nagy szükség van a nyelvre, mert általa megfékezhetjük a rontást és a pusztítást.

Milyen buta volt, hogy velük kezdett! Ezek után soha többé nem olvas fel nekik semmit. Se a saját írását, se a másét! Elege lett belőlük!

Mikor ezeket gondolta, a lelke legmélyén megszólalt egy figyelmeztető hang: – Ő a te testvéred! Hogy gondolkodhatsz így? Milyen keresztény vagy? Egy a véretek. Egy házban nőttetek fel. A szüleitek egyformán tápláltak, neveltek, szerettek benneteket, s máris milyen nagy a távolodás! Mennyire fáj! Mintha már életetek során egy kissé meghaltatok volna egymás számára. Mintha már soha többé nem számíthatnátok igazán egymás segítségére.

Igen, tudta már, hogy miért gondolkodnak így. Jenő karrierje elején egy névtelen alkalmazott volt csupán. Később osztályvezető lett, majd évekig vezetett egy nagy állami vállalatot. Aztán politikai pályára lépett. A politikai csatározások során kegyvesztett lett és mellőzték. Maga és családja ezt nehezen viselték el. Nem tudtak belenyugodni a kudarcba. Ezért aztán tele voltak gátlásokkal és sértődöttséggel. Az édesanyjuk ebben a dologban bűnösnek érezte magát, mert annak idején ő ösztökélte a fiát. Pedig az édesapja, Isten nyugosztalja, azt üzente rajta keresztül unokáinak és a késői utódoknak, hogy legyenek egyszerűek, dolgosak és becsületesek! Ne törtessenek! És semmi szín alatt ne politizáljanak! Mert a politikában sosem lehet tudni, hogy merről fúj a szél. Mert a politika olyan, mint egy hinta: egyszer fent, egyszer lent. Nagyapjuk ezzel a krédójával ősei és egyúttal saját élettapasztalatát tolmácsolta, mert már lehetett a családban pár hasonló eset, mikor nagyot pottyant valaki, vagy életével fizetett meggondolatlanságáért."

3

Barnabás végül lehiggadt. Lemondott arról a kinyilvánított vágyáról, hogy kitárja szívét, hogy vallomást tegyen gyerekkori emlékeiről a gyülekezet előtt. Sikerült újra elvenni a kedvét. Sikerült őt újra legyőzni, megfélemlíteni. Olyan érzése támadt, mint apró gyerekkorában, mikor játszótársai elvették vagy összetörték játékait.

Műve, mint egy vízre bocsátott félig kész hajó, örökre elsüllyedt lelke mélyén. Egy újabb ronccsal gyarapodott a roncsokkal amúgy is dugig telt fenék. Ebben a rezignált állapotában a magányt választotta, s csupán a nagy Nietzsche szavai vigasztalták:

„Légy hasonlatos a gazdag lombozatú fához, amely fenségesen hallgat a tenger felett!” [4]

Jegyzetek

1 Sol lucet omnibus (latin) – A nap mindenkire süt
2 Sprechen ist Silbern, Schweigen ist Golden (német) – Beszélni ezüst, hallgatni arany
3 Mehr Licht! (német) – Több fényt!
4 Nietzsche Breviáriuma (Diogenes kiadó, Zürich,1987)

Tartalom

HONVÁGY 5

TANGÓ 7
HONVÁGY 11
AZ IRGALOM SZIGETE 28
LEGENDA A RÉVKALAUZRÓL 38

LÁTHATATLAN JELENLÉT 47

RIGÓ 49
ERŐSZAKOS CSELEKEDETEK 52
A LÁMPAGYÚJTOGATÓ 56
KÉRDŐJEL 60
LÁTHATATLAN JELENLÉT 67
PRÓBATÉTEL 74
KETTÉTÖRT PÁNCÉLTEST 78
VALAKI HIÁNYZIK A LÁNCBÓL 86

KÁLVÁRIÁK 103

AZ ÍGÉRET 105
A SENKI FÖLDJÉN 108
ÉJFÉLI CAPRICCIO 111
HIEROGÁMIA 114
ARANYSÁRGA FÉNYKÖR 118
A SZENT JOBB 121
TÓCI, A TEKNŐS 126
AZ ÉLET TERHE 132
DISZNÓÖLÉS 138
MACSKA 141
A LÉPCSŐ 147
TÁVOLODÁS 157

VÉGH PÉTER
LÁTHATATLAN JELENLÉT

Első kiadás
Felelős kiadó: Hodossy Gyula
Felelős szerkesztő: Kulcsár Ferenc
Nyomdai előkészítés, borítóterv: Csető Péter
Nyomta: GARMOND SLOVAKIA, s.r.o., Partizánske
Kiadta: Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2007
Megjelent: 600 példányszámban
ISBN 978-80-8062-357-9

PÉTER VÉGH
NEVIDITEĽNÁ PRÍTOMNOSŤ

Prvé vydanie
Zodpovedný vydavateľ: Gyula Hodossy
Zodpovedný redaktor: Ferenc Kulcsár
Tlačiarenská príprava, obálka: Péter Csető
Tlač: GARMOND SLOVAKIA, s.r.o., Partizánske
Vydal: Lilium Aurum, Dunajská Streda, 2007
Náklad: 600 výtlačkov
ISBN 978-80-8062-357-9

...egy vallomásféle tolult fel a lelke mélyéről: – Engem a fájdalom akadályozott meg abban, hogy írjak! Ezek a lélek szavai voltak. Annak a léleknek a szavai, mely a nyelvet formálta. Igen, sokáig várt. Néma volt évekig, évtizedekig, mert az a sok keserűség, fájdalom, méltánytalanság, mely a lelkét mardosta, megakadályozta abban, hogy írjon. Hogy másokkal közöljön valamit. Aztán az jutott az eszébe: nap mint nap mennyi nemes gondolat és érzés süllyed el az emberben. Az emberiség lelke olyan, mint egy gazos tengerfenék, tele láthatatlan, sötétbe burkolt árnyakkal és roncsokkal. Az ő lelke is egy a láthatatlan és kiismerhetetlen lelkek közül? Eszébe villantak Goethe utolsó szavai: „Mehr Licht!" Bizony, a világ mindig ilyen volt, kevés fény vetült az emberek arcára. Az egyik szobában öltek, a másikban Istenhez fohászkodtak. Meg volt győződve róla, hogy nagy szükség van a nyelvre, mert általa megfékezhetjük a rontást és a pusztítást...

ISBN 978-80-8062357-9